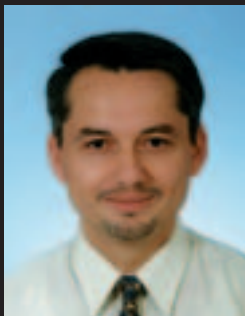

RAZVOJ IN UČINKI TURIZMA V ROGAŠKI SLATINI

UROŠ HORVAT

Uroš Horvat

Naziv: dr., mag., profesor geografije in zgodovine, docent

Naslov: Oddelek za geografijo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, Slovenija

Faks: (02) 251 81 80

Telefon: (02) 229 36 51

E-pošta: uros.horvat@uni-mb.si

Medmrežje: www.geografija.com/clani/horvat.htm

Uroš Horvat se je rodil leta 1961 v Ljubljani, kjer je leta 1987 diplomiral na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Istega leta se je zaposlil na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru. Na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je leta 1991 magistriral z nalogo Vrednotenje primernosti pokrajine za turizem in rekreacijo ter leta 1999 doktoriral z disertacijo Družbeno-geografska preobrazba turistične pokrajine na primeru Rogaške Slatine. Njegova raziskovalna področja so geografija turizma, geografija prebivalstva in regionalna geografija. Sodeloval je pri več znanstvenih projektih, med katerimi sta najpomembnejša Regionalnogeografska monografija Slovenije ter Socioekonomska in demografska problematika mejnih območij s Hrvaško po nastanku državne meje. Njegova bibliografija obsega več kot 30 znanstvenih in strokovnih člankov, objavljenih predavanj, poglavij v strokovnih knjigah in recenzij, poleg teh pa še vrsto drugih bibliografskih enot. S prispevki je sodeloval na več znanstvenih in strokovnih simpozijih, konferencah in seminarjih v Sloveniji in v tujini.

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 4
**RAZVOJ IN UČINKI TURIZMA
V ROGAŠKI SLATINI**

Uroš Horvat

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 4

**RAZVOJ IN UČINKI
TURIZMA V ROGAŠKI SLATINI**

UROŠ HORVAT

LJUBLJANA 2000

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 4
RAZVOJ IN UČINKI TURIZMA V ROGAŠKI SLATINI
Uroš Horvat

© Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, 2000

Urednik: Drago Perko
Recenzenta: Matjaž Jeršič, Borut Belec
Fotografa: Uroš Horvat, Matevž Lenarčič
Kartograf: Uroš Horvat
Prevajalka: Nada Šabec
Oblikovalec: Drago Perko

Izdajatelj: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU
Za izdajatelja: Drago Perko
Založnik: Založba ZRC
Za založnika: Oto Luthar
Urednik založništva: Vojislav Likar

Računalniški prelom: SYNCOMP d. o. o.
Tiskarna: Litera picta d. o. o.

Izid publikacije so podprli: Ministrstvo za znanost in tehnologijo Republike Slovenije, Ministrstvo za malo gospodarstvo in turizem Republike Slovenije, Občina Rogaška Slatina, Terme Rogaška d. o. o., Zdravilišče Rogaška – Zdravstvo d. o. o., Kolinska d. d. PPE Rogaški vrelci, Steklarna Rogaška d. d., Steklarska šola Rogaška Slatina, KeRos d. o. o., Banka Koper d. d.
Turistični zemljevid Rogaške Slatine prilaga: Turistično informacijski center, Turistično društvo Rogaška Slatina.

Avtor fotografije na naslovnici je Matevž Lenarčič, na zalistu pa Milan Orožen Adamič. Objavo slik Matevža Lenarčiča oziroma podjetja EPSI d. o. o. je dovolilo podjetje Zdravilišče Rogaška d. o. o., ki je slike odkupilo.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.48(497.4 Rogaška Slatina)

HORVAT, Uroš

Razvoj in učinki turizma v Rogaški Slatini / [[avtor in]
kartograf] Uroš Horvat ; [fotografa Uroš Horvat, Matevž Lenarčič ;
prevajalka Nada Šabec]. – Ljubljana: Geografski inštitut Antona
Melika ZRC SAZU, 2000. – (Geografija Slovenije ; 4)

ISBN 961-6358-30-8

111194112

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 4

RAZVOJ IN UČINKI TURIZMA V ROGAŠKI SLATINI

Uroš Horvat

UDK: 338.48(497.4 Rogaška Slatina), COBISS: 2.01

IZVLEČEK

Razvoj in učinki turizma v Rogaški Slatini

Avtor na primeru zdraviliškega turističnega kraja z dolgoletno tradicijo obravnava nastanek, funkcijski razvoj, družbenoekonomsko sestavo in ustroj naselja, ki se je sredi 19. stoletja razvilo v enega najpomembnejših turističnih krajev v Sloveniji, nato pa z razvojem industrije in drugih mestotvornih dejavnosti še okrepilo svojo razvojno vlogo v razmeroma manj razviti pokrajini. Teoretično je raziskava naslonjena na Butlerjev model razvoja turističnega kraja, ki temelji na ugotavljanju razvojnih stopenj in učinkov turističnega razvoja.

V prvem delu sta prikazana razvoja zdravilišča po posameznih obdobjih ter glavne značilnosti turističnega prometa v Rogaški Slatini. Poudarjena je odvisnost od turističnega povpraševanja in ponudbe, pa tudi od spreminjajočih se ekonomskih, socialnih in političnih razmer. Posebej je izpostavljeno postopno izgubljanje vodilne vloge Rogaške Slatine med slovenskimi zdravilišči. Avtor v tem delu tudi analizira ravnanje sedanjih gostov zdravilišča, njihove potrebe in motive ter socio-demografsko sestavo.

V drugem delu je predstavljen demografski, gospodarski in prostorski razvoj naselja. Rogaška Slatina je gospodarsko polifunkcionalni turistični kraj, zato je poudarjen vpliv zdraviliško-turistične in industrijske dejavnosti na razvoj in sestavo delovnih mest, dinamiko prebivalstvene rasti ter ekonomsko sestavo prebivalstva in gospodinjstev. Opredeljene so posamezne funkcijske cone v Rogaški Slatini, zlasti tiste, v katerih sta turizem in rekreacija poglaviti obliki rabe prostora. Analiziran je tudi odnos prebivalcev do zdraviliško-turistične dejavnosti v naselju ter pomen turistične infrastrukture za kvaliteto bivanja domačinov.

KLJUČNE BESEDE

turizem, turistični razvoj, turistični motivi, turistični kraj, zdravilišče, Rogaška Slatina, Slovenija

ABSTRACT

Development and effects of tourism in Rogaška Slatina health resort

The author uses an example of a health resort with long-standing tradition to discuss the emergence, functional development, and social and economic makeup of the settlement which in the 19th century grew into one of the most important tourist locations in Slovenia and later, through industry and other urban activities, reinforced its role as a bearer of progress in the relatively poorly developed region. Theoretically, the study is based on Butler's model of tourist site development which is concerned with determining the developmental stages and effects of tourist development.

The first part of the book describes the developmental stages of the health resort and the main characteristics of tourist turnover. The emphasis is on its dependence on tourist demand and supply as well as on changing economic, social and political circumstances. The author also analyzes the behavior of the resort's visitors at present, their needs, motives and their social and demographic structure.

The second section deals with the demographic, economic and spatial development of the settlement. Since Rogaška Slatina is a multi-functional tourist resort, the emphasis is on the impact of the health resort and tourist provisions as well as industry on the development and structure of work posts, the dynamics of population growth and the economic structure of the population and households. Individual functional zones in Rogaška Slatina are identified, especially those in which tourism and recreational activities dominate the use of space.

KEY WORDS

tourism, tourist development, tourist motives, tourist site, health resort, Rogaška Slatina, Slovenia

VSEBINA

PREDGOVOR	9
1. UVOD	11
2. METODOLOŠKA IZHODIŠČA RAZISKAVE	12
2.1. DEJAVNIKI TURISTIČNEGA RAZVOJA	13
2.2. UČINKI TURISTIČNEGA RAZVOJA	17
2.3. MODELI TURISTIČNEGA RAZVOJA	18
2.4. OSNOVNI VSEBINSKI SKLOPI IN METODOLOŠKI PRISTOPI PRI PREUČEVANJU PREOBRAZBE TURISTIČNE POKRAJINE NA PRIMERU ROGAŠKE SLATINE	21
3. NEKATERE GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI ŠIRŠEGA OBMOČJA ROGAŠKE SLATINE	23
3.1. GEOLOŠKE IN HIDROGEOLOŠKE ZNAČILNOSTI POKRAJINE V POVEZAVI Z RAZISKOVANJEM IN IZKORIŠČANJEM MINERALNIH VRELCEV	23
3.1.1. KEMIJSKA SESTAVA IN ZNAČILNOSTI MINERALNE VODE	27
3.2. PODNEBNE RAZMERE	30
3.3. RAZVOJ PREBIVALSTVA IN GOSPODARSKE RAZMERE	32
4. RAZVOJ ZDRAVILIŠČA V ROGAŠKI SLATINI	37
4.1. RAZVOJ ZDRAVILIŠČA DO KONCA PRVE SVETOVNE VOJNE	38
4.1.1. PRVA KMEČKA ROGAŠKA SLATINA (DO LETA 1676)	38
4.1.2. FEVDALNA ROGAŠKA SLATINA (1676–1782)	39
4.1.3. DRUGA KMEČKA ROGAŠKA SLATINA (1782–1803)	39
4.1.4. STANOVSKA ROGAŠKA SLATINA (1803–1840)	39
4.1.5. MEŠČANSKA ROGAŠKA SLATINA (1840–1918)	41
4.2. RAZVOJ ZDRAVILIŠČA MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA	45
4.3. RAZVOJ ZDRAVILIŠČA PO DRUGI SVETOVNI VOJNI	47
4.4. OBSEG IN SESTAVA NAMESTITVENIH ZMOGLJIVOSTI V ROGAŠKI SLATINI	52
5. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA V ROGAŠKI SLATINI (IN IZBRANIH ZDRAVILIŠKIH TURISTIČNIH KRAJIH V SLOVENIJI)	55
5.1. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA DO KONCA PRVE SVETOVNE VOJNE	55
5.2. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA	56
5.2.1. PRIMERJAVA TURISTIČNEGA PROMETA V ROGAŠKI SLATINI Z IZBRANIMI TURISTIČNIMI KRAJI V SLOVENIJI	59
5.3. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA MED LETOMA 1941 IN 1952	61
5.4. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA MED LETOMA 1953 IN 1999	61
5.5. ŠTEVILO GOSTOV IN NOČITEV MED LETOMA 1953 IN 1999	65
5.6. ZASTOPANOST DOMAČIH IN TUJIH GOSTOV MED LETOMA 1953 IN 1999	71
5.7. GOSTI PO DRŽAVNI PRIPADNOSTI MED LETOMA 1953 IN 1999	74
5.8. POVPREČNA DOLŽINA BIVANJA GOSTOV MED LETOMA 1953 IN 1999	79
5.9. SEZONSKA RAZPOREDITEV NOČITEV MED LETOMA 1953 IN 1999	81
5.10. RAZPOREDITEV GOSTOV PO VRSTAH NAMESTITVENIH ZMOGLJIVOSTI IN NJIHOVA POVPREČNA ZASEDENOST MED LETOMA 1953 IN 1999	84
6. TURISTIČNI POTREBE, MOTIVI IN STRUKTURE GOSTOV TER NJIHOVO RAVNANJE V ZDRAVILIŠČU V ROGAŠKI SLATINI	87
6.1. SESTAVA GOSTOV GLEDE NA IZHODIŠČNA OBMOČJA	89

6.2. SOCIO-DEMOGRAFSKA SESTAVA GOSTOV	90
6.3. POGLAVITNI TURISTIČNI MOTIVI GOSTOV V ROGAŠKI SLATINI	91
6.4. VIRI INFORMACIJ O ZDRAVILIŠČU V ROGAŠKI SLATINI	93
6.5. POGOSTOST PRIHODOV V ROGAŠKO SLATINO	93
6.6. DOLŽINA BIVANJA GOSTOV V ROGAŠKI SLATINI	94
6.7. RAZPOREDITEV GOSTOV PO POSAMEZNIH TURISTIČNIH NAMESTITVENIH OBJEKTIH	95
6.8. TERAPEVTSKE POTREBE GOSTOV	96
6.9. REKREACIJSKE POTREBE GOSTOV	97
6.10. IZLETNIŠKA AKTIVNOST GOSTOV V ROGAŠKI SLATINI IN OKOLICI	98
6.11. ZADOVOLJSTVO GOSTOV Z ZDRAVSTVENO IN TURISTIČNO PONUDBO	99
6.12. PRIMERJAVA REZULTATOV ANKETIRANJA V ROGAŠKI SLATINI Z REZULTATI DRUGIH ANKETIRANJ V SLOVENSkih ZDRAVILIŠČIH	100
7. DEMOGRAFSKI IN GOSPODARSKI RAZVOJ V ROGAŠKI SLATINI	105
7.1. GIBANJE ŠTEVILA PREBIVALCEV IN GOSPODINJSTEV V ROGAŠKI SLATINI MED LETOMA 1869 IN 1999	106
7.2. NARAVNO IN SELITVENO GIBANJE PREBIVALSTVA V ROGAŠKI SLATINI MED LETOMA 1982 IN 1998	113
7.3. SESTAVA PRISELJENEGA PREBIVALSTVA V ROGAŠKI SLATINI	114
7.3.1. PRISELITVENI TIP ANKETIRANIH GOSPODINJSTEV LETA 1996	118
7.4. STAROSTNA SESTAVA PREBIVALSTVA V ROGAŠKI SLATINI	120
7.4.1. STAROSTNA SESTAVA ANKETIRANIH GOSPODINJSTEV LETA 1996	123
7.5. GOSPODARSKI RAZVOJ ROGAŠKE SLATINE – VPLIV ZDRAVILIŠČA IN DRUGIH DEJAVNOSTI NA RAZVOJ DELOVNIH MEST V ROGAŠKI SLATINI	126
7.5.1. RAZVOJ DO DRUGE SVETOVNE VOJNE	126
7.5.2. RAZVOJ MED LETOMA 1945 IN 1991	127
7.5.3. RAZVOJ PO LETU 1991	129
7.6. PRIMERJAVA SESTAVE DELOVNIH MEST V ROGAŠKI SLATINI IN VEČJIH TURISTIČNIH KRAJIH V SLOVENIJI	132
7.7. DNEVNA MIGRACIJA DELOVNE SILE V IN IZ ROGAŠKE SLATINE	136
7.7.1. DNEVNA MIGRACIJA PREBIVALSTVA V ANKETIRANIH GOSPODINJSTVIH V ROGAŠKI SLATINI LETA 1996	138
7.8. AKTIVNO PREBIVALSTVO ROGAŠKE SLATINE PO PANOGAH DEJAVNOSTI IN ZAPOSLENOSTI V NAJVEČJIH PODJETJIH	139
7.8.1. ZAPOSLENOST ANKETIRANEGA PREBIVALSTVA LETA 1996	143
7.9. ANKETIRANA GOSPODINJSTVA V ROGAŠKI SLATINI PO ZAPOSLENOSTI V NAJVEČJIH PODJETJIH LETA 1996	144
8. PROSTORSKO-FUNKCIJSKI RAZVOJ ROGAŠKE SLATINE	147
8.1. PROSTORSKI RAZVOJ NASELJA	147
8.2. STANOVANJSKA FUNKCIJA	152
8.3. RAZMESTITEV DRUGIH FUNKCIJ V ROGAŠKI SLATINI	156
8.3.1. PROIZVODNE DEJAVNOSTI	156
8.3.2. GOSTINSKE IN TURISTIČNE DEJAVNOSTI	158
8.3.3. OSKRBNNE DEJAVNOSTI	160
8.3.4. STORITVENE DEJAVNOSTI	166
8.3.5. KVARTARNE DEJAVNOSTI	167
8.4. FUNKCIJSKA ČLENITEV ROGAŠKE SLATINE	168
8.4.1. ZDRAVILIŠKO-TURISTIČNA CONA	168

8.4.2. OSKRBNO-STORITVENA IN UPRAVNA CONA	170
8.4.3. INDUSTRIJSKE CONE	172
8.4.4. STANOVANJSKE CONE	173
8.5. ZEMLJIŠKO-POSESTNE RAZMERE V ROGAŠKI SLATINI	176
9. ODNOS PREBIVALCEV ROGAŠKE SLATINE DO ZDRAVILIŠKO-TURISTIČNE DEJAVNOSTI V NASELJU	179
9.1. UPORABA ŠPORTNIH, REKREACIJSKIH IN DRUGIH OBJEKTOV IN NAPRAV V NASELJU ZA IZVAJANJE PROSTOČASNIH AKTIVNOSTI PREBIVALCEV ROGAŠKE SLATINE	183
10. SKLEP	184
10.1. OBDOBJA TURISTIČNEGA RAZVOJA V ROGAŠKI SLATINI	185
10.2. DEJAVNIKI TURISTIČNEGA RAZVOJA V ROGAŠKI SLATINI	190
10.3. UČINKI TURISTIČNEGA RAZVOJA V ROGAŠKI SLATINI	196
10.3.1. VPLIV NA ZAPOSLENOST PREBIVALSTVA	196
10.3.2. VPLIV NA DEMOGRAFSKI RAZVOJ	199
10.3.3. VPLIV NA PROSTORSKO-FUNKCIJSKI RAZVOJ ROGAŠKE SLATINE	200
10.3.4. DRUGI UČINKI TURISTIČNEGA RAZVOJA	203
11. VIRI IN LITERATURA	205
12. SEZNAM SLIK	208
13. SEZNAM PREGLEDNIC	210

PREDGOVOR

Rogaška Slatina izstopa med slovenskimi malimi mesti s posebno dejavnostno usmeritvijo. Turizmu, ki so ga spodbudili zdravilni mineralni vrelci, se je kot mestotvorna dejavnost kasneje pridružila tudi industrija. Tako sta na razvoj naselja več desetletij vplivali obe dejavnosti in sooblikovali njegovo družbenoekonomsko in funkcijsko strukturo ter fizično zgradbo.

Preučevanju te problematike se je v svoji doktorski disertaciji posvetil dr. Uroš Horvat. Rezultat njegovega večletnega raziskovalnega dela je tudi pričujoča monografija o razvoju in učinkih turizma v Rogaški Slatini.

Osrednji vsebinski element je v monografiji posvečen funkcijskemu razvoju Rogaške Slatine. Avtor je v tem sklopu raziskoval, kako so se oblikovale temeljne turistične dejavnosti, predvsem nastanitvene turistične zmogljivosti ter objekti splošne in specialne terapije, ki so spodbujale razvoj tudi drugih mestoslužnih dejavnosti. Med njimi je, kot kažejo rezultati, bila posebej pomembna komunalna infrastruktura, ki je kot predpogoj razvoja vsakega pomembnejšega naselja postopoma pritegovala v naselje tudi druge funkcije. Te so širile ekonomsko bazo Rogaške Slatine in krepile njeno razvojno vlogo v razmeroma manj razviti pokrajini Rogaškega podolja.

Z genetskim metodološkim pristopom je avtor identificiral posamezne razvojne stopnje zdravilišča in za vsako od njih opredelil pglavitne značilnosti, to je spremembe v demografski in socialni sestavi, v funkcijski usmeritvi ter pojasnil njihove vzroke. Med vzroke za različno intenziteto razvojnih stopenj posebej izstopajo spremembe splošnih ekonomskih, socialnih in političnih pogojev v ožji regiji in v širšem prostoru, ki opozarjajo na veliko občutljivost turistične dejavnosti in s tem tudi turističnih naselij od splošnih političnih in ekonomskih razmer.

Drug pomemben vsebinski sklop raziskave, ki ga kaže posebej izpostaviti, se nanaša na morfologijo in ustroj mesta. V tem okviru je avtor opravil tudi analize o demografski in socioekonomski sestavi naselja, na podlagi katere je mesto razčlenil na socialno-funkcijske enote.

Zaradi polifunkcionalne dejavnostne usmeritve Rogaške Slatine, za katero je značilna pretežno terciarna naravnost s sorazmerno dobro razvitostjo kvartarnih in sekundarnih dejavnosti, je moral avtor svojo raziskovalno delo metodološko in vsebinsko zasnovati celostno, saj brez takega pristopa ne bi mogel zadovoljivo pojasniti njegove zapletene socialnogeografske, funkcijske in fiziognomske zgradbe. Zgolj s klasičnimi viri, to je s statistiko, pisnimi viri in kartiranjem rabe tal, ni možno raziskovati določenih geografskih vzročnih dejavnikov in struktur. Zato se je avtor na široko oprl tudi na rezultate lastnega anketiranja, ki mu je omogočilo podrobneje pojasniti nekatere pomembne elemente prostorske stvarnosti.

Raziskava ob koncu odpira tudi nekatere razvojne probleme. Medtem ko se kaže z gospodarskega in socialnega vidika prepletanje turističnih, industrijskih in oskrbnih funkcij v pozitivni luči, pa je po izsledkih avtorja, njihovo kopičenje v okviru mestnega teritorija povzročilo številna navzkrižja in probleme usklajene namenske rabe.

V monografiji o razvoju in učinkih turizma v Rogaški Slatini je dr. Horvat osvetlil nekatere nove geografske dejavnike, učinke in probleme oblikovanja turistično-industrijskega malega mesta. Primere raziskovanj podobnih mest namreč le redko srečujemo v geografski literaturi. Nenazadnje tudi zato, ker se številni naravnopogojeni počitniški turistični kraji razvijajo običajno kot enostranska, to je pretežno le v terciarne dejavnosti usmerjena naselja. Rezultati raziskave pomenijo tehten prispevek k oblikovanju in razumevanju specifičnih učinkov turizma na geografski razvoj turističnega naselja, ki ga je hkrati zajela industrializacija. Tovrstni učinki so v geografiji turizma sicer znani, vendar predvsem na hipotetični ravni, niso pa še bili dovolj dobro sistematizirani, ovrednoteni in kot taki vključeni v model družbeno-ekonomskega razvoja določenega območja.

Zaradi tega predstavlja metodološko podrobna obravnava dr. Horvata, naslonjena v veliki meri na samostojno, empirično zbrano podatkovno bazo, pomemben prispevek k spoznavanju specifičnih geografskih značilnosti v mozaiku naših malih mest.

Dr. Matjaž Jeršič

1. UVOD

Monografija, ki je pred vami, predstavlja predelano in dopolnjeno doktorsko disertacijo, ki sem jo izdelal v okviru doktorskega študija s področja geografije turizma na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Na primeru Rogaške Slatine obravnavam dejavnike, ki sprožajo, vplivajo in usmerjajo turistični razvoj, ter učinke le-tega na preobrazbo pokrajine. Intenziven turistični razvoj namreč povzroča številne pokrajinsko pomembne učinke, ki vplivajo tako na spremembo družbenoekonomske strukture in funkcij kot tudi na izgled pokrajine v turističnih območjih. Pri tem je treba poudariti, da turistični razvoj ni izoliran pojav, temveč je prepleten z drugimi družbeno geografskimi procesi v pokrajini. Zato so tudi ti predmet preučevanja v tej raziskavi.

Rogaška Slatina sodi v skupino zdraviliških turističnih krajev, ki se od drugih tipov turističnih krajev ločijo po specifični zdraviliški turistični ponudbi. Obenem s svojo večstoletno tradicijo sodi med najstarejše in najpomembnejše turistične kraje v Sloveniji, v katerih so procesi preobrazbe pokrajine najbolj očitni.

Neagrarne dejavnosti so se sredi agrarne pokrajine začele razvijati že na začetku 19. stoletja. Zdraviliška dejavnost ter z njo povezane spremljevalne dejavnosti so bile v 19. in prvi četrtini 20. stoletja odločilen dejavnik razvoja Rogaške Slatine. Dolgoletni turistični razvoj, ki zaradi različnih dejavnikov nikoli ni bil premočrten, je vplival na oblikovanje posebne zdraviliško-turistične cone, hkrati pa je vplival na celotno družbenoekonomsko in funkcijsko strukturo naselja ter njegov fiziognomski izgled.

Leta 1927 se je v Rogaški Slatini začela razvijati tudi industrija, ki je po drugi svetovni vojni prevzela vlogo prevladujočega dejavnika gospodarskega razvoja. Obe dejavnosti sta pritegnili druge mestotvorne dejavnosti (terciarne in kvartarne), tako da je Rogaška Slatina postopoma postajala vse bolj polifunkcionalni turistični kraj, v katerem je turistična dejavnost le ena od dejavnosti in bolj ali manj vezana na osrednji zdraviliško-turistični del naselja. Prav prepletanje zdraviliško-turistične funkcije z drugimi funkcijami je vplivalo na oblikovanje specifičnih pokrajinskih struktur, pa tudi navzkrižij in problemov, ki izhajajo iz različnih zahtev po rabi prostora.

Monografija je razdeljena na tri osnovne vsebinske sklope: metodološki uvod, prikaz razvoja in značilnosti turističnega prometa ter oris učinkov turizma na prostorski razvoj in družbenoekonomsko strukturo Rogaške Slatine.

Teoretično je raziskava razvoja in učinkov turizma v Rogaški Slatini naslonjena na Butlerjev model razvoja turističnega kraja. Bistvo upoštevanega modela je ugotavljanje razvojnih stopenj turističnega kraja in izpostavljanje učinkov turističnega razvoja v posameznih razvojnih stopnjah. Metodologija raziskovanja temelji na teoretskih osnovah geografije naselij oziroma geografije mest, geografije prebivalstva, socialne geografije in posebej geografije turizma. Prve tri veje geografije nudijo osnovni okvir in splošne metode preučevanja, slednja pa specifične metode, ki omogočajo preučevanje učinkov turističnega razvoja.

V prvem osrednjem delu monografije sta v treh poglavjih prikazana razvoj ter značilnosti turističnega prometa v Rogaški Slatini. Najprej je prikazan kronološki razvoj zdravilišča in zdraviliško-turistične ponudbe od začetka 19. stoletja do današnjega obdobja. Sledi prikaz razvoja turističnega prometa v Rogaški Slatini na osnovi dinamike turističnega prometa v različnih časovnih obdobjih ter v odvisnosti od razvoja turistične ponudbe, izhodišč poglavitnih smeri turističnih tokov in drugih dejavnikov, ki so vplivali na turistično povpraševanje. Za obdobje med letoma 1953 in 1999 so kazalci, ki opredeljujejo obseg in značilnosti turističnega prometa v Rogaški Slatini, primerjani z vrednostmi v izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji (v Čateških Toplicah, Atomskih Toplicah, Moravskih Toplicah, Radencih in Dobrni). Pri tem je izpostavljeno predvsem postopno izgubljanje vodilne vloge Rogaške Slatine med slovenskimi zdravilišči. V posebnem poglavju so na osnovi anketiranja gostov zdravilišča analizirani sedanji turistični motivi, potrebe, navade in strukture gostov. Predstavljene so tudi terapevtske, športno-rekreacijske in druge turistične potrebe gostov ter njihovo zadovoljstvo z zdravstveno in turistično ponudbo v Rogaški Slatini.

Drugi osrednji del monografije je prav tako razdeljen na tri poglavja in obravnava posledice turistične dejavnosti v Rogaški Slatini. Najprej je v povezavi z gospodarskim razvojem v naselju prikazan demografski razvoj od sredine 19. stoletja dalje. Poudarjen je vpliv zdraviliško-turistične in industrijske dejavnosti na razvoj in sestavo delovnih mest, dinamiko prebivalstvene rasti ter ekonomsko sestavo prebivalstva in gospodinjstev v Rogaški Slatini. Poseben del, ki temelji na anketiranju, obravnava odvisnost gospodinjstev od zaposlitve njihovih članov v glavnih gospodarskih dejavnostih v Rogaški Slatini. Sledi obravnava prostorskega razvoja naselja in razmestitev funkcij. Posebej je izpostavljen vpliv zdraviliško-turistične dejavnosti na razvoj in razmestitev turističnih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti v naselju. Opredeležene so posamezne funkcijske cone v Rogaški Slatini, zlasti tiste, v katerih sta turizem in rekreacija poglaviti obliki rabe prostora. Analiziran je vpliv razvoja zdravilišča na zemljiško-posesne razmere v naselju ter lastništvo zasebnih stanovanjskih hiš nedomačinov. V posebnem poglavju je predstavljen odnos prebivalstva Rogaške Slatine do zdraviliško-turistične dejavnosti v naselju ter pomen turistične infrastrukture za kvaliteto bivanja domačinov.

Povzetek raziskave je podan v zadnjem poglavju, v katerem so predstavljena glavna obdobja turističnega razvoja Rogaške Slatine ter prostorsko pomembni učinki turističnega razvoja, ki so vplivali na preobrazbo pokrajine in družbenoekonomsko strukturo v Rogaški Slatini.

Ob izidu monografije se zahvaljujem mentorju dr. Matjažu Jeršiču za strokovne nasvete in koristne napotke med študijem in pripravo disertacije. Pri anketiranju gostov in prebivalcev Rogaške Slatine so mi v okviru terenskega dela pri predmetu Geografija turizma pomagali tudi študenti geografije z Oddelka za geografijo Pedagoške fakultete Univerze v Mariboru.

Zahvaljujem se Geografskemu inštitutu Antona Melika ZRC SAZU, Založbi ZRC in uredniku dr. Dragu Perku, ki so monografijo uvrstili v knjižno zbirko Geografija Slovenije, ter Ministrstvu za znanost in tehnologijo Republike Slovenije, Ministrstvu za malo gospodarstvo in turizem Republike Slovenije, Občini Rogaška Slatina, Termam Rogaška d. o. o., Zdravilišču Rogaška – Zdravstvo d. o. o., Kolinski d. d. PPE Rogaški vrelci, Steklarni Rogaška d. d., Steklarski šoli Rogaška Slatina, KeRos d. o. o. in Banki Koper d. d., ki so finančno podprli izid publikacije.

Zelo me veseli dober odziv lokalne skupnosti, občine Rogaška Slatina, večjih podjetij in številnih posameznikov, ki so finančno ali na drug način podprli moja prizadevanja za izdajo znanstvene monografije s področja turizma. Prepričan sem, da bo dobro služila promociji turizma nasploh, obenem pa tudi promociji nove občine Rogaška Slatina. Zahvala velja tudi Turističnemu informacijskemu centru oziroma Turističnemu društvu Rogaška Slatina, ki prilaga turistični zemljevid Rogaške Slatine.

Nenazadnje se zahvaljujem mojim najdražjim: Damijani, Gregorju in Roku, ki so me vzpodbujali in podpirali pri mojem delu.

2. METODOLOŠKA IZHODIŠČA RAZISKAVE

Turizem je kot posledica gospodarskega razvoja ter povečanega obsega prostega časa in naraščajočih človekovih potreb postal ena izmed najpomembnejših funkcij človekovega delovanja. Zaradi svoje navezanosti na prostor vpliva na razvoj in preobrazbo ožjih ali širših pokrajinskih območij in sodi tudi na področje preučevanja geografije.

V številnih geografskih raziskavah s tega področja avtorji predvsem ugotavljajo in vrednotijo dejavnike, ki usmerjajo in vplivajo na turistični razvoj in preobrazbo pokrajine, ugotavljajo pa tudi učinke, ki jih prinese preobrazba (Jeršič 1965; Jeršič 1985; Mathieson in Wall 1982; Duffield 1982; Pearce 1991; Gartner 1996; številne raziskave posameznih turističnih krajev in območij).

Avtorji ugotavljajo, da na turistični razvoj vplivajo različni dejavniki, ne le turistični oziroma turistično gospodarski, temveč tudi drugi (na primer politične ali splošne gospodarske razmere in podobno). Skupna jim je tudi ugotovitev, da turistični razvoj (vedno bolj) izrazito vpliva na pokrajino in družbo, saj spreminja ekonomsko sestavo, pospešuje zaposlovanje v številnih gospodarskih in negospodarskih dejav-

nostih, vzpodbuja močnejši razvoj turistične in splošne infrastrukture, povzroča spremembe v rabi tal in okolju ter ima v nekaterih primerih tudi velik socialni pomen.

2.1. DEJAVNIKI TURISTIČNEGA RAZVOJA

Dejavnike, ki vplivajo na turistični razvoj in ga usmerjajo, delimo na take, ki izvirajo iz samega sistema turizma in druge dejavnike.

Osnovni elementi sistema turizma, to so turistično povpraševanje, turistična ponudba in posredniki turizma (Jeršič 1985, 30), so zaradi kompleksnosti sistema turizma eni izmed osnovnih gibal turističnega razvoja. Turistično povpraševanje in ponudba namreč neposredno vplivata drug na drugega in s tem vzpodbujata turistični razvoj. Zadovoljevanje turističnih potreb priteguje tudi vse večjo pozornost svetovnega gospodarstva in kapitala ter vpliva na obseg in sestavo turistične ponudbe v posameznih turističnih območjih, ki jo nosilci turističnega razvoja bolj ali manj prilagajajo potrebam in zahtevam gostov. Obenem se zaradi nove ali spremenjene turistične ponudbe povečuje privlačnost posameznih turističnih območij, kar vpliva na povečano turistično povpraševanje oziroma turistične tokove v območje in odpiranje novih možnosti za turistični razvoj.

Turistično ponudbo predstavljajo tiste turistične dobrine, ki so na voljo turistom, da bi zadovoljile njihove turistične potrebe (Zorko 1999, 71). Turistični potrošniki se svobodno odločajo, s katerimi turističnimi dobrinami in v katerem času bodo zadovoljili svoje potrebe, medtem ko so nosilci turistične ponudbe odvisni od prostora in časa in se le s težavo prilagajajo turističnemu povpraševanju. Po mnenju Pearcea (1991, 25) so nekateri elementi turistične ponudbe še posebej pomembni:

- *Turistični potencial* zajema vse tiste naravne ter družbene in kulturne sestavine pokrajine, ki sicer nimajo neposredne zveze s turizmom, a zaradi svoje privlačne moči za turiste lahko postanejo turistični objekti in imajo v posameznih območjih tudi velik turistični pomen. Med naravne sestavine turističnega potenciala prištevamo posamezne naravne objekte in pojave, geološko zgradbo, reliefne poteze, podnebne značilnosti pokrajine, vode, živalski in rastlinski svet; med družbene in kulturne sestavine pa prištevamo jezik, mentaliteto, gostoljubnost, šege in navade ter različne kulturne in gospodarske objekte, ustanove in prireditve.

V sodobnem svetu je turistični potencial eden od osnovnih dejavnikov, ki vpliva na turistovo odločitev, katera območja bo izbral za svoj obisk. Prednost imajo območja, ki so bolj privlačna in vsebujejo raznolike ali pa svojevrstne naravne, družbene ali kulturne prvine. Zaradi tega se turistični tokovi vedno bolj usmerjajo v nova in bolj oddaljena turistična območja sveta. Pri zdraviliških turističnih krajih imajo odločilen pomen za začetek turističnega razvoja zdravilne lastnosti mineralnih in termalnih voda, pa tudi ugodne klimatske razmere.

- *Splošna infrastruktura* zajema osnovno opremljenost z objekti in napravami za promet, za oskrbo z vodo, energijo in informacijami, komunalno opremljenost, pa tudi objekte za izobraževanje, zdravstvo, trgovino, upravo in drugo. Predstavlja temelj, ki omogoča razvoj vseh gospodarskih in drugih dejavnosti ter s tem tudi turizma. Omogoča, oziroma predstavlja celo pogoj za njegov razvoj. S turističnim razvojem pa se v turističnih območjih obenem širi in izboljšuje tudi splošna infrastruktura.
- *Objekti za bivanje turistov (turistična superstruktura)* so objekti, ki so nastali in obratujejo izključno zaradi zadovoljevanja turističnih potreb v najširšem smislu. Do njih so usmerjena številna turistična počitniška potovanja, obenem pa so tudi izhodišča za izletniška potovanja in rekreacijske aktivnosti v njihovi okolici. Ločimo osnovne turistične bivalne objekte (hotel, motel, depandansa, penzion, gostilna, apartma) in dopolnilne turistične bivalne objekte (počitniško stanovanje, šotorišče, karavaning, zasebna turistična soba, mladinsko prenočišče, otroško okrevališče, počitniški dom, tabor organizacij ali društev, planinska koča, planinsko zavetišče, lovsko koča in podobno).

V zadnjem obdobju so se razvile številne oblike prenočitvenih zmogljivosti, ki prilagajajo svojo ponudbo sodobnemu razvoju, željam in okusu ter finančnim zmožnostim različnih potrošnikov turističnih dobrin. Tako se poleg tradicionalnih bivalnih objektov v zadnjih letih uveljavljajo tudi nove obli-

ke, med katerimi posebej izstopajo počitniška stanovanja. V številnih območjih predstavljajo poglavito obliko turističnih zmogljivosti. Jeršič (1985, 129) na primer ugotavlja, da predstavljajo ležišča v počitniških stanovanjih v slovenskih Alpah približno 36 % vseh turističnih ležišč. V Evropi v nekaterih turističnih območjih v Sredozemlju, Alpah in okolici večjih mestnih naselij predstavljajo pomemben sestavni del kulturne pokrajine; zaradi tega se v teh območjih že pojavljajo številni pozitivni pa tudi negativni učinki (Jeršič 1987; Lichtenberger 1988).

- *Turistična infrastruktura* obsega tisto infrastrukturo, ki je v turističnem kraju namenjena predvsem turizmu. Jeršič (1987, 53–54) mednje uvršča turistične prometne objekte (žičnice, sedežnice, vlečnice, posebne turistične ceste in parkirišča, turistična letališča in pristanišča), objekte in naprave, ki so namenjeni za rekreacijo turistov (sprehajalne in planinske poti, različni športni objekti in igrišča, kopališča, smučarske proge, zelene površine za poležavanje), objekte za zabavo in kulturne prireditve (koncertne dvorane za ples, igralnice), objekte za informiranje turistov ter organiziranje turistične dejavnosti in podobno.

V zdraviliških turističnih krajih uvrščamo med turistično infrastrukturo tudi objekte za zdravstveno obravnavo, ki omogočajo rabo naravnih zdravilnih sredstev (na primer dvorane za pitje mineralne vode, objekti za kopanje v zdravilni vodi, objekti za inhalacije) ter izvajanje različnih medicinskih terapevtskih postopkov (objekti za fizioterapije, sanatoriji). Za zdraviliške turistične kraje so posebej značilni tudi parki in posebne sprehajalne poti, terase in zelene površine za ležanje na prostem in podobno.

Objekti in naprave turistične infrastrukture v nekaterih primerih močno spreminjajo izgled pokrajine in vplivajo na drugačno rabo tal. V zadnjih tridesetih letih so zlasti razvoj žičnic z urejenimi smučišči ter izgradnja marin in turističnih cest povzročili številne neposredne in posredne pokrajinske učinke.

- *Različne oskrbne in storitvene dejavnosti* so se razvile prav zaradi zadovoljevanja potreb turistov in njihove kupne moči. Med trgovinami, v katerih prodajajo predmete, ki jih kupujejo predvsem turisti, so najbolj značilne prodajalne turističnih spominkov, turistične literature, potovalnih, športnih, kozmetičnih, fotografskih in drugih potrebščin. Turisti pa se oskrbujejo tudi v trgovinah s tekstilom, obutvijo, hrano in pijačami. Med storitvenimi dejavnostmi so turistom na voljo zlasti razni servisi za popravila športne opreme ter kozmetični in frizerski saloni. V številnih turističnih krajih se na najboljših lokacijah nahajajo tudi trgovine za prodajo luksuznega blaga (oblačila visoke mode, krzno, zlato, umetniški predmeti in podobno).

V turističnih krajih se je razvila posebna hierarhična razvrstitev oskrbnih in storitvenih dejavnosti, ki je, tako kot njihova sestava in presežek, odvisna od stopnje razvoja turističnega kraja in različnih oblik turizma v njem. Turistični kraji v širšem smislu in z različnimi vrstami turizma imajo pestrejšo sestavo teh dejavnosti, vendar pa so le-te večinoma namenjene potrebam krajevnega prebivalstva, zato jih težje uvrščamo med izključno turistično pogojene dejavnosti.

- *Turistične organizacije* vplivajo na razvoj in delovanje turistične ponudbe, saj izvajajo dvojno posredniško vlogo: zastopajo turistično povpraševanje in približujejo turistično ponudbo potrošnikom turističnih dobrin. Turistične agencije z organiziranim prevozom, bivanjem, prehrano in ogledom znamenitosti prevzamejo breme celotne organizacije in ponujajo turistom celovit turistični proizvod. S propagando dejavnostjo tudi vzpodbujajo turistično povpraševanje.

Med elementi **turističnega povpraševanja**, ki lahko vplivajo na turistični razvoj, so pomembne predvsem turistične potrebe in turistični motivi:

- *Turistične potrebe* se pojavijo šele, ko so zadovoljene človekove življenjsko nujne potrebe, ki zagotavljajo varnost. Osnovna potreba, ki vzpodbudi turistično potovanje ali letovanje, je potreba po rekreaciji zunaj domačega kraja. Vplivajo pa tudi potrebe po obnovitvi človekovih telesnih in duševnih moči, sprostitvi zaradi duševnih in čustvenih napetosti, potrebe po potrošnji materialnih dobrin, potrebe po doživetjih, spoznavanju naravnih in kulturnih pojavov in objektov, drugih ljudi in navad ter srečevanju z njimi (Jeršič 1985, 33–34).

- *Turistični motivi* so tiste notranje vzpodbude in nagibi, zaradi katerih človek v določenem času zapusti kraj stalnega bivanja in se odloči za določeno obliko turistične potrošnje (Zorko 1999, 54). Med najpomembnejšimi so telesni, duševni, kulturni pa tudi statusni in prestižni motivi. Motivi za turistična potovanja se lahko razmeroma hitro spreminjajo, za posameznika pa je lahko hkrati pomembno več različnih motivov, ki so zavestni ali pa tudi ne. Poznavanje turističnih motivov ima zato velik praktični pomen, saj se motivom turistov ter njihovim željam in navadam prilagaja turistična ponudba v turističnih območjih.

Dejavniki zunaj sistema turizma, kot so ekonomski, tehnološki, socialni, politični in iracionalni dejavniki, prav tako odločilno vplivajo na turistični razvoj. Med njimi Pearce (1991, 28) poudarja predvsem naslednje:

- *Povečan obseg prostega časa in razporeditev prostega časa* je odločilen dejavnik, ki neposredno vpliva na obseg turističnega povpraševanja in vzpodbuja turizem in rekreacijo. V zadnjih letih se je v gospodarsko razvitih deželah delovni čas zmanjšal na 35 do 42 ur tedensko, zaposleni pa imajo pravico tudi do najmanj 20 plačanih dni dopusta na leto. Vse to vpliva na povečan obseg prostega časa. Ta v najširšem smislu v povprečju predstavlja kar 30 % celotnega časa med letom. Seveda je prosti čas različno razporejen, tako da na turistične in rekreativne dejavnosti pomembno vplivajo različne oblike prostega časa.

Sedanja razporeditev prostega časa vpliva na tri osnovne oblike turističnih potovanj. Med delovnim tednom so turistično-rekreacijska potovanja omejena na nekajurne izlete v bližnjo okolico kraja stalnega bivališča in so povezana z vsakodnevno rekreacijo. Ob koncu tedna ali ob praznikih so turistična potovanja večinoma izleti v bližnji ali daljni okolici kraja stalnega bivališča ali pa tudi širše in so lahko povezana s krajšim bivanjem zunaj kraja stalnega bivališča. Tretja oblika turističnih potovanj pa je povezana s potovanji med počitnicami in dopusti, ki trajajo več dni in imajo najširši obseg gibanja. Takšna razporeditev prostega časa vpliva na zgostitev počitniških potovanj na nekaj poletnih mesecev, kar vpliva na neugodne ekonomske učinke turizma. Zato se poskuša počitniški prosti čas razdeliti vsaj na dve letni obdobji.

- *Razpoložljiva denarna sredstva prebivalstva* omogočajo, da se potreba po turizmu in turističnih potovanjih lahko uresniči. To pa je mogoče šele tedaj, ko materialni položaj posamezniku omogoča, da po zadovoljitvi osnovnih življenjskih potreb nameni del viška denarnih sredstev tudi za turizem. V sorazmerno manj razvitih državah sveta gnotne razmere večini prebivalstva še ne omogočajo potovati na počitnice, medtem ko v razvitih državah Evrope, Severne Amerike, Japonske in Avstralije zaradi visokega življenjskega standarda lahko odhaja na daljša počitniška potovanja več kot polovica prebivalstva; na primer na Nizozemskem 66 %, v Nemčiji 60 %, Italiji 57 % (Jeršič 1992a, 11).
- *Demografske značilnosti prebivalstva* (starostna in spolna sestava, stopnja izobrazbe, poklicna in socialna sestava, zdravstveno stanje, velikost družin, verska pripadnost in podobno) kažejo na človekove potrebe in želje in s tem vplivajo na turistično povpraševanje (Zorko 1999, 59).
- *Povečana mobilnost prebivalstva in razvoj prevoznih sredstev* prav tako vpliva na razvoj turističnega prometa, ki ga pogojuje z razvojem prevoznih sredstev oziroma prevozom med izhodiščnim krajem in cilji turističnih potovanj. Hitrejši razvoj zdraviliških, obmorskih ali gorskih krajev je bil v 19. in na začetku 20. stoletja povezan z razvojem železnice. Po drugi svetovni vojni je hiter razvoj avtomobilizma vzpodbudil zlasti razvoj domačega turizma in gradnjo počitniških stanovanj v okolici mest. Hiter razvoj letalske tehnologije je vzpodbudil velik razmah mednarodnega turizma. Posamezne oblike prevoza imajo svoje značilnosti ter različno vplivajo na stopnjo mobilnosti prebivalstva in s tem na dostopnost do različnih turističnih območij.

Cestni promet predstavlja najbolj množično, najbolj prilagodljivo in najbolj dinamično obliko prometa. Poteka na zelo razvejanem cestnem omrežju, ki turistom omogoča dostop do najrazličnejših ciljev turističnih potovanj. Pomembna sta organiziran (z avtobusi), kot individualni cestni promet, ki je eden izmed glavnih dejavnikov razvoja turizma in rekreacije.

Letalski promet je najmlajša oblika prevoza, ki je turistom odprla nova, pred tem v večini primerov periferna turistična območja in sprožila intenziven razvoj mednarodnega turizma. Za turistična

potovanja sta pomembna potniški promet na stalnih linijah in čarterski na sezonskih linijah. Zlasti slednji postaja vedno pomembnejši, saj predstavlja organiziran in cenejši prevoz turistov v turistična območja.

- *Politične (varnostne) razmere v ciljnih turističnih območjih* privlačijo ali odvračajo mednarodne turistične tokove. Sem sodijo tudi stališča in ukrepi posameznih držav glede potovanja njihovega prebivalstva v druge države in tujih državljanov po državi (na primer različne formalnosti pri prestopu meje, menjava denarja in podobno). Poseben primer predstavljajo vojne razmere, ki onemogočijo turistična potovanja in vplivajo tudi na zmanjšanje potovanja v sosednja območja ali države.
- *Ekonomski dejavniki* so prav tako pomembni kot gibalno turističnega razvoja. Čeprav turizem v svojem konceptu nima pretežno gospodarskega značaja, pa v svoji sklepni stopnji vedno poteka na ekonomskem področju in se ravna po ekonomskih zakonitostih (Planina 1991, 33). Cilj gospodarjenja sta potrošnja in dohodek, zato je treba na področje turizma investirati; investicije morajo biti rentabilne in morajo biti gibalno nadaljnjega razvoja. Turizem ima številne ekonomske funkcije in učinke, na primer prerazporeditev ustvarjenega dohodka v dejavnosti, ki so povezane s turizmom, prerazporeditev dohodka iz gospodarsko bolj razvitih dežel v gospodarsko manj razvite, stimuliranje proizvodnje in dejavnosti, ki so povezane s turistično potrošnjo in podobno. Po drugi svetovni vojni je turizem iz nekdane luksuzne dobrine marsikje postal dobrina široke potrošnje. Ponekod je turistična ponudba dosegla že tako visoko stopnjo, da lahko govorimo o tako imenovani turistični industriji. Z razvojem prometnih sredstev se vse bolj širi in posega v nova območja.
- *Vzpodbujanje turističnega razvoja s strani državne uprave ali družbe nasploh* lahko odločilno vpliva na razvoj turizma kot ekonomske in neekonomske (družbene) dejavnosti. Državna uprava ali družba nasploh ustvarjata politične razmere, ki lahko zavirajo ali vzpodbujajo turistična potovanja, ustvarjata ustrezno gospodarsko politiko, ki vzpodbuja investicije v turizem (na primer ustrezna davčna politika, krediti, izgradnja osnovne infrastrukture, vzpodbujanje tujih investitorjev), ustvarjata ustrezno socialno politiko (razne socialne ugodnosti pospešeno vplivajo na domača turistična potovanja) in podobno. Prav tako je pomembno pripravljanje, sprejemanje in uresničevanje načrtov turističnega razvoja na državni in regionalni ravni, s katerimi se usmerja nadaljnji turistični razvoj.

Te usmeritve se razlikujejo glede na stopnjo ekonomskega in splošnega družbenega razvoja posameznih držav. V večini držav v razvoju ima turizem podrejeno vlogo, čeprav so nekatere države že spoznale njegovo pomembnost tako na ekonomskem (na primer pri vzpodbujanju tujih investicij, možnostih za razvoj manj razvitih območij in s tem zmanjšanju regionalnih razlik) kot tudi na družbenem področju (na primer pri krepitvi mednarodnega sodelovanja, promociji države, krepitvi legitimnosti in političnega prestiža vladajočih struktur) (Pearce 1991, 41).

- *Mednarodne organizacije*, ki vzpodbujajo turistični razvoj, nudijo tehnično in strokovno pomoč pri pravi turističnih razvojnih planov, kredite za izgradnjo osnovne infrastrukture ali večjih turističnih kompleksov, pomoč pri odpravljanju raznih negativnih posledic turističnega razvoja in podobno. Pomembno vlogo imajo tudi pri promociji mednarodnega turizma in učinkov turizma na družbenoekonomski razvoj, predvsem v državah v razvoju.

Turistični razvoj vzpodbujajo predvsem mednarodne bančne in razvojne organizacije, kot so na primer Svetovna banka za obnovo in razvoj (IBRD), Mednarodno združenje za razvoj (IDA), Mednarodno finančno združenje (IFC), Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD). Pomembno vlogo ima Svetovna organizacija za turizem (WTO), ki je bila ustanovljena leta 1975, ko je nasledila prejšnjo IUOTO in združuje več kot 100 državnih organizacij za turizem (Pearce 1991, 45–47).

Zaradi višjih dohodkov, večjega obsega prostega časa in večje mobilnosti prebivalstva se je turističnih potovanj lahko udeleževalo vedno več ljudi. Razvoj prometnih sredstev, nagel razvoj in širjenje prenočitvenih zmogljivosti na novih lokacijah ter cenovno dostopna organizirana potovanja so še povečali povpraševanje in ponudbo. Danes lahko ugotovimo, da se večina ljudi v razvitih deželah udeležuje turističnih potovanj, povečuje pa se tudi delež turistov v deželah v razvoju. Jeršič ugotavlja (1992a, 11), da približno ena tretjina vsega svetovnega prebivalstva vsako leto odhaja vsaj na eno turistično potovanje, ki traja pet ali več dni.

2.2. UČINKI TURISTIČNEGA RAZVOJA

Turizem je množični družbeni pojav, ki zaznamuje prostor, v katerem se pojavlja, številne dejavnosti, ki sodelujejo pri razvoju turizma ter ljudi; tako udeležence turističnih potovanj kot domačine, ki sooblikujejo turistično ponudbo (Zorko 1999, 129). Večji del direktnih učinkov turizma je mogoče izmeriti ali dokazati, nekateri učinki pa so posredni in težko merljivi.

Sprva je bilo preučevanje učinkov turističnega razvoja usmerjeno predvsem v ugotavljanje ekonomskih učinkov razvoja turizma, saj so najbolj očitni in merljivi, kasneje pa se je temu pridružilo tudi preučevanje družbenih in prostorskih učinkov oziroma njihovo enakovredno obravnavanje.

Ekonomski učinki turizma so posledica turistične potrošnje. Pospešen turistični razvoj v šestdesetih in sedemdesetih letih je povzročil, da je turizem postal obetavna gospodarska panoga, ki prispeva pomemben delež k ekonomskemu napredku posameznih dežel. Leta 1980 je okoli 285 milijonov turistov samo zunaj svoje države potrošilo 105 milijard ameriških dolarjev, leta 1998 pa 625 milijonov turistov že več kot 450 milijard ameriških dolarjev (Zorko 1999, 151). Z okoli 6 % letno rastjo *števila tujih turistov* in okoli 12 % letno rastjo *deviznega priliva* iz mednarodnega turizma (Planina 1991, 1) postaja turizem ena izmed najpomembnejših gospodarskih dejavnosti in v nekaterih državah največji vir prihodka.

Po podatkih WTO-ja (1998) je bilo na svetu leta 1997 v turizmu zaposlenih 255 milijonov prebivalcev, kar je predstavljalo okoli 10 % vseh *delovnih mest*, ki so ustvarila okoli 10 % vsega dohodka v svetovnem gospodarstvu. Po istih podatkih je bilo v Evropi povezanih s turizmom in potovanji okoli 38 milijonov delovnih mest. V državah Evropske zveze je v povprečju takih 13 % vseh delovnih mest, v drugih evropskih državah 9 %, v ZDA pa 11 %. Še višji so deleži v turistično razvitih državah tako imenovanega tretjega sveta, kjer je turizem ena glavnih gospodarskih panog; na primer na Karibih okoli 25 % vseh zaposlenih dela v podjetjih, povezanih s turizmom.

Z razvojem sodobnega turizma je postala turistična dejavnost eden najbolj pomembnih dejavnikov gospodarskega in družbenega razvoja turističnih regij. Zaradi številnih ekonomskih učinkov se v turističnih območjih razvijajo *nove gospodarske dejavnosti*, ki so bolj ali manj povezane s turizmom, v njih pa so prebivalci stalno, delno ali dodatno zaposleni; izboljšuje se gospodarski položaj območij, spreminja se sestava proizvodnje, povečujejo se *investicije* v turistično in splošno infrastrukturo in podobno.

V turističnih območjih se je izboljšala splošna raven *oskrbe prebivalstva* in *opremljenosti s splošno in turistično infrastrukturo*, v številnih turističnih območjih so se razvile ugodne možnosti za razvoj številnih dejavnosti, ki služijo obiskovalcem in domačinom, nudijo se možnosti zaposlitve v turizmu in drugih terciarnih dejavnostih – gospodarsko se krepi celotno območje. Ker so bila območja z naravnimi privlačnostmi pogosto tudi območja, ki so zaostajala za ekonomskim razvojem urbaniziranih in industrializiranih območij, so se s turističnimi migracijami in prelivanjem dohodka v ta območja tudi *zmanjšale razlike med razvitimi in manj razvitimi območji* posameznih držav.

Do prelivanja sredstev iz gospodarsko bolj razvitih območij, ki so večinoma izvorna območja turistov, v manj razvita, ki so večinoma območja z naravnimi privlačnostmi, prihaja tudi v mednarodnem merilu. Pri tem nekateri avtorji (Mathieson in Wall 1982, 64–68; Pearce 1991, 206) še posebej poudarjajo tako imenovani *multiplikativni učinek turizma* na gospodarstvo posameznih turističnih regij ali celotne države. Večji del denarja, ki ga potrošijo turisti za različne dejavnosti in storitve, namreč najprej kroži v posameznih turističnih regijah, nato se preliva na področje celotne države in končno, zaradi uvoza proizvodov in storitev, tudi v druge države. Pri tem kroženju denarja iz ene dejavnosti v drugo imajo korist vsi, ki pri tem sodelujejo.

Poleg gospodarskih povzročaja turizem tudi druge učinke. To spoznanje je preusmerilo preučevanja in številni raziskovalci so začeli poudarjati predvsem **ekološke** in **socialne učinke**, ki jih lahko prinese turistični razvoj.

Mathieson in Wall (1982, 138) sta ugotavljala predvsem *negativne ekološke, psihološke, socialne in kulturološke vplive turizma*, ki so še posebej očitni v manj razvitih območjih. Kažejo se v opuščanju tradicionalnega načina življenja in proizvodnje ter v spreminjanju kulturnih vrednot domačinov.

Zaradi specifičnosti turizma se različni učinki prepletajo med seboj, kar otežuje njihovo preučevanje. Pozitivni ekonomski učinki lahko sprožijo negativne prostorske in družbene učinke, še posebej, če turistični razvoj ni usklajen z interesi domačega prebivalstva.

Z vidika geografskega preučevanja so najpomembnejši tisti učinki turističnega razvoja, ki se neposredno ali posredno kažejo v pokrajini ali njenih sestavnih delih. To so tako imenovani **prostorski učinki**, ki vplivajo na strukturo, funkcijo in izgled pokrajine. S tega vidika ekonomski učinki niso obravnavani sami zase, temveč le v *vzročni povezavi z učinki v pokrajini* (na primer vpliv na razvoj novih ali dodatnih funkcij in njihovo razmestitev v pokrajini in posameznih turističnih krajih, vpliv na družbenoekonomsko sestavo prebivalstva in na ponudbo stalnih in dodatnih delovnih mest, vpliv na povečan promet in ceno zemljišč in s tem povzročene spremembe zemljiško-posestne sestave in podobno).

Za preučevanje učinkov turističnega razvoja na pokrajino je bilo izdelanih več metod, ki pa večinoma analizirajo le parcialne učinke ali učinke na posamezne elemente pokrajine. Celostno preučevanje učinkov turističnega razvoja na pokrajino je otežkočeno iz več razlogov:

- Zaradi človekovega delovanja in bivanja je bila kulturna pokrajina skozi stoletja bistveno spremenjena. Večina sprememb je posledica normalnih evolucijskih procesov, tako da je v nekaterih turističnih območjih težko ločiti učinke, ki so nastali le zaradi turističnega razvoja.
- Turistični razvoj sicer sproža procese in povzroča učinke, ki so jasno prepoznavni, na primer razvoj turistične infrastrukture, izgradnja območij za rekreacijo, vzpodbujanje zaposlovanja in podobno, vendar pa je obenem težko izmeriti, v kolikšni meri so spremembe neposredno povezane s turističnim razvojem oziroma koliko je vplival turizem kot eden od dejavnikov razvoja pokrajine.
- Učinki turizma se kažejo v različnih neposrednih in posrednih oblikah, na primer ekonomski učinek povzroči prostorski učinek, vpliva pa tudi na družbenem ali socialnem področju. Poleg tega so učinki med seboj povezani tudi hierarhično, saj lahko na primer primarni učinek povzroči sekundarnega, ta pa terciarnega. Učinki so lahko tudi pozitivni ali negativni.
- Turizem je dinamičen pojav in njihovi učinki se spreminjajo. Zato jih je treba vrednotiti vzročno in posledično, kar pa lahko otežkoča njihova prostorska in časovna neskladnost; na primer razvoj novih turističnih območij sčasoma preusmeri del turističnih tokov od starih turističnih območij.

Za preučevanje učinkov je odločilnega pomena izbor kriterijev, s katerimi poskušamo opredeliti in ovrednotiti učinke turizma. Pri tem lahko naletimo na vrsto težav. Zaradi tega se raziskovalci večinoma omejujejo le na preučevanje posebnih in jasno izraženih učinkov turističnega razvoja, zlasti primarnih učinkov, ki jih lahko z določenimi metodami izmerijo. V literaturi je sprva prevladovalo predvsem preučevanje ekonomskih učinkov, vendar je v zadnjih desetih letih prisotnih vedno več raziskav, ki obravnavajo tudi druge učinke turističnega razvoja, predvsem preučevanje prostorsko pomembnih učinkov.

2.3. MODELI TURISTIČNEGA RAZVOJA

V literaturi je predstavljenih več različnih modelov turističnega razvoja, s katerimi so poskušali posamezni avtorji zajeti pglavitne stopnje, značilnosti in učinke turističnega razvoja posameznih turističnih krajev, območij ali širših turističnih regij. Njihov namen je na hipotetičnem modelu prikazati in pomagati razumeti celovitost problematike turističnega razvoja in preobrazbe turistične pokrajine ter s pomočjo analize dosedanjega razvoja predvideti možen nadaljnji razvoj turističnih območij.

Med tako imenovanimi *evolucijskimi modeli* sta zelo pogosto citirana dva (Haywood 1986; Pearce 1991; Pearce 1995; Gartner 1996; Theobald 1998; Gill 1998). Butlerjev model prikazuje razvojni cikel turističnega območja skozi različna časovna obdobja, zato se največkrat uporablja pri prikazu razvoja posameznih turističnih krajev. Bolj celosten je Miossecov model, ki se kot prostorsko-časovni model, pri katerem avtor izpostavlja hierarhično povezavo med različnimi turističnimi kraji, največkrat uporablja za prikaz razvoja turističnih regij.

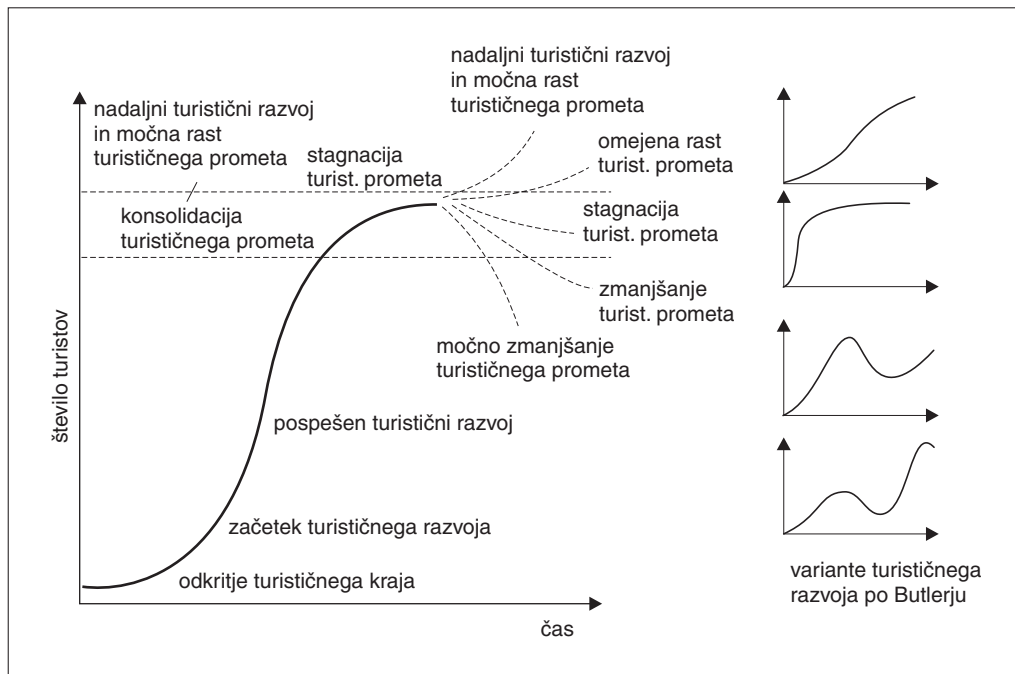
Butler ugotavlja, da so turistični kraji in regije dinamična območja, ki se razvijajo v daljšem časovnem obdobju. Razvojni cikel je zajel v šest stopenj, ki jih je utemeljil glede na obseg turističnega pro-

meta in učinke turističnega razvoja v različnih časovnih obdobjih (Pearce 1995, 12; Gartner 1996, 8; Gill 1998, 233):

- 1. stopnja: *odkritje turističnega potenciala* v nekem kraju oziroma območju in pojav prvih turistov.
- 2. stopnja: *začetek turističnega razvoja* označuje obdobje, ko je turistov že toliko, da se domačini odločijo za izgradnjo prvih turističnih objektov za bivanje in oskrbo gostov ter oblikujejo začetno turistično ponudbo.
- 3. stopnja: *pospešen turistični razvoj* povečuje turistični obisk kraja ali območja, kar vzpodbuja pospešeno gradnjo številne in raznolike turistične superstrukture in infrastrukture, ki bo zagotovila še večjo atraktivnost turističnega kraja in povečala turistični obisk. Ta razvojna stopnja je lahko zelo kritična, saj prihaja do prvih resnih posegov v okolje ter do odvisnosti nekaterih prebivalcev kraja oziroma območja od zaposlitve v turističnih dejavnostih.
- 4. stopnja: *utrditvev (konsolidacija) turističnega prometa* v kraju oziroma območju.
- 5. stopnja: *stagnacija turističnega prometa*.

V 4. in 5. stopnji turističnega razvoja se turistični tokovi gostov v kraj oziroma območje umirijo in začnejo stagnirati. Zaradi zasičenosti turističnih zmogljivosti in manjšega zanimanja gostov se del turističnih tokov preusmeri v druge bolj atraktivne turistične kraje oziroma območja. Do tega obdobja se izkoriščajo predvsem naravne in družbene sestavine pokrajine, turistična infrastruktura pa temelji predvsem na sredstvih lokalnih in regionalnih investorjev. Opozoriti je treba, da Butlerjev model predpostavlja, da je domače prebivalstvo turističnih območij udeleženo že v prvi stopnji razvoja oziroma je dejansko nosilec začetnega razvoja, dokler turistična ponudba ne preraste v turistično industrijo, ki privablja investitorje iz drugih območij. Na tej stopnji postaja domače prebivalstvo vse bolj pozorno in kritično do negativnih vplivov, ki jih prinaša turistični razvoj.

- 6. stopnja pomeni obdobje, ko se razvoj turističnega kraja znajde na prelomnici. Če ne pride do novih vlaganj, prenovitve obstoječe turistične infrastrukture in širjenja turistične ponudbe, se *stagnacija* nade-

Slika 1: Butlerjev model turističnega razvoja (Pearce 1995, 12; Haywood 1988, 158).

ljuje ali pride celo do *zmanjšanja turističnega prometa*. V nasprotnem primeru se *nadaljuje razvoj* turističnega območja na neki višji stopnji.

Preučevanja turističnega razvoja različnih turističnih krajev so pokazala, da le-ta poteka v več razvojnih ciklih, ki so odvisni od odnosa med turistično ponudbo in povpraševanjem ter od drugih dejavnikov, ki vzpodbujajo ali zavirajo turistični razvoj. To velja zlasti za turistične kraje, kjer se je turizem začel razvijati v obstoječih naseljih. S postopno izgradnjo turistične infrastrukture in superstrukture in ob naraščajočem turističnem obisku se turistična ponudba razvija, širi in specializira. Iz naselja postopoma izginja prvotna agrarna in prevladuje turistična funkcija. Na ta način so se razvili številni kraji v območjih tradicionalne naselitve v Alpah in Sredozemlju ter ob termalnih in mineralnih vrelcih (Jeršič 1985, 123). Zaradi navedenega nekateri avtorji (Reith, 1982) stopnje turističnega razvoja ne ugotavljajo na obsegu turističnega prometa s pomočjo Butlerjeve krivulje, temveč na razvoju turistične ponudbe in ga prikazujejo v obliki spirale, ki ponazarja ciklični razvoj turistične ponudbe na vedno višjem nivoju.

Še bolj celosten je **Miossecov** model turističnega razvoja (Pearce 1995, 15; Gartner 1996, 10). Predstavljen je kot prostorski in časovni razvoj turističnega območja, pri katerem avtor izpostavlja hierarhični razvoj turističnih krajev v turistični regiji, izgradnjo prometnega omrežja med turističnimi kraji, odnos turistov do turističnega območja ter odnos domačega prebivalstva in vodilnih struktur turističnega območja do turističnega razvoja v regiji. Model je razčlenil na 5 stopenj:

- 0. ali izhodiščna stopnja: območje je turistično nerazvito, prometno slabo povezano, neznano pri potrošnikih turističnih dobrin, domačini pa imajo deljena mnenja o tem, kaj jim lahko turizem prinese.
- 1. stopnja: razvoj prvega turističnega kraja vpliva na odpiranje pokrajine in zanimanje turistov zanj. Zgradijo prvo turistično infrastrukturo in vlagatelji začnejo s turistično promocijo kraja.
- 2. stopnja: zaradi uspešnosti prvega turističnega kraja se razvijajo novi turistični objekti in novi turistični kraji, kar pripomore k turističnemu razvoju ter izgradnji splošne in turistične infrastrukture, odpiranju novih delovnih mest za domače prebivalstvo in podobno.
- 3. in 4. stopnja: z razvojem turistične industrije se razvije hierarhični sistem turističnih krajev in prometnega omrežja. Turistični kraji tekmujejo med seboj in se z različno turistično ponudbo specializirajo za posamezne vrste turistov. Turiste bolj privlačijo turistični objekti in ponudba kot sam turistični potencial, ki je bil odločilnega pomena za začetek turističnega razvoja. Zaradi zasičenosti s turističnimi objekti se določen delež turistov odloči za obisk drugih turističnih območij, ki so na nižji razvojni stopnji. Polarizacija je prisotna tudi med domačini. Tisti, ki so neposredno odvisni od turizma, ga v celoti sprejemajo, drugi pa zahtevajo načrten in nadzorovan nadaljnji razvoj, ali pa imajo do turizma celo odklonilen odnos. Če v območju ni skrbno načrtovanega nadaljnega razvoja, se lahko pokažejo negativne ekološke, socialne in kulturne posledice turizma. Nujno je tudi medsebojno sodelovanje vseh dejavnikov v pokrajini, saj velikokrat prihaja do konfliktov interesov različnih uporabnikov prostora.

Miossecov model je pomemben zato, ker zajema prostorsko in časovno dinamiko. Tako lažje analiziramo pretekla dogajanja in lažje planiramo nadaljnji razvoj turističnih območij. Razni učinki turističnega razvoja so odvisni od razvojne stopnje, saj so vplivi različnih dejavnikov na posameznih razvojnih stopnjah različni.

Predstavljeni modeli turističnega razvoja se lahko uporabijo na različnih konkretnih primerih ugotavljanja stopnje razvoja turističnih pokrajin. *Butlerjev model* je zelo uporaben tudi na primeru posameznih turističnih krajev, saj njegova krivulja v osnovi temelji na časovnem spreminjanju števila turistov v kraju. Uporabimo pa ga lahko tudi za primerjavo drugih podatkov. V raziskavi *sem ga uporabil* v tistem delu, ki ugotavlja stopnjo turističnega razvoja turističnega kraja v primerjavi z izbranimi zdraviliškimi turističnimi kraji v Sloveniji. Miossecovega modela v tej raziskavi nisem uporabil, saj sem ugotovil, da razvoj zdravilišča v Rogaški Slatini zaradi navezanosti na izvir mineralne vode, ob katerem se je zgoštela skoraj vsa turistična infrastruktura in superstruktura, ni vplival na turistični razvoj v drugih naseljih v regiji.

2.4. OSNOVNI VSEBINSKI SKLOPI IN METODOLOŠKI PRISTOPI PRI PREUČEVANJU PREOBRAZBE TURISTIČNE POKRAJINE NA PRIMERU ROGAŠKE SLATINE

V *slovenski geografiji* je vprašanje preučevanja dejavnikov, ki so sprožili, vplivali in usmerjali turistični razvoj ter ugotavljanje učinkov turističnega razvoja na pokrajino, slabo raziskano.

Med najpomembnejše študije lahko uvrstimo analizo razvoja Blejskega kota (Jeršič 1965) in Portoroža (Jeršič 1990). Več študij obravnava le posamezne segmente turističnega razvoja in učinke turističnega razvoja (Gosar 1983, 1985, 1989; Jeršič 1984, 1991, 1992, 1996; Došler 1974), ali pa so avtorji v okviru drugih preučevanj naselij obravnavali tudi segmente, ki so v povezavi s turističnim razvojem.

Več je zgledov v *tuji literaturi*, kjer so preučevanju učinkov turističnega razvoja in preobrazbi turistične pokrajine posvetili veliko pozornosti zlasti po letu 1970. Izstopajo številne analitične študije (case study) posameznih turističnih krajev in regij v razvitih turističnih območjih ter v državah v razvoju, kjer se je intenzivni turistični razvoj začel šele v zadnjih dvajsetih letih. Zlasti slednje študije obravnavajo neposredne ekonomske, sociološke in ekološke učinke, ki so v teh regijah zelo očitni (v večini primerov ugotavljajo predvsem negativne učinke turističnega razvoja). V razvitih turističnih regijah, kjer je turistični razvoj prisoten že desetletja (prisotni pa so tudi drugi dejavniki), je obravnavanje te tematike mnogo težje in celostno.

Rogaška Slatina sodi v skupino zdraviliških turističnih krajev, ki imajo v primerjavi z drugimi skupinami turističnih krajev posebno turistično ponudbo, funkcije in fiziognomski izgled, poleg tega pa je tudi polifunkcionalen turistični kraj oziroma mestno naselje, v katerem so na razvoj naselja več desetletij sočasno vplivali turizem, industrija ter različne terciarne in kvartarne dejavnosti. Vse to je vplivalo na posebne procese preobrazbe pokrajine ter oblikovanje družbenoekonomske in funkcijske sestave v naselju.

Zaradi navedenega so bile pri *izdelavi metodološkega pristopa preučevanja* uporabljene zlasti študije, ki obravnavajo različne zdraviliške turistične kraje (še največ dostopnih študij je obravnavalo zdraviliške kraje v Nemčiji: na primer Boeckmann 1975; Maier in Tröger Weiss 1987; Kneubühl 1987; Bauer 1993; Grün 1994), pa tudi študije, ki iz različnih vidikov obravnavajo druge vrste turističnih krajev in mestnih naselij. Pri tem je treba opozoriti, da se izhodišča in metodološki pristopi posameznih avtorjev med seboj zelo razlikujejo. Turizem je celosten pojav, ki je odvisen od različnih dejavnikov, zato so posamezni metodološki pristopi večinoma prirejeni značilnostim obravnavanih območij ali posameznim oblikam turističnega prometa.

Prav zaradi specifičnosti turizma v različnih območjih, prepletanja te dejavnosti z drugimi dejavnostmi in prepletanja različnih vrst učinkov med seboj lahko ugotovimo, da vplivi turizma na preobrazbo in razvoj pokrajine še niso dovolj preučeni, prav tako pa še niso izdelane celostne metode za uspešno vrednotenje vseh vplivov. Tudi ocenjevanje nekaterih pozitivnih in negativnih učinkov, predvsem družbenih, je zaradi tega v večini primerov dokaj subjektivno.

Na osnovi pregleda literature in različnih metod preučevanja obravnavane tematike v empiričnem delu raziskave obravnavam sedem *vsebinskih sklopov*, s pomočjo katerih ugotavljam stopnjo preobrazbe turistične pokrajine in učinke turističnega razvoja na primeru Rogaške Slatine.

1. Razvoj zdravilišča v Rogaški Slatini ter obseg in značilnosti turističnega prometa v naselju:

- razvoj zdravilišča v Rogaški Slatini na osnovi razvoja turistične infrastrukture in turistične superstrukture,
- razvoj zdravilišča v Rogaški Slatini na osnovi dinamike turističnega prometa (število gostov in nočitev) v različnih časovnih obdobjih,
- primerjava obsega in značilnosti turističnega prometa v Rogaški Slatini s skupino izbranih zdraviliških krajev v Sloveniji po drugi svetovni vojni,
- ugotavljanje vplivnega območja turističnega povpraševanja (izhodišč poglavitnih smeri turističnih tokov v Rogaško Slatino) pred in po drugi svetovni vojni.

2. Turistični motivi in navade gostov v Rogaški Slatini:

- ugotavljanje sedanjih turističnih motivov, potreb, navad in sestav gostov v zdravilišču v Rogaški Slatini. V tem okviru so preučevani pglavitni motivi, ki privabljajo goste, da obiščejo Rogaško Slatino, terapevtske, športno-rekreacijske in druge turistične potrebe gostov, prostorsko pomembne oblike turističnega ravnanja gostov (dnevna disperzija gostov v območju okoli zdraviliškega jedra, izletniške aktivnosti) ter zadovoljstvo gostov z zdravstveno in turistično ponudbo v Rogaški Slatini,
- odvisnost zgoraj navedenega od socio-ekonomske sestave gostov.

3. Demografska analiza prebivalstva Rogaške Slatine in okolice:

- demografski razvoj v Rogaški Slatini od sredine 19. stoletja in ugotavljanje povezave z gospodarskim razvojem v naselju. V tem okviru so preučevana:
- demografska gibanja in sestava prebivalstva na območju nekdanje občine Šmarje pri Jelšah in današnje občine Rogaška Slatina (ugotavljajo se območja praznenja in koncentracije prebivalstva) ter povezava teh območij z gospodarskim razvojem Rogaške Slatine kot osrednjega naselja v novi občini,
- demografski razvoj v naselju Rogaška Slatina med popisnimi obdobji v povezavi z naravnim in selitvenim gibanjem prebivalstva ter gospodarskim in prostorskim razvojem naselja,
- socio-ekonomske značilnosti posameznih tipov gospodinjstev v Rogaški Slatini ter njihova teritorialna razporejenost.

4. Razvoj delovnih mest v naselju in zaposlenost prebivalstva Rogaške Slatine:

- razvoj posameznih gospodarskih dejavnosti v Rogaški Slatini ter ugotavljanje njihovega vpliva na razvoj naselja in zaposlitev prebivalstva,
- prepletanje vpliva razvoja zdraviliško-turistične dejavnosti in industrije na število delovnih mest ter sestavo zaposlenih prebivalcev v Rogaški Slatini in okolici,
- prepletanja zaposlenosti članov posameznih gospodinjstev v Rogaški Slatini ter odvisnost od zaposlitve v zdravilišču oziroma v drugih s turizmom ali industrijo povezanih dejavnostih v Rogaški Slatini,
- primerjava sestave delovnih mest po panogah dejavnosti v Rogaški Slatini s sestavo v večjih turističnih krajih v Sloveniji (ugotavljanje deleža s turizmom bolj ali manj povezanih oziroma odvisnih delovnih mest),
- območja dnevne migracije delovne sile v Rogaško Slatino.

5. Prostorski razvoj Rogaške Slatine in razmestitev posameznih funkcij v naselju:

- prostorsko širjenje naselja skozi različna časovna obdobja ter povezava z gospodarskim in demografskim razvojem naselja,
- opredelitev posameznih funkcij v naselju in njihova prostorska razporeditev,
- vpliv zdraviliško-turistične dejavnosti na razvoj in razmestitev oskrbnih in storitvenih dejavnosti v naselju,
- opredelitev posameznih zaokroženih funkcijskih con v Rogaški Slatini, zlasti tistih, v katerih sta turizem in rekreacija pglavitna, dodatna ali občasna raba prostora.

6. Zemljiško-posesstne razmere:

- vpliv turizma na rabo tal v osrednjem zdraviliško-turističnem delu Rogaške Slatine,
- vpliv turizma na zemljiško-posesstne razmere, še zlasti na lastništvo stavbišč in stanovanjskih hiš, ki so v lasti nedomačinov (prebivalcev s stalnim bivališčem zunaj Rogaške Slatine).

7. Odnos prebivalcev Rogaške Slatine do turizma:

- stopnja izkoriščenosti obstoječe turistične infrastrukture s strani domačega prebivalstva,
- odnos prebivalstva Rogaške Slatine do zdraviliško-turistične dejavnosti v kraju (ocena vpliva turizma na infrastrukturno opremljenost in zunanji izgled kraja).

Izbrani vsebinski sklopi obravnavajo vse pomembne vsebine, ki osvetljujejo zastavljeni cilj raziskave. Med dejavniki turističnega razvoja so upoštevani predvsem dejavniki iz samega sistema turizma

(razvoj turistične infrastrukture in superstrukture, turistično povpraševanje in s tem povezan obseg turističnega prometa, različni turistični tokovi v zdravilišče in podobno), medtem ko so dejavniki zunaj sistema turizma upoštevani pri interpretaciji rezultatov. Med učinki turističnega razvoja so upoštevani predvsem prostorsko pomembni učinki (prostorski razvoj naselja in posebej območja s turistično in industrijsko rabo, sestava in razmestitev različnih funkcij v naselju, učinki na rabo tal in na zemljiško-posesne razmere) ter učinki, ki vplivajo na ekonomsko sestavo prebivalstva in različne demografske elemente. Posebej je vključeno tudi preučevanje odnosa domačega prebivalstva do turizma v naselju.

Metodološki pristopi temeljijo na teoretskih osnovah geografije naselij, geografije prebivalstva, socialne geografije in posebej geografije turizma. Prvi veji geografije nudita osnovni okvir in splošne metode preučevanja, slednji pa posebne metode, ki omogočajo preučevanje učinkov turističnega razvoja ter interpretacijo rezultatov po posameznih preučevanih segmentih. Konkretni metodološki pristopi (in izvedeni kazalci) so izbrani glede na izbrane vsebinske sklope, nivo raziskave (obravnavava velikega turističnega kraja), dostopne podatke ter časovne, organizacijske, finančne in zakonske možnosti zbiranja podatkov, ki jih ne obravnava statistika. Zaradi naslonitve na Butlerjev model prikazovanja turističnega razvoja je posebej upoštevan genetski vidik obravnavanja posameznih tematik (kolikor so to omogočali dostopni podatki).

3. NEKATERE GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI ŠIRŠEGA OBMOČJA ROGAŠKE SLATINE

Ilešič (1984, 22) je širše območje Rogaške Slatine poimenoval Zgornje Sotelsko. Njen osrednji del predstavlja s terciarnimi sedimenti zapolnjeno *Rogaško podolje*, ki je prebivalstvena in gospodarska os regije.

Na severu obsega regija vzhodni del *Boškega prigorja* ter njegovo nadaljevanje v *prigorje Plešivca in Donačke gore*, ki regijo zapirajo proti severu. Ob južnem vznožju Boča leži *Kostrivniško podolje*. Južno od Rogaškega podolja, med Mestinjščico in tesno dolino Sotle, kjer le-ta zavije na jug, se širi *Rodensko gričevje*, imenovano po vasi Rodne v neposrednem zaledju Rogaške Slatine.

V večjem delu obravnavanega območja, razen v goratem severnem obrobju, prevladuje nižji gričevnat svet terciarnih goric z oblimi vrhovi, položnimi pobočji in vmesnimi, večinoma ozkimi dolinami ter prevladujočo agrarno rabo pokrajine. Zato se v novejši literaturi regija imenuje **Zgornjesotelsko gričevje** (Perko in Orožen Adamič 1998, 29). Pokrajina ima proti vzhodu v naravnem okolju in kulturni pokrajini čedalje več subpanonskih značilnosti.

Vodno omrežje je zelo gosto. Osrednja reka *Sotla* ima razgibano mrežo pritokov, vendar jih zaradi tektonike in bolj prepustnih kamnin južno od sotelskega preloma večina priteče z desnega, slovenskega brega. Številni pritoki največkrat nimajo svojega imena in se večinoma imenujejo po naseljih, skozi katere tečejo. Mednje sodijo tudi *Negonjščica (Ratanski potok)*, *Irski potok*, *Imenski potok* in *Tržiški potok*. Ob njihovem sotočju in vzdolž njihovih dolin se je razvilo naselje Rogaška Slatina. Negonjščica in Irski potok se izliva v Rakovec, ki skupaj s Tržiškim potokom tvori Ločnico; ta se na južnem robu Rogaške Slatine izliva v Sotlo.

3.1. GEOLOŠKE IN HIDROGEOLOŠKE ZNAČILNOSTI POKRAJINE V POVEZAVI Z RAZISKOVANJEM IN IZKORIŠČANJEM MINERALNIH VRELCEV

Geološka sestava območja – večji del gričevnate pokrajine v okolici Rogaške Slatine sestavljajo terciarni sedimenti oligocenske in miocenske starosti. Apnenec in dolomit tvorita le višje vzpetine na obrobju regije, ki se kot osamelci dvigujejo nad terciarnimi goricami in vmesnimi dolinami (Ilešič 1984, 18).

Boč (980 m) je zgrajen večinoma iz triasnih dolomitov in apnencev, na njegovem južnem in vzhodnem pobočju (med Drevenikom in Hrastovcem) pa so plasti apnenca, kremenovega peščenjaka in kon-

glomerata permske starosti. Boč pripada Karavankam, medtem ko sta Resevna na zahodu in Rudnica na jugu že del Posavskega hribovja z drugačno sestavo mezozojskih plasti (Nosan 1973, 38). Paleozojske in mezozojske plasti Boča so s številnimi prelomi presekane v posamezne bloke (Aničić 1984, 47 in 53).

Severni del Rogaškega podolja in gričevja sestavljajo oligocenske plasti peščenega in glinastega laporja z vložki glinovca in slabo sprijeti peščenjaki. Plasti so se odlagale v morskih zalivih, ki so nastali, ko se je Panonsko morje širilo proti zahodu (Aničić 1984, 51). Skupna jim je slaba odpornost proti denudaciji in eroziji, zaradi česar tvorijo nizek valovit do kopičast gričevnat relief. Podobno je tudi Kostrivniško podolje (Gams 1974, 53).

V oligocen sodijo tudi *plasti andezitnega tufa*, ki so pod Plešivcem na območju Čače vasi in Cerovca (to je severno in severozahodno od Rogaške Slatine). Nastale so iz vulkanskega pepela, ki je v srednjem oligocenu padal v morje in sedimentiral. Imajo značilno sivozeleno barvo. Poleg tektonske zgradbe so ravno ti sedimenti najpomembnejši za nastanek mineralne vode na območju Rogaške Slatine. Ta je od 100 do 600 m globoko v razpokah v andezitnem tufu, zato ima pestro sestavo raztopljenih mineralnih snovi. Vodonosni tuf prekriva različno debela plast oligocenskih nepropustnih kamnin, ki med Sečovim in Podplatom meri okoli 120 m (Aničić 1984, 51–55). Zaradi pester geološke sestave in tektonske zgradbe pa se površinski mineralni izviri že stoletja pojavljajo na ozemlju, ki zajema okoli 50 km² (z osredjem v Rogaški Slatini).

Spodnjemiocenski pesek in peščenjak z vložki peščenega laporja in lapornate glin ter kremenov peščenjak in konglomerat večinoma sestavljajo območje Plešivca, Donačke gore, Maceljskega pogorja od Sotle do Žetal ter območje med Polžansko gorco in Rogatcem. Iz kremenovega peščenjaka so tudi Janina, Tržaški hrib in Ivanov hrib v okolici Rogaške Slatine (Nosan 1973, 38). Plasti so nastale vorskem okolju, v katerega so reke nanašale material različne velikosti. V okolici Rogaške Slatine (pri sv. Križu in pri steklarni) so v teh plasteh pred drugo svetovno vojno kopali premog, vendar so to kmalu opustili (Aničić 1984, 51–54). Pokrajina je grapasta z gosto hidrografske in dolinsko mrežo, strmine so velike (Gams 1974, 57).

Plio-pleistocenski sedimenti iz proda in glin so v okolici Rogaške Slatine (pri Ratanski vasi, med Irjem in Nagonjem) ter pri Zgornjem Sečovem. Doline Sotle, Mestinjščice in pritokov pa so na dnu zapolnjene s peščenimi in glinenimi aluvialnimi naplavinami (Aničić 1984, 53).

Poleg litološke sestave je za nastanek mineralnih vrelcev pomembna tudi **tektonska zgradba**. Na širšem območju Rogaške Slatine so geologi ugotovili vrsto starejših in mlajših *tektonskih prelomnic*, ki potekajo premočrtno in navzkrižno od vzhoda proti zahodu in od severa proti jugu. Glavna preloma sta dva. Donački prelom poteka ob južnem pobočju Boča, mimo Zgornjega Gabrnika in Sv. Florijana k Donački gori. Ob njem se stikajo vzhodni podaljški Karavank s Posavskim hribovjem. 3 do 4 km južneje poteka šoštanjski prelom, ki se proti vzhodu nadaljuje ob Sotli. Ob donačkem prelomu je prišlo do velikih vertikalnih premikov in verjetno v manjši meri do bočnih premikov, ob šoštanjskem prelomu pa je moralo priti do večjih bočnih premikov. Na to kažejo očitne razlike v litološki sestavi in stratigrafski pripadnosti kamnin na obeh straneh preloma (Nosan 1973, 38).

Prečno na oba glavna preloma poteka več stranskih prelomov; prvi je bil med njimi ugotovljen rogaški prelom (leta 1952). Drugi je prelom pri Podplatu (ugotovljen leta 1966) in prelom pri Sečovem (leta 1967). Že Knett je na začetku 20. stoletja menil, da je za nastanek vrelcev odločilen prav rogaški prelom (Leskovar 1963, 22). Kasnejša vrtenja so dokazala, da je vodonosen andezitni tuf, oziroma zdrobljene in intenzivno razpokane cone vzdolž omenjenih prečnih prelomov (Nosan 1973, 39).

Rogaška mineralna voda je sprva pritekala na površje le v **naravnih izvirih in plitvih vodnjakih**, ki so jih izkopali na sorazmerno majhnem vrelčnem območju v središču Rogaške Slatine. V teh plitvih zajetjih je voda vsebovala malo raztopljenih mineralnih snovi, kar je še danes značilno za izvire, ki se pojavljajo na površju v ožji ali širši okolici Rogaške Slatine. Zajetja so omogočala le kratkotrajno izkoriščanje manjših količin mineralne vode. Leta 1888 je bilo v Rogaški Slatini znanih kar 11 vrelcev (Nosan 1973, 33).

Postopno so na ožjem vrelnem območju zajeli *tri tipe mineralne vode* z različno vsebnostjo mineralnih snovi. Mineralna voda tipa *Tempel* je bila znana že v 16. stoletju, poimenovali pa so jo po paviljonu Tempel, ki so ga leta 1819 zgradili nad vrelecem. Leta 1884 so 40 m jugozahodno od vreca Tempel uredili nov vrelec *Styria*. Leta 1908 pa so v obsežnih ureditvenih delih severno od vreca Tempel naleteli na mineralno vodo tipa *Donat*, ki je imela največjo vsebnost raztopljenih mineralnih snovi. Po takratnih analizah je Tempel vseboval 3,5 g raztopljenih trdnih mineralnih sestavin na liter vode, Styria 6 g/l in Donat 8 g/l (Čujež 1982, 10).

Zaradi potreb zdravilišča so večkrat poglobljali obstoječe vodnjake in kopali nove. Vsako novo zajetje je poseglo nekoliko globlje. Zadnja kaptažna zgradba te vrste (Knetteum) je bila globoka 10 metrov in je bila končana leta 1908 pod vodstvom inž. Knetta iz Karlovih Varov. Zajetja mineralne vode so močno izolirali, da bi jih obvarovali pred vplivi padavin in preprečili mešanje juvenilne vode s podtalnico (Čujež 1982, 12).

Knett je namreč postavil teorijo o mešanju primarne mineralne vode s podtalnico v plitvi coni. Po njegovem mnenju naj bi bila v vrhnjih plasteh terciarnih kamnin le slabo mineralizirana padavinska voda. Na njen premik je vplivala predvsem struga Irskega potoka. Visokomineralizirana juvenilna voda naj bi bila v večji globini. S skromneje mineralizirano vodo naj bi se mešala čez omrežje por in razpok, do neposrednega mešanja pa naj ne bi prišlo (Leskovar 1963, 24). Zaradi navedenega je Knett menil, da bo v globini 10 do 12 m zadel na trdno plast z razpokami, iz katerih bo izvirala bolj mineralizirana voda. Ob kopanju je leta 1908 naletel na mineralno vodo tipa Donat, vendar pa tudi to delo ni bilo dolgoročno uspešno. Bolj mineralizirana voda se bila namreč v še večjih globinah, mešanja bolj in manj mineralizirane vode pa niso mogli zadržati niti debeli betonski zidovi Knetteuma.

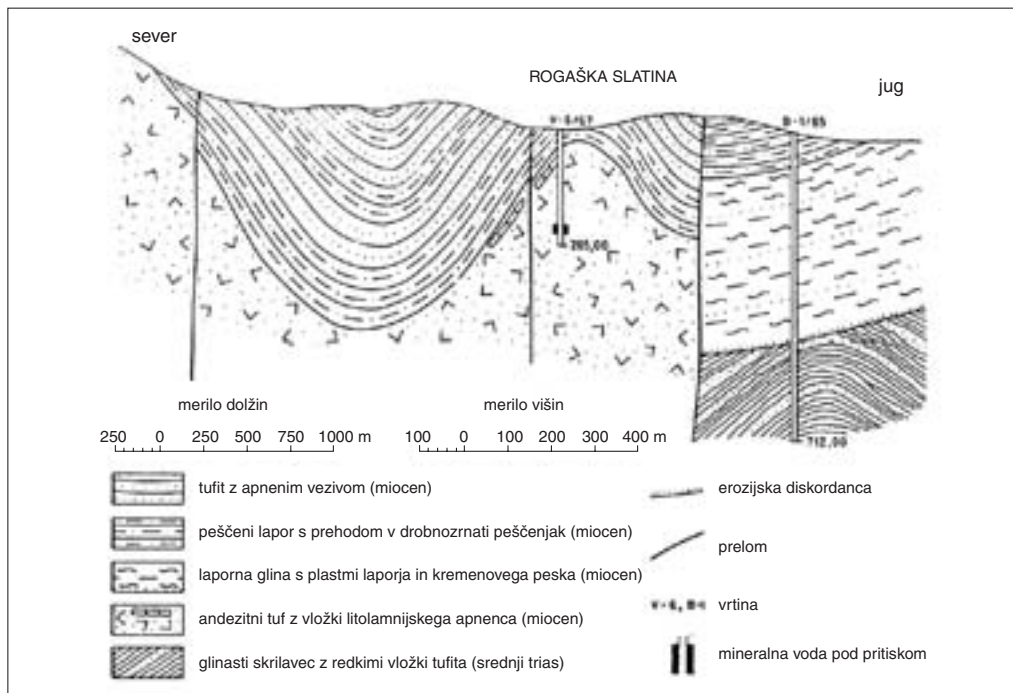
Že pred drugo svetovno vojno je začelo primanjkovati mineralne vode. Kapaciteta izvirov je padla za 40 % (Ozim 1982, 31), kar je začelo ogrožati nadaljnji obstoj zdravilišča. Zato so leta 1952 pod vodstvom inž. Bača iz Sarajeva, ki je zagovarjal **globinsko vrtnanje**, izvrtali 22 vrtin in zajeli vodo v globini od 30 do 60 m. Mineralna voda je vsebovala dovolj plina, da je z lastno močjo privrela na dan (vodni steber je bil visok kar 10 m). Do leta 1958 so skupno izvrtali 40 vrtin (najgloblja 87 m), od katerih je bilo aktivnih 5, ki so skupno dajale okoli 60 m³ mineralne vode na dan. To je predstavljalo petkratno količino vode iz Knetteuma. Okoli 40 % je bilo vode tipa Donat, okoli 60 % pa tipa Tempel in Styria. Nekdanje podzemskie zbiralnike v Knetteumu so zapolnili z vlažno ilovico ter prenehali s klasičnim, večstoletnim izkoriščanjem površinskih vrelcev.

Žal je izdatnost novih vrelcev kmalu začela usihati, pokazala pa se je tudi močna medsebojna odvisnost vrelcev. Obenem je Bač ugotovil, da je vpliv podtalnice tudi na nove vrelce prevelik. Po njegovem mnenju je prihajalo do občasnega nihanja in postopno nižje mineralizacije zaradi prodiranja podtalnice v vrelnice poti visokomineralizirane primarne mineralne vode, ki skupaj s plinom (CO₂) izvira iz velikih globlin vodonosnega andezitnega tufa. Ta se prav v osrednjem vrelnem območju (v osredju zdraviliške cone) vzdigne tik pod površje (zato so tam leta 1908 ob kopanju odkrili vrelec Donat). Tudi Bačeve prvotne plitve vrtine so bile torej podvržene istemu fenomenu mešanja vode, zato ga imenujejo Knett-Bačev fenomen (Ozim 1982, 31–32).

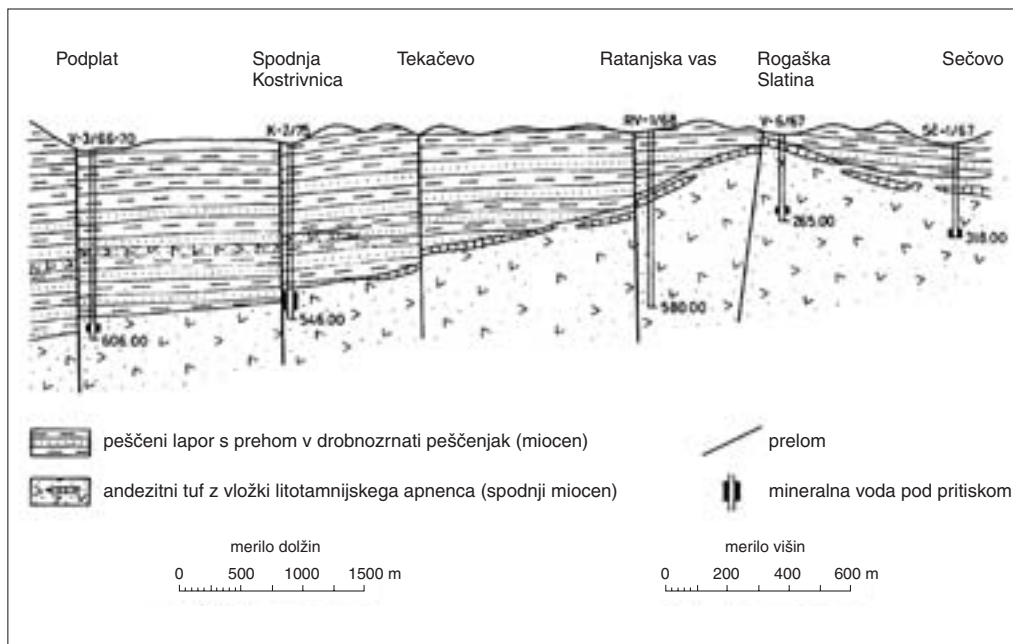
Zaradi Bačevih ugotovitev so morali začeti iskati nove in globlje vire mineralne vode v širši okolici *Rogaške Slatine*. Prve raziskave zunaj območja površinskih pojavov mineralne vode so se začele leta 1965. Vrtanju blizu železniške postaje v Rogški Slatini je sledilo vrtnanje v Gabniku, severno od Podplata in pri Sečovem. Vrtina pri Podplatu je v globini 553 m zadela na dotok manjših količin mineralne vode in večjih količin CO₂, vrtina pri Sečovem pa je v globini 318 m zadela na velike količine mineralne vode (35 l/min.).

Leta 1967 so izvrtali 265 m globoko vrtino na območju vrtnarije v Rogški Slatini, to je v samem ožjem vrelnem območju. Vrtina je v globini 260 m zadela na dotok 50 l/min. mineralne vode Donat (z 10,6 g/l raztopljenih mineralnih snovi) in večje količine CO₂ (Nosan 1973, 36). Zajetje tega vreca je postalo usodno za vse druge vrelce in vrtine v ožjem vrelnem območju. Ti so postopoma usahnili, saj jih je očitno napajala prav mineralna voda iz andezitnega tufa, to pa je zdaj odvajal nov vrelec v vrtnariji (Ozim 1982, 32).

Ker so bile količine vode premajhne za bodoči razvoj zdravilišča in vedno večje potrebe po mineralni vodi (v sedemdesetih letih so ustekleničili že okoli 30 milijonov litrov mineralne vode na leto), so

Slika 2: Prečni geološki prerez Rogaške Slatine (Nosan 1973, 34).

Slika 3: Pregledni vzdolžni geološki prerez čez območje Rogaške Slatine (Nosan 1975, 313).

z raziskovalnimi deli nadaljevali. Leta 1970 so poglobili vrtino pri Podplatu, iz katere je iz globine 578 m pritekalo 183 l/min. visokomineralizirane vode. Okoli 180 l/min. vode je priteklo tudi iz vrtine v Gabrniku.

Na začetku sedemdesetih let so meritve nakazale, da je najboljša lokacija nove vrtine pri Spodnji Kostrivnici, kjer sicer ni bilo površinskih pojavov mineralne vode in CO_2 . Leta 1975 so v andezitnem tufu v globini 546 m naleteli na najbolj produktiven vir mineralne vode, ki daje okoli 250 l/min. in velike količine CO_2 (Nosan 1975, 311). Vodo so zaradi izjemne vsebnosti magnezija poimenovali *Donat Mg*.

Z vrtanji so nadaljevali tudi po letu 1975, in sicer v Zgornjem Gabrniku leta 1978, 1979 in 1995, v Spodnjem Gabrniku leta 1979, v Kostrivnici leta 1986 in v Rogaški Slatini leta 1988, 1990 in 1992. Večino teh vrtin danes uporabljajo, na območju Sečovega in Rogatka pa se vrtine ne izkoriščajo več.

Rogaški mineralni vrelci se torej pojavljajo na območju, ki zajema okoli 50 km². Prečni prelomi so razkosali cono andezitnega tufa v številne bloke, zdrobljene cone ob prelomih pa so vodonosne. Dotok vode s površja je možen le od severa, to je z Boča, ki se sestoji v glavnem iz karbonatnih kamenin. Zato so prav vrtine ob prečnih prelomih, ki imajo stik s karbonatnimi kamninami na severu, najbolj izdatne (Nosan 1973, 39–40).

3.1.1. KEMIJSKA SESTAVA IN ZNAČILNOSTI MINERALNE VODE

Z natančnimi kemijskimi analizami mineralne vode so dokazali, da je v andezitnem tufu (kot v primarnem vodonosniku) v širšem vrelnem območju v globinah od 265 do 580 m ista vrsta vode, kot je bila navzoča že v nekdanjih vrelih Tempel in Styria, zatem v Knetteumu (*Donat*) in pozneje v osrednjem vrelnem območju v manjših globinah, le da je bila v starejših izviri bolj ali manj razredčena s podtalnico in s tem manj mineralizirana (Ozim 1982, 33).

Šele zajetje mineralne vode, ki je seglo neposredno v primarni vodonosnik in s tem zanesljivo izločilo vpliv podtalnice, daje mineralno vodo stalne kvalitete in količine. To potrjujejo vse tri globoke vrtine zunaj osrednjega vrelnega območja, ki že vrsto let dobavljajo praktično nespremenjene količine visokomineralizirane vode vrste *Donat* s stanovitno mineralizacijo, ki je zaradi visoke vsebnosti magnezijevih ionov znana pod imenom **Donat Mg**.

Danes jo pridobivajo iz vrtine v Rogaški Slatini (iz leta 1988, iz globine 275 m in s temperaturo na ustju vrtine 16 °C), ter vrtine v Spodnjem Gabrniku (iz leta 1970, iz globine 606 m in s temperaturo 29 °C). Vrtina v Spodnji Kostrivnici (iz leta 1975, iz globine 546 m in s temperaturo 29 °C) je v rezervi. Po kemijski sestavi se mineralna voda iz vseh treh navedenih vrelcev le neznatno razlikuje.

Po mednarodnih dogovorih in klasifikaciji uvrščamo mineralno vodo *Donat Mg* med visokomineralizirane naravne mineralne vode (vsebuje okoli 13,2 g/l raztopljenih trdnih mineralnih sestavin) z visoko vsebnostjo ionov magnezija, natrija, kalcija, sulfatov in hidrogenkarbonatov ter znatno količino naravnega plina CO_2 (ker vsebuje več kot 1 g/l CO_2 sodi med kislice oziroma slatine). Po balneokemijski klasifikaciji je $\text{Mg-Na-HCO}_3\text{-SO}_4$ kislica (*magnezijevo-natrijevo-hidrogenkarbonatna-sulfatna kislica* oziroma *slatina*). Voda je edinstvena na svetu, saj v Evropi in tudi drugje doslej še niso našli podobne. Na osnovi izotopskih analiz je njena starost ocenjena na okoli 8000 let.

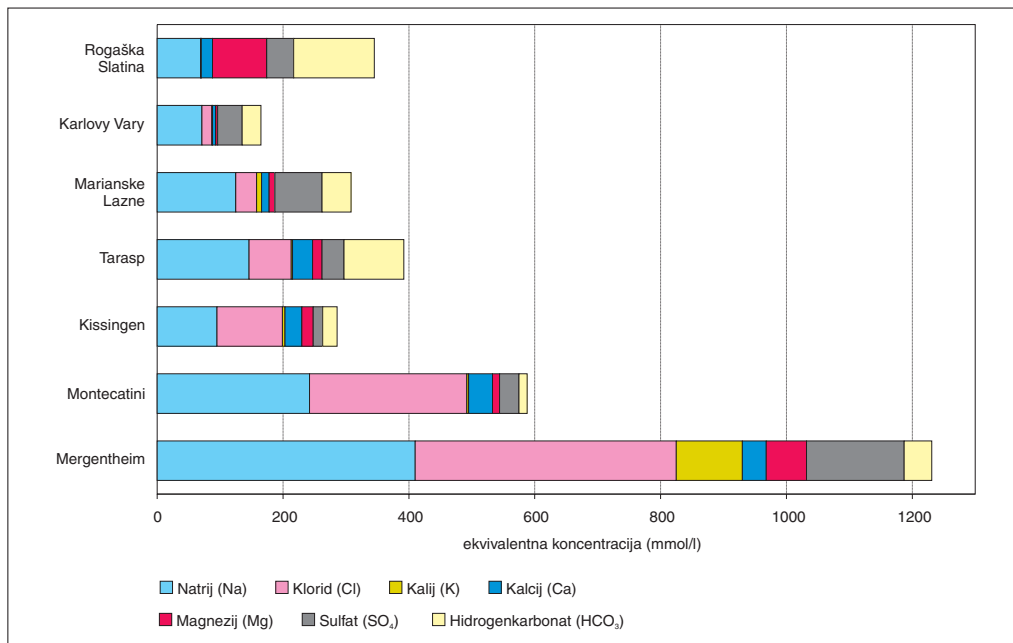
Zaradi visoke vsebnosti za zdravje posebej koristnih snovi (balneomedicinsko pomembnih ionov) in dokazanih fizioloških učinkov je mineralna voda *Donat Mg* učinkovito pomožno zdravilno sredstvo. Velik del zdravilnosti pripisujejo *magneziju*, ki ga je v litru vode raztopljenega okoli 1040 mg.

Manj mineralizirano mineralno vodo vrste **Tempel** lahko najdemo le še na obrobju rogaškega vrelnega območja (v okolici Zgornjega Gabrnika), kjer priteče iz štirih vrtin iz globine 170–302 m (Mlacič 1995, 42). Od mineralne vode *Donat Mg* se bistveno razlikuje po nižji mineralizaciji (vsebuje okoli 1,5 g/l raztopljenih trdnih mineralnih sestavin), kemijski sestavi in okusu. Med elementi vsebuje največ natrija in je po balneokemijski klasifikaciji $\text{Na-Mg-Ca-HCO}_3\text{-SO}_4$ kislica (*natrijevo-magnezijevo-kalcijevo-hidrogenkarbonatna-sulfatna kislica* oziroma *slatina*). Uporablja se kot namizna mineralna voda.

Leta 1996 je podjetje Kolinska d. d. iz Ljubljane (ki je leta 1995 od Holdinga Zdravilišče Rogaška odkupilo podjetje Rogaški vrelci d. o. o.), začelo izkoriščati nov vrelec v Zgornjem Gabrniku. V bližini

Slika 4: Nalepka s steklenice mineralne vode Donat Mg (Kolinska d. d., Rogaški vrelci 2000).

Slika 5: Primerjava kemijskih sestav znanih sulfatnih voda (Leskovar 1963, 33).

Marijinoga vrelca (odkritega leta 1836) iz globine 260 m in 302 m (vodonosnik je laporni peščenjak) priteka manj mineralizirana mineralna voda **Edina**, ki vsebuje okoli *1,1 g/l raztopljenih trdnih mineralnih sestavin* ter znatno količino naravnega plina CO₂. Na površje vre pulzirajoče (kot gejzir), brez dodatnih črpalk. Med elementi vsebuje največ magnezija in kalcija, zato je po balneokemijski klasifikaciji

Mg–Ca–Na–HCO₃ kislica (*magnezijeva-kalcijeva-natrijeva-hidrogenkarbonatna kislica* oziroma *slatina*). Tudi voda Edina se uporablja kot namizna mineralna voda in to v dveh oblikah; kot gazirana (z dodatnim CO₂) ali kot negazirana mineralna voda.

Mineralna voda, ki je sprva pritekala na površje le v naravnih izvirih in plitvih vodnjakih, ki so jih izkopali v središču Rogaške Slatine, je imela temperaturo, ki je podobna srednji letni temperaturi okolice (9 do 11 °C). Zaradi majhnih količin in počasnega toka se je mineralna voda na svoji poti proti površju ohladila. Nosan (1973, 8) namreč poudarja, da so mineralne vode v bistvu površinski izviri termomineralnih voda. To dokazujejo tudi temperature vode, ki so jih zajeli v globini (v vrtinah v okolici Rogaške Slatine so bile v globini 300 do 600 m izmerjene temperature vode okoli 30 °C).

Na osnovi večletnih raziskav in dejstva, da bi **termomineralna voda** omogočila razvoj kopališkega dela zdraviliške ponudbe, so se na začetku devetdesetih let odločili za vrtnanje, ki bi omogočilo zajetje termalne vode. Do konca leta 1992 so v Ulici XIV. divizije v Rogaški Slatini izvrtali raziskovalno in eksploatacijsko vrtino. V globini 1700 m so naleteli na obsežen vodonosni sloj s temperaturo vode na ustju okoli 57,5 °C. Voda izteka iz vrtine z nad pritiskom in v zadostni količini za termalne potrebe zdravilišča (Bizjak 1994, 3).

Preglednica 1: Kemijska sestava naravne mineralne vode Donat Mg in Tempel (Center za znanstveno raziskovanje mineralnih vod Rogaška Slatina 1992, 1994; Mlacović 1995, 44–45).

mineralna voda datum analize analitik		Donat Mg			Tempel		
		12. 12. 1992 Vlado Čoh, dipl. inž. kemije			29. 4. 1994 mag. Ksenija Čuješ, dipl. inž. kemije		
		mg/l	mmol/l	%	mg/l	mmol/l	%
amonij	NH ₄ ⁺	0,82	0,04	0,03	0,01	0,00	0,00
litij	Li ⁺	2,4	0,35	0,20	0,1	0,01	0,05
natrij	Na ⁺	1596,0	69,41	39,88	164,5	7,15	37,71
kalij	K ⁺	14,1	0,36	0,21	2,5	0,06	0,32
magnezij	Mg ²⁺	1040,0	85,55	49,16	80,35	6,61	34,86
kalcij	Ca ²⁺	362,0	18,06	10,38	102,5	5,11	26,95
stroncij	Sr ²⁺	9,8	0,22	0,13	1,1	0,02	0,10
železo	Fe ²⁺	0,3	0,02	0,01	0,08	0,00	0,00
mangan	Mn ²⁺	0,11	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00
vsota kationov		3025,5	174,0	100,0	351,2	18,96	100,0
fluorid	F ⁻	0,17	0,01	0,01	0,08	0,00	0,00
klorid	Cl ⁻	74,4	2,10	1,26	9,58	0,27	1,39
bromid	Br ⁻	0,36	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00
jodid	I ⁻	0,07	0,00	0,00	0,06	0,00	0,00
nitrit	NO ₂ ⁻	0,02	0,00	0,00	0,02	0,00	0,00
nitrat	NO ₃ ⁻	0,1	0,00	0,00	3,02	0,05	0,26
sulfat	SO ₄ ²⁻	2092,0	43,58	25,04	196,0	4,08	20,97
hidrogenfosfat	HPO ₄ ²⁻	0,16	0,00	0,00	0,03	0,00	0,00
hidrogenkarbonat	HCO ₃ ⁻	7830,0	128,3	73,69	919,0	15,60	77,39
vsota anionov		9997,3	173,0	100,0	1127,8	19,46	100,0
silicijeva (IV) kislina	H ₂ SiO ₃	150,0			1,15		
borova (III) kislina	HBO ₂	24,2			0,69		
vsota		13197			1481		
prosta ogljikova kislina	CO ₂	3200			3880		
suhi ostanek pri 180 °C		9800			1043		
pH		6,8			6,46		

Preglednica 2: Kemijska sestava naravne mineralne vode Edina in termomineralne vode iz vrtine RT 1/92 (Center za znanstveno raziskovanje mineralnih vod Rogaška Slatina, 1997).

mineralna voda		Edina			termomineralna voda RT 1/92		
datum analize analitik		22. 10. 1997 mag. Ksenija Čuješ, dipl. inž. kemije			8. 7. 1997 mag. Ksenija Čuješ, dipl. inž. kemije		
		mg/l	mmol/l	%	mg/l	mmol/l	%
amonij	NH ₄ ⁺	0,08	0,00	0,03	3,5	0,19	0,26
litij	Li ⁺	0,1	0,01	0,10	0,3	0,04	0,05
natrij	Na ⁺	69,4	3,02	21,69	1650,0	72,05	95,90
kalij	K ⁺	0,83	0,02	0,16	47,5	1,21	1,61
magnezij	Mg ²⁺	83,0	6,83	49,09	3,8	0,31	0,41
kalcij	Ca ²⁺	80,0	3,99	28,69	26,0	1,29	1,71
stroncij	Sr ²⁺	0,31	0,01	0,05	1,0	0,02	0,03
železo	Fe ²⁺	0,28	0,01	0,07	0,4	0,01	0,02
mangan	Mn ²⁺	0,00	0,00	0,00	0,0	0,00	0,00
vsota kationov		234,1	13,91	100,0	1732,5	75,1	100,0
fluorid	F ⁻	0,11	0,06	0,04	9,5	0,5	0,69
klorid	Cl ⁻	5,97	0,17	1,19	532,4	15,02	20,68
bromid	Br ⁻	0,00	0,00	0,00	0,04	0,00	0,00
jodid	I ⁻	0,01	0,00	0,00	0,08	0,00	0,00
nitrit	NO ₂ ⁻	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
nitrat	NO ₃ ⁻	1,49	0,02	0,17	0,14	0,00	0,00
sulfat	SO ₄ ²⁻	110,3	2,30	16,31	1100,0	22,92	31,55
hidrogenfosfat	HPO ₄ ²⁻	0,04	0,00	0,01	0,03	0,00	0,00
hidrogenkarbonat	HCO ₃ ⁻	707,0	11,59	82,27	2086,2	34,2	47,08
vsota anionov		824,9	14,08	100,0	3728,4	72,6	100,0
silicijeva (IV) kislina	H ₂ SiO ₃	2,3			52,8		
borova (III) kislina	HBO ₂	2,9			15,8		
vsota		1064			5530		
prosta ogljikova kislina	CO ₂	3860			–		
suhi ostanek pri 180 °C		651			4690		
pH		5,92			7,11		

Po količini *raztopljenih trdnih mineralnih sestavin* (okoli 5,5 g/l) in kemijski sestavi sodi termomineralna voda med Na–HCO₃–SO₆–Cl vode (*natrijeva-hidrogenkarbonatna-sulfatna-kloridna voda*). Po balneološki klasifikaciji kot tudi po vsebnosti posameznih ionov se termomineralna voda skoraj ne razlikuje od vode v znanem zdravilišču Karlovy Vary na Češkem (mineralizacija le-te je 6,5 g/l, temperatura na ustju vrtine pa do 73 °C), medtem ko je v primerjavi z mineralno vodo Donat Mg precej drugačna (Junež 1996, 251).

Termomineralno vodo je najprej začela uporabljati hidroterapija za ogrevanje sanitarne vode in za individualne kopeli v kadeh, leta 1998 pa so odprli termalno kopališče Termalna riviera, ki predstavlja eno izmed pomembnih možnosti za ponoven vzpon turističnega prometa v Rogaški Slatini. V prihodnosti je termalna voda predvidena tudi za ogrevanje hotelov in gretje sanitarne vode.

3.2. PODNEBNE RAZMERE

Na podnebne razmere Zgornjesotelskega gričevja vplivajo odprtost proti vzhodu ter lega med vzhodnimi Karavankami na severu in Posavskim hribovjem na jugu. Zaradi odprtosti proti vzhodu se sicer kažejo vplivi subpanonskega celinskega podnebja, ki pa niso tako izraziti kot v Severovzhodni Slove-

niji. Vzrok so razmeroma ozki prehodi proti vzhodu. Gorovje na severu predstavlja pregrado, ki ščiti pokrajino pred vdori hladnih zračnih gmot s severa (Pavšek 1998, 635).

Srednja letna **temperatura zraka** je v Rogaški Slatini (235 m nadmorske višine) med letoma 1931 in 1960 bila 9,3 °C, med letoma 1961 in 1990 pa 9,0 °C. V primerjavi s Celjem (245 m nadmorske višine) ni opaziti posebne razlike, saj je bila v Celju v prvem obdobju 9,0 °C, v drugem obdobju pa 9,1 °C.

V primerjavi z Rogaško Slatino je imelo Celje med letoma 1961 in 1990 nekoliko nižje srednje mesečne temperature zraka v zimskih mesecih (januarja –1,8 °C; Rogaška Slatina –1,6 °C) in nekoliko višje srednje mesečne temperature zraka v poletnih mesecih (julija 19,2 °C; Rogaška Slatina 18,6 °C). Na to vpliva kotlinska lega Celja, zaradi katere je tam močnejši temperaturni obrat, nočni minimumi so nižji, opoldne pa se zrak bolj segreje kot v dolinah med gozdnato okolico, kot je to primer v Rogaški Slatini.

Na to kažejo tudi srednje mesečne minimalne temperature zraka. V Celju so v zimskem obdobju precej nižje kot v Rogaški Slatini (srednja minimalna januarska temperatura med letoma 1961 in 1990 je v Celju –6,2 °C, v Rogaški Slatini pa –5,3 °C). V Celju pade temperatura pod 0 °C povprečno 123 dni, v Rogaški Slatini pa 110 dni na leto. Pri srednjih mesečnih maksimalnih temperaturah zraka ni večjih razlik. V zimskih mesecih so nekoliko višje v Rogaški Slatini, v poletnih mesecih pa so enake v obeh mestih. Tudi število dni s temperaturo nad 25 °C je približno enako: v Celju 58 dni, v Rogaški Slatini pa 61 dni.

Podatki kažejo, da vzhodnejša ali zahodnejša lega primerjanih meteoroloških postaj bistveno ne vpliva na temperaturni režim. Bolj vpliva mikrolokacija, oziroma lega v dolini ali v termalnem pasu v gričevju, ki se začena 10 do 30 m nad dnem doline. V termalnem pasu so srednje in maksimalne temperature zraka višje, dnevna in sezonska nihanja pa manjša kot v dnu dolin. Obe primerjani meteorološki postaji ležita namreč na dnu kotline ali doline (na približno enaki nadmorski višini) in imata večji nočni hlad (Gams 1984, 28). Temperaturni obrat je pogost tudi v slabo prezračeni dolini v osredju Rogaške Slatine, vendar pa ne tako kot v Celjski kotlini. Na temperaturne razmere v Rogaški Slatini močno vpliva tudi zelo gozdnata okolica, kar se kaže v manj vročih poletjih in v večji vlažnosti zraka.

Vplivi subpanonskega celinskega podnebja se bolj kažejo v padavinskih potezih. Letna **višina padavin** se zmanjšuje proti vzhodu. Povprečno je med letoma 1931 in 1960 padlo v Rogaški Slatini 1022 mm

Preglednica 3: Podatki o temperaturah in padavinah za meteorološki postaji v Rogaški Slatini in Celju med letoma 1931 in 1960 ter letoma 1961 in 1990 (HMZRS 1995).

	1931–1960				1961–1990							
	srednja temp. zraka (°C)		srednja višina padavin (mm)		temperatura zraka (°C)						srednja višina padavin (mm)	
	Rogaška Slatina	Celje	Rogaška Slatina	Celje	Rogaška Slatina	Celje	Rogaška Slatina	Celje	Rogaška Slatina	Celje	Rogaška Slatina	Celje
januar	–1,8	–2,0	56	60	–1,6	–1,8	2,8	2,6	–5,3	–6,2	55	57
februar	–0,1	–0,3	53	57	0,9	0,7	6,0	5,7	–3,1	–3,8	51	55
marec	4,3	4,2	52	52	4,6	4,5	10,6	10,6	–0,3	–0,9	68	76
april	9,6	9,3	72	73	9,3	9,3	15,6	15,5	3,6	3,0	86	87
maj	14,3	13,7	111	105	13,8	14,1	20,6	20,4	7,5	7,3	95	97
junij	17,8	17,4	117	127	17,0	17,5	23,6	23,6	11,1	11,1	122	137
julij	19,5	19,1	108	120	18,6	19,2	25,6	25,7	12,6	12,5	112	135
avgust	18,6	18,3	101	108	17,8	18,1	25,1	25,0	12,4	12,1	118	130
september	15,1	14,4	82	107	14,4	14,6	21,6	21,6	9,4	9,3	100	102
oktober	9,8	9,2	105	116	9,4	9,5	16,1	16,1	4,8	4,7	88	96
november	4,7	4,5	96	105	4,3	4,2	9,2	9,0	0,4	0,2	100	101
december	0,2	0,4	70	80	–0,2	–0,4	3,8	3,6	–3,5	–4,2	66	74
leto	9,3	9,0	1023	1110	9,0	9,1	15,1	14,9	4,1	3,8	1060	1146

padavin (87 mm manj kot v Celju) med letoma 1961 in 1990 pa 1060 mm (86 mm manj kot v Celju). Največ padavin pade v poletnih mesecih. Od junija do avgusta pade tretjina vseh padavin, sekundarni višek pa je novembra. Najbolj sušna sta februar in januar. Dni s padavinami vsaj 1 mm je v povprečju 105 letno, sorazmerno malo pa je dni z obilnejšimi padavinami (nad 20 mm); v povprečju 14 dni letno in največ poleti. Snežna odeja traja v povprečju 25 dni na leto in je razmeroma tanka (najvišja debelina je bila 62 cm). To je neugodno za smučišče na Janini (nujno je umetno zasneževanje).

Največ jasnih dni je julija in avgusta, oblačnih pa decembra. Septembra in oktobra se megla pojavlja v jutranjih in dopoldanskih urah, celodnevne megle pa se vlečejo od novembra do februarja.

V Rogaški Slatini ni močnejših vetrov. Pozimi prevladujejo vetrovi s severa, ki pa jih zaustavita Boč in Plešivec, tako da ni pravega prepiha. Pomladi in poleti so bolj pogosti jugozahodni, zahodni in južni vetrovi, ki pa prav tako ne prezračijo glavne doline (Veronek 1987, 34).

Do zdaj zbrani podatki še ne omogočajo natančne **opredelitve bioklimatskih značilnosti** v Rogaški Slatini. Zaradi tega so se leta 1994 odločili, da v okviru raziskovalnega projekta Zdravilišča Rogaška nabavijo avtomatsko merilno postajo in z njo nadomestijo istega leta ukinjeno klasično meteorološko opazovalnico v Rogaški Slatini. Merilna postaja zbira meritve izbranih meteoroloških parametrov, opravlja pa tudi dnevne meritve vsebnosti žveplovega dioksida in dimnih delcev (leta 1994 njune koncentracije niso niti enkrat presegle mejnih imisijskih vrednosti). V načrtu so tudi druge meritve onesnaženja zraka. Na tej osnovi nameravajo opredeliti ukrepe za izboljšanje mikroklima, ki bi jo lahko ob ustrezni kakovosti uporabili v zdravstvene in turistične namene (Čuješ 1996, 20).

3.3. RAZVOJ PREBIVALSTVA IN GOSPODARSKE RAZMERE

Območje Rogatca in Rogaške Slatine so poznali že Kelti in Rimljani, na kar opozarjajo najdbe iz rimske dobe in cesta, ki je mimo Rogatca vodila iz Celeie v Petovium. Gostejša poselitve se je začela v srednjem veku, ko se je pod prevlado cerkve in graščakov razvilo več trških naselbin. Zaradi sejmov sta med njimi še posebej izstopala Rogatec in Lemberg. Poleg dolin so bile poseljene tudi gorice, saj se v urbarjih iz 14. in 15. stoletja omenjajo domala vsa današnja naselja. Na razglednih gričih nad dolinami so postavili tudi številne slikovite cerkve, ki so se v večini ohranile do danes (Pavšek 1998, 637).

Sredi 19. stoletja je bila podoba pokrajine še povsem agrarna. Prevladovali so gručasti in razloženi zaselki, med katerimi so se v višjih legah vrvale samotne kmetije (Sore 1984, 62). Največji naselji sta bili Rogatec, ki je leta 1869 štel 138 hiš in 679 prebivalcev, ter Rogaška Slatina, ki se je na začetku 19. stoletja začela razvijati v urbanizirano zdraviliško naselje in je leta 1869 štela 80 hiš in 390 prebivalcev (Curk 1984, 109–111). Število prebivalcev je v regiji do tega obdobja naraščalo, zaradi česar se je stopnjevala agrarna prenaseljenost in nastal je velik presežek delovne sile. To je v nadaljnjem razvoju povzročilo depopulacijo podeželja.

Gibanju števila prebivalcev lahko sledimo od popisa prebivalcev leta 1869. Analiza je omejena na *naselja na ozemlju sedanje občine Rogaška Slatina*, ki je nastala leta 1994. Njen osrednji in severni del predstavlja širše vrečno območje. Občina obsega 41 naselij: od Drevenika v Boškem prigorju na severozahodu občine do Nimnega na jugu Rodenskega gričevja ter Podplata ob Mestinjščici na zahodu in Strmca pri Sv. Florijanu na severovzhodu občine.

Za potrebe analize so bila vsa naselja v občini razdeljena v tri skupine. V prvo skupino (A) je uvrščeno *občinsko središče* Rogaška Slatina in naselje Ločendol (ki je bilo v sedemdesetih letih v celoti priključeno Rogaški Slatini in je zato prenehalo obstajati). Do sedemdesetih let sta v prvo skupino v celoti uvrščeni tudi naselji Ratanska vas in Tržišče, ki sta bili do takrat samostojni naselji, nato pa je bilo okoli 80 do 85 % gospodinjstev v obeh naseljih priključenih k Rogaški Slatini. Drugo skupino (B) sestavljajo *naselja, ki mejijo na občinsko središče*: Brestovec, Irje, Prnek, Rjavica, Spodnje Ngonje, Spodnje Sečovo, Tekačevo, Topole in Velike Rodne. Od leta 1981 sta sem uvrščena tudi manjša dela Ratanske vasi in Tržišča, ki sta ostali samostojni naselji. V tretjo skupino (C) pa so uvrščena vsa *ostala naselja na območju današnje občine* Rogaška Slatina.

Leta **1869** je na ozemlju sedanje občine Rogaška Slatina živel 7099 prebivalcev. Rogaška Slatina (s 390 prebivalci) ni bila največje naselje, saj je v Sv. Florijanu živel 452 prebivalcev, po številu prebivalcev pa so se ji približala tudi nekatera druga vaška naselja (na primer Čača vas in Drevenik pod Bočem). Tako je na območju naselja Rogaška Slatina živel 12,9 % prebivalcev sedanje občine.

Zaradi odseljavanja se je med letoma **1869 in 1900** skupno število prebivalcev v občini zmanjšalo za 5,8 %. Do depopulacije je prišlo v večini agrarnih naselij v tretji skupini (razen v Sv. Florijanu in Spodnjem Gabrniku). Zmanjšalo se je tudi število prebivalcev v večini naselij v okolici Rogaške Slatine, razen v Irju, Prneku in Spodnjem Sečovem.

V nasprotju s prejšnjim obdobjem se je med letoma **1900 in 1931** število prebivalcev v občini povečalo za 9,0 %. Na porast je vplivalo le veliko povečanje v Rogaški Slatini in Tržišču (za 69,6 %), kjer je bila leta 1927 zgrajena steklarna. V okoliških naseljih se je število prebivalcev povečalo za 5,8 % (najbolj v Spodnjem Sečovem), medtem ko se je v drugih naseljih zmanjšalo za 3,4 %. Depopulacija je bila najbolj opazna v obrobni in hribovitih naseljih. S tem se je povečal delež prebivalstva v osrednji regiji. V Rogaški Slatini je leta 1931 živel 22,2 % vseh prebivalcev v občini, v okoliških naseljih pa 21,3 %.

Med letoma **1931 in 1961** se je skupno število prebivalcev v občini povečalo za 13,1 %. Nadaljevala se je intenzivna rast števila prebivalcev na območju Rogaške Slatine (56,9 %) in v okoliških naseljih (9,2 %). Med slednjimi vsa naselja beležijo vsaj majhno povečanje števila prebivalcev. Zaradi tega se je leta 1961 delež prebivalcev na območju naselja Rogaška Slatina povečal na 30,7 %. Depopula-

Preglednica 4: Število prebivalcev v naseljih občine Rogaška Slatina med letoma 1869 in 1999 (Krajevni leksikon Slovenije 1976, 1995; CRP 2000).

naselje	območje ¹	leto 1869	leto 1900	leto 1931	leto 1961	leto 1971	leto 1981	leto 1991	leto 1999 ²
število prebivalcev									
občina Rogaška Slatina		7099	6690	7293	8250	8643	9779	10488	10823
naselje Rogaška Slatina	A	915	953	1616	2536	3154	4286	4904	5005
naselja v okolici Rogaške Slatine	B	1521	1471	1557	1700	1793	1970	2101	2281
druga naselja v občini	C	4663	4266	4120	4014	3696	3523	3483	3537
% prebivalcev									
občina Rogaška Slatina		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
naselje Rogaška Slatina	A	12,9	14,2	22,2	30,7	36,5	43,8	46,8	46,2
naselja v okolici Rogaške Slatine	B	21,4	22,0	21,3	20,6	20,7	20,2	20,0	21,1
druga naselja v občini	C	65,7	63,8	56,5	48,7	42,8	36,0	33,2	32,7
veržni indeks gibanja števila prebivalcev									
občina Rogaška Slatina		100,0	94,2	109,0	113,1	104,8	113,1	107,3	103,2
naselje Rogaška Slatina	A	100,0	104,2	169,6	156,9	124,4	135,9	114,4	102,1
naselja v okolici Rogaške Slatine	B	100,0	96,7	105,8	109,2	105,5	109,9	106,6	108,6
druga naselja v občini	C	100,0	91,5	96,6	97,4	92,1	95,3	98,9	101,5
indeks gibanja števila prebivalcev (osnova je leto 1869)									
občina Rogaška Slatina		100,0	94,2	102,7	116,2	121,7	137,8	147,7	152,5
naselje Rogaška Slatina	A	100,0	104,2	176,6	277,2	344,7	468,4	535,9	547,0
naselja v okolici Rogaške Slatine	B	100,0	96,7	102,4	111,8	117,9	129,5	138,1	150,0
druga naselja v občini	C	100,0	91,5	88,4	86,1	79,3	75,6	74,7	75,8

Opombe: ¹ v skupino A sta šteti naselji Rogaška Slatina in Ločendol, do leta 1971 pa tudi Ratanska vas in Tržišče, ki sta bili do takrat samostojni naselji; leta 1981 je bilo okoli 80 do 85 % gospodinjstev iz obeh naselij priključenih k naselju Rogaška Slatina; v skupino B so šteta naselja v okolici Rogaške Slatine, to so naselja, ki mejijo na občinsko središče, od leta 1981 sta sem uvrščena tudi manjša dela Ratanske vasi in Tržišča, ki sta ostali samostojni naselji; v skupino C so uvrščena druga naselja na območju današnje občine Rogaška Slatina; ² podatki iz Centralnega registra prebivalstva zajemajo državljane Slovenije septembra 1999.

cija se je nadaljevala v obrobni in hribovitih delih občine, medtem ko naselja ob glavnih cestah v tem obdobju beležijo rast.

Demografska rast je bila najbolj intenzivna med letoma **1961 in 1991**, ko se je skupno število prebivalcev v občini povečalo kar za 27,1 %. Izjemno rast je doživelo območje Rogaške Slatine (povečanje za 93,4 % prebivalcev). Na povečanje je vplivala nagla gospodarska rast, intenzivno priseljevanje in gradnja stanovanj, poleg tega pa je naselje v sedemdesetih letih v svoj okvir vključilo večja dela sosednjih naselij Ratanska vas in Tržišče ter manjše dele Tekačevega, Spodnje Sečovega, Prneka in Rjavice. Število prebivalcev je naraščalo tudi v vseh sosednjih naseljih (23,6 %). Po intenzivni rasti izstopajo predvsem naselja ob novi obvozni magistralni cesti: Spodnje Negenje, Irje, Spodnje Sečovo in Tuncovec.

Osrednji del občine predstavlja območje močne koncentracije prebivalstva. V Rogaški Slatini je leta **1991** živelo 46,8 % vseh prebivalcev v občini (v primerjavi z 12,9 % leta 1869), v sosednjih naseljih pa 20,0 %.

V drugih naseljih v občini se je nadaljevala depopulacija, vendar pa ni bila več tako intenzivna kot v preteklosti in v nekaterih sosednjih območjih na Kozjanskem ali v Halozah (Horvat 1993, 160–161). Razmeram v teh pokrajinah se približujejo le obrobna in hribovita naselja, kot so Nimno in Vinec (ob meji s Hrvaško) ter Drevenik in Čača vas (pod Bočem), v katerih se je število prebivalcev po letu 1961 zmanjšalo za več kot tretjino, v primerjavi z letom 1869 pa za 50 do 70 %. Omeniti je treba tudi dejstvo, da je imelo kar 27 naselij v občini leta 1991 manj prebivalcev kot leta 1869 in da je delež prebivalcev v drugih naseljih v občini padel z 65,7 % leta 1869 na 33,2 % leta 1991.

Med letoma **1991 in 1999** se je demografska rast v Rogaški Slatini umirila in je bila najnižja v desetletjih po drugi svetovni vojni. To je posledica težjih gospodarskih razmer ter zmanjšanja priseljevanja in gradnje stanovanj. V tem obdobju se je demografski razvoj usmeril predvsem v suburbano okolico Rogaške Slatine, v kateri se je število prebivalcev povečalo kar za 8,6 % in s tem naraslo na 21,1 % prebivalcev v občini. Stagnacijo ali rast je beležila tudi večina drugih naselij v okolici, tako da je bila depopulacija omejena le na nekaj najbolj oddaljenih naselij, na primer Drevenik, Čača vas, Strmec pri Sv. Florijanu.

Območja koncentracije in depopulacije prebivalstva kažejo tudi podatki o **gibanju števila gospodinjstev** med letoma **1961 in 1991**. Njihovo število se je za več kot 25 % povečalo v Brezju pri Podplatu, Gabrovcu pri Kostrivnici, Podturnu, Spodnjem Gabrniku, Cerovcu pod Bočem, Zagaju pod Bočem, Spodnjem Negenju, na Topolah, Tuncovcu, Pristavici in v Rogaški Slatini. Za več kot 20 % pa se je zmanjšalo v Čači vasi, Dreveniku, Gradiškem Dolu, Gabrcih in Vincu. Zmanjšanje števila gospodinjstev in s tem zmanjšanje poselitve kulturne pokrajine vseeno ni tako intenzivno in obsežno, kot na primer na Kozjanskem in v Halozah (Horvat 1993, 164).

Bolj ugodna je tudi **starostna sestava prebivalstva** regije. V povprečju je imela občina Rogaška Slatina leta 1991 nekaj višji delež otrok v starosti do 14 let (22,1 %) kot celotna Slovenija (20,6 %). To se kaže tudi v ugodnejšem starostnem indeksu; to je razmerju med starostnima skupinama nad 65 let in do 14 let. V občini je bil leta 1991 *starostni indeks* 44,2, v Sloveniji pa 53,1 (Horvat 1993, 165).

Ugoden starostni indeks (vrednost indeksa pod 40,0) ima Rogaška Slatina, nekatera naselja v okolici (Spodnje Negenje, Spodnje Sečovo, Tržišče, Tuncovec) in širše (Podplat, Brezje pri Podplatu, Kamna Gorca, Plat, Zgornje Sečovo). Zanimivo je, da imajo nekatera naselja v bližini Rogaške Slatine (Ratanska vas, Tekačevo, Rjavica, Rajnkovec) zelo neugoden starostni indeks (nad 70,0), medtem ko je celo v hribovitih naseljih z najvišjo depopulacijo nižji. V teh naseljih je očitno ostalo večinoma le še aktivno prebivalstvo in se depopulacija ne bo nadaljevala s takšno intenzivnostjo kot v preteklosti.

Na demografske razmere so vplivale predvsem **gospodarske razmere**. V preteklosti je bila večina območja agrarna. Prometna zaprtost, slabo razvito in pozno zgrajeno cestno in železniško omrežje (železniški promet od Grobelnega do Rogatca je stekel leta 1903) so pripomogli h gospodarski zaostalosti širšega območja. Na območju današnje občine je bilo edino večje zaposlitveno središče le Rogaška Slatina (zdraviliški turizem od začetka 19. stoletja in steklarska dejavnost od leta 1927), zunaj tega območja pa Rogatec, oziroma sosednja Straža v Humu na Sotli (steklarna). Zaradi majhnih kmetij in razdrob-

Preglednica 5: Število prebivalcev v naseljih občine Rogaška Slatina med letoma 1869 in 1999 (Krajevni leksikon Slovenije 1976, 1995; Centralni register prebivalstva 2000).

naselje	območje ¹	število prebivalcev								indeks števila prebivalcev	
		1869	1900	1931	1961	1971	1981	1991	1999	1869– –1991	1971– –1991
Brestovec	B	169	141	159	154	147	152	166	153	98	113
Brezje pri Podplatu	C	48	32	28	45	37	52	58	63	120	157
Cerovec pod Bočem	C	215	188	212	208	213	281	305	302	142	143
Ceste	C	199	154	231	164	146	135	126	124	63	86
Čača vas	C	349	295	260	289	265	190	176	173	50	66
Drevenik	C	300	238	197	185	146	110	90	80	30	62
Gabrc	C	142	126	112	76	63	66	57	60	40	90
Gabrovec pri Kostrivnici	C	54	57	51	50	45	53	56	66	104	124
Gradiški Dol	C	42	45	27	35	34	35	33	36	79	97
Irje	B	179	196	189	208	214	243	240	280	134	112
Kačji Dol	C	185	199	200	213	174	163	172	174	93	99
Kamence	C	179	152	167	111	101	90	93	98	52	92
Kamna Gorca	C	91	91	85	88	71	81	84	93	92	118
Ločendol'	A	108	121	117	138	165	–	–	–	–	–
Male Rodne	C	194	181	167	150	127	129	121	123	62	95
Nimno	C	165	141	123	127	129	85	69	80	42	53
Plat	C	134	137	109	90	75	66	75	87	56	100
Podplat	C	132	94	93	95	106	91	91	96	69	86
Podturn	C	86	57	77	67	63	79	72	69	84	114
Pristavica	C	59	60	49	52	47	64	71	74	120	151
Prnek	B	80	94	108	110	119	92	94	103	118	79
Rajnkovec	C	89	71	87	95	85	85	69	80	77	81
Ratanska vas	A B	199	163	230	318	455	67	76	96	38 ¹	17 ¹
Rjavica	B	143	119	128	137	146	147	130	160	91	89
Rogaška Slatina	A	390	396	850	1445	1830	4286	4904	5005	985	246
Spodnja Kostrivnica	C	179	147	150	130	120	124	131	129	73	109
Spodnje Negonje	B	71	79	95	128	149	216	244	266	344	164
Spodnje Sečovo	B	239	263	348	366	392	367	400	437	167	102
Spodnji Gabrnik	C	85	118	108	105	97	126	135	140	159	139
Strmec pri Sv. Florijanu	C	309	307	286	269	256	218	200	182	65	78
Sv. Florijan	C	452	512	459	495	476	401	376	381	83	79
Tekačevo	B	252	244	231	268	302	224	242	254	96	80
Topole	B	194	169	173	176	169	167	196	199	101	116
Tržišče	A B	218	273	419	635	704	153	167	168	77 ¹	24 ¹
Tuncovec	C	87	93	80	78	75	105	111	120	128	148
Velike Rodne	B	194	166	126	153	155	142	146	165	75	94
Vinec	C	62	62	59	44	35	25	27	26	44	77
Zagaj pod Bočem	C	171	126	150	145	149	152	162	161	95	109
Zgornja Kostrivnica	C	130	106	122	156	148	114	124	119	95	84
Zgornje Negonje	C	204	196	169	181	166	158	149	146	73	90
Zgornje Sečovo	C	145	132	120	118	105	117	112	112	77	107
Zgornji Gabrnik	C	195	149	142	153	142	128	138	143	71	97
občina Rogaška Slatina		7099	6690	7293	8250	8643	9779	10488	10823	148	121
naselje Rogaška Slatina	A	915	953	1616	2536	3154	4286	4904	5005	536	155
naselja v okolici Rogaške Slatine	B	1521	1471	1557	1700	1793	1970	2101	2281	138	117
druga naselja v občini	C	4663	4266	4120	4014	3696	3523	3483	3537	75	94

Opomba: ¹ glej preglednico 4.

Preglednica 6: Izbrani demografski in drugi podatki po naseljih v občini Rogaška Slatina (Popis prebivalstva 1961, 1991).

naselje	območje ¹	število gospo- dinjstev 1991	indeks števila gospo- dinjstev 1961–1991	starostni indeks 1991	% kmečkega prebivalstva		% aktiv- nega prebi- valstva 1991	% aktivnega prebivalstva po sektorjih dejavnosti leta 1991			
					1961	1991		prim. sektor	sek. sektor	terc. sektor	kvar. sektor
Brestovec	B	52	124	68,6	24,7	18,7	56,1	30,7	38,6	21,6	9,1
Brezje pri Podplatu	C	14	127	33,3	53,3	12,1	44,2	21,7	47,8	26,1	4,3
Cerovec pod Bočem	C	80	143	50,7	41,8	10,8	48,5	16,9	51,4	22,3	9,5
Ceste	C	37	100	66,7	59,1	19,0	55,7	35,3	42,6	16,2	5,9
Čača vas	C	50	81	69,4	54,7	25,0	56,6	35,1	29,8	22,3	12,8
Drevenik	C	26	62	61,1	74,1	15,6	42,9	27,8	61,1	8,3	2,8
Gabrce	C	15	68	48,5	71,1	54,5	60,0	63,6	30,3	3,0	3,0
Gabrovec pri Kostrivnici	C	14	140	42,9	78,0	25,0	55,4	41,9	41,9	6,5	9,7
Gradiški Dol	C	7	78	80,0	34,3	27,3	53,6	53,3	33,3	6,7	6,7
Irje	B	68	121	45,1	35,1	8,8	46,2	17,6	53,7	21,3	7,4
Kačji Dol	C	39	83	56,4	66,7	27,3	55,2	44,0	45,1	7,7	3,3
Kamence	C	31	119	58,8	69,4	23,7	58,2	35,8	52,8	7,5	3,8
Kamna Gorca	C	20	118	30,4	65,9	19,3	40,2	9,4	40,6	25,0	25,0
Male Rodne	C	38	97	53,1	38,0	29,8	58,0	41,5	43,1	12,3	3,1
Nimno	C	26	90	70,0	55,9	26,1	48,5	34,4	50,0	15,6	0,0
Plat	C	21	95	29,2	63,3	26,7	57,5	41,5	39,0	12,2	7,3
Podplat	C	25	96	36,0	36,8	6,6	36,7	3,0	48,5	33,3	15,2
Podturn	C	24	171	42,9	67,2	15,3	47,1	31,3	43,8	25,0	0,0
Pristavica	C	18	180	57,1	55,8	12,7	56,9	24,3	48,6	21,6	5,4
Prnek	B	27	90	44,4	28,2	12,8	47,6	30,8	33,3	23,1	12,8
Rajnkovec	C	23	105	115,4	44,2	26,1	54,5	47,2	25,0	19,4	8,3
Ratanska vas	A B	27	27 ¹	78,6	25,5	15,8	47,1	28,1	43,8	9,4	18,8
Rjavica	B	36	100	88,2	33,6	16,2	55,6	22,9	52,9	17,1	7,1
Rogaška Slatina	A	1638	316	37,5	6,8	2,3	48,3	4,6	48,0	26,1	21,2
Spodnja Kostrivnica	C	37	97	41,2	47,7	7,6	45,0	13,8	51,7	19,0	15,5
Spodnje Ngonje	B	65	171	32,1	31,3	6,1	51,3	11,6	47,9	30,6	9,9
Spodnje Sečovo	B	113	108	40,0	22,4	11,8	50,0	20,7	44,9	21,7	12,6
Spodnji Gabrnik	C	36	133	51,7	55,2	3,0	44,9	7,0	63,2	21,1	8,8
Strmec pri Sv. Florijanu	C	56	114	56,4	73,6	32,0	48,7	37,6	32,3	26,9	3,2
Sv. Florijan	C	99	93	44,6	59,2	20,2	48,9	29,7	42,9	18,7	8,8
Tekačevo	B	70	86	97,2	22,8	13,2	51,4	23,9	46,9	15,9	13,3
Topole	B	61	153	54,3	38,6	11,2	51,9	18,4	51,0	22,4	8,2
Tržišče	A B	52	26 ¹	39,8	14,6	11,4	50,6	22,9	45,8	18,1	13,3
Tuncovec	C	31	163	6,5	19,2	13,5	55,9	24,2	51,6	22,6	1,6
Velike Rodne	B	46	118	69,0	36,6	18,5	52,2	31,9	44,4	11,1	12,5
Vinec	C	9	69	60,0	45,5	37,0	63,0	47,1	52,9	0,0	0,0
Zagaj pod Bočem	C	41	125	41,3	66,9	24,1	51,0	37,2	39,7	17,9	5,1
Zgornja Kostrivnica	C	42	111	75,0	50,0	20,2	55,4	32,8	26,9	10,4	29,9
Zgornje Ngonje	C	37	86	54,3	40,9	20,8	49,7	30,1	42,5	21,9	5,5
Zgornje Sečovo	C	26	113	21,2	50,0	26,8	43,2	27,1	39,6	18,8	14,6
Zgornji Gabrnik	C	35	83	40,7	58,8	15,2	55,5	22,4	59,2	11,8	6,6
občina Rogaška Slatina		3219	145	44,2	–	–	–	28,8	44,6	17,5	9,1
občina Šmarje pri Jelšah		9421	113	57,7	55,3	20,3	47,1	31,5	38,3	17,5	12,5
Slovenija		640195	139	53,1	30,5	8,1	48,2	13,7	45,5	18,4	21,9

Opomba: ¹ glej preglednico 4.

ljenih zemljišč ter pomanjkanja neagrarnih delovnih mest se je v preteklosti veliko prebivalcev izselilo v bolj ali manj oddaljena zaposlitvena središča, kljub temu pa je bila agrarna prenaseljenost še vedno velika.

Leta 1961 je bil *delež kmečkega prebivalstva* kar v 23 naseljih višji od 50 %, v 4 naseljih pa celo višji od 70 %. Z intenzivnim zaposlovanjem v Rogaški Slatini, Šmarju pri Jelšah, Štorah, v Celju in drugod se je delež kmečkega prebivalstva v sedemdesetih in osemdesetih letih močno znižal. Leta 1991 je bil v povprečju 18,7 %, kar je bilo nižje kot na primer na sosednjem Kozjanskem (33,0 %) in v Haložah (28,4 %), vendar še vedno dvakrat višje od slovenskega povprečja (Horvat 1993, 163–165). V 17 naseljih je bil delež kmečkega prebivalstva višji od 20 % in v 3 naseljih višji od 30 % (Gabrce, Strmec pri Sv. Florijanu, Vinec). Manj kot 10 % kmečkega prebivalstva je bilo le v Rogaški Slatini, Irju, Spodnjem Ngonju, Podplatu, Spodnji Kostrivnici in Spodnjem Gabrniku.

Edino večje zaposlitveno središče v občini je Rogaška Slatina z razvito steklarsko in tekstilno industrijo, zdraviliško-turistično dejavnostjo ter drugimi terciarnimi in kvartarnimi dejavnostmi. Ker ni natančnih podatkov o *številu delovnih mest*, so v ta namen uporabljeni podatki o številu aktivnih prebivalcev po kraju dela, pri čemer se njihovo število zunaj primarnega sektorja približno ujema s številom delovnih mest v naselju. Glede na ta podatek lahko sklepamo, da je bilo leta 1991 v Rogaški Slatini okoli 5.000 delovnih mest ali okoli 95 % vseh delovnih mest v občini. Nekaj delovnih mest je bilo le še v Spodnjem Ngonju, Spodnjem Sečovem, Tekočem, Podplatu, Spodnji in Zgornji Kostrivnici. Takšna razporeditev delovnih mest ima za posledico intenzivno dnevno migracijo v občinsko središče.

Zaposlitev v neagrarnih poklicih je spremenila *sestavo aktivnega prebivalstva*. Leta 1991 je bilo med aktivnimi prebivalci v občini Rogaška Slatina 28,8 % aktivnih v primarnem sektorju, 44,6 % v sekundarnem sektorju, 17,5 % v terciarnem sektorju in 9,1 % v kvartarnem sektorju. Kaže se odvisnost sestave aktivnih prebivalcev v občini od sestave delovnih mest v Rogaški Slatini (kjer je bil najbolj zastopan sekundarni sektor).

Aktivnost v sekundarnem sektorju prevladuje v 30 naseljih v občini (v 18 naseljih je bilo v tem sektorju aktivnih od 40 do 50 % vseh aktivnih prebivalcev, v 12 naseljih pa je bilo takih več kot 50 %). Aktivnost v terciarnem in kvartarnem sektorju je močnejše zastopana le v 8 naseljih, v katerih je v obeh sektorjih aktivnih več kot 35 % aktivnih prebivalcev. Poleg Rogaške Slatine so to Spodnje Ngonje, Spodnje Sečovo, Spodnja Kostrivnica, Zgornja Kostrivnica, Kamna Gorca, Podplat in Prnek.

Če primerjamo podatke za območje občine Rogaška Slatina s sosednjimi regijami, lahko ugotovimo, da osrednji del Rogaškega podolja in gričevja sodi v **območje izrazite koncentracije prebivalstva** in *prevladujočih neagrarnih dejavnosti*, obrobni deli pa v **območje depopulacije** in še vedno *večje povezanosti prebivalstva z agrarnimi dejavnostmi*. Vendar pa depopulacija v tem delu občine ni tako izrazita kot na primer v Haložah ali na Kozjanskem. Po letu 1991 se celo v večjem delu naselij beleži rahla rast števila prebivalcev. Gospodarska moč Rogaške Slatine in presežek delovnih mest sta namreč povzročili *intenzivno dnevno migracijo delovne sile*, ki je spremenila sestavo aktivnega prebivalstva v okolici in obenem omogočila, da se iz obrobni in razmeroma manj razvitih območij ni izselilo še več prebivalcev.

4. RAZVOJ ZDRAVILIŠČA V ROGAŠKI SLATINI

Zdravilišče v Rogaški Slatini sodi z večstoletno tradicijo med starejša in pomembnejša zdravilišča v Sloveniji in Evropi. V tem poglavju je prikazan razvoj zdravilišča od začetkov pa vse do danes. Pozornost je namenjena predvsem razvoju zdraviliške dejavnosti, namestitvenih zmogljivosti ter izkoriščanju in prodaji mineralne vode, medtem ko je vpliv zdravilišča na razvoj naselja opisan v naslednjih poglavjih. Kratek pregled razvoja drugih zdravilišč v Sloveniji, ki so v nadaljevanju primerjana z zdraviliščem v Rogaški Slatini, podaja Kresal (1996, 122–135).

4.1. RAZVOJ ZDRAVILIŠČA DO KONCA PRVE SVETOVNE VOJNE

Izkopanine ter rimska cesta, ki je mimo Lemberga in Rogatca vodila iz Celeie v Petovium dokazujejo, da so območje Rogaške Slatine poznali že Kelti in Rimljani. V neposredni bližini vrelca Tempel so našli rimsko bronasto iglo s šestimi glavami, v studencu v bližnji Kostrivnici pa keltske kovance (Mlacović 1995, 8).

Že v 12. stoletju se omenja bližnji Rogatec: leta 1130 kot *predium Roas*, nato pogosto kot *Rohats*, leta 1254 kot *Rohathes*. Trg je od leta 1283 (Curk 1991, 123) in po njem je Rogaška Slatina dobila ime. Leta 1141 se v listini salzburškega nadškofa Konrada v okolici Rogatca omenja z marmorjem obzidan studenec (Režek 1964, 49), ki naj bi bil eden od starih izvirov rogaške mineralne vode. Uporabljen material kaže, da je slovela že takrat, čeprav se o njeni zdravilnosti še dolgo ni pisalo.

Zdravilne učinke vode so že pred prvimi pisnimi omenjanji poznali številni okoličani pa tudi romarji, ki so glas o čudežni zdravilni moči širili po vsej deželi Štajerski in dlje. Vodo sta v drugi polovici 16. stoletja poznala tudi baron Ivan Ungrad (štajerski deželni glavar) in njegov sin Wolf Ungrad, ki je vrelce obiskal leta 1594.

Prvi **pisni viri o mineralni vodi** so bili objavljeni leta 1572. Takrat je slavní alkimist *Leonhardt Thurneysser* iz Frankfurta v svojem delu *Pison* objavil prvo analizo mineralne vode iz enega od vrelcev zahodno od Rogatca, nedaleč od cerkve Sv. Križa. Voda je po Thurneysserjevi analizi vsebovala zlato, bergkler, žveplo, magnet in divjo vodo (Mlacović 1995, 8).

Danes se je uveljavilo prepričanje, da je vrelce odkril hrvaški ban *grof Petar Zrinjski*. Približno leta 1665 naj bi bil na lovu v okolici Rogaške Slatine, okoliški kmetje pa so mu priporočili pitje vode iz tamkajšnjega vrelca sredi gozda v bližini farne cerkve sv. Križa, ker je bolehal na jetrih. Ban je po pitju vode čudežno ozdravel in obenem poskrbel za sloves tako imenovane svetokriške mineralne vode. Na dunajski dvor je namreč poslal več vzorcev vode, ki jo je pri zdravljenju cesarice Leonore preizkusil in uporabil dr. Paul Sorbait, njen osebni zdravnik in profesor na dunajski Zdraviliški fakulteti.

Leta 1680 je *dr. Sorbait* v knjigi *Praxis Medicae* obširno opisal učinke mineralne vode in jo po bližnjem trgu imenoval *Acidulae Roitschenses*; to je rogaška kislica. Priljubljena svetokriška voda je že ob koncu 17. stoletja postala prava prodajna uspešnica. Podobno kot dvorni zdravnik so tudi mnogi drugi zdravniki na Dunaju in drugod po cesarstvu, začeli predpisovati svojim pacientom različne pitne kure (terapije pitja mineralne vode). V graški bolnišnici so vodo preizkušali celo kot zdravilo (Mlacović 1995, 13).

Najiminenitnejše delo o vrelcih pa je napisal graški fizik *Johann Benedikt Gründel*, ki je bil po letu 1683 zdravnik v Mariboru. Večkrat je prihajal v Rogaško Slatino, da bi se prepričal o učinkih vode. Svoje ugotovitve ter poročila več takrat znanih zdravnikov je združil v knjigi *Roitschocrene*, ki je izšla v latinščini leta 1685 nemščini leta 1687 (Režek 1964, 22). Poleg zdravilnih učinkov je natančno opisal tudi kemijske lastnosti vode. Takrat je bila mineralna voda znana že na Nemškem, na Poljskem, v Italiji in drugod.

Omeniti je treba tudi zemljevid Štajerske dežele, ki ga je leta 1678 izdelal znan geograf in topograf *G. M. Vischer*. Na njem je narisal lego vrelca v naselju in zapisal njegovo ime: *Roitsche Sauerbrunn*.

Razvoj zdravilišča do prve svetovne vojne je Režek (1964, 14–15) razdelil v pet obdobj:

- prva kmečka Rogaška Slatina: do leta 1665 oziroma do leta 1676,
- fevdalna oziroma koncesionalna Rogaška Slatina: od leta 1676 do leta 1782,
- druga kmečka Rogaška Slatina: od leta 1782 do leta 1803,
- stanovska Rogaška Slatina: od leta 1803 do leta 1840,
- meščanska Rogaška Slatina: od leta 1840 do leta 1918.

4.1.1. PRVA KMEČKA ROGAŠKA SLATINA (DO LETA 1676)

Tako imenovana prva kmečka Rogaška Slatina zajema obdobje od nastanka naselja (najverjetneje se je naseljevanje začelo šele po izgonu Madžarov po letu 1000) do leta 1665, ko je zdravilno moč mineralne vode spoznal *grof Petar Zrinjski*, oziroma do leta 1676, ko je strmolški graščak *baron Peter*

Courty iz bližnjega Rogatca ob vrelcu zgradil **prvo gostišče**, v katerem so gosti lahko tudi prenočili (Režek 1964, 17).

4.1.2. FEVDALNA ROGAŠKA SLATINA (1676–1782)

Kakor hitro je mineralna voda zaslovela kot zdravilo za različne bolezni, so domačini spoznali, da lahko z njo dobro zaslužijo. Začeli so se pripraviti, kdo je lastnik zemlje, na kateri je voda izvirla in kdo jo lahko prodaja. Po dolgih pravdah je posestno pravico nad vrelci pridobil rogaški graščak *Courty* (Zorko 1992, 170). Ob vrelcu je leta 1676 zgradil prvo gostišče za prenočevanje gostov in začel prodajati mineralno vodo. Za steklenico (okoli 2,5 l) je bilo treba v gostišču v Rogaški Slatini odšteti 30 krajcarjev, na Dunaju pa je cena narasla kar za štirikrat. Steklenica je stala celo 1 goldinar in 15 krajcarjev. Pojavili so se tudi prevaranti, ki so kot rogaško vodo prodajali manj mineralizirano vodo (Mlacović 1995, 13).

Takrat so k izviru mineralne vode začeli prihajali prvi obiskovalci, ki so se želeli zdraviti v bližini čudežnega studenca. Prenosišče so si poiskali v Courtyjevi gostilni, ali pa so stanovali pri okoliških kmetih, v Rogatcu, Poljčanah in na Ptuj, kamor so redno pošiljali vodo v steklenicah (Kene 1992/2, 8).

Baron Courty je prodajal mineralno vodo le kratek čas, saj je cesar Leopold I. kmalu razglasil splošno pravico do uporabe vode, koncesijo za razpošiljanje vode pa podelil dunajskemu gostilničarju Franku.

Leta 1721 je cesar Karel VI. z dekretom podelil **pravico izkoriščanja mineralne vode Društvu dunajskih lekarnarjev**. Le-to je s pridobitvijo pravice obljubilo, da bo skrbelo za vrelce, kakovost vode ter povečalo trgovanje z njo. Tržišče z mineralno vodo je bilo v tistem času že precej razvejano, največ pa so jo prodali na Dunaju. V prvih treh letih po podelitvi koncesije so prodali okoli 20.000 steklenic, cena pa je bila določena na 36 krajcarjev za steklenico in 6 krajcarjev za takso za cesarsko blagajno.

V tem času so izvedli prvi znani tehnični poseg v tedaj glavni rogaški vrelc, kasneje imenovan Tempel. Odstranili so leseno ograjo, ga obzidali s kamnitimi kockami (v obliki studenca) in nad odprtino postavili streho. Imenovali so tudi oskrbnika vrelca. Ob vrelcu so leta 1732 postavili baročni kip Janeza Nepomuka.

Leta 1757 je dr. van Swieten poskušal ukiniti koncesijo Društva dunajskih lekarnarjev, a jo je cesarica Marija Terezija leta 1763 in 1773 podaljšala. Pravico do uporabe vrelca je Društvo izgubilo leta 1782, in sicer zato, ker so dražili vodo; cesar Jožef II. je Društvo ukinil in koncesije ni več podelil (Zorko 1992, 171).

Sredi 18. stoletja je **prodaja rogaške mineralne vode** začela upadati. Po približno petdesetih letih, kolikor je trajal njen monopol na Dunaju, sta se začeli na tamkajšnji trg uspešno prebijati kisli vodi iz Seltersa v Nemčiji in zdravilišča Spa v Belgiji (Mlacović 1995, 14).

4.1.3. DRUGA KMEČKA ROGAŠKA SLATINA (1782–1803)

Po izgubi monopola nad uporabo vrelca je do leta 1803 sledilo obdobje tako imenovane druge kmečke Rogaške Slatine. Vrelci so prišli ponovno v roke malih lokalnih posestnikov, ki so jih izkoriščali brez vzdrževanj in vlaganj. Okoli leta 1790 so bile v bližini vrelca že tri privatne gostilne s pripadajočimi gospodarskimi poslopji. Vsi trije lastniki so svojo posest prodali podjetniku, ki jim je bilo prodajanje vode in sprejemanje gostov glavna zaposlitev (Kene 1992/2, 9). Lastniki zemljišč okoli vrelca so postali *Joseph Ditrich* (lastnik tovarne posode pri Sv. Križu), ki je imel v lasti zemljišče na severni strani vrelca, *Dominico Dambosco* (trgovec v Rogatcu), ki je imel v lasti zemljišče na južni strani in *Luka Jemenšek* (vojni okrajni komisar v Rogatcu), ki je imel v lasti zemljišče na zahodni strani vrelca (Zorko 1992, 171). Očitno je šlo za špekulativne nakupe, saj se je povpraševanje po vodi večalo.

4.1.4. STANOVSKA ROGAŠKA SLATINA (1803–1840)

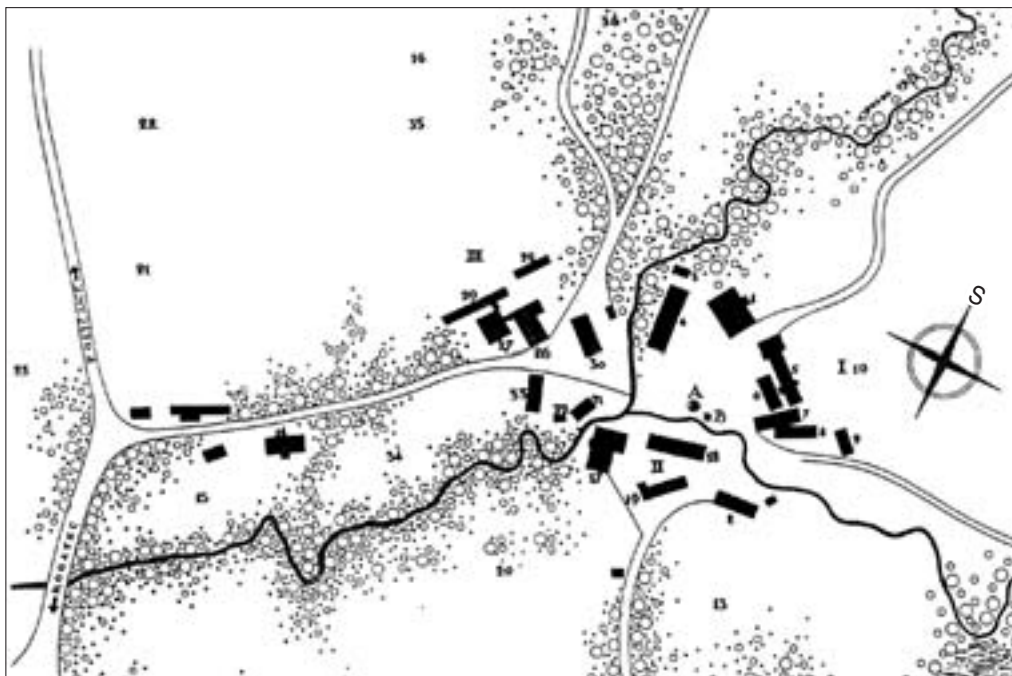
Zaradi slabega stanja glavnega vrelca sta se zanj zavzela štajerski deželni glavar *grof Ferdinand Attems* in njegov prijatelj *Gothard Kuglmayer*. Leta 1801 je grof Attems pred deželnim svetom poročal

o stanju vrelcev ter predlagal njihovo ureditev, regulacijo potoka Irje in izgradnjo sodobnega, deželno vodenega zdravilišča. *Štajerski deželni stanovci* so zato sklenili, da bodo odkupili zemljišče okoli vrelcev. Leta 1803 je bila sklenjena pogodba s prejšnjimi lastniki in sledi obdobje tako imenovane stanovske Rogaške Slatine. Za ravnatelja nove posesti je bil imenovan Jožef Wiedenhofer, za stalnega zdravnika pa dr. Johan Fröhlich.

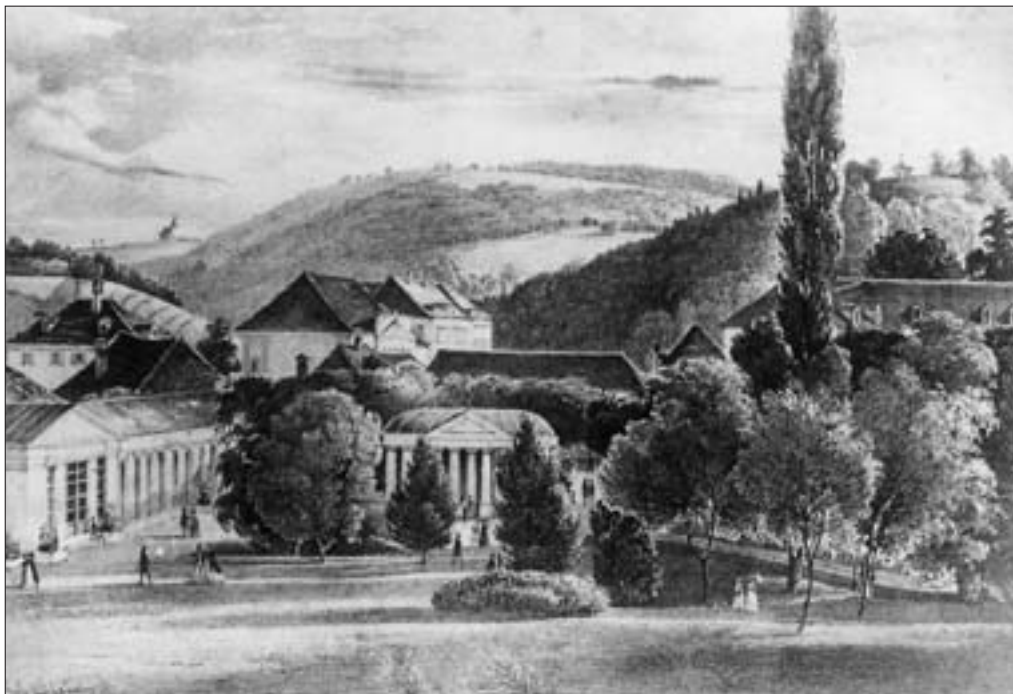
Ob **ustanovitvi zdravilišča** so območje vrelca obkrožale tri zidane hiše, ki so jih upravi prodali prejšnji lastniki, nekaj neuglednih gospodarskih poslopij (hlevi, skladišča steklenic, kašče) in lesena lopa nekaj metrov vzhodno od vrelca, kjer je bilo preprosto kopališče. Skozi zdravilišče je tik ob vrelcu tekel vijugasti Irski potok.

Ker je v Rogaško Slatino prihajalo vedno več bolnikov, so deželni stanovci med letoma 1805 in 1806 zgradili dve zasilni baraki s 15 posteljami in enonadstropno hišo za zdravnika (danes imenovana Stara direkcija). Med letoma **1805 in 1836**, ko je bil dr. Fröhlich obenem ravnatelj in zdravnik, je bilo zgrajenih **14 večjih objektov**, v katerih so po večini skrbeli za udobje gostov. Med njimi so leta 1807 zgradili novo gostilno, leta 1808 prvi hotel s 24 sobami in 3 kuhinjami, leta 1811 novo kopališče z 12 sobami za goste, leta 1812 prvo zidano polnilnico, leta 1813 *prvi Zdraviliški dom*, leta 1817 kombinirano zgradbo z 9 sobami za goste in kapelo, leta 1822 stavbo za zdraviliške uslužbenke in delno tudi goste (Kene 1992/3–4, 9; 1992/5, 17). Leta 1829 so zgradili prizidek k direktorjevi stanovanjski hiši, to je tako imenovano grofovsko hišo, namenjeno plemstvu, ki je zahajalo v Rogaško Slatino z družinami in s spremstvom (Kene 1992/6, 11).

Zanimivo je poročilo, ki ga je dr. Fröhlich leta 1813 poslal deželnim stanovom v Gradec. V njem je bilo navedeno, da so lahko leta 1803 v zdravilišču zasilno nastanili le okoli 20 do 25 gostov, leta 1813 pa je bilo na voljo že 66 sob (Kene 1992/5, 16). Del gostov je stanoval tudi pri okoliških kmetih in v privatni gostilni.

Slika 6: Rogaška Slatina leta 1801 (Režek 1937, priloga): A – glavni izvir, B – spomenik Janeza Nepomuka, I – objekti in površine v lasti Josepha Dittricha (1 do 16), II – objekti in površine v lasti Dominica Dambosca (17 do 25), III – objekti in površine v lasti Luke Jemenška (26 do 36).

Slika 7: Paviljon Tempel leta 1854: pogled proti jugu, levo pokrito sprehajališče (ZAC, fond Zdravilišča Rogaška, zbirka A. Režek).

Leta 1819 so nad glavnim vrelcem zgradili *paviljon Tempel*. Postal je osrednja zgradba, okoli katere se je razvijalo zdravilišče. Takrat so obstajali še trije vrelci: Ferdinandov in Gothardov na travniku pod Janino (presušila sta leta 1952) ter Gozdni vrelec pod Janino, ki pa jih niso uporabljali za stekleničenje in pitne kure.

Naraščala je tudi **prodaja mineralne vode**. Leta 1833 so prodali okoli 387.000 steklenic, leta 1835 že 465.000 steklenic, leta 1838 pa okoli 500.000 steklenic (po ceni 9,5 krajcarja za steklenico). Vodo je bilo mogoče kupiti v vseh avstrijskih deželah, na Ogrskem, Hrvaškem, v Italiji (v Benetkah in Padovi), v Grčiji in Egiptu, kamor so jo pošiljali čez pristanišče v Trstu (Mlacović 1995, 17).

Tehnika polnjenja vode je bila tedaj še zelo preprosta. Z zajemalkami so vodo nalivali v steklenice, jih zamašili, ustrezno označili, zložili v zaboje in naložili na vozove. Največji dobavitelj steklenic je bil grof Anton Attems, pa tudi glažuta pri Sv. Marjeti. Leta 1838 je izšla prva reklamna brošura o rogaški mineralni vodi.

4.1.5. MEŠČANSKA ROGAŠKA SLATINA (1840–1918)

Obdobje tako imenovane meščanske Rogaške Slatine se je začelo leta 1840, ko so začeli graditi današnji *hotel Styria*, to je prvo stavbo v meščanskem stilu. Stavbo s 40 sobami so dokončali leta 1842. Ker so v njej zgradili tudi kopališče, so Rogaški Slatini spremenili ime v Bad Rohitsch, ki pa se ni obdržalo. V tem obdobju so zgradili tudi pokrito sprehajališče (ki so ga podrli ob gradnji hotela Donat).

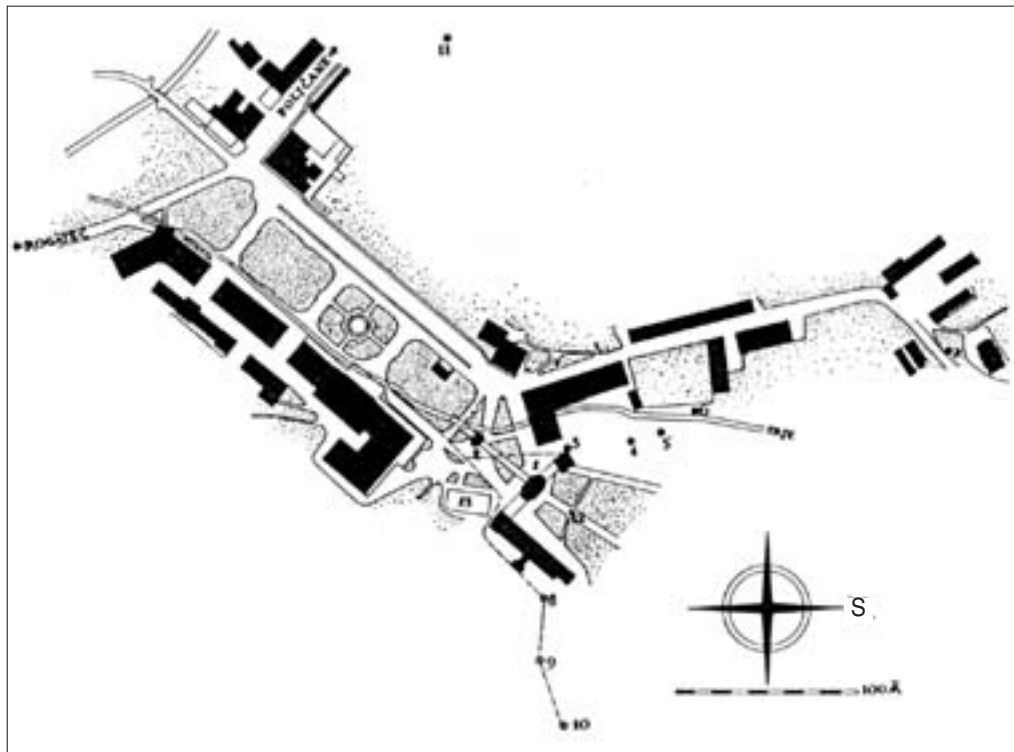
Fröhlichov naslednik dr. Josef Sock je nadaljeval delo svojega predhodnika in **do leta 1865** zgradil **jedro zdravilišča**. *Drugi Zdraviliški dom* so v liniji ob zdraviliškem parku gradili postopoma od leta 1844 dalje (leta 1845 desni del, leta 1858 levi del). V osrednjem delu stavbe je bila razkošna zdraviliška dvo-

Slika 8: Pogled na zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1855 (ZAC, fond Zdravilišča Rogaška, zbirka A. Režek).

Slika 9: Pogled na zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1905 (ZAC, fond Zdravilišča Rogaška, zbirka A. Režek).

Slika 10: Zdravilišče v Rogaske Slatini leta 1888 (Režek 1937, priloga): 1 – paviljon Tempel (vrelec Tempel), 2 – vrelec Styria, 3 – vrelec α , 4 – vrelec β , 5 – vrelec γ , 6 – Jožefov vrelec, 7 – Moritzov vrelec, 8 – Ferdinandov vrelec, 9 – Gothardov vrelec, 10 – Gozdni vrelec, 11 – Johanov vrelec, 12 – spomenik Janezu Nepomuku, 13 – stavba s kapelico.

rana. Ime je dobila po cesarju Ferdinandu, ki se je s cesarico Ano in nadvojvodo Ivanom leta 1847 udeležil njene otvoritve. Že leto pred tem je imel v njej koncert skladatelj Franz Liszt (Zorko 1992, 171).

Leta 1847 in 1848 so zgradili Wienerhaus (današnji *Strossmayerjev dom*) s 96 sobami, ki so ga postavili z enim krilom vzporedno s hotelom Styria, Zdraviliškim domom in pokritim sprehajališčem, z drugim krilom pa ob cesti, ki pelje proti Rogatcu. Leta 1852 so zgradili *Zagrebski dom* (s 61 sobami) in v njegovem pritličju odprli novo (drugo) polnilnico mineralne vode. Z novo polnilnico se je spremenila tehnologija polnjenja mineralne vode. Na vrelcu Tempel so postavili Toblerjevo črpalko, ki je vodo potiskala v velike zbiralnike, kjer so jo polnili v steklenice. Število prodanih steklenic se je dvignilo na 900.000 na leto.

Leta 1868, ko se je dr. Sock upokojil, je uprava zdravilišča razpolagala s 56 različnimi objekti, v katerih je bilo okoli 400 sob (upoštevane so tudi mansardne sobe, v katerih je stanovalo spremstvo bogatejših gostov) s približno okoli 700 ležišči, sodobnim kopališčem Styrio in takrat sodobno terapijo.

Po številnih investicijah vse do začetka 20. stoletja ni bilo večjih gradenj. Zdraviliška uprava je odkupila le tri zasebne zgradbe (današnji Stritarjev dom, restavracijo Sonce in Slatinski dom). Zaradi poplave leta 1880 in odvisnosti zdravilišča od enega samega vrelca (Režek 1964, 207) so leta 1884 kakšnih 40 m jugozahodno od vrelca Tempel uredili nov **vrelec**, imenovan **Styria**. Vse bolj je bila nujna tudi večja zmogljivost polnilnice, zato so leta 1889 med Zdraviliškim domom in pokritim sprehajališčem zgradili novo (tretjo) polnilnico mineralne vode. Polnilnica je imela podzemno in pritlično etažo, do mesta, kjer so polnili steklenice, pa je bil položen vodovod (Mlacović 1995, 31). Letno so prodali že več kot milijon steklenic.

Preglednica 7: Seznam namestitvenih objektov in število sob za goste pod vodstvom zdraviliške uprave v Rogaški Slatini leta 1860 (Kene 1992/7, 16).

zgradba	število sob	leto zgraditve	zgradba	število sob	leto zgraditve
Amthaus – direktorjeva hiša	7	1806	Donatski dom	41	1838
Kapellenhaus – hiša s kapelo	9	1817	hotel Pošta	14	1840
Uradniški dom	13	1822	hotel Styria	40	1842
Grofovska hiša	10	1829	desni del Zdraviliškega doma	17	1845
Krankenanstalt – bolnišnica	6	1836	Wienerhaus (Strossmayerjev dom)	96	1848
novi kopališče	8	–	nalivalnica (hotel Zagreb)	61	1852
Tržaški dom	33	1834	levi del Zdraviliškega doma	50	1858
			skupaj	405	

Šele s prihodom novega direktorja dr. Frana Mullija leta **1903** se je ob **stoletnici zdravilišča** začel njegov **nadaljnji razvoj**. Posodobili so vse zastarele objekte in postavili številne nove. Leta 1904 so zgradili *Hidroterapijo* (nato obrtna delavnica, zdaj preurejajo v trgovski center), Grazer Heim (današnji *Ljubljanski dom*) in razširili polnilnico. Leta 1906 so na vzpetini nad Ljubljanskim domom zgradili hotel Erzherzog Johann (današnji *hotel Soča*). Spomladi leta 1910 je zdraviliška uprava razpolagala s 506 sobami. Zaradi posodobitve, izgradnje novih namestitvenih objektov in leta 1903 zgrajene *železnice proge Grobelno–Rogatec* se je bistveno povečal obisk zdravilišča.

V noči med 17. in 18. avgustom 1910 je skoraj v celoti pogorel drugi Zdraviliški dom, zato so med letoma 1910 in 1912 zgradili *tretji Zdraviliški dom*, ki je bil precej podoben prvemu, le da je bil višji za eno nadstropje (Zorko 1992, 172). Že leta 1911 so v novi razkošni dvorani priredili tradicionalni Anin ples, ki je bil dolga desetletja višek zabavnih prireditev vsake sezone.

Med objekti, ki niso bili pod zdraviliško upravo, so leta 1908 zgradili vojaški zdraviliški dom Beli križ (današnji *hotel Trst*), leta 1914 pa se je zasebnim hotelom pridružil *hotel Turist* s 43 sobami (sedanji sedež občine Rogaška Slatina). Takrat je **zasebne sobe** oddajalo tudi 24 zasebnikov: hotel garni Evropa, vila Stojnšek, vila Madile, vila Miglič, vila Zlatorog, vila Mara, vila Pušnik, Marienheim, vila Kert, vila Vosou, vila Abbazia, vila Rosenheim, vila Šumski mir, vila Budapest, vila Bellevue, vila Wiesenhof, vila Roiko, vila dr. Kurtz, vila Berner, vila Klanski, vila Krušič, vila Valek, Sonnenhof, vila Meisel (Kene 1992/9, 18), kar priča o pomenu turistične dejavnosti v takratni Rogaški Slatini.

Tako je bilo pred začetkom prve svetovne vojne v Rogaški Slatini skupno več kot 650 sob, oziro-

Preglednica 8: Seznam namestitvenih objektov in število sob za goste pod vodstvom zdraviliške uprave v Rogaški Slatini leta 1910 (Kene 1992/8, 19).

zgradba	število sob	leto zgraditve	zgradba	število sob	leto zgraditve
Amthaus – direktorjeva hiša	7	1806	Wienerhaus (Strossmayerjev dom)	95	1848
Grofovska hiša	10	1829	vila Moller (Slatinski dom)	45	1851
bivša bolnišnica	6	1836	Zagrebski dom	61	1852
Donatski dom	41	1838	levi trakt Zdraviliškega doma	50	1858
hotel Sonce	20	1840	vila Jankomir (Stritarjev dom)	12	1865
hotel Pošta	12	1840	Grazer Heim (Ljubljanski dom)	42	1904
hotel Styria	40	1842	hotel Erzherzog Johann (hotel Soča)	48	1906
desni trakt Zdraviliškega doma	17	1845	skupaj	506	

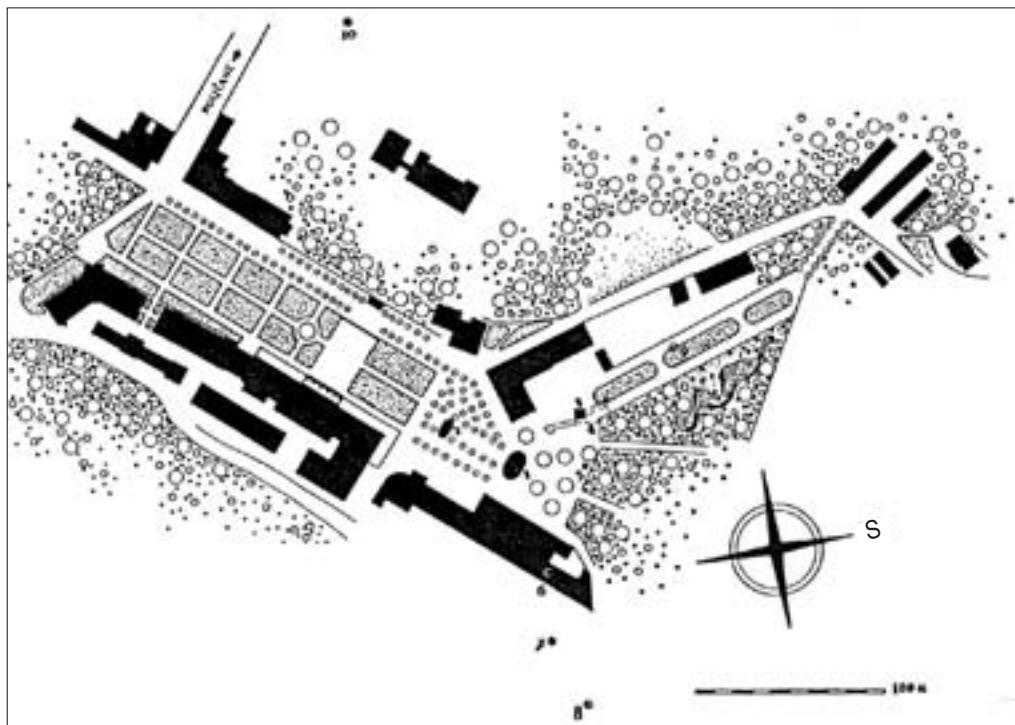
ma več kot 1100 ležišč. S širitvijo in izboljšanjem prenočitvenih zmogljivosti ter z ureditvijo terapije se je povečal ugled zdravilišča na območju Srednje Evrope, od koder je prihajalo vedno več gostov (več kot 5000 na leto).

Leta 1907 in 1908 so bila izvedena obsežna dela na vrelih. Geološko-tehnično vodstvo prenove je prevzel inž. Knett, geolog iz Karlovih Varov. Oba stara vrelna sta bila opuščena in z njunima imenoma so poimenovali nova podzemno zajeta in urejena vrelna (Režek 1964, 49). Ker so na nekaterih mestih kopali globlje, so našli na visoko mineralizirano vodo, kakršne do takrat v Rogaški Slatini še ni bilo. Zdravilišče je dobilo tretji tip **mineralne vode**, imenovane **Donat** (Mlacović 1995, 35). Pred prvo svetovno vojno so iz nove polnilnice letno odposlali okoli 2,5 do 3 milijone steklenic mineralne vode.

Med prvo svetovno vojno je zdravilišče nudilo zatočišče ranjenim avstrijskim vojakom. Zasedene so bile vse razpoložljive sobe in celo zdraviliška dvorana. Takrat naselje ni utrpelo nobene vidne škode. Leta 1917 so postavili Invalidski dom (nato imenovan *Beograjski dom*, danes Vila Golf) s 44 sobami.

4.2. RAZVOJ ZDRAVILIŠČA MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA

Po prvi svetovni vojni so se razmere v zdravilišču bistveno spremenile. Habsburško cesarstvo je propadlo in zdravilišče je prišlo v last narodne vlade Slovenije v Ljubljani, nato Ministrstva za zdravstvo v Beogradu, po letu 1929 pa je z njim upravljala Dravska banovina.

Slika 11: Zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1936 (Režek 1937, priloga): 1 – paviljon Tempel (stari vrelec Tempel), 2 – paviljon Styria (stari vrelec Styria), 3 – paviljon Donat, 4 – kaptažni prostor Knetteum, 5 – spomenik Janezu Nepomuku, 6 – Ferdinandov vrelec, 7 – Gothardov vrelec, 8 – Gozdni vrelec, 9 – Jožefov vrelec, 10 – Johanov vrelec.

Na začetku dvajsetih let je bilo v okviru zdraviliške uprave 15 hotelov, ki so imeli skupaj okoli 600 sob. Zdraviliška uprava je dala v najem hotela Pošta in Sonce ter številne restavracije, kavarne in trgovine v hotelskih objektih.

Poleg hotelskih objektov je imelo zdravilišče poseben kopališki del v Hidroterapiji, namenjen izključno medicinski terapiji, in v hotelu Styria, kjer so bile gostom na voljo naravne kopeli v kadeh. Majhen zunanji bazen, ki je bil zgrajen leta 1884, je deloval do leta 1934. Takrat so zgradili novo kopališče s sodobnim bazenom (leta 1998 so na njegovem mestu zgradili novo termalno kopališče). Od leta 1911 je bilo v kraju tudi tako imenovano sončno kopališče, ki je bilo razdeljeno na moški in ženski del. Moški del je imel majhen bazen (Zorko 1992, 173–174).

Celoten obseg zdravilišča je meril 168 ha. Med njimi je bilo 5 ha njiv, 24 ha travnikov, 12 ha pašnikov, 111 ha gozda, 6 ha vrtov, 4 ha stavbnih parcel in 6 ha neobdavnene zemlje. Njive, pašnike in travnike je zdraviliška uprava oddala v najem okoliškim kmetom, vseh 111 ha gozda pa je obdržala za lastne potrebe, predvsem za drva, delno pa za predelavo in prodajo. V sklop zdravilišča je sodila tudi vrtnarija, saj so vrtnarji skrbeli za 6 ha urejenih parkovnih površin ter poti po parkih in gozdovih v okolici (Zorko 1992, 173).

Med obema vojnama se zdravilišče ni širilo tako intenzivno. Leta 1929 je zdraviliška uprava neda-leč od hotela Zagreb zgradila hotel Nova Švicarija (današnji *hotel Park*) s 30 sobami in restavracijo. Leta 1934 so zgradili vezno zgradbo med Zdraviliškim domom in Styrio, leta 1935 pa novo športno kopališče ob cesti proti Celju. Največja investicija je bila izgradnja hotela Jugoslovanski kralj (današnji *hotel Slovenija*), ki so ga leta 1938 zgradili po načrtih arhitekta Plečnika. Šele ta hotel je mogočil nemoteno **delovanje zdravilišča tudi v zimski sezoni**. Tik pred drugo svetovno vojno je uprava zdravilišča kupila hotel Beli križ (današnji *hotel Trst*).

Spomladi leta 1941 je zdraviliška uprava razpolagala s 16 objekti, v katerih je bilo 714 sob s 1060 ležišči in 455 pomožnimi ležišči. Ob teh je bilo v privatnih rokah še okoli 600 ležišč, tako da je bilo po neka-terih podatkih (Rebeušek 1957) pred vojno v Rogaški Slatini skupaj kar 2177 ležišč.

Največ privatnih ležišč je bilo v štirih hotelih, med katerimi so leta 1933 zgradili hotel Ozom (današnji *hotel Boč*) s 43 sobami in leta 1935 hotel Ogrizek (današnji *hotel Bohor*) (Režek 1964, 169–170). Sobe so oddajali tudi v več kot 40 vilah in penzionih, v glavni sezoni pa so jih oddajali tudi delavci zdravilišča v svojih stanovanjih. Privatni sektor je bil celo tako močan, da je leta 1938 zabeležil tretjino vseh nočitev v naselju.

Prodaja mineralne vode je bila še naprej glavni vir dohodka zdravilišča. Z razpadom Avstro-Ogrske so bile prekinjene mnoge, že pred več kot dvesto leti utečene poti prodaje mineralne vode. Leta 1922 so prodali le okoli 1,2 milijona steklenic. S pridobitvijo novih tržišč se je leta 1930 prodaja povečala na okoli

Preglednica 9: Seznam namestitvenih objektov in število sob za goste pod vodstvom zdraviliške uprave v Rogaški Slatini leta 1941 (Kene 1993/l, 19).

zgradba	število sob	leto zgraditve	zgradba	število sob	leto zgraditve
Donatski dom	39	1838	Ljubljanski dom	41	1904
hotel Sonce	20	1840	Aleksandrov dom (hotel Soča)	48	1906
hotel Pošta	12	1840	hotel Beli križ (hotel Trst)	29	1908
hotel Styria	42	1842	Zdraviliški dom	104	1912
Strossmayerjev dom	95	1848	Beograjski dom	44	1917
Slatinski dom	45	1851	Nova Švicarija (hotel Park)	30	1929
Zagrebski dom	61	1852	hotel Jugoslovanski kralj (hotel Slovenija)	85	1938
Stritarjev dom	12	1865	vila Zlatorog	7	–
			skupaj	714	

2,7 milijona steklenic, po tem letu pa se je zopet zmanjšala na manj kot 2 milijona steklenic letno (Kene 1974, 51). Največ mineralne vode so prodali na Hrvaško in v Slovenijo, precej pa tudi v Romunijo, Italijo in Avstrijo (Zorko 1992, 174). V tridesetih letih se je zopet pojavila demineralizacija vode, ob koncu druge svetovne vojne pa je težave stopnjeval še postopni padec izdatnosti vrelov za okoli 40 % (Ozim 1982, 31).

Tudi med drugo svetovno vojno so bili v zdravilišču nameščeni bolni in ranjeni nemški vojaki. Pre-nočitvene zmogljivosti so bile zapolnjene delno tudi z bolnimi civilisti. V hotelu Soča je bila vojaška šola, v Slovenskem domu pa policijski zdraviliški dom (Kene 1993/4, 14).

4.3. RAZVOJ ZDRAVILIŠČA PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Po koncu druge svetovne vojne so bili objekti in naprave zdravilišča v zelo slabem stanju. Zdravilišče je izgubilo tudi precejšen del strokovnega kadra. Leta 1945 so za sprejem gostov zasilno uredili hotele Slovenski dom, Ljubljanski dom in Nova Švicarija (hotel Park), leta 1946 pa hotele Styria, Pošta, Soča in Beli križ. Z nacionalizacijo so v državni sektor prešli tudi hotel Boč (bivši hotel Ozom), hotel Bohor (bivši hotel Ogrizek) in hotel Evropa. Z obnovitvijo in razlastitvijo je bilo leta 1946 na razpolago 14 namestitvenih objektov z 891 ležišči. Neuporabnih je ostalo pet objektov z okoli 500 ležišči (Kene 1993/6, 11).

Šele z obnovitvijo Zdraviliškega doma, Strossmayerjevega doma, Zagrebškega doma in Slatinskega doma je bilo leta 1952 na razpolago 1185 ležišč (40 % manj kot pred vojno). Od teh je bilo 639 ležišč v hotelih, 303 ležišča v objektih brez tekoče vode v sobah in 225 ležišč v zasebnem sektorju (Kene 1993/9, 18). S centralno kurjavo sta bila ogrevana le dva hotela.

Po koncu druge svetovne vojne so se težave zaradi demineralizacije vode stopnjevale, zmanjšala pa se je tudi izdatnost vrelov. To je vplivalo na zmanjšanje količin ustekleničene mineralne vode. Leta 1952 so je napolnili okoli 1,4 milijona litrov, kar je bilo manj kot polovica odposlane količine v letih tik pred prvo svetovno vojno in celo manj kot leta 1877 (Mlacović 1995, 36). Zaradi tega je bila nujna sanacija vrelov.

Ureditev vrelov se je začela leta 1952 pod tehničnim vodstvom inž. J. Bača iz Sarajeva. Dela so bila v glavnem končala leta 1955, nekatera pa leta 1958. Raziskali so 41 vrtin v povprečni globini 38 m. Najgloblja vrtina je bila globoka 87 m (Mlacović 1995, 40). Šest vrtin so uredili kot vrelece tipa Donat, tipa Styria in tipa Tempel. Izdatnost vrelov je ponovno omogočala uporabo mineralne vode tudi za kopanje (Režek 1964, 84). Leta 1954 so v Rogaški Slatini ustanovili balneološki inštitut Slovenije (Pertl 1984, 635).

Z ureditvijo vrelov je bilo konec klasičnega, večstoletnega izkoriščanja površinskih vrelov. Zaradi zajetij globoko pod zemljo so mnogi površinski vreli izgubili prejšnjo izdatnost ali pa so povsem presahnil. Njihovo mesto so zavzele vrtime v Rogaški Slatini in njeni neposredni okolici. Obenem je bila odpravljena tudi tako imenovana studenčna bolezen vrelov (Režek 1964, 12–13 in 207).

Leta 1956 je bilo v Rogaški Slatini pod zdraviliško upravo 1387 ležišč, poleg njih pa je bilo v zasebnih sobah še 165 ležišč. V primerjavi z namestitvenimi zmogljivostmi pred drugo svetovno vojno, se je njihovo število zmanjšalo za skoraj 30 % (Veronek 1987, 171). Zaradi dotrajanosti hotelov in njihovega bivalnega standarda, je bila v petdesetih in šestdesetih letih izvršena obsežna **obnova starih hotelskih objektov**. Temeljito so jih prenovili, opremili s toplo in mrzlo vodo, ogrevanjem in sanitarijami.

V tem obdobju je potekala tudi večkratna reorganizacija podjetja. Iz enovitega podjetja je leta 1954 nastalo več podjetij, ki so se kasneje združevala. Leta 1970 je nastalo zopet enovito podjetje Zdravilišče Rogaška Slatina, ki je lahko bolj učinkovito skrbelo za goste ter razvoj in promocijo zdravilišča (Kene 1993/10, 10).

Leta 1966 je zvezna vlada takratne Jugoslavije spremenila zakon o zdravstvenem varstvu, s katerim so zaosttrili kriterije glede pošiljanja zavarovancev zdravstvenega zavarovanja v zdravilišča. Ta ukrep je močno prizadel poslovanje vseh zdravilišč, ki so zaradi zmanjšane obiska zdravilišč morala odpustiti precejšnje število delavcev (Rebeušek 1967). Ponudbo so preusmerila na goste-samoplačnike, ki pa so zahtevali kakovostne storitve in višji standard bivanja.

Izhod iz nastalega položaja so bile **novogradnje in obnova starejših objektov**, kar je omogočilo višji nivo turistične ponudbe, obenem pa tudi povečanje turističnega prometa. Leta 1959 so ob Zagreb-

škem domu zgradili novo Pivnico, ki pa je kmalu pogorela. Za **izboljšanje zdravstvene ponudbe** so leta 1965 na koncu zdraviliškega parka zgradili novo sodobno *Terapijo*, leta 1967 pa levo od Terapije novo *Pivnico*. Stavbi sta s takrat sodobno arhitekturo razbili enoten klasicističen videz ter (po mnenju mnogih) kazita izgled zdravilišča. Leta 1968 so izgradili tudi novo restavracijo Pošta.

Leta 1972 je Zdravilišče Rogaška razpolagalo s 1089 ležišči v 736 sobah; 57 % ležišč je bilo v hotelih C-kategorije, 43 % pa v hotelih D-kategorije (Veronek 1987, 172). Gostom je bilo na voljo še 348 ležišč v zasebnih sobah. Ob takšni ponudbi je turistični promet ob koncu šestdesetih let in na začetku sedemdesetih let stagniral.

Začetek novega obdobja v kakovostnem razvoju zdravilišča je predstavljala izgraditev *hotela Donat* (209 ležišč v 153 sobah) leta 1974. Turistični obisk se je povečal, in to tudi zunaj glavne sezone.

Nadaljnje povečevanje turističnega obiska je omogočila ponovna obnova in posodobitev starejših hotelov konec sedemdesetih let in v prvi polovici osemdesetih let. Leta 1977 so obnovili Strossmayerjev dom, Ljubljanski dom in hotel Boč, leta 1978 Slovenski dom, hotel Styrio in hotel Soča, leta 1985 hotel Park in leta 1986 hotel Zagreb (Veronek 1987, 177). Zadnji hotel so zgradili leta 1982, to je *hotel Sava* (s 332 ležišči v 256 sobah). S tem se je bistveno izboljšala raven (in kategorizacija) namestitvenih zmogljivosti.

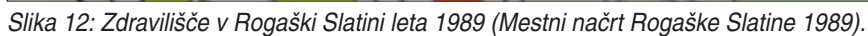
Leta 1986 so v Zdravilišču Rogaška razpolagali s 1512 ležišči, med katerimi je bilo kar 42,9 % ležišč v L- in v A-kategoriji, 28,5 % v B-kategoriji, 17,8 % v C-kategoriji in le 10,8 % v D-kategoriji. Ogrevani

Preglednica 10: Seznam namestitvenih objektov v okviru Zdravilišča Rogaška v Rogaški Slatini leta 1972 (Veronek 1987, 172).

zgradba	kategorija	število sob	število ležišč	leto zgraditve	zgradba	kategorija	število sob	število ležišč	leto zgraditve
hotel Styria	C	77	90	1842	Zdraviliški dom	C	104	200	1912
Strossmayerjev dom	C	61	104	1848	hotel Turist	D	40	56	1914
Slatinski dom	D	51	70	1851	Beograjski dom	D	59	91	1917
Zagrebski dom	D	48	83	1852	hotel Park	C	34	50	1929
Ljubljanski dom	D	43	53	1904	hotel Boč	D	38	53	1933
hotel Soča	C	54	78	1906	hotel Bohor	D	18	25	1935
hotel Trst	D	27	35	1908	Slovenski dom	C	82	101	1938
skupaj							736	1089	

Preglednica 11: Seznam namestitvenih objektov v okviru Zdravilišča Rogaška v Rogaški Slatini leta 1986 (Veronek 1987, 174).

zgradba	kategorija	število sob	število ležišč	leto zgraditve	zgradba	kategorija	število sob	število ležišč	leto zgraditve
hotel Styria	B	64	73	1842	hotel Turist	D	37	48	1914
Strossmayerjev dom	C	57	94	1848	Beograjski dom	D	60	81	1917
hotel Zagreb	A	56	109	1852	hotel Park	B	34	50	1929
Ljubljanski dom	B	46	57	1904	hotel Boč	B	40	56	1933
hotel Soča	B	55	81	1906	hotel Slovenija	B	90	115	1938
hotel Trst	D	27	34	1908	hotel Donat	L	153	209	1974
Zdraviliški dom	B	93	173	1912	hotel Sava	A	256	332	1982
skupaj							1068	1512	

Slika 13: Pogled na zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1989.

so bili vsi hoteli razen D-kategorije (hotel Trst, hotel Turist in Beograjski dom). Ti so bili odprti le v poletni sezoni (to je od maja do septembra). Od marca do novembra so bili odprti hotel Boč, hotel Soča, Ljubljanski dom in Strossmayerjev dom, ostali hoteli (s 1061 ležišči ali 70 % vseh ležišč) pa so bili odprti čez celo leto (Veronek 1987, 174). Poleg zdraviliških objektov so bile gostom na voljo tudi *zasebne sobe* z 203 ležišči.

Turistična ponudba se je širila tudi z **izgradnjo rekreacijskih objektov in naprav**. Zdravilišče je zgradilo pokrito športno dvorano in igrišča na prostem, manjše smučišče z vlečnico in snežnimi topovi na Janini, vadišče za golf. Turistično ponudbo je obogatila izgraditev Beauty centra leta 1990. Leta 1985 in 1986 so v Rogaški Slatini zabeležili največji turistični obisk v vsej štiristoletni zgodovini (385.000 nočitev).

Po opravljenih hidrogeoloških delih v Rogaški Slatini in njeni okolici se je konec petdesetih let prej skromna količina **prodane mineralne vode** v nekaj letih podeseterila. Leta 1955 so napolnili 2,1 milijona steklenic, leta 1960 5,8 milijona steklenic, leta 1962 10,8 milijona steklenic, leta 1969 20,6 milijona steklenic in leta 1972 28,9 milijona steklenic (Kene 1974, 51). Okoli 57 % je bilo mineralne vode Donat Mg, 42 % mineralne vode Tempel in 1 % mineralne vode Styria. S slednjo so steklenice zadnjič napolnili leta 1972 in od takrat dalje jo je mogoče piti le še v zdraviliški Pivnici (Mlacović 1995, 42).

Leta 1967 so začeli črpati novo mineralno vodo **Donat Mg**. Dodatek Mg je dobila zaradi visoke vsebnosti magnezija (Mlacović 1995, 6). Leta 1972 so končali z gradnjo nove (četrte) zdraviliške Polnilnice. S tem objektom (ob Kidričevi ulici) se je polnjenje mineralne vode prvič v zgodovini zdravilišča preselilo iz osrednjega zdraviliškega parka. S povečano zmogljivostjo polnilnice so leta 1987 ustekleničili rekordno količino mineralne vode (38,2 milijona steklenic), od te okoli 53 % mineralne vode Donat Mg (Veronek 1987, 163).

Dogodki **po letu 1990** (razpad Jugoslavije, vojna v Sloveniji ter nato vojna na Hrvaškem in v Bosni, spremembe turističnih tokov, pa tudi gospodarske razmere v podjetju Zdravilišče Rogaška) so povzročili (najverjetneje) največjo škodo v vsej zgodovini zdravilišča. Turistični obisk se je močno zmanjšal in leta 1996 so zabeležili kar za 47 % **manj nočitev** v primerjavi z letom 1985 (zmanjšanje za 182.000 nočitev). Rogaška Slatina je na ta način izgubila primat največjega zdravilišča (po številu nočitev) v Sloveniji.

Zaradi visoke zadolženosti ter zmanjšanja turističnega prometa je bilo *podjetje Zdravilišče Rogaška* prisiljeno postopoma **zapreti ali odprodati vse hotelske in druge objekte**. Leta 1995 so prodali polnilnico mineralnih vod, podjetje pa je prešlo v upravo Slovenske razvojne družbe. Večji hoteli (Donat, Sava, Grand hotel, Zagreb in drugi) so obratovali nemoteno, čeprav se je pri nekaterih večkrat menjalo lastništvo. Zdaj so večinoma v lasti bank ali zasebnih podjetij.

Beograjski dom je bil preurejen v zasebne turistične apartmaje, preimenoval pa se je v Vilo Golf. V aparthotel je bil preurejen tudi nekdanji Slatinski dom. Hotel Turist je odkupila občina in je postal sedež nove občine Rogaška Slatina. Hoteli Ljubljanski dom, Trst in Soča so trenutno zaprti. Leta 2000 je zasebna družba Terme Rogaška d. o. o. prevzela v samostojno upravljanje hotele Donat, Zagreb in Sava (ki jih ima tudi v lasti).

Preglednica 12: Seznam namestitvenih objektov v okviru zdravilišča v Rogaški Slatini leta 2000.

zgradba	kategorija	število ležišč	leto zgraditve	leto zadnje obnove
hotel Styria	B	71	1842	1978
Strossmayerjev dom	C	60	1848	1977
hotel Zagreb	A	109	1852	1997
Grand hotel – Zdraviliški dom	B	70	1912	1959
hotel Slovenija	B	110	1938	1978
hotel Donat	A	209	1974	–
hotel Sava	A	332	1982	–
skupaj		961		

MATEVŽ LENARČIČ

Slika 14: Grand hotel – Zdraviliški dom leta 1999.

MATEVŽ LENARČIČ

Slika 15: Hotel Donat, Terapija, Pivnica in hotel Sava leta 1999.

Zaradi manjšega turističnega obiska, prodaje ali zaprtja večine starejših hotelskih objektov se je za okoli tretjino **zmanjšalo število ležišč**. Če je bilo v Rogaški Slatini leta 1986 še več kot 1500 ležišč, se je njihovo število leta 1995 zmanjšalo na okoli 1300 ležišč, leta 1999 pa na okoli 1100 ležišč. Zmanjšale so se tako namestitvene zmogljivosti v hotelskih objektih (leta 1999 le 1034 ležišč) kot v zasebnih sobah (leta 1999 so zabeležili le 43 ležišč).

Na začetku devetdesetih let je bila največja investicija Zdravilišča Rogaška okoli 1700 m globoka vrtina, s katero so leta 1992 odkrili **termalno vodo**, ki ima na izviru temperaturo okoli 57,5 °C. Izkoriščanje termalne vode predstavlja eno izmed pomembnih možnosti za ponoven vzpon turističnega prometa v Rogaški Slatini. Leta 1998 so med Kulturnim domom in poslovnim centrom Sonce (na mestu starega letnega kopališča) zgradili **termalno kopališče** z notranjim in zunanjim bazenom (imenovano Termalna riviera).

Po rekordnem letu 1987 (38,2 milijona napolnjenih steklenic) se je začela zmanjševati tudi **prodaja mineralne vode**, saj je bil jugoslovanski trg njen večinski porabnik. Leta 1991 so napolnili le 22,9 milijona steklenic, leta 1994 pa 19,6 milijona steklenic. Od teh je bilo 74 % mineralne vode in 26 % brezalkoholnih pijač (Mlacović 1995, 42). Tako malo mineralne vode so nazadnje napolnili leta 1969.

Leta 1995 je polnilnico mineralne vode (Rogaški vrelci) odkupilo podjetje Kolinska d. d. iz Ljubljane. Leta 1996 so začeli v Zgornjem Gabrniku izkoriščati novo vrtino in iz nje polniti novo mineralno vodo Edina.

Leta 1999 je podjetje Kolinska Rogaški vrelci napolnilo okoli 25 milijonov litrov pijač, med njimi zdravilno mineralno vodo Donat Mg, namizni mineralni vodi Tempel in Edina, več različnih okusov brezalkoholnih pijač Deit in sadne sirupe. Najnovejša pridobitev je nova izvirska voda Tiha, ki jo polnijo od leta 2000. V tem obdobju so postavili tudi novo polnilno linijo za stekleno embalažo in novo polnilno linijo za polnjenje plastenk.

4.4. OBSEG IN SESTAVA NAMESTITVENIH ZMOGLJIVOSTI V ROGAŠKI SLATINI

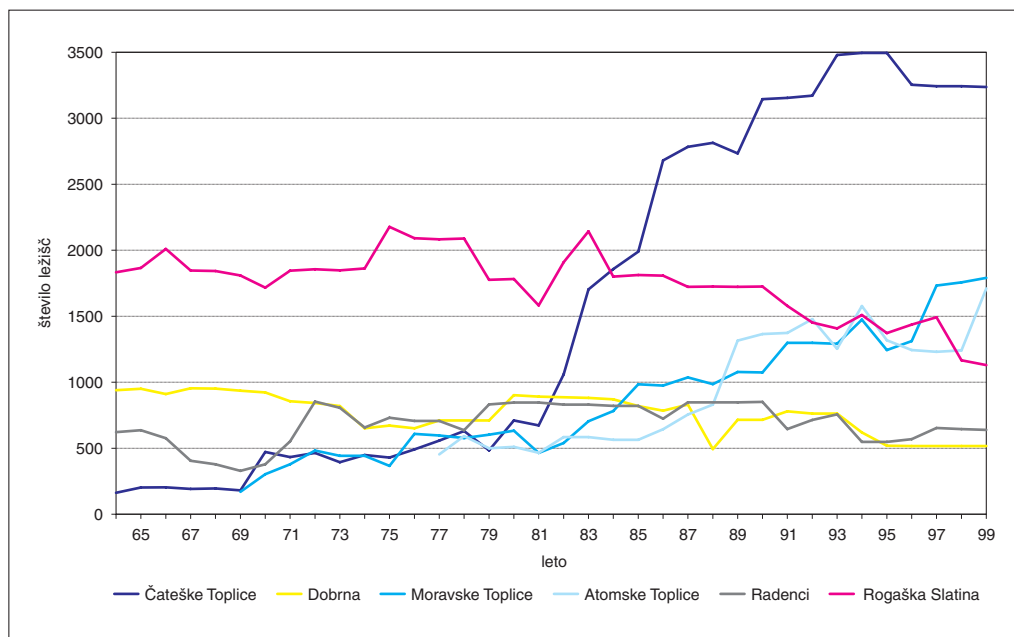
Podroben razvoj namestitvenih zmogljivosti je opisan na začetku tega poglavja. Sledi kratek povzetek obsega in sestave namestitvenih zmogljivosti do sredine šestdesetih let, ki je nastal na osnovi različnih virov:

- Na začetku 19. stoletja so bile gostom na voljo le tri zidane hiše, ki so lahko sprejele okoli 20 do 25 gostov.
- Med letoma 1805 in 1839 so za namestitev in druge potrebe gostov zgradili 14 večjih objektov, ki pa jih danes v Rogaški Slatini večinoma ni več. Del gostov je prenočeval tudi pri okoliških kmetih.
- Med letoma 1840 in 1865 je bilo zgrajeno *jedro zdravilišča*: današnji hotel Styria (1842), Strossmayerjev dom (1848), Zagrebški dom (1852) in drugi Zdraviliški dom (1845–1858). Leta 1860 je zdraviliška uprava razpolagala s 405 sobami in okoli **700 ležišči**.
- Med letoma 1866 in 1903 ni bilo večjih gradenj in število ležišč v okviru zdraviliške uprave je stagniralo ali celo nazadovalo. Turistično ponudbo so začeli dopolnjevati manjši zasebni hoteli, penzionari in vile.
- Med letoma 1904 in 1917 je sledilo obdobje nadaljnje *intenzivne gradnje zdravilišča*. Zgradili so današnji Ljubljanski dom (1904), hotel Soča (1906), tretji Zdraviliški dom (1912) in Beograjski dom (1917) ter posodobili starejše objekte. Leta 1910 je zdraviliška uprava razpolagala s 506 sobami, pred začetkom prve svetovne vojne pa je bilo v Rogaški Slatini več kot 650 sob z več kot **1100 ležišči**. Zasebne sobe je oddajalo tudi več kot 20 lastnikov penzionov in vil.
- Med letoma 1918 in 1941 so zgradili današnji hotel Park (1929), hotel Slovenija (1938), med privatnimi hoteli pa današnji hotel Boč (1933) in Bohor (1935). Spomladi leta 1941 je zdraviliška uprava razpolagala s 16 objekti, v katerih je bilo 714 sob s 1515 ležišči. V privatni lasti je bilo še okoli 600 ležišč (v hotelih Boč in Bohor ter v več kot 40 penzionih in vilah). Po nekaterih podatkih naj bi bilo v Rogaški Slatini več kot **2100 ležišč**.

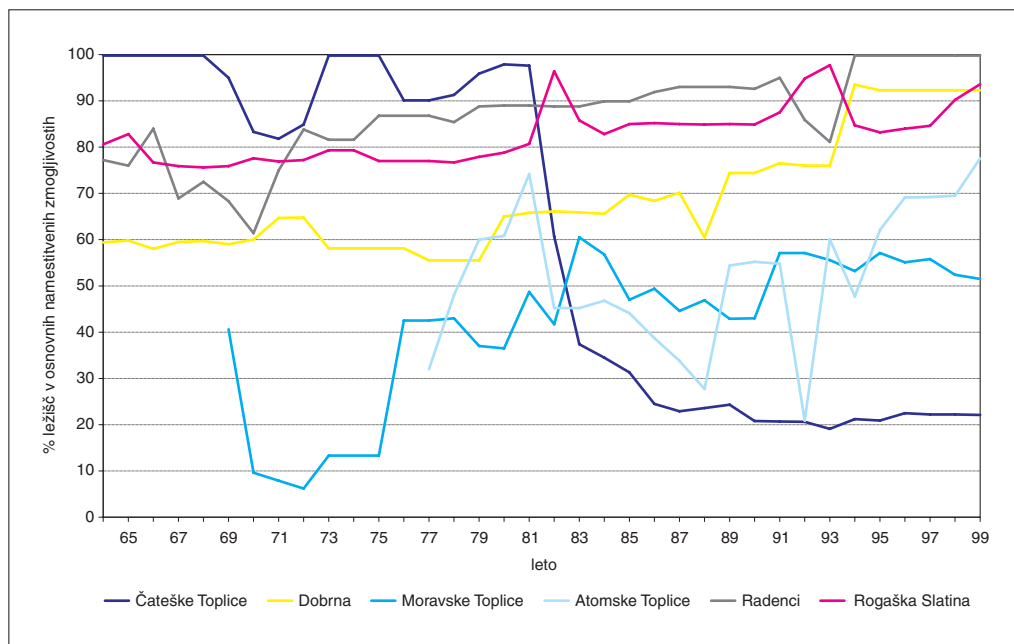
- Po drugi svetovni vojni je sledilo obdobje postopnega *obnavljanja obstoječih namestitvenih objektov*. Leta 1946 so v zdravilišču razpolagali z 891 ležišči, leta 1952 s 1185 ležišči (40 % manj kot pred vojno), leta 1956 pa s 1387 ležišči. Ob teh je bilo še 165 ležišč v zasebnih sobah. Kljub obnovi in posodobitvi so bili objekti kategorizirani le v C- in D-kategorijo.
- Leta 1964 je bilo v Rogaški Slatini **1833 ležišč**, od teh 1477 ležišč v hotelih in 356 ležišč v zasebnih sobah in počitniških domovih. Rogaška Slatina je bila največje slovensko zdravilišče z okoli 40 % vseh nočitev v zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji in 42,2 % vseh ležišč. Sredi šestdesetih let je med večja zdravilišča sodila le Dobrna z 21,5 % vseh namestitvenih zmogljivosti v slovenskih zdraviliščih.
- Od sredine šestdesetih let je podatke o obsegu in vrsti nastanitvenih zmogljivosti začel objavljati takratni Zavod SRS za statistiko (zdaj SURS). V Letnih pregledih turizma so objavljeni podatki za naselje Rogaška Slatina. Beležijo sobe in ležišča v hotelih, penzionih in gostilnah, počitniških domovih in zasebnih sobah. V tem obdobju so bila hotelska ležišča v celoti v lasti Zdravilišča Rogaška, zato jih lahko primerjamo s podatki, ki so na voljo po drugih virih. Kljub temu pa je treba opozoriti, da obstajajo manjše razlike.
- Z zgraditvijo *hotela Donat* leta 1974 in obnovo starejših namestitvenih objektov konec sedemdesetih let se je začelo novo obdobje v razvoju zdravilišča. Z dotedanjih 1850 (v celotnem naselju) se je njihovo število povečalo na **2083 ležišč** leta 1977. V hotelih je bilo 1603 ležišč (77,0 %), 112 (5,4 %) v počitniških domovih in 368 (17,7 %) v zasebnih sobah. *Zasebne sobe* so bile najbolj razširjene prav konec 60. in v 70. letih. Dokler so bili stari hoteli v slabem stanju, so ležišča v zasebnih sobah predstavljala več kot 20 % vseh namestitvenih zmogljivosti. Bile so tudi razmeroma dobro obiskane (v njih so zabeležili od 6 do 9 % vseh nočitev v Rogaški Slatini). Po zgraditvi sodobnih hotelov in razširitvi sezone v zimsko polovico leta se je njihov pomen začel zmanjševati.
- Po zgraditvi *hotela Sava* je število ležišč doseglo višek leta 1983, ko so v Rogaški Slatini zabeležili **2143 ležišč** v 1209 sobah. Bilo je enako številu pred drugo svetovno vojno, vendar pa se je bistveno dvignila njihova kvaliteta. Med hotelskimi ležišči (1838 ležišč ali 85,8 %) jih je bila tretjina v L- in A-kategoriji. Delež ležišč v zasebnih sobah se je začel zmanjševati (11 % ležišč).
- Po letu 1983 se je število ležišč začelo naglo zmanjševati, in sicer zaradi zapiranja nekaterih hotelskih objektov, ki so bili v slabšem stanju, ali pa so bili odprti le v poletni sezoni in zato manj obiskani (na primer Slatinski dom, Bohor, Turist). Leta 1991 je bilo v Rogaški Slatini na voljo **1578 ležišč** v 1120 sobah; kar 87,5 % jih je bilo v hotelih, ki so bili pretežno A- in B-kategorije.
- Po letu 1991 se je *zmanjševanje namestitvenih zmogljivosti* nadaljevalo (postopoma so zaprli Beograjski dom, Ljubljanski dom, Boč, Trst, Sočo). Število ležišč se je leta 1995 zmanjšalo na **1373 ležišč** v 923 sobah, leta 1999 pa na **1130 ležišč** v 750 sobah. Poleg zmanjšanja števila ležišč v hotelih se je bistveno zmanjšalo tudi število ležišč v zasebnih sobah. Leta 1999 so v njih zabeležili le 43 ležišč;

Preglednica 13: Namestitvene zmogljivosti v Rogaški Slatini med letoma 1965 in 1999 (letno povprečje v petletnem obdobju) (Letni pregledi turizma SURS 1965–1999).

obdobje	število sob (povprečno na leto)					število ležišč (povprečno na leto)					% ležišč		
	skupaj	hotel	gostilna, apartma	počitni-ški dom	zasebne sobe	skupaj	hotel	gostilna, apartma	počitni-ški dom	zasebne sobe	hotel	počitni-ški dom	zasebne sobe
1965–1969	931	712	0	25	195	1875	1451	0	59	365	77,4	3,1	19,5
1970–1974	993	755	9	31	198	1826	1406	16	64	340	77,0	3,5	18,6
1975–1979	1112	880	0	45	187	1983	1530	0	99	354	77,2	5,0	17,8
1980–1984	1147	978	0	34	135	1892	1570	0	79	243	83,0	4,2	12,8
1985–1989	1197	1055	0	28	114	1758	1494	0	64	199	85,0	3,7	11,3
1990–1994	1073	986	0	14	72	1534	1375	0	32	127	89,6	2,1	8,3
1995–1999	874	760	8	14	92	1320	1124	20	32	144	85,2	2,4	10,9

Slika 16: Število ležišč v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1964 in 1999.

Slika 17: Delež ležišč v osnovnih namestitvenih zmogljivostih v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1964 in 1999.

v hotelskih objektih je bilo 1034 ležišč (91,5 % vseh ležišč v Rogaški Slatini), v apartmajih in počitniških domovih pa 52 ležišč.

Vloga Rogaške Slatine se je z razvojem drugih zdravilišč manjšala. Leta 1975 je bilo v **Rogaški Slatini še 30,5 % vseh ležišč v slovenskih zdraviliških turističnih krajih**. Ker pa so se sredi osemdesetih let začela naglo razvijati tudi druga zdravilišča, ki so poleg hotelskih objektov gradila tudi dopolnilne namestitvene zmogljivosti, se je delež Rogaške Slatine leta 1986 zmanjšal na **19,0 %** ležišč, leta 1999 pa na **9,5 %** ležišč.

Po številu ležišč so Rogaško Slatino že leta 1985 prehitele *Čateške Toplice*, ki so intenzivno razvijale nezdavstveno turistično ponudbo in nehotelske namestitvene objekte (v hotelih imajo le 22 % vseh ležišč). Intenziven je bil tudi razvoj v *Moravskih Toplicah* in *Atomskih Toplicah*, kjer so imeli ob koncu devetdesetih let že enako število ležišč kot v Rogaški Slatini, vendar bistveno novejših in z bolj raznoliko ponudbo (apartmajska stanovanja, camp). V obeh zdraviliščih se v hotelih nahaja le 10 do 30 % ležišč, medtem ko jih je v Rogaški Slatini kar 91,5 %. Kljub temu izkazuje omenjeni zdravilišči celo višjo stopnjo celoletne zasedenosti vseh ležišč.

5. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA V ROGAŠKI SLATINI (IN IZBRANIH ZDRAVILIŠKIH TURISTIČNIH KRAJIH V SLOVENIJI)

Začetki organiziranega turizma na območju Slovenije na začetku 19. stoletja so povezani z zdravilnimi termalnimi vrelci in nekaterimi naravnimi metodami zdravljenja. Kasneje sta se začela razvijati turizem povezan z obiski kraških jam in planinski turizem, v zadnji četrtini prejšnjega stoletja pa sta se jima pridružila letoviški turizem in izletništvo. Šele na začetku 20. stoletja se je začel razvijati zimski turizem (Kresal 1996, 122).

O turističnem obisku iz prvih začetkov delovanja zdravilišč na območju Slovenije nimamo veliko podatkov. Prvi zanesljivi podatki se nanašajo na število gostov na začetku 19. stoletja. V tem obdobju je zdravilišče v Rogaški Slatini postalo last štajerskih deželnih stanov in pod njihovim vodstvom se je začel organiziran razvoj turistične ponudbe. Kmalu je Rogaška Slatina postala naše največje in najpomembnejše zdravilišče, obenem pa tudi eden najpomembnejših turističnih krajev v Sloveniji.

5.1. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA DO KONCA PRVE SVETOVNE VOJNE

Ob ustanovitvi zdravilišča v Rogaški Slatini (leta 1803) so območje vrelca obkrožale tri zidane hiše (za okoli 20 do 25 gostov). Po desetih letih delovanja je bilo leta 1813 v zdravilišču že 66 sob za namestitev okoli 130 gostov (Kene 1992/5, 16). Turistični obisk je bil razmeroma skromen. Iz prvega ohranjenega seznama gostov je razvidno, da je leta 1823 zdravilišče obiskalo 654 gostov. Sezona je trajala od 1. maja do 15. septembra, gosti pa so stanovali kar v devetih objektih (Kene 1992/5, 17). Leta 1830 je prišlo v zdravilišče 696 gostov, leta 1840 pa 1249 gostov (Kene 1977, 48).

Po zgraditvi prvih hotelov v meščanskem stilu (hotel Styria, Strossmayerjev dom, Zdraviliški dom, hotel Zagreb), ki so med letoma 1842 in 1859 dali naselju nov videz in so pomenili začetek oblikovanja današnje podobe zdravilišča, je število obiskovalcev začelo naraščati. Med letoma 1850 in 1860 je v zdravilišču letno bivalo **okoli 2500 gostov**.

Leta 1860 je imela zdraviliška uprava na voljo že okoli 700 ležišč. Zdravilišče je obiskalo 2691 gostov, med njimi jih je 8 % bivalo v zasebnih sobah. Sezona je trajala 138 dni (od 1. maja do 15. septembra), saj so bile vse zgradbe zidane le za poletno sezono. Višek sezone je bil *julija in avgusta*, ko so bile cene za polovico višje in je bilo tudi največ organiziranih zabav. Objekti so bili razmeroma slabo zasedeni (le okoli 28 %). Gosti so najeli več sob, v katerih so bvale posamezne družine s spremstvom (Kene 1992/8, 18). Večina gostov (98,7 %) je bila iz Avstrijskega cesarstva. Največ jih je bilo iz deže-

Preglednica 14: Število gostov v Rogaški Slatini leta 1860 in 1910 (Kene 1992/7, 16; Kene 1992/9, 18).

območje	leto 1860		leto 1910		območje	leto 1860		leto 1910	
	število gostov	% gostov	število gostov	% gostov		število gostov	% gostov	število gostov	% gostov
Štajerska	770	28,6	1753	38,8	Tirolska	4	0,1	11	0,2
Kranjska	150	5,6	90	2,0	Ogrska	318	11,8	1172	25,9
Koroška	33	1,2	41	0,9	Češka	18	0,7	26	0,6
Primorska (Istra in Trst)	276	10,3	163	3,6	Moravska	2	0,0	–	–
Hrvaška	482	17,9	642	14,2	Sedmograška	2	0,0	–	–
Dalmacija	38	1,4	31	0,7	druge dežele v Avstriji	31	1,2	105	2,3
Zg. in Spodnja Avstrija	533	19,8	403	8,9	druge države	34	1,3	84	1,9
					skupaj	2691	100,0	4521	100,0

le Štajerske (28,6 %), Zgornje in Spodnje Avstrije (19,8 %), Hrvaške (17,9 %), Madžarske (11,8 %) in Primorske (10,3 %).

Med letoma 1861 in 1879 je zdravilišče letno obiskalo 2400 do 2900 gostov. Manj gostov so izjemoma zabeležili le leta 1866 (vojna med Avstrijo in Prusijo) in leta 1878 (aneksija Bosne k Avstriji).

Ker v zdravilišču v drugi polovici 19. stoletja niso pridobili pomembnejših novih namestitvenih zmogljivosti, turistični obisk proti koncu stoletja ni naraščal. Med letoma 1880 in 1891 je zdravilišče letno obiskalo 1900 do 2300 gostov, med letoma 1892 in 1901 pa 2300 do 3000 gostov.

Turistični promet se je začel povečevati šele na začetku 20. stoletja, ko so zdravilišče posodobili in zgradili nove namestitvene in terapevtske zmogljivosti (Ljubljanski dom, hotel Soča, hotel Trst in tretji Zdraviliški dom). Ob stoletnici nastanka je zdravilišče prvič obiskalo več kot 3000 gostov. V nekaj letih se je turistični obisk povečal skoraj za polovico. Med letoma 1901 in 1906 je zdravilišče letno obiskalo **3000 do 3900 gostov**, med letoma 1907 in 1913 pa **4200 do 5200 gostov**. Obisk je dosegel višek tik pred prvo svetovno vojno, ko je leta 1912 prišlo v Rogaško Slatino 5277 gostov.

Tudi v tem obdobju je bila večina gostov iz Avstro-Ogrske monarhije. Leta 1910 je kar 87,8 % gostov prišlo iz štirih dežel: 38,8 % iz Štajerske, 25,9 % iz Ogrske, 14,2 % iz Hrvaške in 8,9 % iz Zgornje in Spodnje Avstrije. Med njimi je večina gostov prišla iz *Gradca*, *Dunaja*, *Zagreba* in *Budimpešte*, nekaj pa tudi iz *Trsta*. Število gostov z območja današnje Slovenije iz vira ni razvidno. Zanimivo pa je, da je iz dežele Kranjske prišlo le 2 % gostov. Zunaj Avstro-Ogrske monarhije je prišlo le 1,9 % gostov. Največ jih je bilo iz Srbije, Nemčije in Italije, nekaj pa tudi iz Egipta in ZDA (Kene 1992/9, 18).

Za **druga zdravilišča na območju** današnje **Slovenije** so podatki za obdobje na prehodu iz 19. v 20. stoletje še bolj skromni. Poleg Rogaške Slatine sta bili pomembni tudi zdravilišči *Dobrna*, ki jo je leta 1913 obiskalo 705 gostov, in *Laško*, ki ga je leta 1900 obiskalo okoli 300 gostov. Zdravilišče v *Radenčih* je leta 1882 obiskalo 75 gostov, leta 1912 pa 366 gostov (Ilgo 1968, 59).

Kot zdravilišče se je v 19. stoletju začel razvijati tudi *Bled*, ki pa je konec 19. stoletja dobil povsem letoviški značaj. Leta 1913 je prišlo na Bled okoli 6000 gostov, v Rogaško Slatino pa okoli 5200 gostov (Janša Zorn 1996, 78). Primerjava med Bledom in Rogaško Slatino nas opozarja na velik pomen, ki ga je imelo zdravilišče v Rogaški Slatini pred prvo svetovno vojno.

5.2. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA MED OBEMA SVETOVNIMA VOJNAMA

Po manjšem turističnem obisku tik po prvi svetovni vojni (3000 do 4500 gostov) je že leta 1923 prišlo v Rogaško Slatino več gostov kot pred vojno. Med letoma 1923 in 1930 je zdravilišče letno obiska-

lo od **5700 do 7700 gostov** (povečanje za 35,8 %). Za to obdobje imamo tudi prve podatke o številu nočitev, ki so se gibale od **95.000 do 123.000 nočitev** na leto (povečanje za 29,1 %).

Svetovna gospodarska kriza je med letoma 1931 in 1933 vplivala tudi na turistični obisk v Rogaški Slatini. Leta 1933 se je, v primerjavi z letom 1930, število gostov zmanjšalo za 2400 (za 31,6 %), število nočitev pa kar za 49.000 (za 40 %).

Med letoma 1934 in 1938 je število gostov in nočitev zopet naraščalo. *Višek* je doseglo leta 1938, ko je v Rogaško Slatino prišlo 8065 gostov, ki so zabeležili 120.000 nočitev. Leta 1939 in 1940 se je že čutil vpliv druge svetovne vojne, tako da se je število gostov zmanjšalo za 10,5 %, število nočitev pa za 20,9 %.

Med obema vojnama je **turistična sezona** trajala pet mesecev, to je *od 1. maja do 30. septembra*. Razdeljena je bila na predsezono (do 30. junija), glavno sezono (od 1. julija do 31. avgusta) in posezono (do 30. septembra). Leta 1939 so sezono podaljšali do 15. oktobra.

V zimskem času so bili zaprti vsi hoteli razen Beograjskega doma, saj je bil ta edini opremljen s pečmi. V zimski sezoni je bil odprt od leta 1924 dalje, gostom pa so bila na voljo skoraj vsa zdravilna sredstva (kot v poletnem času). Ko so leta 1938 zgradili (današnji) hotel Slovenija, so sobe opremili s pečmi in napejlali toplo vodo. S tem so se namestitvene zmogljivosti v *zimski sezoni* precej povečale (Zorko 1992, 180).

Po podatkih za leto 1938 so v prvih štirih mesecih zabeležili le 0,4 % vseh letnih nočitev. Po začetku turistične sezone maja se je število nočitev naglo povečalo in doseglo *višek julija in avgusta*, ko so zabeležili 70,9 % nočitev. Tako so v poletni sezoni (od 1. maja do 30. septembra) zabeležili kar 98,7 % vseh nočitev, v zimski sezoni pa le 1,3 %.

Preglednica 15: Število nočitev v Rogaški Slatini po mesecih leta 1938 (Rebeušek 1957).

mesec	število nočitev	% nočitev	mesec	število nočitev	% nočitev
januar	82	0,0	julij	44690	36,7
februar	44	0,0	avgust	41690	34,2
marec	132	0,1	september	13003	10,7
april	212	0,2	oktober	607	0,5
maj	3244	2,7	november	192	0,1
junij	17699	14,5	december	288	0,2
			skupaj ¹	121883	100,0

Opomba: ¹ zaradi različnih virov se seštevek gostov ne ujema s podatki v drugih preglednicah.

Letna izkoriščenost ležišč je bila (glede na kratko sezono) v namestitvenih objektih pod vodstvom zdraviliške uprave le okoli 20 %. Če pa upoštevamo samo čas delovanja teh objektov (to je 5 mesecev), se je izkoriščenost povečala na okoli 50 %. Na manjšo stopnjo izkoriščenosti je vplivalo dejstvo, da je bilo v hotelskih sobah veliko pomožnih ležišč (okoli 30 %). Običajne zdraviliške terapije so trajale 3, skrajšane pa 2 tedna. Ker so med gosti prevladovali stacionarni gosti (izletniških gostov je bilo takrat malo), so bile tudi **povprečne dolžine bivanja gostov** v zdravilišču razmeroma dolge. V povprečju so se gibale od 14 do 16,5 dni.

Večina gostov je prihajala iz kraljevine Jugoslavije. Po prvi svetovni vojni je bilo **domačih gostov** kar 95 %, po letu 1924 pa od 80 do 85 %. Le v letih največjega turističnega obiska (med letoma 1929 in 1931) se je njihov delež zmanjšal na okoli 75 %. Izpad gostov iz Avstrije in Madžarske (ki so pred prvo svetovno vojno predstavljali večino gostov) so nadomestili *gosti iz Hrvaške in Srbije*. Leta 1938 je največ domačih gostov prišlo iz Zagreba (22,3 % domačih gostov) in Beograda (18,1 %) ter iz Donavske (22,8 %) in Savske banovine brez Zagreba (12,8 %). Iz Dravske banovine z Ljubljano je prišlo v Rogaško Slatino le 15,0 % domačih gostov.

Preglednica 16: Sestava domačih gostov v Rogaški Slatini leta 1938 (Kene 1992/10, 12).

mesto, banovina	število gostov	% gostov	banovina	število gostov	% gostov
Ljubljana	417	6,6	Vrbaska banovina	105	1,6
Dravska banovina (brez Ljubljane)	534	8,4	Primorska banovina	169	2,7
Zagreb	1417	22,3	Drinska banovina	142	2,2
Savska banovina (brez Zagreba)	810	12,8	Zetska banovina	83	1,3
Beograd	1149	18,1	Moravska banovina	38	0,6
Donavska banovina	1446	22,8	Vardarska banovina	37	0,6
			skupaj	6347	100,0

Tuji gosti so predstavljali okoli 15 do 25 % delež. Leta 1938 je 21,3 % tujih gostov ustvarilo 15,7 % vseh nočitev. Povprečno so se v zdravilišču zadržali 11 dni. Prihajali iz več kot 15 držav.

Po prvi svetovni vojni se je močno zmanjšal delež *Avstrijcev*. Leta 1925 jih je bilo med vsemi gosti le 4 %, leta 1930 4,4 %, leta 1938 pa le 3,8 %. *Madžari* so bili najštevilnejši tuji gosti med letoma 1925 in 1932. Leta 1925 jih je bilo med vsemi gosti 7,5 %, leta 1930 13,8 % in leta 1938 10,7 %. Leta 1929 so predstavljali kar 63 % vseh tujih gostov v Rogaški Slatini. Omeniti velja tudi višji delež Čehov leta 1924 (3,2 % vseh gostov v Rogaški Slatini), Grkov leta 1935 (3,7 %) ter Švicarjev (5,3 %) in Nemcev (6,8 %) leta 1940.

Tudi v tem obdobju je zdravilišče v Rogaški Slatini veljalo za mondeno zdravilišče in letovišče (predvsem za goste iz Srbije in Hrvaške). Iz pregleda **poklicne sestave gostov** lahko ugotovimo, da je bilo največ gostov trgovcev (10,0 do 13,4 %) in uradnikov (10,6 do 12,8 %), sledili pa so jim obrtniki, odvet-

Preglednica 17: Število gostov v Rogaški Slatini med letoma 1920 in 1940 po državni pripadnosti (Zorko 1992, 186–197; Kene 1992/10, 12).

država	leto 1920	leto 1922	leto 1924	leto 1926	leto 1928	leto 1930	leto 1932	leto 1934	leto 1936	leto 1938	leto 1940
Jugoslavija	4369	4350	4976	5449	5850	5880	5180	4794	5695	6347	6564
Avstrija	66	80	218	247	295	341	256	574	541	305	–
Češkoslovaška	8	11	187	33	46	45	30	104	101	66	19
Velika Britanija	1	–	1	–	2	4	2	11	6	12	6
Francija	2	–	4	1	3	10	9	21	25	19	–
Grčija	–	18	24	5	19	95	38	114	181	53	–
Italija	30	112	124	63	69	101	53	115	95	140	–
Madžarska	12	29	248	589	969	1062	382	360	430	866	90
Nemčija	4	11	12	10	32	30	6	32	61	137	526
skandinavske države	–	8	6	–	–	2	–	17	10	–	406
Poljska	–	–	–	2	13	40	5	11	16	16	–
Romunija	3	2	–	14	37	56	12	9	5	16	–
druge evropske države	21	21	4	2	6	23	2	15	27	40	61
ZDA	5	8	2	7	14	20	23	7	13	–	–
druge zunajevropske države	9	4	6	–	–	–	–	3	35	47	–
skupaj ¹	4530	4662	5812	6424	7370	7720	6003	6187	7241	8065	7672
% gostov iz Jugoslavije	96,4	93,3	85,6	84,8	79,4	76,2	86,3	77,5	78,6	78,7	85,6

Opomba: ¹ zaradi različnih virov se podatki leta 1934, 1936 in 1940 ne ujemajo s podatki v drugih preglednicah.

Preglednica 18: Poklicna sestava gostov v Rogaški Slatini leta 1930, 1931 in 1938 (Zorko 1992, 185; Kene 1992/10, 12).

poklic ali status gostov	leto 1930	leto 1931	leto 1938	poklic ali status gostov	leto 1930	leto 1931	leto 1938
bani in ministri	10	7	15	učitelji	63	175	182
generali	23	16	19	duhovniki	77	85	81
konzuli	5	6	9	ravnatelji	96	235	256
škofi	5	5	3	uradniki	987	566	853
višji funkcionarji, vladni uradniki	–	41	–	bančni uradniki	104	106	53
oficirji	129	109	92	trgovci	1031	801	890
sodniki	56	73	48	obrtniki	–	187	351
odvetniki, notarji	157	160	183	posestniki	–	142	252
zdravniki, lekarnarji	191	161	204	industrialci	100	93	138
inženirji	133	113	156	zasebniki in drugi poklici	4426	3861	4131
profesorji	127	111	149	skupaj	7720	6821	8065

niki in notarji, zdravniki, inženirji, ravnatelji, profesorji, učitelji, razni obrtniki in industrialci ter oficirji. Prihajali so tudi ugledni gosti (ministri in bani, generali, konzuli, škofi), vendar je bilo teh manj. Pri tujih gostih Zorko (1992, 184) ugotavlja, da je bila poklicna sestava gostov iz Madžarske višja od gostov iz Avstrije.

5.2.1. PRIMERJAVA TURISTIČNEGA PROMETA V ROGAŠKI SLATINI Z IZBRANIMI TURISTIČNIMI KRAJI V SLOVENIJI

Turistični promet je na območju takratne Slovenije naraščal vse od prve svetovne vojne naprej, z izjemo obdobja gospodarske krize med letoma 1931 in 1934. Po podatkih, ki so na voljo za območje **Dravske banovine** (Janša Zorn 1996, 84) se je med letoma 1929 in 1939 število gostov povečalo od 94.000 na 195.000 gostov, število nočitev od 743.000 na 1.059.000 nočitev. Največ gostov so v Dravski banovini zabeležili leta 1935 (205.000 gostov), največ nočitev pa leta 1938 (1.067.000 nočitev). Gosti so bivali povprečno 4 do 8 dni, po letu 1935 pa 5 do 6 dni. Iz tujine je prišlo od 25 do 30 % gostov, po letu 1935 pa okoli 30 % gostov.

Zdraviliški turizem je bil v tem obdobju ena najpomembnejših oblik turizma. Status **zdravilišča v Dravski banovini** je imelo 10 krajev. Glede na obseg turističnega prometa in namestitvene zmogljivosti je bila med njimi *Rogaška Slatina* največje zdravilišče. Vedno bolj je postajala tudi letovišče, saj so na oddih prihajale cele družine, čeprav je na zdravljenja morda prišel le en član družine (Janša Zorn 1996, 88). Rogaški Slatini sta sledili *Dobrna* in *Laško*, ki sta bili takrat prav tako znani in dobro organizirani zdravilišči. Ostala zdravilišča še niso bila dovolj razvita ali znana, zato je bil turistični obisk v njih dokaj skromen. Šele tik pred drugo svetovno vojno je začel naraščati pomen *Radencev*.

Iz podatkov za leto 1935 je razvidno, da je v šest zdravilišč (med takratnimi desetimi) prišlo 7,5 % vseh gostov, ki so bivali v Dravski banovini, vendar so ti ustvarili kar 18,2 % vseh nočitev. Največ gostov je prišlo v Rogaško Slatino (3,3 % vseh gostov v Dravski banovini leta 1935), sledi pa Dobrna (1,6 %). Glede deleža nočitev je bila prav tako najpomembnejša Rogaška Slatina. V njej so zabeležili 10,6 % vseh nočitev v Dravski banovini. Leta 1935 je bil turistični obisk v Radencih razmeroma skromen (le okoli 16.000 nočitev), vendar so leta 1937 v tem zdravilišču zabeležili že okoli 32.000 nočitev, kar je predstavljalo 3,3 % vseh nočitev v Dravski banovini (Ilgo 1968, 61).

Rogaška Slatina med obema vojnoma ni bila le naše največje zdravilišče, temveč tudi eden od **največjih turističnih krajev v Dravski banovini** (merjeno po obsegu turističnega prometa). Delež gostov v Rogaški Slatini med vsemi gosti v Dravski banovini se je v tridesetih letih sicer zmanjševal (leta 1929

Preglednica 19: Število gostov in nočitev v Rogaški Slatini med letoma 1929 in 1939 (Janša Zorn 1996, 84; Kene 1974, 49; Zorko 1992, 186–187).

leto	število gostov	število domaćih gostov	število tujih gostov	% domaćih gostov	število nočitev	povprečna doba bivanja gostov (dni)	% od Dravske banovine pri gostih	% od Dravske banovine pri tujih gostih	% od Dravske banovine pri nočitvah
1929	7533	5607	1926	74,4	115886	15,4	8,0	6,7	15,6
1930	7720	5880	1840	76,2	123472	16,0	3,7	2,7	14,4
1931	6821	5248	1573	76,9	111089	16,3	5,9	4,5	17,0
1932	6003	5180	823	86,3	79659	13,3	4,0	2,2	12,7
1933	5278	–	–	–	74063	14,0	4,1	–	8,9
1934	6008	4794	1214	79,8	80153	13,3	5,3	4,0	10,5
1935	6751	5539	1212	82,0	107940	16,0	3,3	2,4	10,6
1936	7818	–	–	–	113036	14,5	4,4	–	11,3
1937	7899	6132	1767	77,6	113043	14,3	4,1	3,1	11,4
1938	8065	6347	1718	78,7	120230	14,9	4,1	2,8	11,3
1939	7849	6789	1060	86,5	116166	14,8	4,0	1,9	11,0

Preglednica 20: Turistični obisk v večjih turističnih krajih Dravske banovine leta 1935 (Janša Zorn 1996, 94).

turistični kraj	število gostov	število domaćih gostov	število tujih gostov	% domaćih gostov	število nočitev	povprečna doba bivanja gostov (dni)	% od Dravske banovine pri gostih	% od Dravske banovine pri nočitvah
Dobrna	3255	3057	198	93,9	56615	17,4	1,6	5,6
Dolenjske Toplice	2325	2261	64	97,2	–	–	1,1	–
Laško	1492	1337	155	89,6	–	–	0,7	–
Radenci	1098	953	145	86,8	16332	14,9	0,5	1,6
Rimske Toplice	430	277	153	64,4	4523	10,5	0,2	0,4
Rogaška Slatina	6751	5539	1212	82,0	107940	16,0	3,3	10,6
Bled	16897	6872	10025	40,7	119261	7,1	8,2	11,7
Kranjska Gora	4634	4162	472	89,8	61341	13,2	2,2	6,0
Ljubljana	28357	21695	6662	76,5	61713	2,2	13,8	6,0
Maribor	21070	14965	6105	71,0	56374	2,7	10,2	5,5
Dravska banovina	205507	155832	49675	75,8	1019851	5,0		

je v zdravilišče prišlo 8 % vseh gostov v banovini, leta 1939 pa le še 4 %), prav tako tudi delež nočitev (leta 1929 so v Rogaški Slatini zabeležili 15,6 % vseh nočitev v banovini, leta 1939 pa 11 %), vendar to ni pomenilo slabitve njenega položaja med turističnimi kraji.

Leta 1935 je bila *Rogaška Slatina* po številu nočitev takoj za *Bledom* na drugem mestu med vsemi turističnimi kraji v Dravski banovini. Imela je skoraj dvakrat večje število nočitev kot *Kranjska Gora*

(ki je bila zaradi svoje lege znana kot zdravilišče za pljučne in živčne bolezni) ter *Ljubljana* in *Maribor*. Največji slovenski mesti je zaradi prevlade poslovnih motivov, obiskalo večje število gostov (Janša Zorn 1996, 94).

Zanimiva je tudi primerjava **namestitvenih zmogljivosti**. Pred drugo svetovno vojno je bilo v *Rogaški Slatini* v 16 hotelih (pod vodstvom zdraviliške uprave) okoli 1500 ležišč, poleg teh pa še okoli 600 ležišč v privatnih zmogljivostih. Malo večje število hotelskih ležišč je bilo na *Bledu* (okoli 1700 do 1800 ležišč v 17 hotelih in 11 penzionih), vendar je bilo tam na voljo še okoli 2700 ležišč v privatnih hišah, kar je bistveno okrepilo turistično ponudbo in imelo velik vpliv na turistični razvoj celotnega kraja. V *Ljubljani* je bilo v 8 hotelih na voljo okoli 700 ležišč, v drugih gostiščih in zasebnih sobah pa še 600 ležišč. Podobno število ležišč je bilo tudi v *Portorožu* (okoli 1400 ležišč), ki pa je bil takrat v Italiji in se v obravnavanem obdobju ni pomembneje razvijal.

5.3. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA MED LETOMA 1941 IN 1952

Med drugo svetovno vojno je bilo zdravilišče namenjeno bolnim in ranjenim nemškim vojakom. Pre-nočitvene zmogljivosti so bile delno zapolnjene tudi s civilisti, del pa so zasedali prisilni delavci (Kene 1993/4, 14).

Leta 1945 so zabeležili le 870 gostov. Po sanaciji objektov ter zaradi povečane skrbi za zdravje je začel turistični promet po letu 1946 hitro naraščati. Med letoma 1946 in 1952 je v zdravilišče letno prišlo **6.400 do 11.5000 gostov**, ki so zabeležili **67.000 do 150.000 nočitev**. V primerjavi z letom 1938 se je turistični obisk povečal za okoli 35 %. Število nočitev je močno nihalo, saj je bilo odvisno od pogostega spreminjanja zakonskih predpisov, ki so urejali pošiljanje zavarovancev v zdravilišče.

Povprečna doba bivanja gostov je bila od 10 do 14 dni. Po letu 1947 so začeli v zdravilišču uvajati tudi zimsko sezono. V prvih povojnih letih je prišlo v *Rogaško Slatino* le malo tujcev. Njihovo statistiko so začeli voditi šele leta 1953, ko so predstavljali 1,5 % gostov in 0,8 % nočitev. Med gosti iz nekdanje Jugoslavije jih je bilo največ iz Hrvaške (53,3 %), Srbije (24,1 %) in Slovenije (16,5 %).

5.4. OBSEG IN ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA PROMETA MED LETOMA 1953 IN 1999

Natančni in po enotni metodologiji zbrani podatki o obsegu turističnega prometa v Sloveniji in posameznih turističnih krajih, so na voljo od leta 1953. Objavljeni so v Letnih pregledih turizma, ki jih izdaja sedanji Statistični urad Republike Slovenije v Ljubljani (v nadaljevanju SURS).

V preglednicah in grafikonih (v nadaljevanju tega poglavja) so prikazani **objavljeni statistični kazalci o turističnem prometu v Rogaški Slatini** za obdobje med letoma **1953 in 1999**:

- *število gostov in nočitev po vrstah namestitvenih objektov,*
 - *število gostov in nočitev po narodnostni pripadnosti gostov,*
 - *število gostov in nočitev po mesecih in četrletjih,*
- ter iz teh podatkov **izračunani kazalci**, ki osvetljujejo **značilnosti turističnega prometa**:
- *delež gostov in nočitev po mesecih in četrletjih,*
 - *delež gostov in nočitev glede na narodnostno pripadnosti gostov,*
 - *delež nočitev v osnovnih namestitvenih zmogljivostih,*
 - *sezonskost turističnega prometa,*
 - *povprečna dolžina bivanja gostov,*
 - *stopnja izkoriščenosti namestitvenih zmogljivosti.*

Posamezni kazalci turističnega prometa v *Rogaški Slatini* so **primerjani** z vrednostmi v Sloveniji, v skupini vseh zdraviliških turističnih krajev in v največjih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji: *Čatež ob Savi (Čateške Toplice)*, *Dobrna*, *Moravske Toplice*, *Podčetrtek (Atomske Toplice)* in *Radenci*.

Preglednica 21: Obseg in značilnosti turističnega prometa v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999 (Letni pregledi turizma SURS 1953–1999).

leto	število ležišč		število gostov	število nočitev			gosti iz Slovenije		gosti iz nekdanje Jugoslavije ³		gosti iz tujine	
	skupaj	v ONZ ¹		v ONZ ¹	v PS ²	število gostov	število nočitev	število gostov	število nočitev	število gostov	število nočitev	
1953	–	–	11519	150616	–	108785	1906	29368	9435	120082	178	1166
1954	–	–	10608	124544	–	85415	2938	29256	7454	93101	216	2187
1955	–	–	11355	135020	–	90128	–	–	–	–	813	7352
1956	–	–	12668	156964	–	104953	–	–	–	–	711	4828
1957	–	–	13904	161113	–	118148	3215	36934	9837	116888	852	7291
1958	–	–	18605	200548	–	144766	6156	46864	11019	141535	1430	12149
1959	–	–	17676	209857	–	149635	3467	44765	12416	148076	1793	17016
1960	–	–	19057	244164	213150	169518	4241	51419	12537	168466	2279	24279
1961	–	–	20696	266598	241859	176539	4753	60212	12950	174495	2993	31891
1962	–	–	17102	231711	217548	160156	3586	56349	10385	137923	3131	37439
1963	–	–	18613	240846	220962	168687	3204	51215	10687	140591	4722	49040
1964	1833	1477	20617	275490	256041	182070	4600	54607	10724	159707	5293	61176
1965	1866	1545	22079	322720	290714	210243	3316	55763	13878	203371	4885	63586
1966	2010	1541	19855	231234	214867	171803	2484	44169	10567	107676	6804	79389
1967	1846	1401	21511	183603	166037	139054	3407	26481	8476	57834	9628	99288
1968	1843	1393	22191	196427	178522	150463	2844	27233	9585	70855	9762	98339
1969	1809	1373	23602	219285	197134	162690	3687	36067	9212	77383	10703	105835
1970	1717	1333	23885	227477	203300	166714	4931	40024	9442	76853	9512	110600
1971	1845	1418	23485	240591	220275	173118	4580	46059	9875	90666	9030	103866
1972	1856	1432	23302	240632	224184	171158	4879	53746	10335	93397	8088	93489
1973	1848	1466	24466	248028	233821	167684	5341	57136	10178	88432	8947	102460
1974	1862	–	26893	282247	255428	191251	6730	68867	11795	105304	8368	108076
1975	2177	–	30479	303087	278240	205835	7647	70871	12909	117293	9923	114923
1976	2091	–	31436	301776	280907	203682	7074	68083	15048	122761	9314	110932
1977	2083	1603	35224	324013	300033	210366	9266	79731	16146	137337	9812	106945
1978	2089	1603	32427	337525	314477	215555	8543	88791	14296	145399	9588	103335
1979	1776	1383	32538	352949	329236	214422	8829	92206	15440	163928	8269	96815
1980	1782	1404	29718	340181	314295	210825	8275	103272	13699	148642	7744	88267
1981	1582	1277	33592	329256	305268	201438	10739	97399	14993	138584	7860	93273
1982	1910	1841	30533	291443	281765	179595	8618	86096	14369	121817	7546	83530
1983	2143	1838	34293	312464	294053	196664	9038	80003	16419	134655	8836	97806
1984	1800	1490	39853	352520	338295	216009	11335	88922	17526	149352	10992	114246
1985	1812	1540	40906	385000	355861	238502	10687	88683	18236	170916	11983	125401
1986	1807	1540	40363	383525	359713	226436	11450	101870	16307	153236	12606	128419
1987	1723	1464	37719	343558	327769	210968	11237	101262	13152	114437	13330	127859
1988	1725	1464	40443	347164	327382	207003	10508	91207	13743	110282	16192	145675
1989	1723	1464	43011	354721	343834	207983	11686	92520	11498	85001	19827	177200
1990	1725	1464	44775	357240	349296	210916	13218	100006	10621	76097	20936	181137
1991	1578	1381	32921	226185	225425	113015	16584	102850	8815	61726	7522	61609
1992	1452	1376	35523	223475	221848	118325	18299	101265	2962	23083	14262	99127
1993	1408	1376	40989	252054	251338	132898	22497	118561	2298	16079	16194	117414
1994	1509	1278	42961	264715	263602	144146	21356	111242	2875	17245	18730	136228
1995	1372	1141	37720	230631	228487	120667	18534	93471	2961	16682	16225	120478
1996	1437	1207	32054	202212	200512	108340	14807	79059	2499	13930	14748	109223
1997	1492	1262	35170	230719	229742	129106	14256	82028	2817	15810	18097	132881
1998	1166	1052	34849	223793	223056	125832	14524	83306	3111	14995	17214	125492
1999	1130	1058	34973	199884	199560	104469	15666	81370	3386	15236	15921	103278

Opomba: ¹ osnovne namestitvene zmogljivosti; ² poletna sezona (od aprila do septembra); ³ nekdanja Jugoslavija brez Slovenije.

Preglednica 22: Obseg in značilnosti turističnega prometa v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999 (Letni pregledi turizma SURS 1953–1999).

leto	% ležišč v ONZ ¹	% zasedenosti ležišč		PDBG ² (dni)	% nočitev		gosti iz Slovenije			gosti iz nekdanje Jugoslavije ⁴			gosti iz tujine		
		skupaj	v ONZ ¹		v PS ³	gostov	% nočitev	PDBG ² (dni)	gostov	% nočitev	PDBG ² (dni)	gostov	% nočitev	PDBG ² (dni)	
1953	–	–	–	13,1	–	72,2	16,5	19,5	15,4	81,9	79,7	12,7	1,5	0,8	6,6
1954	–	–	–	11,7	–	68,6	27,7	23,5	10,0	70,3	74,8	12,5	2,0	1,8	10,1
1955	–	–	–	11,9	–	66,8	–	–	–	–	–	–	7,2	5,4	9,0
1956	–	–	–	12,4	–	66,9	–	–	–	–	–	–	5,6	3,1	6,8
1957	–	–	–	11,6	–	73,3	23,1	22,9	11,5	70,7	72,6	11,9	6,1	4,5	8,6
1958	–	–	–	10,8	–	72,2	33,1	23,4	7,6	59,2	70,6	12,8	7,7	6,1	8,5
1959	–	–	–	11,9	–	71,3	19,6	21,3	12,9	70,2	70,6	11,9	10,1	8,1	9,5
1960	–	–	–	12,8	87,3	69,4	22,3	21,1	12,1	65,8	69,0	13,4	12,0	9,9	10,7
1961	–	–	–	12,9	90,7	66,2	23,0	22,6	12,7	62,6	65,5	13,5	14,5	12,0	10,7
1962	–	–	–	13,5	93,9	69,1	21,0	24,3	15,7	60,7	59,5	13,3	18,3	16,2	12,0
1963	–	–	–	12,9	91,7	70,0	17,2	21,3	16,0	57,4	58,4	13,2	25,4	20,4	10,4
1964	80,6	41,2	47,5	13,4	92,9	66,1	22,3	19,8	11,9	52,0	58,0	14,9	25,7	22,2	11,6
1965	82,8	47,4	51,6	14,6	90,1	65,1	15,0	17,3	16,8	62,9	63,0	14,7	22,1	19,7	13,0
1966	76,7	31,5	38,2	11,6	92,9	74,3	12,5	19,1	17,8	53,2	46,6	10,2	34,3	34,3	11,7
1967	75,9	27,2	32,5	8,5	90,4	75,7	15,8	14,4	7,8	39,4	31,5	6,8	44,8	54,1	10,3
1968	75,6	29,2	35,1	8,9	90,9	76,6	12,8	13,9	9,6	43,2	36,1	7,4	44,0	50,1	10,1
1969	75,9	33,2	39,3	9,3	89,9	74,2	15,6	16,4	9,8	39,0	35,3	8,4	45,3	48,3	9,9
1970	77,6	36,3	41,8	9,5	89,4	73,3	20,6	17,6	8,1	39,5	33,8	8,1	39,8	48,6	11,6
1971	76,9	35,7	42,6	10,2	91,6	72,0	19,5	19,1	10,1	42,0	37,7	9,2	38,5	43,2	11,5
1972	77,2	35,5	42,9	10,3	93,2	71,1	20,9	22,3	11,0	44,4	38,8	9,0	34,7	38,9	11,6
1973	79,3	36,8	43,7	10,1	94,3	67,6	21,8	23,0	10,7	41,6	35,7	8,7	36,6	41,3	11,5
1974	–	41,5	–	10,5	90,5	67,8	25,0	24,4	10,2	43,9	37,3	8,9	31,1	38,3	12,9
1975	–	38,1	–	9,9	91,8	67,9	25,1	23,4	9,3	42,4	38,7	9,1	32,6	37,9	11,6
1976	–	39,5	–	9,6	93,1	67,5	22,5	22,6	9,6	47,9	40,7	8,2	29,6	36,8	11,9
1977	77,0	42,6	51,3	9,2	92,6	64,9	26,3	24,6	8,6	45,8	42,4	8,5	27,9	33,0	10,9
1978	76,7	44,3	53,7	10,4	93,2	63,9	26,3	26,3	10,4	44,1	43,1	10,2	29,6	30,6	10,8
1979	77,9	54,4	65,2	10,8	93,3	60,8	27,1	26,1	10,4	47,5	46,4	10,6	25,4	27,4	11,7
1980	78,8	52,3	61,3	11,4	92,4	62,0	27,8	30,4	12,5	46,1	43,7	10,9	26,1	25,9	11,4
1981	80,7	57,0	65,5	9,8	92,7	61,2	32,0	29,6	9,1	44,6	42,1	9,2	23,4	28,3	11,9
1982	96,4	41,8	41,9	9,5	96,7	61,6	28,2	29,5	10,0	47,1	41,8	8,5	24,7	28,7	11,1
1983	85,8	39,9	43,8	9,1	94,1	62,9	26,4	25,6	8,9	47,9	43,1	8,2	25,8	31,3	11,1
1984	82,8	53,7	62,2	8,8	96,0	61,3	28,4	25,2	7,8	44,0	42,4	8,5	27,6	32,4	10,4
1985	85,0	58,2	63,3	9,4	92,4	61,9	26,1	23,0	8,3	44,6	44,4	9,4	29,3	32,6	10,5
1986	85,2	58,1	64,0	9,5	93,8	59,0	28,4	26,6	8,9	40,4	40,0	9,4	31,2	33,5	10,2
1987	85,0	54,6	61,3	9,1	95,4	61,4	29,8	29,5	9,0	34,9	33,3	8,7	35,3	37,2	9,6
1988	84,9	55,1	61,3	8,6	94,3	59,6	26,0	26,3	8,7	34,0	31,8	8,0	40,0	42,0	9,0
1989	85,0	56,4	64,3	8,2	96,9	58,6	27,2	26,1	7,9	26,7	24,0	7,4	46,1	50,0	8,9
1990	84,9	56,7	65,4	8,0	97,8	59,0	29,5	28,0	7,6	23,7	21,3	7,2	46,8	50,7	8,7
1991	87,5	39,3	44,7	6,9	99,7	50,0	50,4	45,5	6,2	26,8	27,3	7,0	22,8	27,2	8,2
1992	94,8	42,2	44,2	6,3	99,3	52,9	51,5	45,3	5,5	8,3	10,3	7,8	40,1	44,4	7,0
1993	97,7	49,0	50,0	6,1	99,7	52,7	54,9	47,0	5,3	5,6	6,4	7,0	39,5	46,6	7,3
1994	84,7	48,1	56,5	6,2	99,6	54,5	49,7	42,0	5,2	6,7	6,5	6,0	43,6	51,5	7,3
1995	83,2	46,1	54,9	6,1	99,1	52,3	49,1	40,5	5,0	7,8	7,2	5,6	43,0	52,2	7,4
1996	84,0	38,6	45,5	6,3	99,2	53,6	46,2	39,1	5,3	7,8	6,9	5,6	46,0	54,0	7,4
1997	84,6	42,4	49,9	6,6	99,6	56,0	40,5	35,6	5,8	8,0	6,9	5,6	51,5	57,6	7,3
1998	90,2	52,6	58,1	6,4	99,7	56,2	41,7	37,2	5,7	8,9	6,7	4,8	49,4	56,1	7,3
1999	93,6	48,5	51,7	5,7	99,8	52,3	44,8	40,7	5,2	9,7	7,6	4,5	45,5	51,7	6,5

Opomba: ¹ osnovne namestitvene zmogljivosti; ² povprečna dolžina bivanja gostov; ³ poletna sezona (od aprila do septembra);

⁴ nekdanja Jugoslavija brez Slovenije.

Preglednica 23: Število gostov v Rogaški Slatini med letoma 1823 in 1999 ter število nočitev med letoma 1924 in 1999 (Kene 1974, 48–49; Letni pregledi turizma SURS 1953–1999).

leto	število gostov	število nočitev	leto	število gostov	število nočitev	leto	število gostov	število nočitev
			1900	2902	–	1950	11447	153734
			1901	3022	–	1951	11291	159206
1823	654	–	1902	3126	–	1952	9788	127244
			1903	3580	–	1953	11519	150616
1830	696	–	1904	3726	–	1954	10608	124544
			1905	3902	–	1955	11355	135020
1840	1249	–	1906	3908	–	1956	12668	156964
			1907	4200	–	1957	13904	161113
1850	2627	–	1908	4442	–	1958	18605	200548
			1909	4382	–	1959	17676	209857
1860	2691	–	1910	4521	–	1960	19057	244164
1861	2718	–	1911	5179	–	1961	20696	266598
1862	2676	–	1912	5277	–	1962	17102	231711
1863	2710	–	1913	5190	–	1963	18613	240846
1864	2388	–	1914	3714	–	1964	20617	275490
1865	2420	–	1915	2909	–	1965	22079	322720
1866	1450	–	1916	6622	–	1966	19855	231234
1867	2405	–	1917	6892	–	1967	21511	183603
1868	2565	–	1918	3160	–	1968	22191	196427
1869	2850	–	1919	3651	–	1969	23602	219285
1870	2450	–	1920	4530	–	1970	23885	227477
1871	2396	–	1921	3360	–	1971	23485	240591
1872	2906	–	1922	4662	–	1972	23302	240632
1873	2464	–	1923	5686	–	1973	24466	248028
1874	2603	–	1924	5812	95634	1974	26893	282247
1875	2775	–	1925	5793	72644	1975	30479	303087
1876	2407	–	1926	6424	85673	1976	31436	301776
1877	2441	–	1927	7110	111316	1977	35224	324013
1878	1916	–	1928	7370	114094	1978	32427	337525
1879	2335	–	1929	7533	115886	1979	32538	352949
1880	2162	–	1930	7720	123472	1980	29718	340181
1881	2127	–	1931	6821	111089	1981	33592	329256
1882	1989	–	1932	6003	79659	1982	30533	291443
1883	2010	–	1933	5278	74063	1983	34293	312464
1884	2212	–	1934	6008	80153	1984	39853	352520
1885	2296	–	1935	6751	107940	1985	40906	385000
1886	2215	–	1936	7818	113036	1986	40363	383525
1887	2104	–	1937	7899	113043	1987	37719	343558
1888	1877	–	1938	8065	120230	1988	40443	347464
1889	2040	–	1939	7849	116166	1989	43011	354721
1890	2351	–	1940	7222	95137	1990	44775	357240
1891	2290	–	1941	–	–	1991	32921	226185
1892	2685	–	1942	5791	–	1992	35523	223475
1893	2518	–	1943	3596	–	1993	40989	252054
1894	2774	–	1944	1936	–	1994	42961	264715
1895	2570	–	1945	870	–	1995	37720	230631
1896	2305	–	1946	6399	67448	1996	32054	202212
1897	2525	–	1947	7523	81508	1997	35170	230719
1898	2726	–	1948	10204	110621	1998	34849	223793
1899	2718	–	1949	11496	161885	1999	34973	199884

5.5. ŠTEVILO GOSTOV IN NOČITEV MED LETOMA 1953 IN 1999

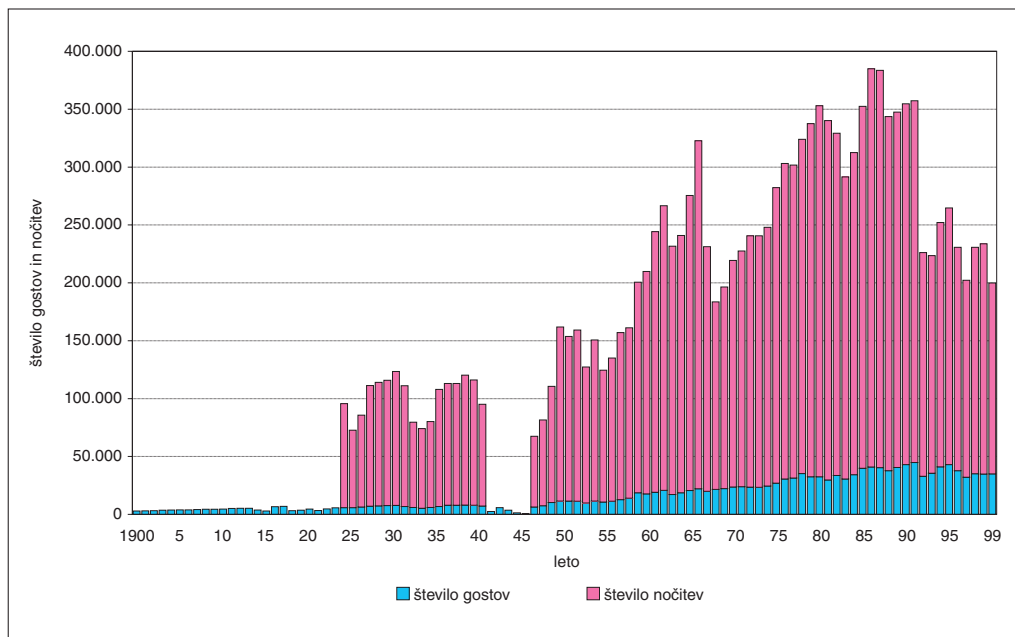
Na začetku petdesetih let je Rogaško Slatino letno obiskalo okoli **11.500 gostov**, ki so zabeležili okoli **150.000 nočitev**. Leta 1954 in 1955 se je turistični obisk zmanjšal za 15.000 do 25.000 nočitev. V tem obdobju so namreč zavodi za zdravstveno zavarovanje pošiljali zavarovance na zdravljenje le v zdraviliške objekte, v Rogaški Slatini pa je bila polovica zmogljivosti vodenih kot gostinski objekti (le za samoplačnike).

Proti koncu petdesetih let je začel obisk v zdravilišču naraščati. Leta 1959 je Rogaško Slatino obiskalo okoli **17.600 gostov** (povečanje za 53,4 % v primerjavi z letom 1953), ki so zabeležili okoli **210.000 nočitev** (povečanje za 39,3 %).

V šestdesetih letih je Rogaško Slatino letno obiskalo od 17.000 do 23.000 gostov. Število nočitev je naraščalo leta 1960 in 1961, nazadovalo leta 1962 in 1963 (zaradi spremenjenih administrativnih ukrepov v sistemu zdravstvenega zavarovanja), zopet naglo naraščalo leta 1964 in 1965, ko so zabeležili kar okoli **323.000 nočitev** (53,8 % več kot leta 1959) in se zmanjšalo med letoma 1966 in 1968.

Zmanjšanje števila nočitev leta 1967 na okoli **183.000 nočitev** (zmanjšanje za 43,1 % v primerjavi z letom 1965) je bilo posledica leta 1966 spremenjenega zveznega zakona o zdravstvenem varstvu, s katerim je bilo omejeno plačevanje zdraviliškega zdravljenja iz skladov zdravstvenega zavarovanja. Ta ukrep je povzročil *krizo* v vseh zdraviliščih v Sloveniji (Rebeušek, 1967). Morali so odpustiti precej delavcev in se preusmeriti na goste-samoplačnike. Povprečna dolžina bivanja gostov se je zmanjšala za več kot 40 % in med letoma 1967 in 1970 so tuji gosti ustvarili kar polovico vseh nočitev v Rogaški Slatini.

Po krizi konec šestdesetih let je turistični obisk na začetku sedemdesetih let začel počasi naraščati in po številu nočitev šele leta 1973 presegel obisk iz leta 1960. Po zgraditvi prvega novega namestitvenega objekta po drugi svetovni vojni (*hotel Donat* leta 1974) in obnovi starejših objektov se je bistveno izboljšala turistična ponudba.

Slika 18: Število gostov in nočitev v Rogaški Slatini med letoma 1900 in 1999.

Vse do leta 1979 je sledilo obdobje največje rasti turističnega prometa. Število gostov se je med letoma 1970 in 1979 povečalo za 36,2 %, število nočitev pa za 55,2 %. To je obdobje visokih deležev nočitev gostov iz drugih republik bivše Jugoslavije in iz tujine. Višek je dosežen leta 1979, ko so v Rogaški Slatini zabeležili kar **353.000 nočitev**.

Zaradi ekonomske krize na začetku desetletja so se osemdeseta leta začela z zmanjšanjem turističnega obiska. Število gostov se je med letoma 1979 in 1982 zmanjšalo za 6,1 %, število nočitev pa za 17,4 %.

Po zgraditvi *hotela Sava* leta 1982 je turistični promet začel ponovno naraščati. Med letoma 1982 in 1990 je število gostov naraslo kar za 46,6 %, število nočitev pa za 22,6 %. Posledica razkoraka v povečanju števila gostov v odnosu do števila nočitev so vse krajše povprečne dolžine bivanja gostov v zdravilišču. Leto 1985 predstavlja *višek povojnega turističnega obiska*. V Rogaško Slatino je prišlo kar **40.300 gostov**, ki so zabeležili **385.000 nočitev**. Vse do leta 1986 so gosti iz drugih republik bivše Jugoslavije predstavljali okoli 45 % vseh gostov v zdravilišču.

Po višku turističnega prometa konec osemdesetih let predstavljajo devetdeseta leta *obdobje največje krize* in obsežnega *zmanjšanja turističnega prometa*. Število nočitev se je povrnilo celo na raven krize ob koncu šestdesetih let, število gostov pa na raven z začetka osemdesetih let. Posledica so vedno krajše povprečne dolžine bivanja gostov.

Leto 1991 predstavlja leto največjega enoletnega upada turističnega prometa v Rogaški Slatini po drugi svetovni vojni. Zaradi vojne v Sloveniji ter nato na Hrvaškem se je število gostov v primerjavi z letom 1990 zmanjšalo za 26,5 %, število nočitev pa kar za 36,7 % (za okoli 131.000 nočitev). Vzrok je izpad obiska tujih gostov za okoli 120.000 nočitev, medtem ko je število nočitev gostov iz Slovenije in drugih republik nekdanje Jugoslavije ostalo enako kot leta 1990.

Leta 1992 je prišlo v Rogaško Slatino več gostov kot leta 1991, število nočitev pa se je še znižalo na raven iz leta 1970 (na okoli **225.000 nočitev**). Leta 1993 in 1994 je sledilo močno povečanje števila gostov (**42.000 gostov** leta 1994), ki pa mu ni sledilo tolikšno povečanje števila nočitev (**264.000 nočitev** leta 1994). Povečanje je bilo le prehodno, saj so do konca desetletja sledila le še slabša leta. Leta 1996 se je število gostov (v primerjavi z letom 1994) zmanjšalo za 25,4 %, število nočitev pa za 23,6 %. V Rogaško Slatino je prišlo **32.000 gostov**, ki so zabeležili **202.000 nočitev**.

Leta 1997 je opazno manjše povečanje števila nočitev (za 14,1 % v primerjavi z letom 1996), vendar le zaradi povečanja nočitev tujih gostov (povečanje za 21,7 %) in gostov iz drugih republik nekdanje Jugoslavije (povečanje za 13,5 %). Število nočitev gostov iz Slovenije se je povečalo le za 3,7 %.

Preglednica 24: Najbolj značilna leta v Rogaški Slatini glede števila gostov in nočitev med letoma 1953 in 1999 (Letni pregledi turizma SURS 1953–1999).

leto	obseg turističnega prometa	število gostov	indeks števila gostov	verižni indeks števila gostov	število nočitev	indeks števila nočitev	verižni indeks števila nočitev
1954	1. nižek –	10608	100	100	124544	100	100
1965	1. višek +	22079	208	208	322720	259	259
1967	2. nižek –	21511	203	97	183603	147	57
1979	2. višek +	32538	307	151	352949	283	192
1982	3. nižek –	30533	288	94	291443	234	83
1985	3. višek +	40906	386	134	385000	309	132
1990	4. višek +	44775	422	109	357240	287	93
1991	4. nižek –	32921	310	73	226185	182	63
1999	5. nižek –	34973	330	106	199884	160	88
indeks 1985–1999			85			52	

Konec devetdesetih let se je število gostov ustalilo na okoli **35.000 gostov**, število nočitev pa se je (zaradi krajše povprečne dolžine bivanja) še zmanjšalo. Leta **1999** so zabeležili le **199.884 nočitev**; po letu 1957 so manj kot 200.000 nočitev zabeležili le še leta 1967 in 1968.

Krizo v devetdesetih letih je povzročilo *zmanjšano število nočitev domačih gostov* (med letoma 1994 in 1999 se je število nočitev gostov iz Slovenije zmanjšalo za 26,9 %) ter skoraj popoln *izpad gostov iz drugih republik bivše Jugoslavije* (med letoma 1990 in 1999 se je število njihovih nočitev zmanjšalo kar za 80,0 %). Leta 1999 je s tega območja prišlo v Rogaško Slatino le 3386 gostov, ki so zabeležili 15.236 nočitev.

Če se po vojni v Sloveniji ne bi *povečal obisk gostov iz tujine*, bi bil upad turističnega prometa še večji. Tako so gosti iz tujine (brez gostov iz drugih republik bivše Jugoslavije) leta 1997 ustvarili kar 57,6 % vseh nočitev. Povečan obisk kaže, da so bili zadovoljni s turistično ponudbo, zlasti pa jih je (po rezultatih anketiranja) privlačila zdravilna mineralna voda ter visoka kvaliteta zdravstvenih in drugih storitev v zdravilišču.

Vzroki za naglo *zmanjševanje števila nočitev gostov iz Slovenije* so bolj zapleteni. Medtem ko turistična ponudba v Rogaški Slatini tudi v devetdesetih letih temelji pretežno na klasični zdraviliški ponudbi, so jo v številnih drugih zdraviliških krajih v Sloveniji (v Čateških Toplicah, Moravskih Toplicah, Atomskih Toplicah) močno popestrili. Naravni pogoji (termalna voda) in finančna sredstva so jim omogočili izgradnjo sodobnih termalnih kopališč, ki so pritegnili domače goste s prevlado počitniških in rekreacijskih motivov. S tako imenovanim sindikalnim turizmom se je močno povečalo tudi število turističnih ležišč v dopolnilnih namestitvenih objektih (apartmaji, počitniška stanovanja podjetij in podobno).

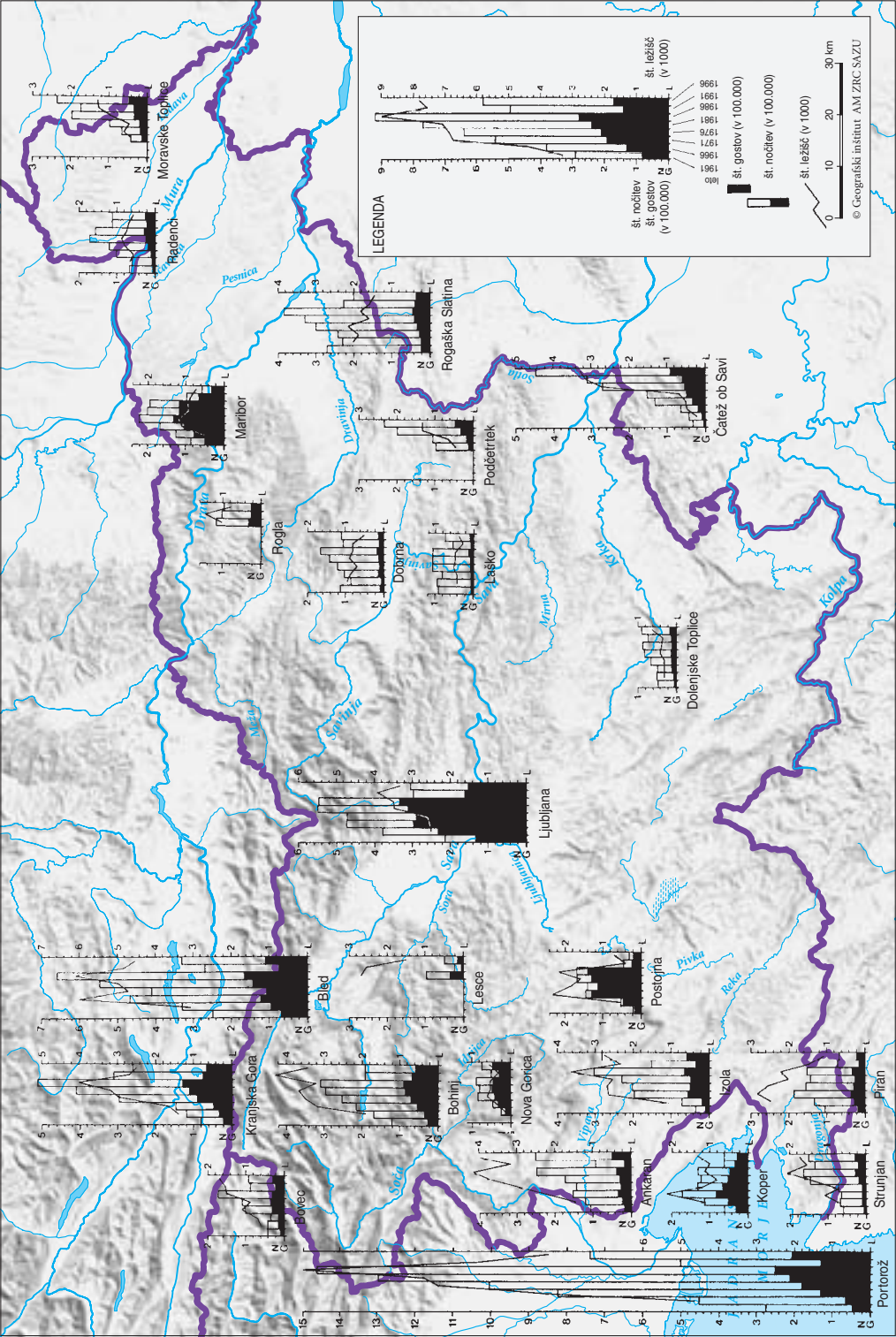
Na drugi strani pa v Rogaški Slatini (zaradi pomanjkanja finančnih sredstev in usmeritve v tako imenovani klasični in elitni zdraviliški turizem) ni prišlo do razvoja množičnega turizma in prevlade počitniških in rekreacijskih motivov, čeprav je odkritje termalne vode omogočilo izgradnjo termalnega kopališča.

Med namestitvenimi zmogljivostmi v Rogaški Slatini prevladujejo hotelski objekti, kjer so (po mnenju anketiranih gostov) postale usluge predrage za večji del domačih gostov samoplačnikov, zdravstveno zavarovanje pa tudi omejuje pošiljanje zavarovancev v zdravilišče. Zato so se po letu 1992 začele *zmanjševati povprečne dolžine bivanja gostov* v zdravilišču (na okoli 5,5 dni; leta 1999 celo na 5,2 dni), kar je povzročilo, da se je število nočitev gostov iz Slovenije med letoma 1986 in 1999 zmanjšalo za 20,1 %, kljub temu da se je v enakem obdobju število gostov povečalo za 36,8 %. Vse bolj se povečuje delež gostov, ki prihaja v zdravilišče le na zdravniške preglede ali zdravstveno preventivo ob koncu tedna.

Po drugi svetovni vojni je bila Rogaška Slatina eden najpomembnejših turističnih krajev v Sloveniji. Leta 1953 so v zdravilišču zabeležili 3,0 % vseh gostov v Sloveniji in 12,9 % vseh nočitev. Z razvojem drugih turističnih krajev, ki so povezana z različnimi vrstami rekreacijskih aktivnosti (zlasti ob obali in v gorah), se je **delež turističnega prometa v Rogaški Slatini v okviru Slovenije** začel zmanjševati. V sedemdesetih in osemdesetih letih so v Rogaški Slatini zabeležili **1,4 % vseh gostov** in **4,4 % vseh nočitev** v Sloveniji. Kljub temu je bila Rogaška Slatina (poleg Portoroža, Ljubljane, Bleda in Kranjske Gore) po številu nočitev stalno med prvimi petimi turističnimi kraji v Sloveniji (leta 1961 na 2. mestu, leta 1971 in 1981 na 4. mestu, leta 1986 na 5. mestu).

Glede na število nočitev in število ležišč je Rogaška Slatina vse do leta 1989 veljala za **največji zdraviliški turistični kraj v Sloveniji**. Leta 1953 so v njej zabeležili kar 40,5 % vseh gostov in 48,7 % vseh nočitev v zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji. Do leta 1967 so v Rogaški Slatini zabeležili več kot 30 % vseh gostov v slovenskih zdraviliščih, do leta 1977 več kot 20 %, do leta 1996 pa več kot 10 % vseh gostov. Delež nočitev v okviru slovenskih zdravilišč se je zmanjševal počasneje, saj je imela Rogaška Slatina (podobno kot Dobrna) v primerjavi z drugimi zdravilišči v Sloveniji vse do konca osemdesetih let daljše povprečne dobe bivanja gostov. Do leta 1967 so v Rogaški Slatini zabeležili več kot **40 % vseh nočitev**, do leta 1972 več kot **30 %**, do leta 1990 pa več kot **20 % vseh nočitev** v zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji.

Turistični promet v drugih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji je bil vse do konca osemdesetih let manjši kot v Rogaški Slatini. V petdesetih letih je bilo (po številu nočitev) drugo največje zdra-

vilišče *Dobrna* (z okoli 24 % vseh nočitev v zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji). Njegov pomen je začel po letu 1965 nazadovati (10 do 15 % nočitev). Tudi zdravilišče v *Radencih* v vseh letih ni preseгло 14 % nočitev. Sredi sedemdesetih let je začel naraščati turistični promet v *Čateških* in *Moravskih Toplicah*, na začetku osemdesetih let pa tudi v *Atomskih Toplicah*.

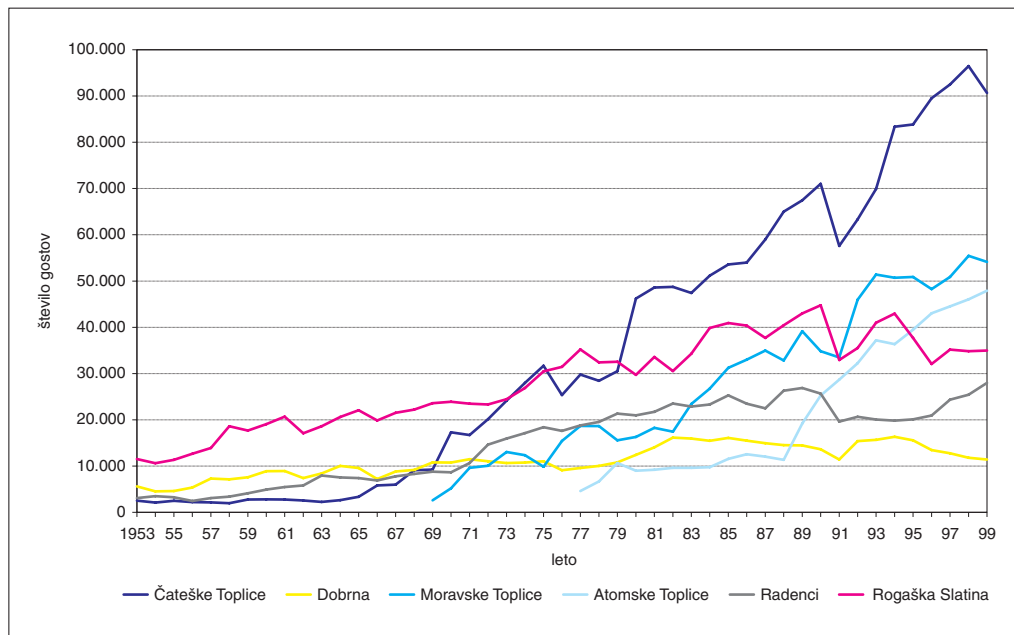
Leta 1991 se je obseg turističnega prometa v Sloveniji v primerjavi z rekordnim letom 1986 zmanjšal za 49,5 % gostov in 47 % nočitev ter leta 1996 prišel na raven z začetka sedemdesetih let (okoli 1,6 milijona gostov in 5,8 milijona nočitev). Turistični promet se je močno zmanjšal tudi v največjih turističnih krajih. Zato se je spremenil **vrstni red turističnih krajev po številu nočitev v Sloveniji** in *Rogaška Slatina* je leta 1991 padla na 6., leta 1996 pa na 10. mesto. Prehiteli so jo tudi nekateri zdraviliški turistični kraji, ki so v zadnjih petih letih bistveno dopolnili turistično ponudbo z nezdaviliškimi aktiv-

Preglednica 25: Vrstni red desetih največjih turističnih krajev v Sloveniji po številu nočitev med letoma 1961 in 1999 (Letni pregledi turizma SURS 1961–1999).

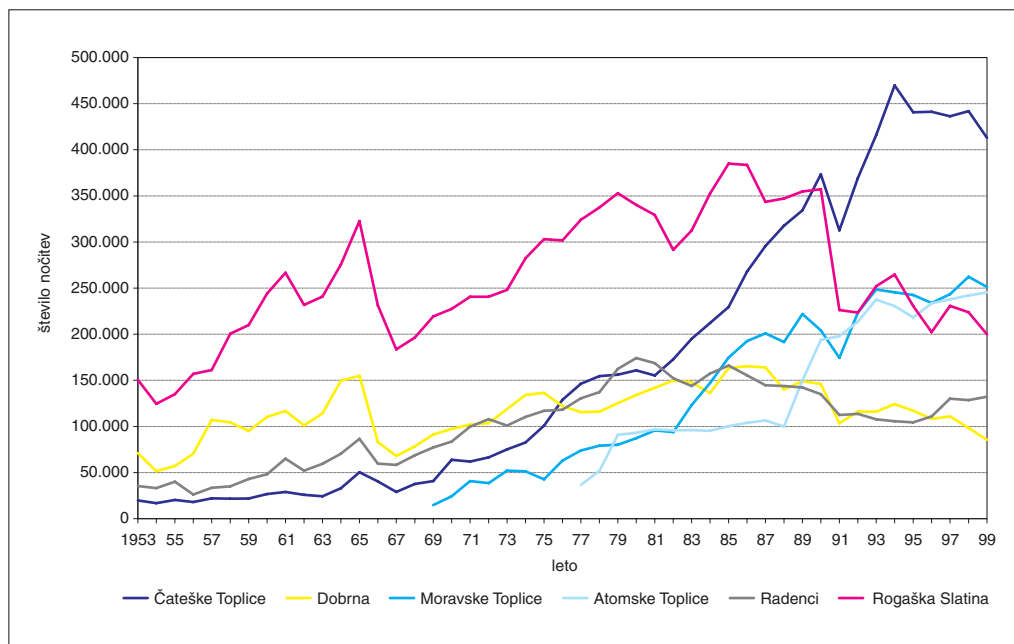
turistični kraj	število nočitev leta 1961	turistični kraj	število nočitev leta 1971	turistični kraj	število nočitev leta 1981
1 Portorož	276.712	Portorož	821.353	Portorož	1.289.578
2 Rogaška Slatina	266.598	Ljubljana	501.646	Ljubljana	634.014
3 Bled	249.479	Bled	464.102	Bled	549.474
4 Ljubljana	215.430	Rogaška Slatina	240.591	Rogaška Slatina	329.256
5 Bohinj	121.255	Bohinj	213.688	Bohinj	312.235
6 Dobrna	116.760	Izola	198.026	Izola	295.425
7 Piran	104.937	Piran	184.036	Piran	228.390
8 Ankaran	103.871	Koper	172.341	Koper	200.496
9 Laško	89.814	Maribor	169.078	Maribor	174.751
10 Maribor	84.484	Ankaran	154.473	Ankaran	169.072
skupaj (10)	1.629.340	skupaj (10)	3.119.334	skupaj (10)	4.182.691
Slovenija	2.900.494	Slovenija	5.443.561	Slovenija	7.679.814
% (10) od Slovenije	56,2	% (10) od Slovenije	57,3	% (10) od Slovenije	54,5

turistični kraj	število nočitev leta 1986	turistični kraj	število nočitev leta 1991	turistični kraj	število nočitev leta 1999
1 Portorož	1.452.399	Portorož	501.103	Portorož	911.806
2 Ljubljana	723.901	Ljubljana	320.198	Čatež ob Savi	412.831
3 Bled	662.258	Bled	312.667	Bled	333.137
4 Kranjska Gora	507.792	Rogaška Slatina	305.144	Ljubljana	319.186
5 Rogaška Slatina	383.525	Bohinj	267.408	Izola	295.751
6 Bohinj	304.416	Izola	226.185	Kranjska Gora	281.692
7 Izola	268.870	Piran	197.892	Moravske Toplice	251.298
8 Čatež ob Savi	267.925	Koper	191.491	Podčetrtek	245.296
9 Ankaran	245.999	Maribor	174.385	Rogaška Slatina	199.884
10 Maribor	194.619	Ankaran	148.498	Ankaran	198.405
skupaj (10)	5.011.704	skupaj (10)	2.644.971	skupaj (10)	3.449.286
Slovenija	9.213.434	Slovenija	4.885.842	Slovenija	6.056.563
% (10) od Slovenije	54,4	% (10) od Slovenije	54,1	% (10) od Slovenije	57,0

Slika 19: Število gostov, nočitev in ležišč v večjih turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1961 in 1996.

Slika 20: Število gostov v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških turističnih krajih Sloveniji med letoma 1953 in 1999.

Slika 21: Število nočitev v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških turističnih krajih Sloveniji med letoma 1953 in 1999.

nostmi in razvijali množični turizem v pretežno nehotelskih prenočitvenih zmogljivostih (večinoma v apartmajih različnih podjetij). Po številu nočitev so Rogaško Slatino že leta 1990 prehiteli *Čateške Toplice*, leta 1995 *Moravske Toplice* in leta 1996 *Atomске Toplice*.

V vseh treh zdraviliščih se je obseg turističnega prometa med letoma 1991 in 1999 povečeval. V Čateških Toplicah se je število nočitev povečalo za 32 %, v Moravskih Toplicah za 44 % in Atomskih Toplicah za 24 %. Število nočitev se je povečalo tudi v Radencih (za 18 %), medtem ko se je v Rogaški Slatini zmanjšalo za 12 %, v Dobrni (ki je prav tako klasični zdraviliški kraj) pa se je zmanjšalo celo za 17 %.

Leta 1999 so v Rogaški Slatini zabeležili 10,6 % vseh nočitev v zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji, v Moravskih Toplicah 13,3 %, v Atomskih Toplicah 13,0 %, v Čateških Toplicah pa kar 21,8 % nočitev.

5.6. ZASTOPANOST DOMAČIH IN TUJIH GOSTOV MED LETOMA 1953 IN 1999

Zaradi sprememb političnih meja leta 1991 so bili obiskovalci Rogaške Slatine razdeljeni v tri skupine, kar se razlikuje od metodologije Statističnega urada Republike Slovenije. Po njihovi evidenci so bili do (vključno) leta 1991 domači gosti vsi državljani nekdanje Jugoslavije, po tem letu pa le državljani Slovenije. Dravljani drugih republik nekdanje Jugoslavije so bili z letom 1992 priključeni tujim gostom. Ta metodološka sprememba me je vodila v oblikovanje **treh skupin gostov**. Za celotno obdobje med letoma 1953 in 1999 se v tej raziskavi za domače goste štejejo le gosti iz Slovenije. Posebej so šteti gosti iz drugih republik nekdanje Jugoslavije, v tretjo skupino pa so vključeni tuji gosti (to so državljani vseh drugih držav).

Rogaška Slatina je že pred drugo svetovno vojno sodila med tista zdravilišča v Sloveniji, v katerih so **gosti iz Slovenije predstavljali le manjši delež obiskovalcev**. Takšno stanje se je nadaljevalo tudi po drugi svetovni vojni vse do začetka devetdesetih let.

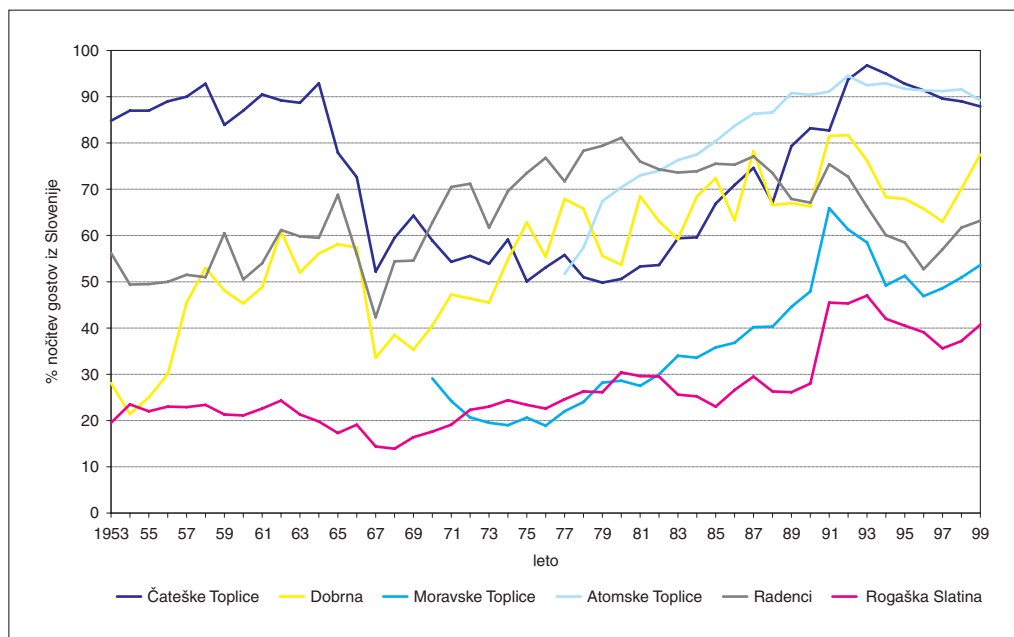
V petdesetih in na začetku šestdesetih let so domači gosti (gosti iz Slovenije) predstavljali manj kot četrtno vseh gostov v Rogaški Slatini in tudi delež njihovih nočitev je bil enak. V tem obdobju je okoli **60 %** (konec petdesetih let pa celo več kot 70 %) vseh gostov prišlo iz drugih republik nekdanje Jugoslavije. Delež tujih gostov je le počasi naraščal (manj kot 10 % konec petdesetih let) in sredi šestdesetih let so predstavljali okoli 20 % vseh gostov in nočitev.

V nasprotju z Rogaško Slatino so v drugih slovenskih zdraviliščih gosti iz Slovenije ustvarili več kot polovico turističnega prometa. Največji delež domačih gostov so imele Čateške Toplice, kjer je 60 do 70 % domačih gostov v posameznih letih ustvarilo kar 90 % vseh nočitev. V Radencih in Dobrni je 60 % domačih gostov ustvarilo 50 do 60 % nočitev. Večina preostalih gostov je v omenjena zdravilišča prišlo iz drugih republik nekdanje Jugoslavije, medtem ko je iz tujine prišlo le 10 do 15 % gostov.

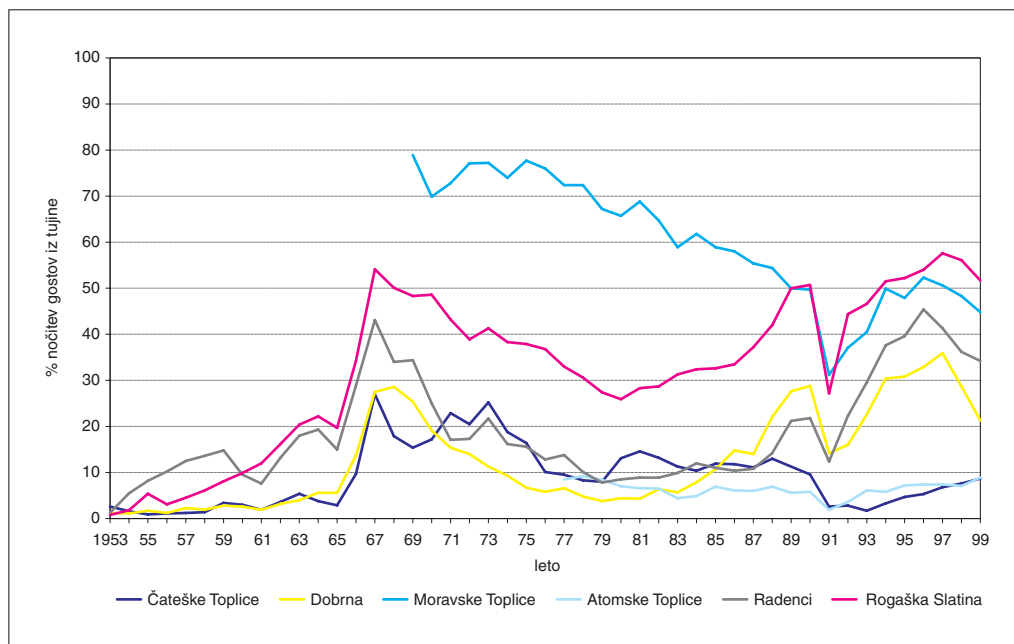
Zaradi sprememb zakona o zdravstvenem varstvu se je konec šestdesetih let v Rogaški Slatini delež domačih gostov in njihovih nočitev zmanjšal celo na 15 %, delež gostov iz drugih republik nekdanje Jugoslavije pa na 40 % (oziroma 35 % nočitev). Zdravilišče se je moralo preusmeriti na tuja tržišča in *iz tujine* je med letoma 1967 in 1969 prišlo okoli 45 % vseh gostov. V drugih zdraviliščih so bili deleži tujih gostov nižji (v Čateških Toplicah okoli 25 %, v Dobrni okoli 30 %, v Radencih pa okoli 35 %).

V sedemdesetih in do sredine osemdesetih let je značilna ponovna **prevlada gostov iz drugih republik nekdanje Jugoslavije**. Rogaška Slatina je kot eno redkih zdravilišč za bolezni prebavil imela široko zaledje po celotni nekdanji državi. Iz tega območja (brez Slovenije) je prišlo kar okoli 45 % vseh gostov, ki so ustvarili okoli 43 % vseh nočitev. V tem obdobju je bil tudi delež gostov iz tujine višji od deleža gostov iz Slovenije. Tujih gostov je bilo okoli 32 % (37 % nočitev), domačih pa okoli 24 % (23 % nočitev).

V drugih zdraviliščih je bilo razmerje med domačimi in tujimi gosti različno. Gosti iz Slovenije so prevladovali v Radencih (okoli 65 % gostov in 75 % nočitev), Atomskih Toplicah (okoli 70 % gostov in 75 % nočitev) in Dobrni (okoli 62 % gostov in 60 % nočitev). V Čateških Toplicah so predstavljali le četrtno vseh gostov, vendar pa so ustvarili 55 % vseh nočitev. Omenjena zdravilišča so bila usmerjena predvsem na območje nekdanje Jugoslavije, saj so se deleži nočitev tujih gostov gibali le med 5 do 15 %.

Slika 22: Delež nočitev domačih gostov (iz Slovenije) v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1953 in 1999.

Slika 23: Delež nočitev tujih gostov v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1953 in 1999.

Izstopalo je le zdravilišče v Moravskih Toplicah, ki je že v tem obdobju privabljal večinoma goste iz tujine (okoli 70 %).

V slovenskih zdraviliščih je turistični obisk dosegel višek konec osemdesetih let in leta 1990. V tem obdobju se je začel zmanjševati turistični obisk iz drugih republik nekdanje Jugoslavije; v Rogaški Slatini so ti gosti konec osemdesetih let predstavljali le še četrtno vseh gostov. Njihov delež so zapolnjevali **tuji gosti**, ki so leta 1990 ustvarili že **50 %** vseh **nočitev**. Delež gostov iz Slovenije je bil podoben kot v sedemdesetih in osemdesetih letih (okoli 27 %).

Leta 1991 se je zaradi vojne v Sloveniji in njeni bližini delež tujih gostov v vseh zdraviliščih bistveno zmanjšal. V Rogaški Slatini se je prepolovil (na 22,8 % gostov), zabeležili pa so kar okoli 120.000 nočitev manj kot leta 1990 (le 27,2 % vseh nočitev). **45,5 %** vseh **nočitev** so ustvarili **domači gosti**, 27,3 % pa gosti iz drugih republik nekdanje Jugoslavije.

Višji delež tujih nočitev so imele le Moravske Toplice (31,2 % leta 1991), medtem ko so bili deleži tujih nočitev v ostalih zdraviliščih izredno nizki. V Atomskih in Čateških Toplicah so tuji gosti ustvarili manj kot 3 % nočitev, v Radencih in Dobrni pa 12 do 14 %.

Devetdeseta leta predstavljajo obdobje zmanjšanja turističnega obiska. Med letoma 1992 in 1999 se je močno zmanjšal obiska **iz drugih republik nekdanje Jugoslavije** (leta 1999 je s tega območja prišlo 9,7 % gostov, ki so ustvarili **7,6 %** vseh **nočitev**). Zmanjšal se je tudi turistični obisk **iz Slovenije** (leta 1999 so domači gosti predstavljali 44,8 % gostov in **40,7 % nočitev**). Če se ne bi povečalo število nočitev gostov iz tujine, bi bil upad turističnega prometa še večji. Tako so **tuji gosti** (brez gostov iz drugih republik nekdanje Jugoslavije) leta 1999 ustvarili **51,7 %** vseh **nočitev**.

Preglednica 26: Gosti in nočitev v Rogaški Slatini med letoma 1960 in 1999 glede na izvor gostov (letno povprečje v petletnem obdobju) (Letni pregledi turizma SURS 1960–1999).

obdobje	število gostov (povprečno na leto)				% gostov (povprečno na leto)		
	skupaj	druge republike			druge republike		
		Slovenija	Jugoslavije	tujina	Slovenija	Jugoslavije	tujina
1960–1964	19217	4077	11457	3684	21,2	59,6	19,2
1965–1969	21848	3148	10344	8356	14,4	47,3	38,2
1970–1974	24406	5292	10325	8789	21,7	42,3	36,0
1975–1979	32421	8272	14768	9381	25,5	45,6	28,9
1980–1984	33598	9601	15401	8596	28,6	45,8	25,6
1985–1989	40488	11114	14587	14788	27,4	36,0	36,5
1990–1994	39434	18391	5514	15529	46,6	14,0	39,4
1995–1999	34953	15557	2949	16447	44,5	8,4	47,1

obdobje	število nočitev (povprečno na leto)				% nočitev (povprečno na leto)		
	skupaj	druge republike			druge republike		
		Slovenija	Jugoslavije	tujina	Slovenija	Jugoslavije	tujina
1960–1964	251762	54760	156236	40765	21,8	62,1	16,2
1965–1969	230654	37943	103424	89284	16,5	44,8	38,7
1970–1974	247795	53166	90930	103698	21,5	36,7	41,8
1975–1979	323870	79936	137344	106590	24,7	42,4	32,9
1980–1984	325173	91138	138610	95424	28,0	42,6	29,3
1985–1989	362794	95108	126774	140911	26,2	34,9	38,8
1990–1994	264734	106785	38846	119103	40,3	14,7	45,0
1995–1999	217448	83847	15331	118270	38,6	7,1	54,4

V tem obdobju so se tudi **druga slovenska zdravilišča** preusmerila na tuje trge. V *Moravskih Toplicah* so leta 1996 tuji gosti ponovno zabeležili več kot polovico vseh nočitev (52,3 %), leta 1999 pa 44,8 % nočitev. V *Radenci* so leta 1996 tuji gosti prvič po letu 1968 presegli 40 % nočitev (45,4 %), v *Dobrni* pa prvič po drugi svetovni vojni 30 % nočitev. Na domače goste sta ostali navezani zdravilišči v *Čateških* in *Atomskih Toplicah*. Tu je velik del gostov nameščen v nehotelskih namestitvenih zmogljivostih za tako imenovani sindikalni turizem (kjer domači gosti ustvarijo več kot 90 % nočitev).

V primerjanih zdraviliščih je delež nočitev gostov iz območja drugih republik nekdanje Jugoslavije še nižji kot v Rogaški Slatini. Kaže se očitna navezanost teh gostov na zdravilišče v Rogaški Slatini, oziroma na zdravilne učinke mineralne vode, ki je v drugih območjih nekdanje Jugoslavije ni.

5.7. GOSTI PO DRŽAVNI PRIPADNOSTI MED LETOMA 1953 IN 1999

Za Rogaško Slatino je izdelana podrobna analiza gostov (in njihovih nočitev) tudi po državni pripadnosti, oziroma po republikah nekdanje Jugoslavije. V zbirni preglednici so izpostavljene *najpomembnejše države*, druge (ki jih evidentira SURS) pa so *združene po regionalni pripadnosti*: Slovenija, BiH, Hrvaška, Srbija in Črna gora, Makedonija, Avstrija, Italija, Nemčija, zahodna Evropa (Belgija, Francija, Irska, Nizozemska, Švica, Velika Britanija), severna Evropa (Danska, Finska, Norveška, Švedska), vzhodna Evropa (Bolgarija, Češka, Slovaška, Madžarska, Poljska, države bivše SZ), druge države v Evropi (Grčija, Španija, druge evropske države) in druge države zunaj Evrope (Izrael, Japonska, Kanada, Turčija, ZDA, Avstralija, Nova Zelandija).

Rogaška Slatina je že pred drugo svetovno vojno sodila med redka zdravilišča v Sloveniji, v katerih so gosti iz **Slovenije** predstavljali le manjši del obiskovalcev. Takšno stanje se je nadaljevalo tudi po drugi svetovni vojni. V vseh petletnih obdobjih do sredine osemdesetih let delež domačih gostov in njihovih nočitev ni presegal 28 %. Šele leta 1987 so prvič predstavljali skupino z najvišjim deležem gostov (28,4 % vseh gostov v Rogaški Slatini) in nočitev (29,5 % vseh nočitev).

Zaradi vojne v Sloveniji in obdobja po njej (ko je prišlo do zmanjšanja turističnega obiska iz tujine), se je na začetku devetdesetih let delež domačih gostov povečal in med letoma 1991 in 1993 presegel delež tujih gostov. Leta 1993 so domači gosti predstavljali kar 54,9 % vseh gostov in ustvarili 47 % vseh nočitev. Po letu 1994 se je delež domačih gostov ponovno znižal. Leta 1999 so predstavljali 44,8 % gostov, zaradi krajših povprečnih dolžin bivanja v zdravilišču pa so ustvarili le **40,7 %** vseh nočitev.

Vse povojno obdobje do leta 1985 je v Rogaško Slatino prihajalo največ gostov iz **Hrvaške**. Do leta 1965 so predstavljali več kot 40 %, do leta 1985 pa več kot 30 % vseh gostov v zdravilišču. Tudi pri nočitvah so imeli pomemben delež, saj so v petdesetih letih ustvarili polovico vseh nočitev, do leta 1965 več kot 40 %, do leta 1984 pa več kot 30 % vseh nočitev. Šele leta 1987 so se z okoli 10.000 gosti in 84.000 nočitvami uvrstili na drugo mesto (za gosti iz Slovenije).

Konec osemdesetih let se je njihov delež med gosti znižal na okoli 20 %, ustvarili pa so okoli 17 % nočitev. Po letu 1991 se je obisk iz Hrvaške začel zmanjševati, tako da so med letoma 1992 in 1997 predstavljali le okoli 7 % gostov (in okoli 6 % nočitev). Leta 1999 je prišlo iz Hrvaške 3064 gostov (**8,8 %** gostov), ki so zabeležili 13.912 nočitev (**7,0 %** nočitev) ter predstavljali *četrto* najpomembnejšo skupino gostov.

Pred drugo svetovno vojno so bili v Rogaški Slatini najštevilnejši gosti iz današnje **Srbije** (več kot 40 % vseh gostov). Po vojni jih je prihajalo vedno manj, kljub temu pa so bili do leta 1961 za Hrvati in Slovenci tretja najštevilnejša skupina gostov (12,3 % gostov in 10,3 % nočitev leta 1961). Med letoma 1967 in 1986 so predstavljali 5 do 10 % gostov, ustvarili pa so 5 do 7 % nočitev. V sedemdesetih in osemdesetih letih so bili peta do šesta najštevilnejša skupina gostov (s povprečno 2000 gosti in 17.000 nočitvami na leto). Proti koncu osemdesetih let je prihajalo iz Srbije vedno manj gostov. Leta 1990 so predstavljali le 1,8 % vseh gostov in 1,6 % nočitev. Leta 1999 je prišlo iz Srbije le 113 gostov (**0,3 %**), ki so zabeležili 454 nočitev (**0,2 %**).

Med številnejšimi gosti so bili v preteklosti tudi gosti iz **Bosne in Hercegovine**. V šestdesetih in sedemdesetih letih so predstavljali okoli 2 do 5 % gostov in nočitev, sredi osemdesetih let pa je njihov

delež narasel na okoli 5,5 % gostov in 7 % nočitev. V tem času so bili po državni pripadnosti peta najštevilnejša skupina gostov s povprečno 2000 gosti in 22.000 nočitvami na leto. Leta 1999 je Rogaško Slatino obiskalo le 157 gostov (0,4 %), ki so zabeležili 655 nočitev (0,3 %).

Obisk iz drugih območij nekdanje Jugoslavije je bil zaradi precejšnje oddaljenosti tudi v času skupne države razmeroma skromen. V sedemdesetih in osemdesetih letih je prišlo iz Črne gore in Makedonije le okoli 0,1 do 0,4 % gostov. Po vojni na Balkanu so zabeležili le nekaj gostov s tega območja. Leta 1999 je prišlo iz Makedonije le 52 gostov (0,1 %), ki so zabeležili 215 nočitev (0,1 %). Gosti iz Črne gore so v statističnih podatkih v tem obdobju priključeni gostom iz Srbije.

Gosti iz **Avstrije** so bili pred prvo svetovno vojno najštevilnejši gosti. Med obema vojnoma se je njihov obisk bistveno zmanjšal (okoli 5 % gostov), po drugi svetovni vojni pa so bili vse do leta 1989 po številu nočitev najštevilnejša skupina tujih gostov, oziroma na tretjem mestu za gosti iz Hrvaške in Slovenije.

Njihov delež je začel naraščati šele konec petdesetih let (okoli 5 % gostov in 4 % nočitev), naglo pa je narasel sredi šestdesetih let in po letu 1966. Leta 1967 so nadomestili velik upad gostov iz območja nekdanje Jugoslavije in predstavljali 29,5 % vseh gostov ter ustvarili kar 38,6 % vseh nočitev. Tega leta so bili po državni pripadnosti celo najštevilnejša skupina gostov s povprečno 6500 gosti in 70.000 nočitvami letno.

V sedemdesetih in osemdesetih letih so jih zopet prehiteli gosti iz Hrvaške in Slovenije. Njihov delež se je počasi zniževal na okoli 17 % gostov (in 22 % nočitev) v sedemdesetih ter na 14 % gostov (in 17 % nočitev) v osemdesetih letih. Leta 1990 so jih po številu gostov in nočitev prehiteli gosti iz Italije. Leta 1991 in 1992 ter po letu 1994 je sledilo ponovno zmanjšanje turističnega obiska iz Avstrije. Zaradi krajše povprečne dobe bivanja ustvarijo tudi manj nočitev. Leta 1999 je prišlo iz Avstrije 4134 gostov (11,8 %), ki so zabeležili 31.729 nočitev (15,9 %). Kljub zmanjšanju obiska pa so Avstrijci še vedno *tretja* najštevilnejša skupina gostov (za gosti iz Slovenije in Italije).

Preglednica 27: Gosti v Rogaški Slatini med letoma 1960 in 1999 po državni pripadnosti (letno povprečje v petletnem obdobju) (Letni pregledi turizma SURS 1960–1999).

obdobje	Bosna in Slovenija			Srbija, Hercegovina	Hrvaška	Srbija, Črna gora	Make- donija				Zahodna Evropa ¹	Severna Evropa ²	Vzhodna Evropa ³	druge države v Evropi ⁴	zunaj Evrope ⁵
	Avstrija	Italija	ZRN												
število gostov (povprečno na leto)															
1960–1964	4077	639	8104	2543	171	2421	790	166	157	9	12	34	95		
1965–1969	3148	457	7846	1970	70	5763	1905	293	200	11	32	11	140		
1970–1974	5292	675	8194	1372	84	4869	2451	1151	132	6	21	21	138		
1975–1979	8272	1282	10660	2685	141	5109	2237	1544	177	27	59	13	216		
1980–1984	9601	1662	11389	2256	95	4224	2439	1226	157	87	61	50	352		
1985–1989	11114	1940	10645	1886	116	6257	5006	1649	388	378	24	11	1075		
1990–1994	18391	546	4603	311	55	4544	8172	1248	496	145	222	54	648		
1995–1999	15557	134	2657	109	48	4598	8363	1094	551	55	855	80	851		
% gostov (povprečno na leto)															
1960–1964	21,2	3,3	42,2	13,2	0,9	12,6	4,1	0,9	0,8	0,0	0,1	0,2	0,5		
1965–1969	14,4	2,1	35,9	9,0	0,3	26,4	8,7	1,3	0,9	0,1	0,1	0,1	0,6		
1970–1974	21,7	2,8	33,6	5,6	0,3	19,9	10,0	4,7	0,5	0,0	0,1	0,1	0,6		
1975–1979	25,5	4,0	32,9	8,3	0,4	15,8	6,9	4,8	0,5	0,1	0,2	0,0	0,7		
1980–1984	28,6	4,9	33,9	6,7	0,3	12,6	7,3	3,6	0,5	0,3	0,2	0,1	1,0		
1985–1989	27,4	4,8	26,3	4,7	0,3	15,5	12,4	4,1	1,0	0,9	0,1	0,0	2,7		
1990–1994	46,6	1,4	11,7	0,8	0,1	11,5	20,7	3,2	1,3	0,4	0,6	0,1	1,6		
1995–1999	44,5	0,4	7,6	0,3	0,1	13,2	23,9	3,1	1,6	0,2	2,4	0,2	2,4		

Opomba: ¹ Belgija, Francija, Irska, Nizozemska, Švica in Velika Britanija; ² Danska, Finska, Norveška in Švedska; ³ Bolgarija, Češka, Slovaška, Madžarska, Poljska, Rusija, Ukrajina in druge države nekdanje Sovjetske zveze; ⁴ Grčija, Španija in druge evropske države; ⁵ Izrael, Japonska, Kanada, Turčija, ZDA, Avstralija, Nova Zelandija in druge zunajevropske države.

Preglednica 28: Nočitve v Rogaški Slatini med letoma 1960 in 1999 po državni pripadnosti (letno povprečje v petletnem obdobju) (Letni pregledi turizma SURS 1960–1999).

obdobje	Bosna in Hercegovina		Srbija, Črna gora	Makedonija				Zahodna Evropa ¹	Severna Evropa ²	Vzhodna Evropa ³	druge države v Evropi ⁴	zunaj Evrope ⁵	
	Slovenija	Hrvaška			Avstrija	Italija	ZRN						
število nočitev (povprečno na leto)													
1960–1964	54760	9497	118915	25724	2100	28176	8185	1384	1847	56	75	268	775
1965–1969	37943	7081	80131	15517	695	65069	18700	2559	1687	93	156	63	960
1970–1974	53166	6675	73381	10198	678	62144	23656	15725	907	44	72	111	1038
1975–1979	79936	10584	107434	18472	853	63256	19727	20463	1248	118	201	96	1481
1980–1984	91138	18250	99557	20094	709	51011	22646	16007	1413	1002	264	241	2841
1985–1989	95108	21645	87785	16787	556	66791	39911	16170	3483	4550	128	59	9820
1990–1994	106785	4722	31809	2087	229	41668	58625	8273	3049	1599	1194	260	4434
1995–1999	83847	766	13907	466	192	39258	55213	6925	1929	251	7518	523	6653
% nočitev (povprečno na leto)													
1960–1964	21,8	3,8	47,2	10,2	0,8	11,2	3,3	0,5	0,7	0,0	0,0	0,1	0,3
1965–1969	16,5	3,1	34,7	6,7	0,3	28,2	8,1	1,1	0,7	0,0	0,1	0,0	0,4
1970–1974	21,5	2,7	29,6	4,1	0,3	25,1	9,5	6,3	0,4	0,0	0,0	0,0	0,4
1975–1979	24,7	3,3	33,2	5,7	0,3	19,5	6,1	6,3	0,4	0,0	0,1	0,0	0,5
1980–1984	28,0	5,6	30,6	6,2	0,2	15,7	7,0	4,9	0,4	0,3	0,1	0,1	0,9
1985–1989	26,2	6,0	24,2	4,6	0,2	18,4	11,0	4,5	1,0	1,3	0,0	0,0	2,7
1990–1994	40,3	1,8	12,0	0,8	0,1	15,7	22,2	3,1	1,1	0,6	0,5	0,1	1,7
1995–1999	38,6	0,4	6,4	0,2	0,1	18,1	25,4	3,2	0,9	0,1	3,5	0,2	3,1

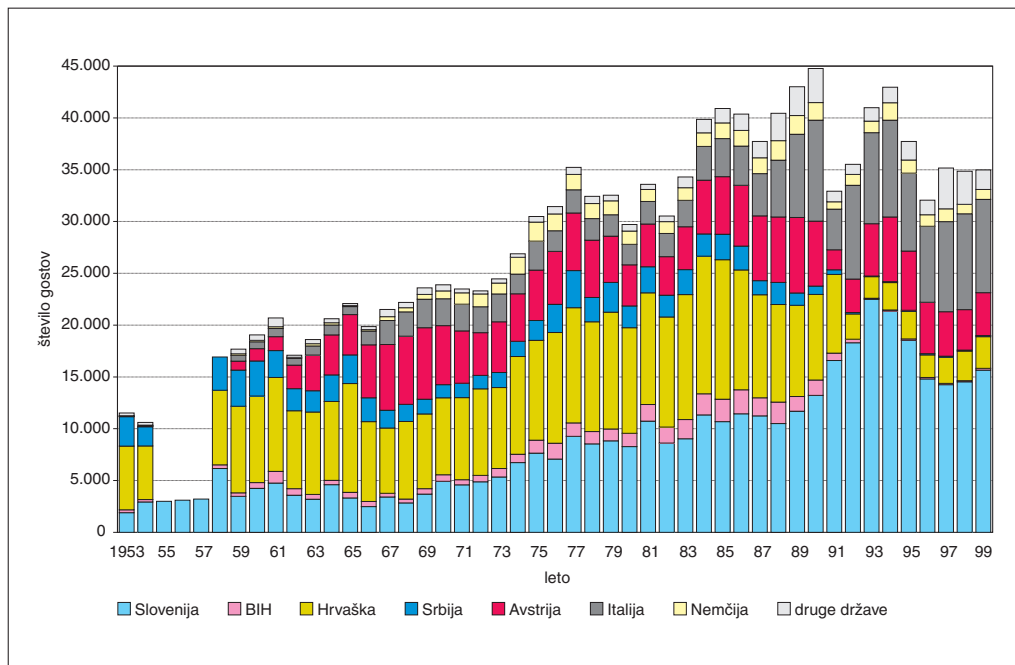
Opomba: ¹ Belgija, Francija, Irska, Nizozemska, Švica in Velika Britanija; ² Danska, Finska, Norveška in Švedska; ³ Bolgarija, Češka, Slovaška, Madžarska, Poljska, Rusija, Ukrajina in druge države nekdanje Sovjetske zveze; ⁴ Grčija, Španija in druge evropske države; ⁵ Izrael, Japonska, Kanada, Turčija, ZDA, Avstralija, Nova Zelandija in druge zunajevropske države.

Iz Italije so gosti začeli prihajati v Rogaško Slatino razmeroma pozno. Pred drugo svetovno vojno jih je bilo manj kot 2 %, do sredine šestdesetih let pa so predstavljali okoli 4 % gostov in okoli 3 % nočitev. Njihov obisk se je povečal konec šestdesetih in na začetku sedemdesetih let, ko so predstavljali okoli 11 % gostov in nočitev (povprečno okoli 2500 gostov in 23.000 nočitev letno). Do sredine osemdesetih let turistični obisk ni naraščal, zato se je njihov delež znižal pod 7 % gostov in 6 % nočitev.

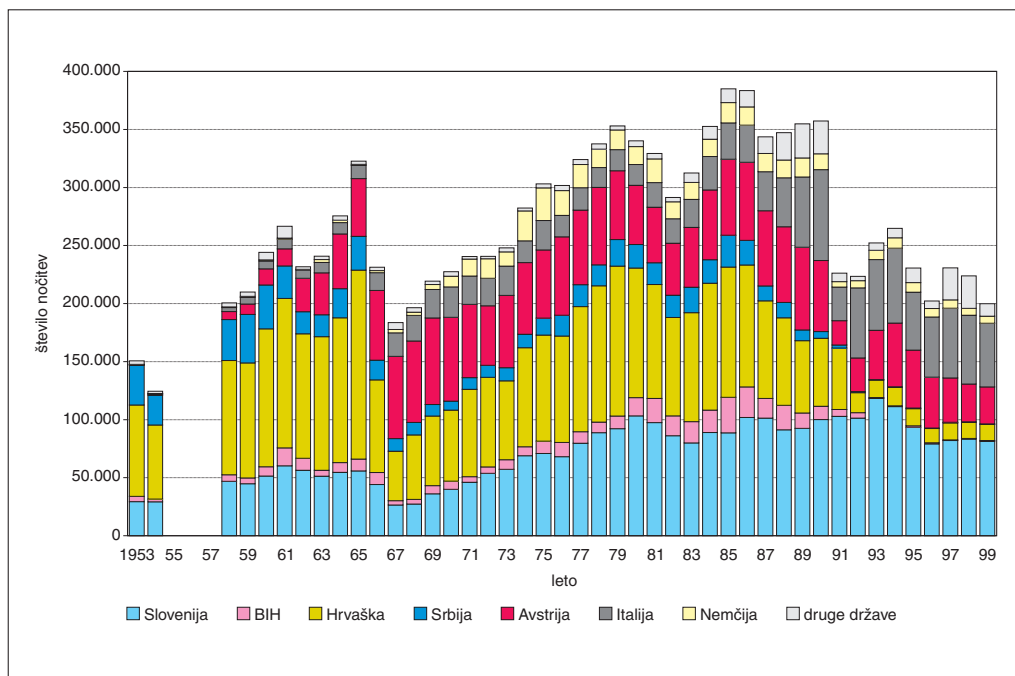
Leta 1987 pa se je začel obisk iz Italije naglo povečevati. Leta 1989 so Italijani po številu gostov presegli goste iz Avstrije, po številu nočitev pa so jih presegli leta 1990. Istega leta so presegli tudi turistični obisk iz Hrvaške in (z izjemo leta 1991) postali druga najštevilnejša skupina gostov. Leta 1999 je iz Italije prišlo 9006 gostov (**25,8 %**), ki so zabeležili 54.982 nočitev (**27,5 %**).

V povojnem obdobju sodijo med številnejše obiskovalce zdravilišča le še gosti iz Nemčije. Do konca šestdesetih let so predstavljali okoli 1,3 % vseh gostov in okoli 1,1 % nočitev. V sedemdesetih letih se je njihov delež povečal na okoli 4,7 % gostov in 6,3 % nočitev. S povprečno okoli 1400 gostov in 22.000 nočitev so bili v tem obdobju peta do šesta najštevilnejša skupina gostov v zdravilišču. V osemdesetih letih se je njihov delež ustalil na okoli 4 % gostov, ustvarili pa so okoli 4,5 % nočitev. Leta 1999 je iz Nemčije prišlo 960 gostov (**2,7 %**), ki so zabeležili 5978 nočitev (**3,0 %**). Po številu nočitev so bili na petem mestu po državni pripadnosti.

Gosti iz drugih držav predstavljajo le manjši del obiskovalcev Rogaške Slatine. V šestdesetih letih so predstavljali le 1,7 % vseh gostov (1,1 % nočitev), v sedemdesetih letih 1,4 % gostov (0,8 % nočitev), v osemdesetih letih 3,4 % gostov (3,4 % nočitev) in v devetdesetih letih 4 % gostov (in 4 % nočitev). Le v posameznih letih je uspelo zdravilišču pridobiti nekaj organiziranih turističnih skupin iz drugih držav.

Slika 24: Število gostov po državi pripadnosti v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999.

Slika 25: Število nočitev po državi pripadnosti v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999.

Preglednica 29: Nadpovprečno število gostov in nočitev iz manj zastopanih držav v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999 (Letni pregled turizma SURS 1953–1999).

država	leto	število gostov	% gostov	število nočitev	% nočitev	povprečna dolžina bivanja gostov (dni)
Finska	1985	249	0,6	3282	0,9	13,2
	1988	357	0,9	5111	1,5	14,3
	1989	341	0,8	4747	1,3	13,9
	1990	263	0,6	3412	1,0	13,0
	1991	183	0,6	2836	1,3	15,5
Nizozemska	1967	232	1,1	2952	1,6	12,7
	1990	534	1,2	3875	1,1	7,3
Rusija, Ukrajina	1995	475	1,3	6682	2,9	14,1
	1997	997	2,8	10750	4,7	10,8
	1998	1268	3,6	13891	6,2	11,0
Velika Britanija	1961	434	2,1	6063	2,3	14,0
	1989	447	1,0	4728	1,3	10,6
	1990	365	0,8	3325	0,9	9,1
Izrael	1987	428	1,1	5167	1,5	12,1
	1988	981	2,4	10243	3,0	10,4
	1989	815	1,9	11845	3,3	14,5
	1990	866	1,9	9966	2,8	11,5
	1997	765	2,2	9039	3,9	11,8
	1998	832	2,4	9125	4,1	11,0
	1999	409	1,2	3792	1,9	9,3

V drugi polovici osemdesetih let so v organiziranih skupinah začeli prihajati gosti iz Izraela in Finske. Med letoma 1984 in 1990 je prišlo iz **Izraela** več kot 3500 gostov, ki so v sedmih letih zabeležili okoli 43.500 nočitev. Leta 1988 so predstavljali kar 2,4 % vseh gostov (980 gostov), leta 1989 pa so ustvarili 3,3 % vseh nočitev (okoli 11.800 nočitev). S tem so prišli na sedmo mesto po številu nočitev. Med letoma 1991 in 1994 je bil izraelski trg popolnoma izgubljen, saj je letno prišlo v Rogaško Slatino manj kot 100 gostov. Njihov obisk se je začel povečevati šele leta 1997. Leta 1998 so z 9125 nočitvami (**4,1 %** vseh nočitev v Rogaški Slatini) prišli na *šesto* mesto po številu nočitev, leta 1999 pa se je njihov obisk ponovno zmanjšal (kar za dve tretjini).

Druga pomembna skupina gostov je prišla iz **Finske**. Med letoma 1983 in 1991 je prišlo okoli 2000 gostov, ki so zabeležili okoli 27.000 nočitev. Višek obiska je bil leta 1988 in 1989, ko so gosti iz Finske predstavljali 0,9 % vseh gostov in 1,5 % vseh nočitev. V teh letih je bil povečan tudi obisk gostov iz Švedske. Skandinavsko tržišče je bilo leta 1991 popolnoma izgubljeno in se ni obnovilo.

Konec osemdesetih let se je nekoliko povečal turistični obisk tudi iz nekaterih zahodnoevropskih držav (Nizozemska, Švica, Velika Britanija) in ZDA, vendar ni presegel obiska iz Izraela in Finske. Vsi poskusi pridobitve organiziranih turističnih skupin so bili prekinjeni z vojno v Sloveniji leta 1991.

V drugi polovici devetdesetih let so zdravilišče v Rogaški Slatini odkrili gosti iz **Rusije** in **Ukrajine**. Leta 1995 so predstavljali že 1,3 % vseh gostov in ustvarili 2,9 % vseh nočitev. Višek turističnega obiska predstavljata leti 1997 in 1998. Leta 1998 so bili z 1268 gosti (**3,6 %** gostov) in 13.891 nočitvami (**6,2 %** nočitev) na *četrt* do *petem* mestu po številu nočitev. Leta 1999 se je njihov obisk zmanjšal, leta 2000 pa se zopet povečuje.

5.8. POVPREČNA DOLŽINA BIVANJA GOSTOV MED LETOMA 1953 IN 1999

V **Sloveniji** so gosti v večini let po drugi svetovni vojni bivali v povprečju od 3,0 do 3,3 dni (konec šestdesetih let okoli 2,7 dni, na začetku devetdesetih let pa 3,7 dni). Ker prihajajo v zdravilišča gosti pretežno na zdravljenje, so v tako imenovanih klasičnih zdraviliških krajih povprečne dolžine bivanja gostov (to je povprečno število nočitev na gosta) najdaljše med vsemi vrstami turističnih krajev (Horvat 1989, 57), vendar se tudi tu v zadnjem desetletju krajšajo.

Konec petdesetih let in na začetku šestdesetih let so se v **slovenskih zdraviliških turističnih krajih** povprečne dolžine bivanja gostov gibale med **11 do 12 dni** (leta 1965 so se povečale celo na 14,4 dni, gosti iz Slovenije pa so v zdraviliščih bivali v povprečju kar 16,7 dni). Zaradi administrativnih ukrepov (zdravstvenega zavarovanja) so se konec šestdesetih let zmanjšale na **7 do 8 dni**. V osemdesetih letih so bile **6 do 7 dni**. V tem času so v zdraviliščih najdlje bivali gosti iz Slovenije (v povprečju 8 do 9 dni), gosti iz drugih republik nekdanje Jugoslavije in iz tujine pa 5 do 6 dni. Po letu 1993 so se povprečne dolžine bivanja gostov zmanjšale na **5,5 do 6,0 dneva**, leta 1999 pa so bile **5,2 dneva**. Do zmanjšanja je prišlo tako pri gostih iz Slovenije kot iz tujine.

Na skrajšanje je vplivalo dejstvo, da je večina gostov samoplačnikov, ki se odloča za večkratne krajše obiske zdravilišča (zaradi preventive pa tudi visokih cen), poleg tega pa se je v nekaterih zdraviliščih bistveno povečal delež tako imenovanih počitniških in rekreativnih gostov ter gostov ob koncu tedna.

Glede na povprečne dolžine bivanja gostov se *posamezni zdraviliški turistični kraji* v Sloveniji razlikujejo med seboj. V zdraviliščih, ki so bolj odvisna od gostov, ki prihajajo na zdravljenje in od gostov, ki jih pošilja zdravstveno zavarovanje, so povprečne dolžine bivanja gostov daljše. V Rogaški Slatini (5,7 dni leta 1999) in Dobrni (7,5 dni) so daljše od povprečja, v Atomskih Toplicah (5,1 dni) so povprečne, v Radencih (4,7 dni), Moravskih Toplicah (4,6 dni) in Čateških Toplicah (4,6 dni) pa so krajše od povprečja.

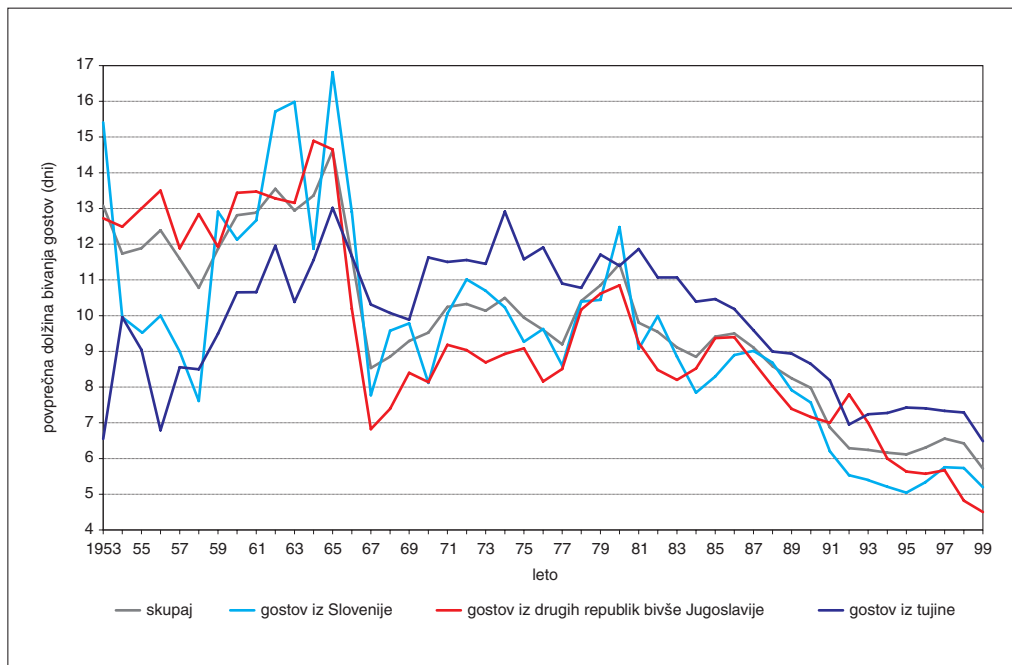
Do leta 1966 so gosti v **Rogaški Slatini** v povprečju bivali **11 do 13 dni**. Najdlje so v zdravilišču bivali domači gosti (16 dni), medtem ko so tuji gosti v povprečju v zdravilišču ostali okoli 10 dni. Leta 1965 in 1966 so se povprečne dolžine bivanja dvignile pri vseh gostih (pri gostih iz Slovenije na 17,8 dni), konec šestdesetih let pa so se, zaradi omejevanja pošiljanja zdravstvenih zavarovancev v zdravilišča, zmanjšale na **9 dni**.

V sedemdesetih letih so se povprečne dolžine bivanja gostov ustalile na **9,5 do 10,5 dni**. Tuji gosti so v povprečju ostali v zdravilišču za 1 dan dlje od domačih gostov. V osemdesetih letih so se povprečne dolžine bivanja gostov znižale na **8 dni**. Gosti iz tujine so v povprečju bivali v Rogaški Slatini 9 dni.

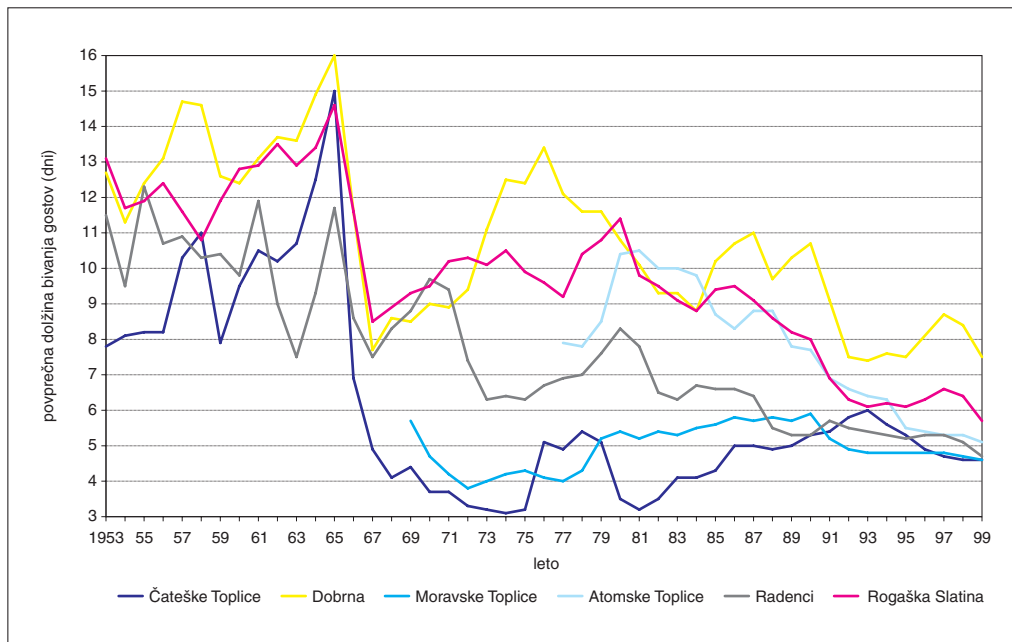
Na začetku devetdesetih let so se povprečne dolžine bivanja gostov ponovno močno znižale. V povprečju so gosti bivali v zdravilišču okoli **6,5 dni**, vendar najmanj gosti iz Slovenije (le okoli 5,5 dni). Zmanjšanje so povzročile visoke cene, zmanjšan delež gostov, ki jih je napotilo zdravstveno zavarovanje in povečan delež gostov, ki so prišli v Rogaško Slatino le na zdravniške preglede, krajšo zdravstveno preventivo in na počitnice (večina za 5 dni). H krajši povprečni dolžini bivanja je pripomoglo tudi večje število gostov, ki so prišli na različne seminarje, organizirane v zdravilišču.

Leta 1999 so se povprečne dolžine bivanja gostov v Rogaški Slatini prvič znižale pod 6 dni, in sicer na **5,7 dni**. Gosti iz Slovenije so v povprečju v zdravilišču ostali 5,2 dni, gosti iz tujine 6,5 dni, gosti iz drugih republik bivše Jugoslavije pa le 4,5 dni.

Najdaljše povprečne dolžine bivanja gostov so na začetku šestdesetih let imeli gosti iz Hrvaške, Slovenije ter Bosne in Hercegovine (okoli 14 dni), v osemdesetih letih pa gosti iz Izraela in Finske (okoli 13 dni). V povprečju so v Rogaški Slatini dlje bivali tudi gosti iz Avstrije in Nemčije. Po letu 1991 so se povprečne dolžine bivanja gostov skrajšale pri vseh skupinah gostov. Med številnejšimi gosti v zadnjih letih v zdravilišču najdlje bivajo gosti iz Izraela (11,0 dni), Rusije in Ukrajine (10,9 dni) ter Avstrije (8,5 dni). Gosti iz Italije (ki so najpomembnejša skupina tujih gostov) bivajo 6,6 dni.

Slika 26: Povprečna dolžina bivanja gostov v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999.

Slika 27: Povprečna dolžina bivanja gostov Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1953 in 1999.

5.9. SEZONSKA RAZPOREDITEV NOČITEV MED LETOMA 1953 IN 1999

Zdraviliški turistični kraji v Sloveniji predstavljajo posebno skupino turističnih krajev tudi glede na sezonsko razporeditev nočitev (Horvat 1989, 61). Le-te so v **Sloveniji** nekoliko bolj zastopane v *poletni sezoni* (to je od aprila do septembra), ko so v sedemdesetih letih zabeležili okoli 75 % nočitev, v osemdesetih in devetdesetih letih pa okoli 65 % nočitev. V **zdraviliških turističnih krajih** so nočitve bolj enakomerno zastopane čez celo leto, saj so v sedemdesetih letih v poletni sezoni zabeležili okoli 65 % nočitev, v osemdesetih in devetdesetih letih pa okoli **60 %** nočitev. V zdraviliških krajih, ki imajo pretežno hotelske zmogljivosti, so nočitve dejansko bolj ali manj razporejene čez celo leto.

V **Rogaški Slatini** se je zimska sezona začela razvijati šele tik pred drugo svetovno vojno. Po vojni so obnovili in posodobili stare objekte, kar je omogočilo delovanje zdravilišča tudi v zimski sezoni. V petdesetih letih se je sezona začela podaljševati v oktober, v ostalih zimskih mesecih pa je bil obisk manjši. V prvem četrtletju so zabeležili okoli 10 % nočitev, v drugem četrtletju okoli 17 % nočitev (april je bil najslabše zastopan mesec v letu; večino nočitev so zabeležili junija), v glavni sezoni (od *julija do septembra*) **53 % nočitev** in v zadnjem četrtletju 20 % nočitev. Tujci so prihajali v glavnem le v poletni sezoni, zunaj glavne sezone pa so bili obiskovalci večinoma gosti iz Slovenije in drugih republik nekdanje Jugoslavije. (Opomba: v objavljenih podatkih ni mogoče določiti narodnostne sestave gostov po republiški pripadnosti v nekdanji Jugoslaviji, kot je to storjeno v ostalih preglednicah, zato se v tem podpoglavju med letoma 1953 in 1991 za domače goste štejejo vsi državljani nekdanje Jugoslavije, po letu 1991 pa le državljani Slovenije.)

V prvi polovici šestdesetih let je število nočitev v prvem četrtletju že preseglo 12 % (najbolj je bil zastopan januar). V drugem četrtletju so zabeležili 23 % nočitev (april je bil poleg februarja najmanj zastopan mesec). Zaradi razširitve glavne sezone v junij (11 % nočitev) in oktober (9 % nočitev) se je delež nočitev v tretjem četrtletju znižal na **45 % nočitev**, v zadnjem četrtletju pa so zabeležili 20 % nočitev. Posamezni meseci od decembra do aprila so bili zastopani le z okoli 3,5 do 5 % nočitev.

Zaradi administrativnih ukrepov se je po letu 1966 zmanjšal turistični obisk v zdravilišču. To se je poznalo tudi pri razporeditvi nočitev. Konec šestdesetih let so v posameznih mesecih od decembra do marca zabeležili manj kot 3 % nočitev. Delež nočitev v prvem četrtletju je padel na 10,5 %, v drugem četrtletju se je zaradi razširitve predsezone v maj povečal na 28,5 %. V tretjem četrtletju so zabeležili **44,5 % nočitev**, v zadnjem četrtletju pa le 16 % nočitev. Podobno je bilo tudi v prvi polovici sedemdesetih let, dokler niso leta 1974 zgradili *hotel Donat*, ki je bistveno izboljšal turistično ponudbo in sezona se je začela podaljševati.

Preglednica 30: Nočitve v Rogški Slatini med letoma 1955 in 1999 po četrtletjih (letno povprečje v petletnem obdobju) (Letni pregledi turizma SURS 1955–1999).

obdobje	število nočitev	% nočitev – skupaj				% nočitev domačih ¹ gostov				% nočitev tujih ¹ gostov			
		1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.
1955–1959	172700	10,1	17,1	53,0	19,9	10,0	15,8	49,5	19,3	0,1	1,2	3,6	0,6
1960–1964	251762	12,2	23,3	44,9	19,6	11,8	17,8	36,4	17,8	0,4	5,5	8,4	1,8
1965–1969	230654	10,7	28,6	44,6	16,1	8,6	13,2	26,0	11,0	2,1	15,4	18,7	5,1
1970–1974	247795	9,2	27,9	42,5	20,5	5,8	12,6	25,3	14,1	3,3	15,2	17,2	6,3
1975–1979	323870	13,2	27,6	37,4	21,8	9,0	15,6	26,0	16,2	4,1	12,0	11,4	5,7
1980–1984	325173	16,4	25,5	36,3	21,8	11,7	16,2	26,9	15,8	4,7	9,2	9,4	6,0
1985–1989	362794	18,1	27,7	32,4	21,8	12,0	15,7	20,4	12,8	6,1	12,0	12,0	8,9
1990–1994	264734	22,5	27,3	26,5	23,7	11,7	12,8	14,2	12,6	10,8	14,6	12,3	11,1
1995–1999	217448	22,8	26,3	27,7	23,2	8,8	10,3	10,2	9,3	14,0	16,0	17,5	13,9

Opomba: ¹ do leta 1991 so domači gosti vsi državljani nekdanje Jugoslavije, po letu 1991 pa le državljani Slovenije.

V drugi polovici sedemdesetih let je turistični promet začel naraščati že marca in aprila. Z okoli 10 % nočitev sta bila zastopana maj in junij, tako da so v drugem četrtletju zabeležili 27,5 % nočitev. Delež nočitev v višku sezone se je začel manjšati (v tretjem četrtletju so zabeležili **37,5 % nočitev**), posezona pa se je začela podaljševati v november in december. Manj kot 5 % nočitev so zabeležili le še januarja in februarja.

Za osemdeseta leta je značilno naraščanje turističnega obiska tudi v prvem četrtletju (17 % nočitev). Predvsem se je povečal delež nočitev januarja in marca (zlasti po zgraditvi *hotela Sava*). Začetek turistične sezone se je prestavil v marec in meseci do junija so imeli približno enake deleže nočitev (7 do 9,5 %) z viškom maja. V drugem četrtletju so zabeležili 26,5 % nočitev. Poletni meseci so še vedno pritegnili največ gostov (11 do 12,5 %), tako da so v tretjem četrtletju zabeležili **34,5 % nočitev**. Zaradi slabše obiskanega decembra (5 % nočitev) se delež nočitev v zadnjem četrtletju ni povišal (22 %).

Proti **koncu 80. let** se v razporeditvi nočitev izrazito kažejo **trije viški turističnega obiska**, ki so povezani z dopusti in prazniki. Zimski višek je bil *januarja*, spomladanski *maja* in poletni *avgusta*. Takšna razporeditev nočitev je posledica prevladujočih **domačih gostov**.

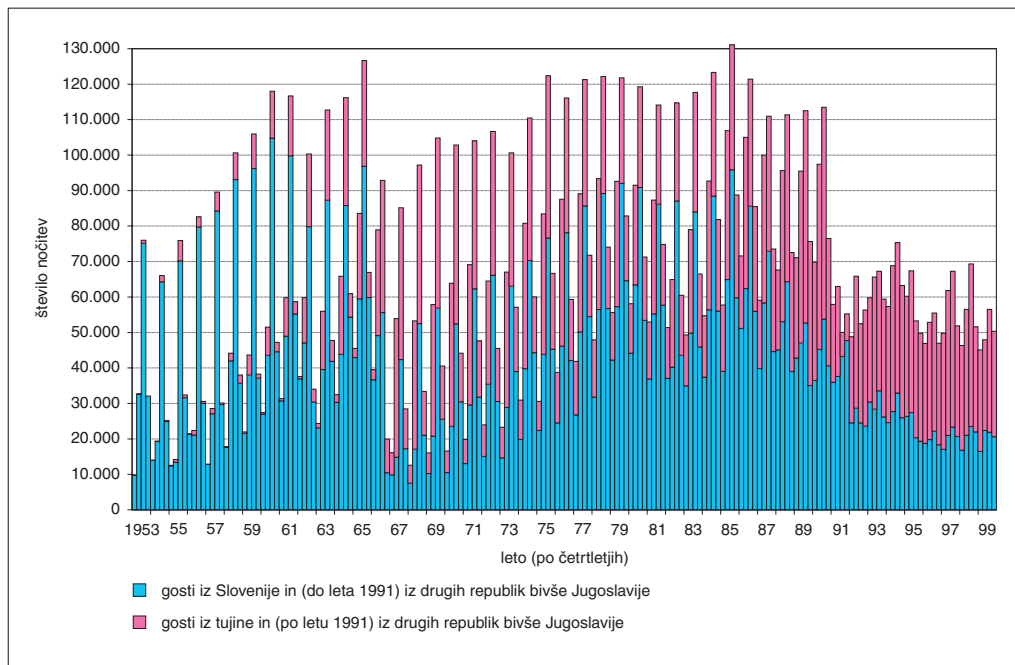
Pri **tujih gostih** je opazna drugačna razporeditev nočitev. Že v sedemdesetih letih so tujci prihajali v Rogaško Slatino bolj **v predsezoni in posezoni**. Največ nočitev so zabeležili septembra, maja, junija in avgusta. Tudi v osemdesetih letih je opazno podobno stanje. Višek obiska tujih gostov je bil od marca do junija (39,8 % vseh letnih nočitev) z viškom *maja* (11,6 %) ter od avgusta do oktobra (34,9 % vseh letnih nočitev) z viškom *septembra* (12 %).

Zaradi vojne v Sloveniji leta 1991 beležimo veliko zmanjšanje turističnega obiska v drugi polovici leta. Med obiskovalci so bili pretežno domači gosti, saj so tujci ustvarili le 6,3 % vseh nočitev.

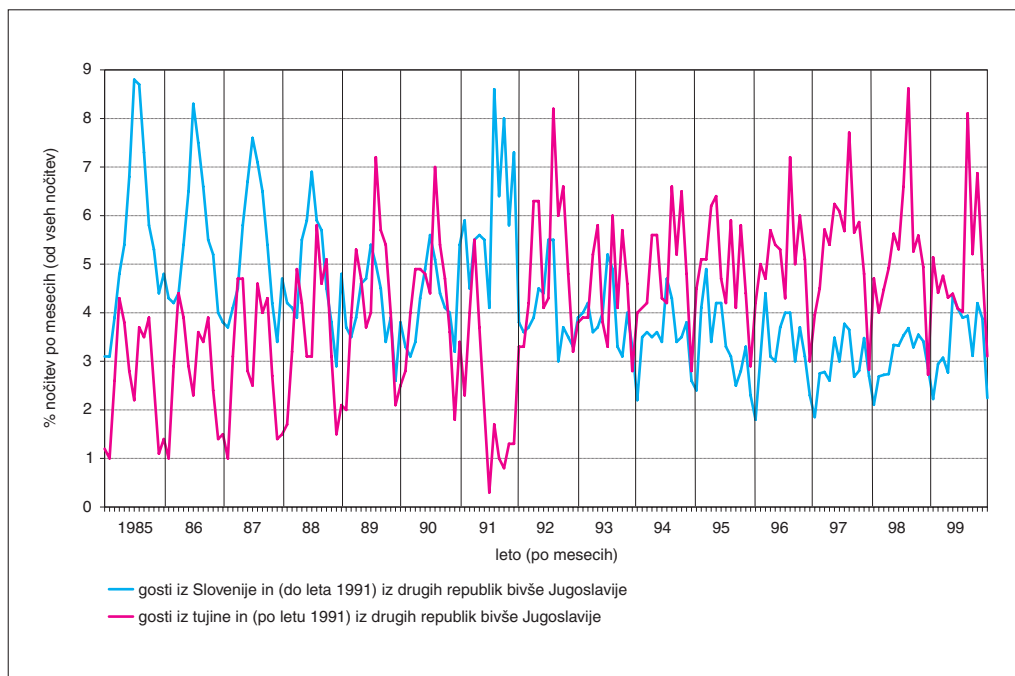
Za obdobje **po letu 1991** je značilna sprememba razporeditve nočitev, saj je izpadel poletni višek nočitev. V osemdesetih letih so v povprečju v tretjem četrtletju zabeležili okoli 120.000 nočitev, v prvem četrtletju pa okoli 60.000 nočitev. V devetdesetih letih se je število nočitev v prvem četrtletju zmanjša-

Preglednica 31: Nočitve v Rogaški Slatini med letoma 1955 in 1999 po mesecih (letno povprečje v petletnem obdobju) (Letni pregledi turizma SURS 1955–1999).

obdobje	jan.	feb.	mar.	apr.	maj	jun.	jul.	avg.	sep.	okt.	nov.	dec.
število nočitev po mesecih (povprečno na leto)												
1955–1959	6172	6752	4379	3703	9819	17069	29700	34918	26317	14646	9368	9857
1960–1964	11833	8927	9874	9523	21015	28062	35391	42264	35139	22871	14083	12781
1965–1969	9058	7272	9617	13943	24796	26770	33762	36444	31135	21071	10137	6649
1970–1974	7181	5811	9933	16528	24020	28510	33418	37857	33651	25445	15806	9634
1975–1979	13972	11786	17201	22162	31858	35204	38942	42564	39242	31009	23180	16749
1980–1984	17202	13506	22579	23684	30221	29184	38293	42112	37412	29154	25571	16255
1985–1989	21008	18749	25674	32673	34645	33292	37087	42923	37557	34211	26977	17996
1990–1994	18838	19207	20679	24770	25280	22095	22413	30679	18623	24572	21205	16373
1995–1999	14298	16816	18556	17931	20286	19097	18865	24234	17270	20403	17963	11728
% nočitev po mesecih (povprečno na leto)												
1955–1959	3,7	3,8	2,5	2,0	5,4	9,7	17,4	20,3	15,3	8,6	5,5	5,7
1960–1964	4,7	3,6	3,9	3,8	8,3	11,2	14,1	16,8	14,0	9,0	5,6	5,0
1965–1969	3,8	3,0	4,1	6,0	10,9	11,7	14,8	16,1	13,7	9,0	4,3	2,7
1970–1974	2,9	2,3	4,0	6,6	9,7	11,5	13,5	15,3	13,6	10,3	6,4	3,8
1975–1979	4,3	3,6	5,3	6,8	9,9	10,9	12,1	13,2	12,2	9,6	7,1	5,1
1980–1984	5,3	4,1	7,0	7,3	9,3	8,8	11,8	13,0	11,5	9,0	7,9	5,0
1985–1989	5,8	5,2	7,1	9,0	9,6	9,2	10,2	11,8	10,4	9,4	7,4	4,9
1990–1994	7,2	7,4	7,9	9,5	9,6	8,2	8,3	11,6	6,6	9,3	8,0	6,3
1995–1999	6,6	7,7	8,5	8,2	9,3	8,8	8,7	11,1	7,9	9,4	8,3	5,4

Slika 28: Število nočitev v Rogaški Slatini po četrletjih med letoma 1953 in 1999 glede na izvor gostov.

Slika 29: Delež nočitev v Rogaški Slatini po mesecih med letoma 1985 in 1999 glede na izvor gostov.

lo le za okoli 5000 nočitev (na okoli 55.000), medtem ko se je v tretjem četrtnetju prepolovilo (na okoli 60.000 nočitev). Zaradi izpada poletne sezone so se **nočitve enakomerneje razporedile čez leto**. Med letoma 1991 in 1996 so tako v prvem četrtnetju v povprečju zabeležili 23,7 % nočitev, drugem četrtnetju 27,5 %, tretjem četrtnetju 25,2 % in zadnjem četrtnetju 23,6 %.

Leta 1995 in 1996 so bile nočitve razporejene dokaj enakomerno v vseh mesecih. Kljub temu lahko izločimo dva nižka in štiri viške. Izrazitejši **nižek** je bil *decembra* (5,3 %) in *januarja* (6,5 %), manjši pa *septembra* (7,3 %) in *julija* (7,9 %). **Viški** turističnega obiska so bili *marca* (9,5 %), *maja* (9,5 %), *avgusta* (10,1 %) in *oktobra* (9,1 %). Močno se je povečal tudi obisk februarja (8,7 %), ki je v zadnjih dveh letih presegel julij in september. Takšna razporeditev je posledica prevladujočega deleža **tujih gostov**, ki razen avgusta prihajajo v zdravilišče predvsem **spomladi in jeseni**.

Za primerjavo je analizirana tudi sezonska razporeditev nočitev v izbranih **zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji**. Poletno sezono predstavljajo meseci od aprila do septembra, zimsko sezono pa od januarja do marca in od oktobra do decembra.

Rogaška Slatina, Dobrna in Radenci sodijo med klasične zdraviliške turistične kraje, ki imajo pretežno hotelske namestitvene zmogljivosti v katerih so nočitve bolj ali manj razporejene čez celo leto. V šestdesetih letih so v vseh treh zdraviliščih v poletni sezoni zabeležili okoli 75 % nočitev. Po zgraditvi sodobnih objektov je postopoma naraščal pomen zimske sezone. V sedemdesetih letih se je delež nočitev v poletni sezoni v Rogaški Slatini in Dobrni zmanjšal na okoli 65 %, v Radencih pa celo na 60 %, v osemdesetih letih pa se je v Dobrni in Radencih zmanjšal na okoli 55 % nočitev, v Rogaški Slatini pa na okoli 60 %. V devetdesetih letih so se nočitve še bolj razporedile čez celo leto, saj so v vseh treh zdraviliščih **v poletni sezoni zabeležili od 50 do 55 % nočitev**.

Ostala primerjana zdravilišča so po nastanku mlajša. Večino namestitvenih zmogljivosti predstavljajo nehotelski objekti, ki so namenjeni predvsem domačim gostom. Rekreatijske dejavnosti privabljajo velik del gostov na dopust v poletnem času.

V prvi polovici devetdesetih let je bila sezonskost turističnega obiska najbolj izrazita v *Čateških Toplicah*, kjer se je delež nočitev v poletni sezoni povečal na 65 do 70 %. Razvoj tako imenovane termalne riviere in sindikalnega dopustniškega turizma je omogočil, da so Čateške Toplice postale po številu nočitev največji zdraviliški turistični kraj v Sloveniji. Iz enakih vzrokov se je povečal delež nočitev v poletni sezoni tudi v *Atomskih Toplicah* (z 59 % v prvi polovici osemdesetih let na 64 % v devetdesetih letih). Konec devetdesetih let pa tudi v teh zdraviliških krajih opazimo znižanje deleža nočitev v poletni sezoni. Zaradi izgradnje sodobnih pokritih kopališč se povečuje turistični obisk tudi zunaj poletne sezone.

5.10. RAZPOREDITEV GOSTOV PO VRSTAH NAMESTITVENIH ZMOGLJIVOSTI IN NJIHOVA POVPREČNA ZASEDENOST MED LETOMA 1953 IN 1999

Razporeditev gostov in njihovih nočitev je odvisna od sestave namestitvenih zmogljivosti, njihove kvalitete ter turistične ponudbe, ki privablja goste. Za razliko od nekaterih novejših zdravilišč v Rogaški Slatini večino namestitvenih zmogljivosti predstavljajo *hotelski objekti*. Konec šestdesetih in v prvi polovici sedemdesetih let je bilo v hotelih okoli 75 % vseh ležišč, v njih pa so zabeležili kar 90 do 93 % vseh gostov in prav toliko nočitev. Med domačimi gosti (opomba: do leta 1991 so domači gosti vsi državljani nekdanje Jugoslavije, po letu 1991 pa le državljani Slovenije) jih je v hotelih bivalo kar 93 %, med tujimi gosti pa okoli 90 %. Tuji gosti so v tem obdobju radi bivali tudi v *zasebnih sobah*, v katerih je bilo v sedemdesetih letih okoli 20 % vseh ležišč v Rogaški Slatini. V njih je bilo ustvarjenih okoli 6 % vseh nočitev.

Od 14 hotelskih objektov kar polovica ni imela ogrevanih prostorov in so bili odprti samo v toplih mesecih. Njihova povprečna letna zasedenost je bila konec šestdesetih let le okoli 35 %, v prvi polovici sedemdesetih let pa okoli 43 % (če pri tem upoštevamo vse obstoječe zmogljivosti in ne le odprtih). V zimski sezoni niti ogrevani hoteli niso bili dovolj zasedeni. Sore (1974, 211) navaja, da so bili leta 1972 zasedeni okoli 69 %.

V drugi polovici sedemdesetih in v osemdesetih letih se je delež ležišč v **hotelskih objektih** povečal; po zgraditvi hotela Donat na 78 %, hotela Sava in obnovi starejših hotelov pa na **88 %** vseh **ležišč** v Rogaški Slatini. V hotelih je bivalo **kar 97 %** vseh **gostov**, ki so ustvarili tudi enak delež nočitev. Hoteli višje kategorije so pritegnili večino gostov, ki so prišli v zdravilišče. Leta 1986 so kar 46 % vseh hotelskih nočitev zabeležili v hotelih Donat in Sava. Sledila sta jima Zdraviliški dom (14 % nočitev) in hotel Slovenija (8,8 % nočitev). Zunaj hotelov je bivalo le še okoli 4 % domačih in 2 do 3 % tujih gostov.

Povprečna letna zasedenost ležišč se je dvignila na 55 do 58 %, v hotelskih objektih pa se je gibala med 61 in 65 %. Vsi hoteli niso bili odprti celo leto. Hoteli D-kategorije (hotel Trst, hotel Turist in Beograjski dom) so bili **odprti le v poletni sezoni** (od maja do septembra). Od marca do novembra so bili odprti hotel Boč, hotel Soča, Ljubljanski dom in Strossmayerjev dom. Če upoštevamo celo leto, je bila leta 1986 povprečna letna zasedenost obstoječih ležišč v teh objektih manj kot 40 % (hotela Turist le 14 %), če pa upoštevamo le čas delovanja, je bila povprečna zasedenost odprtih zmogljivosti med 53 in 80 %.

Boljši hoteli (s 1061 ležišči ali 70 % vseh namestitvenih zmogljivosti) so bili **odprti celo leto**. Ker je bila v osemdesetih letih dobro razvita tudi zimska sezona (okoli 40 % nočitev), je bila povprečna letna zasedenost celoletno odprtih hotelov zelo visoka. Leta 1986 je bila 80 do 88 % (hotel Donat 83 %, hotel Sava 84 %).

Leta 1991 se je turistični promet v Rogaški Slatini bistveno zmanjšal. V hotelskih objektih so zabeležili 99,8 % vseh gostov, oziroma 99,7 % vseh nočitev. Največ nočitev so zabeležili v hotelu Sava (kar 33,7 % vseh hotelskih nočitev v Rogaški Slatini). Sledili so mu hotel Donat (18,8 %), hotel Slovenija (13 %) in Zdraviliški dom (11,5 %). V teh hoteli je bilo 63,8 % vseh hotelskih ležišč, zabeležili pa so 77 % vseh hotelskih nočitev. Zaradi manjšega obiska se je povprečna zasedenost ležišč zmanjšala na 39 %. Če so bila v osemdesetih letih v tretjem četrtletju ležišča zasedena okoli 72 %, so bila leta 1991 zaradi vojne le 34 %.

Po letu 1991 so gosti bivali le v **hotelskih objektih**, v katerih so zabeležili od **99,0 do 99,8 %** vseh gostov in nočitev. Zaradi višje kvalitete storitev se je delež nočitev v štirih najbolj obiskanih hotelih še povečal. Leta 1995 so v *hotelu Sava* zabeležili 38,6 % vseh hotelskih nočitev v Rogaški Slatini, v *hotelu Donat* 22,6 %, v *hotelu Slovenija* 9,2 % in v *Zdraviliškem domu* (Grand hotel) 8,4 % nočitev. V omenjeni hotelih je bilo 63,8 % vseh hotelskih ležišč, v njih pa so zabeležili kar **78,8 %** vseh hotelskih nočitev.

Z zaprtjem nekaterih manj obiskanih hotelov (in zmanjšanjem zmogljivosti za 333 hotelskih ležišč) se je ponovno povečala **zasedenost ležišč**. Leta 1995 je bila 54 %, vendar se je v hotelih, ki so bili odprti celo leto, gibala med 62 in 72 % (v hotelu Donat 66 %, v hotelu Sava 72 %). To je za okoli 10 % manj kot v sredini osemdesetih let, ko je bil turistični obisk v zdravilišču na vrhuncu. Leta 1999 se je turistični obisk v Rogaški Slatini še zmanjšal, vendar se ob zmanjšanju zmogljivosti, zasedenost ležišč ni bistveno spremenila. Turistični obisk se je še bolj osredotočil v najkvalitetnejših hotelih.

Sredi devetdesetih let so v **zasebnih sobah** zabeležili le **0,7 %** nočitev. S pomočjo ankete sem leta 1996 poskušal ugotoviti dejansko stanje pri oddajanju zasebnih sob, vendar večina zasebnikov, ki so imeli prijavljene namestitvene zmogljivosti (leta 1996 je bilo v zasebnih sobah prijavljenih **197 ležišč**, kar je predstavljalo **13,7 %** vseh ležišč v Rogaški Slatini), ni želelo sodelovati pri anketiranju. Iz delnih odgovorov pa se da razbrati, da je turistični obisk v zasebnih sobah najbrž večji, kot to prikazujejo uradni podatki. Na to se da sklepati tudi na osnovi ankete med obiskovalci zdravilišča, saj jih je kar 2,2 % odgovorilo, da bivajo v zasebnih sobah.

Izbrane **zdraviliške turistične kraje v Sloveniji** lahko na osnovi namestitvenih zmogljivosti razdelimo na dve skupini. Večji del ležišč v *Rogaški Slatini*, *Radencih* in *Dobrni* je v **osnovnih namestitvenih zmogljivostih**, to je v hotelih (v Rogaški Slatini **94 %** vseh ležišč leta 1999, Radencih 100 % in Dobrni 92 %). V drugo skupino pa se uvrščajo zdraviliški turistični kraji, ki razvijajo tudi **ponudbo nehotelskih namestitvenih zmogljivosti**, s katero so bistveno popestrili turistično ponudbo in povečali turistični promet. V *Moravskih Toplicah* je bilo leta 1999 v osnovnih namestitvenih zmogljivostih **52 %** vseh ležišč, v *Atomskih Toplicah* **77 %**, v *Čateških Toplicah* pa le **22 %**. Ponudba nehotelskih zmogljivosti (campingi, apartmaji in stanovanja zasebnikov ter različnih podjetij) se je v zadnjih letih še povečala, saj so

Preglednica 32: Razporeditev nočitev po vrstah namestitvenih zmogljivosti v Rogaški Slatini in njihova povprečna zasedenost leta 1986, 1991 in 1995 (Zdravilišče Rogaška 1997).

objekt	leto zgraditve	število ležišč	število obratovalnih dni	število nočitev	% ležišč	% nočitev	% zasedenosti vseh ležišč	% zasedenosti razpoložljivih ležišč
leto 1986								
hotel Styria	1842	73	365	23516	4,8	6,5	88	88
Strossmayerjev dom	1848	94	269	19391	6,2	5,4	56	77
hotel Zagreb	1852	109	88	5040	7,2	1,4	13	53
Ljubljanski dom	1904	57	334	14857	3,8	4,1	71	78
hotel Soča	1906	81	203	14259	5,4	4,0	48	87
hotel Trst	1908	34	152	4467	2,2	1,2	36	86
Zdraviliški dom	1912	173	365	50216	11,4	14,0	80	80
hotel Turist	1914	48	69	2488	3,2	0,7	14	75
Beograjski dom	1917	81	104	5364	5,4	1,5	18	64
hotel Park	1929	50	365	13495	3,3	3,7	74	74
hotel Boč	1933	56	214	9867	3,7	2,7	48	82
hotel Slovenija	1938	115	322	31752	7,6	8,8	76	86
hotel Donat	1974	209	365	63195	13,8	17,6	83	83
hotel Sava	1982	332	365	102315	22,0	28,4	87	84
skupaj hoteli v Zdravilišču		1512		360222	100,0	100,0	65	
drugi namestveni objekti		295		23303	16,3	6,1	22	
skupaj		1807		383525	100,0	100,0	58	
leto 1991								
hotel Styria	1842	66	365	16587	5,1	7,3	69	69
Strossmayerjev dom	1848	53	365	9195	4,1	4,0	48	48
hotel Zagreb	1852	109	365	8278	8,5	3,6	21	48
Ljubljanski dom	1904	52	...	2598	4,0	1,1	14	...
hotel Soča	1906	81	...	7860	6,3	3,4	26	...
Zdraviliški dom	1912	173	365	24088	13,4	11,5	41	41
hotel Park	1929	50	365	7355	3,9	3,2	40	40
hotel Boč	1933	56	120	731	4,3	0,3	4	11
hotel Slovenija	1938	110	365	29707	8,5	13,0	74	74
hotel Donat	1974	209	365	42797	16,2	18,8	56	56
hotel Sava	1982	332	365	76779	25,7	33,7	63	63
skupaj hoteli v Zdravilišču		1291		225975	100,0	100,0	48	
drugi namestveni objekti		287		210	18,2	0,1	0	
skupaj		1578		226185	100,0	100,0	39	
leto 1995								
hotel Styria	1842	66	365	14846	5,7	6,6	62	62
Strossmayerjev dom	1848	53	365	8014	4,6	3,6	41	41
hotel Zagreb	1852	109	365	16550	9,5	7,4	42	42
hotel Soča	1906	81	153	4301	7,1	1,9	15	35
Zdraviliški dom	1912	82	365	18927	7,1	8,4	63	63
hotel Park	1929	50	304	3351	4,4	1,5	18	22
hotel Boč	1933	56	120	418	4,9	0,2	2	6
hotel Slovenija	1938	110	365	20555	9,6	9,2	51	51
hotel Donat	1974	209	365	50586	18,2	22,6	66	66
hotel Sava	1982	332	365	86652	28,9	38,6	72	72
skupaj hoteli v Zdravilišču		1148		224200	100,0	100,0	54	
drugi namestveni objekti		224		6431	16,3	2,8	8	
skupaj		1372		230631	100,0	100,0	46	

Preglednica 33: Razporeditev nočitev po vrstah namestitvenih zmogljivosti v Rogaški Slatini in njihova povprečna zasedenost leta 1999 (Zdravilišče Rogaška, TIC Rogaška Slatina 2000).

objekt	leto zgraditve	število ležišč	število obratovalnih dni	število nočitev	% ležišč	% nočitev	% zasedenosti vseh ležišč	% zasedenosti razpoložljivih ležišč
leto 1999								
hotel Styria	1842	71	365	17561	7,4	8,8	68	68
Strossmayerjev dom	1848	60	365	10305	6,2	5,2	47	47
Zdraviliški dom	1912	70	365	18521	7,3	9,3	72	72
hotel Slovenija	1938	110	365	16143	11,4	8,1	40	40
hotel Donat	1974	209	365	48362	21,7	24,4	63	63
hotel Sava, Zagreb	1982	441	365	87694	45,9	44,2	54	54
skupaj hoteli		961		198586	100,0	100,0	57	57
drugi namestveni objekti		169		1298	14,9	0,6	2	
skupaj		1130		199884	100,0	100,0	48	

zgradili novo apartmajsko naselje v Moravskih Toplicah leta 1997, v Atomskih Toplicah pa leta 1998. Nasprotno pa so v Čateških Toplicah leta 1999 zgradili nov hotel.

V dodatne namestitvene zmogljivosti prihajajo predvsem gosti, ki pridejo v zdravilišče na počitnice, medtem ko so osnovne namestitvene zmogljivosti namenjene večinoma gostom, ki prihajajo v zdravilišče na zdravljenje in zdravstveno preventivo. Hotelski objekti so bolje izkoriščeni in v njih dosegajo višji delež nočitev. V Moravskih Toplicah so leta 1999 v osnovnih namestitvenih zmogljivostih zabeležili **65 %** vseh nočitev, v Atomskih Toplicah **82 %**, v Čateških Toplicah pa **30 %** nočitev.

Kljub temu da imajo primerjana zdravilišča višji delež dopolnilnih namestitvenih zmogljivosti kot Rogaška Slatina, pa leta 1999 niso imela bistveno nižje stopnje zasedenosti ležišč. **Povprečna letna zasedenost vseh namestitvenih zmogljivosti** je bila v Rogaški Slatini 48,5 %, Dobrni 45,4 %, Radencih 56,7 %, Čateških Toplicah 34,9 %, Moravskih Toplicah 38,4 % in Atomskih Toplicah 39,3,4 %.

Razlika je bila še manjša pri **povprečni letni zasedenosti osnovnih namestitvenih zmogljivosti**. Leta 1999 je bila v Rogaški Slatini 51,7 %, Dobrni 49,0 %, Radencih 56,7 %, Čateških Toplicah 47,8 %, Moravskih Toplicah 48,8 % in Atomskih Toplicah 41,5 %.

6. TURISTIČNI POTREBE, MOTIVI IN STRUKTURE GOSTOV TER NJHOVO RAVNANJE V ZDRAVILIŠČU V ROGAŠKI SLATINI

Pod pojmom *turistične potrebe in motivi* razumemo želje in pričakovanja, ki vzpodbujajo in usmerjajo ravnanje turistov (Jeršič 1987, 15). Njihovo preučevanje ima vse pomembnejšo vlogo v turizmu. Omogoča nam razložiti *navade in ravnanje turistov*, to pa ima tudi velik praktični pomen za vse oblikovalce *turistične ponudbe*. Le-ti se želijo z novimi in raznovrstnimi turističnimi objekti ter s kvalitetnimi turističnimi storitvami čim bolj prilagoditi željam in pričakovanjem turistov. Na ta način si prizadevajo v turističnih območjih obdržati stalne goste ali jih celo prevzeti konkurenci.

Motivi za obisk turističnih krajev in območij se razlikujejo in so odvisni od vrste dejavnikov (Zorko 1999, 54–67). Njihova pomembna značilnost je tudi ta, da se časovno spreminjajo. Temu se poskuša prilagajati turistična ponudba. Pojavljajo se vedno nove oblike turistične ponudbe, turističnih potovanj in turističnih območij. Zlasti želja po telesni rekreaciji in po novih doživetjih je v sodobnem turizmu pospešila razvoj številnih novih oblik aktivne turistične rekreacije.

Potovanje in bivanje v zdraviliških krajih sodi med razmeroma stalne in najstarejše vrste turizma (Zorko 1999, 37). Zdraviliški turizem izhaja predvsem iz osnovne človekove potrebe po zdravju ali obnav-

ljanju telesnega zdravja. Vendar pa se tudi pri tej vrsti turizma v zadnjih desetletjih vse bolj uveljavljajo turistični motivi, ki izhajajo iz potrebe po sprostitvi in obnavljanju psihofizičnih moči v smislu zdravstvene preventive ali celo iz rekreacijskih motivov. Zlasti izgradnja turistične infrastrukture v smislu tako imenovanih termalnih rivier z obsežnimi in raznovrstnimi vodnimi površinami in atrakcijami (v Čateških Toplicah, Moravskih Toplicah, Atomskih Toplicah) privablja v zdravilišča nove skupine gostov, katerih motivi in ravnanje so lahko celo v nasprotju s tako imenovano skupino klasičnih zdraviliških gostov.

Pridobivanje podatkov je največja težava pri preučevanju potreb, motivov in ravnanja gostov v turističnih krajih. Turistična statistika beleži le obseg turističnega prometa po vrstah namestitvenih zmogljivosti, dinamiko turističnega prometa med letom ter glavna izhodiščna območja gostov po državah. Za ugotavljanje turističnih motivov in ravnanja gostov pa so potrebni posebni postopki zbiranja in analiziranja podatkov.

Najbolj uveljavljeno je *anketiranje turistov v turističnem kraju*. Na ta način lahko zberemo podatke, ki osvetljujejo sedanje turistične motive (ki privabljajo goste v določen turistični kraj), turistične potrebe, navade in sestavo gostov. Ugotavljamo lahko tudi posamezne socio-geografske skupine turistov z enakim obnašanjem v turističnem območju in s tem enakimi vplivi na pokrajino (Jeršič 1985, 58).

Zaradi obsežnosti in finančnih težav je treba opozoriti, da je bilo v slovenskih turističnih krajih v zadnjih dveh desetletjih opravljenih malo takih geografskih raziskav. Izvedene so bile v manjšem obsegu (zlasti kot terenska dela in diplomske naloge na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani in Pedagoške fakultete v Mariboru) ali v sklopu drugih raziskav (na primer raziskav tržišča). Mnogo bolj so raziskane rekreacijske navade in turistični motivi prebivalcev v izhodiščih turističnih potovanj, to je v večjih mestih (Jeršič 1984, 1995, 1998; Cigale 1999), ki pa predstavljajo nasprotni pol takih raziskav.

V tujini je bilo geografsko preučevanje bolj intenzivno (Boeckmann 1975; Bauer 1993 in drugi), vendar pa (zaradi različnih izhodišč in metod raziskovanj) rezultati niso vedno primerljivi. Omeniti moram tudi številne raziskave za potrebe marketinga, ki med drugimi kazalci analizirajo tudi socio-demografske značilnosti gostov in njihove turistične motive. Zlasti se omenjajo tako imenovane TOMAS raziskave (ime izhaja iz Touristisches Marktforschungssystem Schweiz), ki so bile prvič izvedene v Švici (Marušič in Weber 1999, 368) in predstavljajo metodološko osnovo tudi za raziskave v Sloveniji (anketiranje tujih turistov v poletni sezoni leta 1994 in 1997) (Škafar Božič 1998) in na Hrvaškem (anketiranje turistov v obmorskih območjih v poletni sezoni leta 1987, 1989, 1994 in 1997) (Marušič in Weber 1999, 369).

Anketiranje turistov v Rogaški Slatini je potekalo v različnih mesecih med letoma 1994 in 1997. Zaradi izvedbenih možnosti ter organizacijskih in finančnih ovir ni bil izdelan vzorčni načrt z natančnim vzorčenjem po stratumih in statističnem koraku, temveč so bili anketiranci izbrani naključno. To pomanjkljivost sem poskušal omiliti tako, da sem se poskušal z vzorcem čim bolj približati povprečni starostni in narodnostni sestavi gostov v zdravilišču. Reprezentativnost rezultatov sem povečal tudi z natančnimi navodili anketarjem ter z osebnim pristopom do vsakega anketiranca. Anketiranje so z metodo intervjuja izvajali študenti 3. letnika z Oddelka za geografijo Pedagoške fakultete v Mariboru.

V štirih letih je bilo opravljenih **1300 anket**. Ker je bilo 454 anketirancev v zdravilišču v dvoje (s svojim partnerjem, drugim družinskim članom ali ožjim sorodnikom), za oba skupaj pa je bil izpolnjen le en anketni vprašalnik (da ne bi prišlo do podvajanje enakih odgovorov), se 1300 anket dejansko nanaša na **1754 turistov**, ki so bivali ali prišli v Rogaško Slatino. V večjem delu analize je upoštevanih 1300 anketiranih gostov, pri socio-demografski sestavi gostov pa so ob anketirancih upoštevani tudi njihovi spremljevalci.

S tako obsežnim anketiranjem je bilo *anketiranih 1,19 % vseh gostov v Rogaški Slatini* (v primerjavi s podatkih SURS-a za obdobje med letoma 1994 in 1997), nočitve anketirancev pa predstavljajo 1,59 % vseh nočitev. Anketiranje v Rogaški Slatini se uvršča med obsežnejša anketiranja na področju ugotavljanja turističnih potreb in motivov, navad ter sestave turistov v turističnih krajih v Sloveniji v zadnjih letih. Po obsegu in vsebini ga lahko primerjamo le z anketiranjem tujih turistov v Sloveniji, ki ga je v poletni sezoni leta 1994 (Škafar Božič 1995) in 1997 (Škafar Božič 1998) opravil SURS. V zdraviliš-

kih krajih so anketirali 629 tujih gostov (to je 0,67 % vseh tujih gostov). Kljub navedenim pomanjkljivostim vzorčenja menim, da rezultati anketiranja v Rogaški Slatini nudijo dovolj trdno osnovo za osvetlitev obravnavane problematike.

6.1. SESTAVA GOSTOV GLEDE NA IZHODIŠČNA OBMOČJA

Pri zagotavljanju reprezentativnosti vzorca anketirancev je bila pomembna težnja, da se bo čim bolj ujema z dejansko sestavo gostov po državni pripadnosti (kot jo za obravnavano obdobje navaja SURS). V osemdesetih letih so po teh podatkih največ nočitev ustvarili gosti iz Hrvaške (okoli 35 % nočitev), Slovenije (27 %), Avstrije (17 %) in Italije (10 %). Po letu 1990 se je zmanjšal turistični obisk iz drugih republik bivše Jugoslavije (okoli 8 % nočitev) in Slovenije (46 %), povečal pa se je iz tujine (46 %), zlasti iz Italije (22 %).

Po rezultatih anketiranja so se deleži anketirancev iz večine držav z manjšim obiskom dokaj dobro ujeli z dejanskim stanjem, le pri deležih anketirancev iz obeh držav z največjim obiskom je prišlo do pomembne razlike. V primerjavi z dejanskim stanjem se je med anketiranci izkazal delež domačih gostov previsok za 15,5 %, delež gostov iz Italije pa prenizek za 15,0 %. Delež anketirancev iz Slovenije je višji tudi zaradi enodnevnih gostov, medtem ko je bil pri italijanskih gostih prisoten problem komunikacije, saj le-ti večinoma niso govorili angleško ali nemško, italijansko govoreči anketarji pa so bili na voljo le občasno.

Največ **tujih anketirancev** je prišlo v Rogaško Slatino iz *Avstrije* in *Italije* (po podatkih SURS med gosti v zadnjih letih prednjačijo Italijani). Pomembno skupino predstavljajo tudi gosti iz *Hrvaške* in *Nemčije*, čeprav se njihov obisk v zadnjih 10. letih močno zmanjšuje. Po letu 1995 so z več kot 1 % zastopani tudi gosti iz *Rusije*. Iz drugih držav je prišlo manj kot 1 % anketirancev, skupaj pa le 2,9 % anketirancev.

Kar 62,1 % vseh anketirancev je bilo iz **Slovenije**. Zaradi posebnih indikacij, ki jih ima zdravilišče (oziroma mineralna voda), prihajajo v Rogaško Slatino gosti iz celotne Slovenije (tudi iz območij, ki imajo termalna zdravilišča). Med anketiranci so bili najbolj zastopani gosti iz osrednje Slovenije, med katerimi je bilo največ Ljubljčanov in okoličanov. Sledijo jim gosti iz bližnje podravske in celjske regije.

Preglednica 34: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997 po državni pripadnosti v primerjavi s sestavo vseh gostov po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (Anketiranje v Rogaški Slatini 1994–1997, Letni pregled turizma SURS 1994–1997).

država	število anketiranih oseb			% anketiranih oseb	po podatkih SURS-a	
	moški	ženske	skupaj	skupaj	število gostov	% gostov
Slovenija	475	615	1090	62,1	68953	46,6
Avstrija	136	151	287	16,4	21197	14,3
Italija	62	64	126	7,2	32907	22,2
Hrvaška	52	57	109	6,2	10001	6,8
Nemčija	38	41	79	4,5	5286	3,6
Švica	5	4	9	0,5	524	0,4
Nizozemska	9	7	16	0,9	226	0,2
Češka	3	4	7	0,4	339	0,2
BIH	2	3	5	0,5	530	0,4
Rusija	10	2	12	0,7	1595	1,1
druge države	6	8	14	0,7	6347	4,2
skupaj	798	956	1754	100,0	147905	100,0

Preglednica 35: Sestava anketiranih domačih gostov v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997 po regijah.

regija	število	%	regija	število	%
Severnoprimorska regija	29	2,7	Posavska regija	39	3,6
Obalno-Kraška regija	69	6,3	Celjska regija	155	14,2
Notranjska regija	28	2,6	Koroška regija	47	4,3
Gorenjska regija	65	6,0	Podravska regija	203	18,6
Osrednjeslovenska regija	245	22,5	Pomurska regija	46	4,2
Zasavska regija	30	2,7	neznano	75	6,9
Dolenjska regija	59	5,4	skupaj	1090	100,0

6.2. SOCIO-DEMOGRAFSKA SESTAVA GOSTOV

Socio-demografsko sestavo gostov opredeljujejo njihova spolna, starostna in ekonomska sestava. **Spolna sestava** anketiranih gostov je uravnotežena; anketiranih je bilo 45,5 % moških in 54,5 % žensk. Iz **starostne sestave** je razvidno, da prevladujejo starejši gosti. Kar 71,2 % vseh anketirancev je bilo *starejših od 50 let*, pri čemer je treba izpostaviti visok delež *starejših od 70 let* (20,0 %).

Gosti iz Slovenije so nadpovprečno zastopani v starosti do 40 let in podpovprečno v starosti nad 70 let, ravno nasprotno pa velja za goste iz tujine. V povprečju prihajajo najstarejši gosti iz Avstrije (36,9 %

Preglednica 36: Starostna sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na državno pripadnost.

starost gostov	število anketiranih oseb							% anketiranih oseb		
	skupaj	Slovenci	tujci	Avstrijci	Italijani	Hrvati	drugi	skupaj	Slovenci	tujci
do 39 let	158	136	22	2	7	6	7	9,0	12,5	3,3
40 do 49 let	348	228	120	32	28	20	40	19,8	20,9	18,1
50 do 59 let	396	248	148	56	28	28	36	22,6	22,8	22,3
60 do 69 let	501	300	201	91	36	39	35	28,6	27,5	30,3
70 let in več	351	178	173	106	27	16	24	20,0	16,3	26,0
skupaj	1754	1090	664	287	126	109	142	100,0	100,0	100,0

Preglednica 37: Ekonomska sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na državno pripadnost.

ekonomska sestava gostov	število anketiranih oseb							% anketiranih oseb		
	skupaj	Slovenci	tujci	Avstrijci	Italijani	Hrvati	drugi	skupaj	Slovenci	tujci
aktivni	718	487	231	65	57	48	61	41,0	44,6	34,7
upokojenci	942	563	379	204	57	52	66	53,7	51,7	57,1
vzdrževani	72	33	39	14	10	6	9	4,1	3,0	5,9
neznano	22	7	15	4	2	3	6	1,2	0,7	2,3
skupaj	1754	1090	664	287	126	109	142	100,0	100,0	100,0

vseh je bilo starejših od 70 let); večinoma so to stalni gosti, saj jih tretjina prihaja v Rogaško Slatino že več kot deset let.

Glede na **ekonomsko sestavo** so bili gosti razdeljeni v tri skupine. *Osebe z lastnim dohodkom* (upokojenci in rentniki) predstavljajo kar 53,7 % vseh gostov v Rogaški Slatini. Zaradi prevlade starejših gostov predstavljajo *aktivne osebe* le 41 % gostov, *vzdrževane osebe* pa 4,1 % gostov. Med gosti z lastnimi dohodki in vzdrževanimi osebami je bilo več žensk (57,1 %), med aktivnimi pa več moških (51,3 %). Med gosti iz Slovenije so bili nadpovprečno zastopani aktivni prebivalci, med tujci pa upokojenci.

Anketiranci so razvrščeni tudi glede na **način plačila uslug v zdravilišču**. Največ je bilo *samoplačnikov* (69,6 %). Med tujci so to skoraj vsi, med gosti iz Slovenije pa dobra polovica. Delež gostov, ki jim bivanje in zdravstvene usluge krije *zdravstveno zavarovanje* (21,3 %), se po letu 1994 znižuje. Gre za goste iz Slovenije, ki med domačimi gosti predstavljajo tretjino vseh anketirancev.

Predvsem pri domačih gostih se pojavlja tudi kombiniran način plačila, ko gosti doplačajo za boljše namestitve (kot jim jo prizna zdravstveno zavarovanje) ali pa samoplačnik spremlja družinskega člana, ki je tu na zdravljenju prek zdravstvenega zavarovanja. Pod drugo so zajeta plačila podjetij za različne seminarje, zdravstvene preglede, in podobno.

Socialno sestavo gostov posredno kaže tudi **pogostost odhodov anketirancev na dopust**. Le 3 % jih gre na dopust redko (ne vsako leto). Največ anketirancev gre na dopust enkrat na leto (37,2 %). Med njimi so nadpovprečno zastopani starejši od 60 let in anketiranci iz Slovenije. Tretjina anketirancev (32,9 %) gre na dopust dvakrat na leto, 17,2 % pa celo večkrat. Po **dolžini bivanja na dopustu** izrazito izstopajo upokojenci iz Avstrije (kar četrtina jih je letno na dopustu več kot 3 tedne).

6.3. POGLAVITNI TURISTIČNI MOTIVI GOSTOV V ROGAŠKI SLATINI

Na vprašanje Zakaj ste prišli v Rogaško Slatino in kateri je bil najvažnejši motiv, da ste obiskali zdravilišče? je skoraj polovica anketirancev (48,6 %) odgovorila, da so prišli na **zdravljenje** ali na **rehabilitacijo**. V zdravilišče prihajajo najpogosteje sladkorni bolniki, bolniki s težavami želodčne sluznice, žolča, jeter, vnetja črevesja ter tisti, ki trpijo za gastritisom in arteriosklerozo. Zdravstven motiv je v prevladi pri tistih, ki so prišli v Rogaško Slatino prvič (56,8 %), med gosti, ki so tu že bili, pa je takih 43,9 %. Da so tu zaradi zdravljenja, je izjavilo kar 37,7 % samoplačnikov.

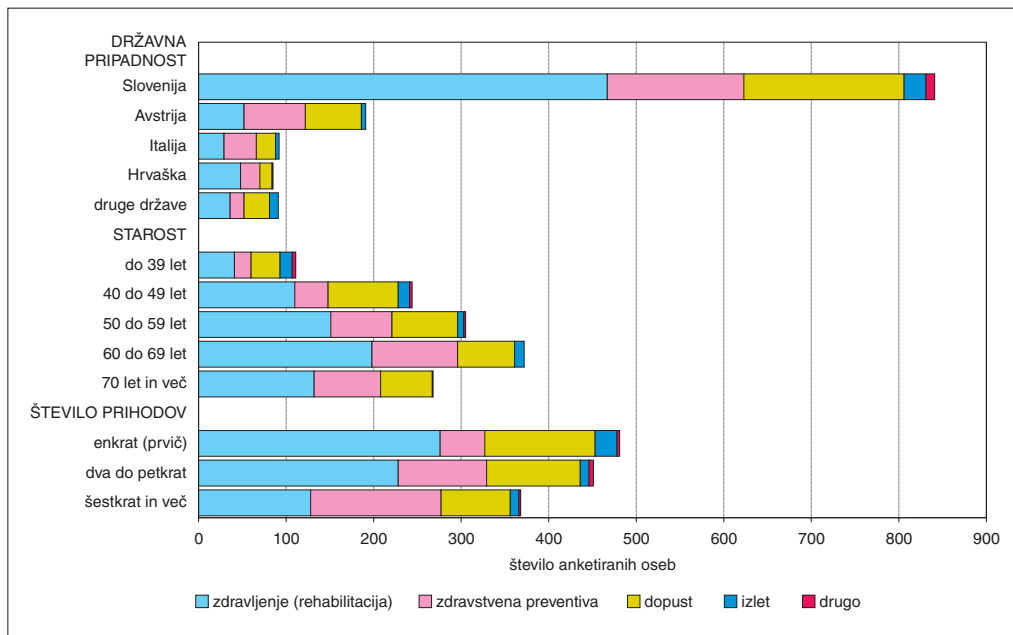
Četrtina (24,0 %) anketirancev je odgovorila, da so prišli v zdravilišče na **dopust (oddih, sprostitve, rekreacijo)**. Med njimi le petina (20,8 %) ni imela terapij, kar kaže na dejstvo, da so se tudi tisti, ki so prišli v Rogaško Slatino na dopust, za to odločili pretežno iz zdravstvenih in preventivnih vzrokov. Večji del gostov brez terapij predstavljajo spremljevalci tistih gostov, ki so prišli v Rogaško Slatino na zdravljenje. Tako je bilo po oceni pravih dopustnikov le nekaj več kot 6 % gostov. To ne preseneča, saj sodi zdravilišče v Rogaški Slatini med slovenska zdravilišča, ki v zadnjih desetih letih niso širila take ponudbe.

Kar četrtina anketirancev (23,1 %) se ni mogla odločiti za primarni motiv. Izjavili so, da so prišli v Rogaško Slatino zaradi kombinacije zdravljenja in oddiha ali pa na katerega od dopolnilnih programov zdravilišča. Torej prevladujejo motivi za ohranitev zdravja, ki se kažejo v različnih **zdravstveno-preventivnih aktivnostih** (pitje vode, razne masaže in kopeli, dietna prehrana, različne športno-rekreativne aktivnosti in podobno). Zdravstvena preventiva je pogostejša pri starejših gostih (pri 28,4 % gostov starih 70 let in več), pri tistih, ki so v Rogaški Slatini bili že večkrat (30,3 %) in pri samoplačnikih (28,1 %).

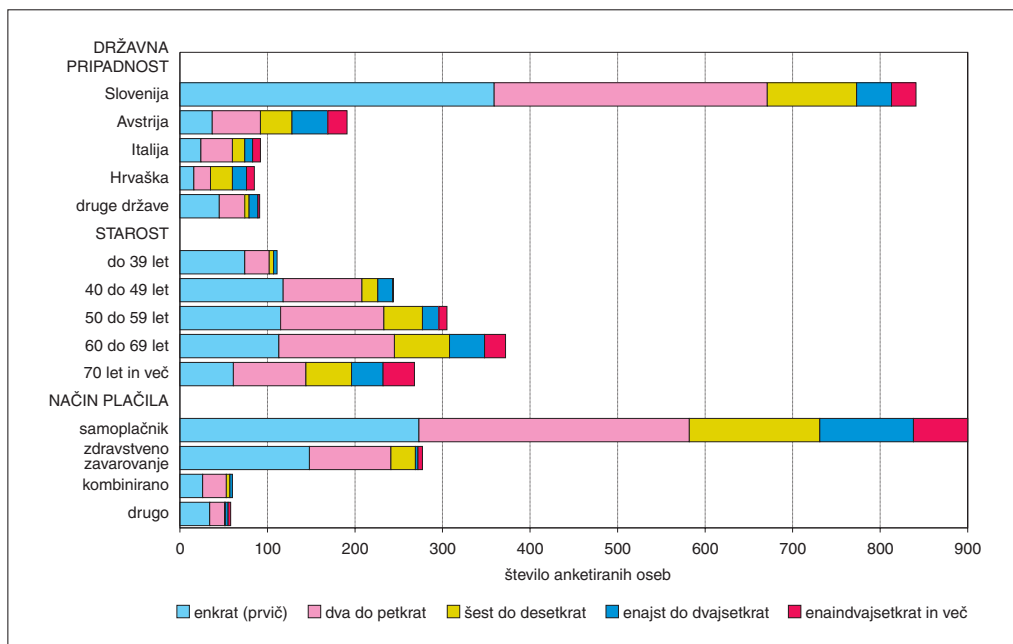
V poletnem času pride v Rogaško Slatino nekaj več *izletnikov* (3,5 % anketirancev), zunaj glavne sezone pa tudi obiskovalcev, ki so prišli *na seminarje* ali druge aktivnosti (0,8 %). Zdravilišče privablja izredno malo enodnevnih izletnikov. Skoraj enotno so ugotavljali, da v kraju ni bazenov, ki bi privabili več izletnikov.

V povezavi s prevladujočim motivom za obisk v Rogaški Slatini so zanimive tudi naslednje ugotovitve:

- **Letni čas anketiranja:** ne kaže večjih razlik, saj je tudi v poletnem času prevladujoč zdravstveni motiv (46,3 % anketirancev), zdravstvena preventiva in oddih pa sta zastopana enakovredno.

Slika 30: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na prevladujoč motiv za obisk zdravilišča ter glede na državno pripadnost, starost in način plačila.

Slika 31: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na pogostost prihodov v zdravilišče ter glede na državno pripadnost, starost, način plačila.

Preglednica 38: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na prevladujoč motiv za obisk zdravilišča ter glede na vir informacij, s pomočjo katerega so izvedeli za zdravilišče.

motiv	število	%	vir informacij	število	%
zdravljenje (rehabilitacija)	632	48,6	zdravnikovo priporočilo	580	44,6
zdravstvena preventiva	301	23,1	prijatelji, znanci, sorodniki	339	26,1
dopust, rekreacija, sprostitve	312	24,0	lastne izkušnje in vedenje	222	17,1
izlet, turistični obisk	45	3,5	turistična agencija	40	3,1
drugo (seminar ...)	10	0,8	prospekti, RTV oglasi	67	5,2
skupaj	1300	100,0	drugo	41	3,1
			brez odgovora	11	0,8
			skupaj	1300	100,0

- *Starost anketirancev:* zdravstveni motiv je najpogostejše zastopan pri gostih, starejših od 50 let (51 % anketirancev v tej starosti je prišlo v Rogaško Slatino na zdravljenje), sledi pa prihod zaradi zdravstvene preventive (25,8 %). Pri gostih, ki so mlajši od 40 let, je zdravstveni motiv še vedno najpogostejši (36,9 %), vendar pa mu (zlasti pri samoplačnikih) sledita oddih in rekreacija (29,7 %).
- *Državna pripadnost anketirancev:* domači gosti prihajajo v Rogaško Slatino pretežno na zdravljenje (55,5 %), prav tako gosti iz Hrvaške (56,5 %). Pri gostih iz drugih držav pa sta prevladujoča motiva zdravstvena preventiva in oddih (skupaj 59,7 %).
- *Način prihoda v Rogaško Slatino:* med gosti, ki prihajajo na zdravljenje, jih dve tretjini (62,2 %) pride v zdravilišče samih, med tistimi, ki so tu zaradi zdravstvene preventive ali oddiha, pa jih je 61,2 % prišlo s partnerjem ali svojcem.

6.4. VIRI INFORMACIJ O ZDRAVILIŠČU V ROGAŠKI SLATINI

Na zastavljeno vprašanje Po čigavem nasvetu ste prvič prišli v Rogaško Slatino? je kar 44,6 % anketirancev odgovorilo, da so prišli na *priporočilo zdravnika*. Sledijo *nasveti prijateljev, znancev ali sorodnikov* (26,1 %) ter *lastne izkušnje in vedenje* (17,1 %). Ugotovitve potrjujejo, da je zdravilišče (zaradi svojih posebnih indikacij) poznan in priznan turistični kraj v Sloveniji in širše.

Za anketirance, ki so bili med anketiranjem v zdravilišču prvič, je zdravnik najpomembnejši informator (49,5 %), sledijo pa prijatelji (22,7 %). Le 5,9 % teh anketirancev je prišlo v Rogaško Slatino s pomočjo turistične agencije (vsi so tujci) in 7,8 % s pomočjo oglasov. Pri gostih iz Slovenije in Hrvaške je najpomembnejši informator zdravnik, pri gostih iz Italije (65,2 %) in Avstrije (44,0 %) pa so to prijatelji in znanci. To spoznanje je potrebno izkoristiti pri promociji zdravilišča v tujini.

6.5. POGOSTOST PRIHODOV V ROGAŠKO SLATINO

Prvič je bila v Rogaški Slatini dobra tretjina anketirancev (37,0 %). Med njimi je največ gostov iz Slovenije, ki jih je na zdravljenje napotilo zdravstveno zavarovanje (kar 42,7 % anketiranih Slovencev) ter gostov iz bolj oddaljenih držav (49,4 %), predvsem iz Rusije. Delež gostov, ki se v Rogaško Slatino vračajo **večkrat** (14,3 % jih je bila tu več kot desetkrat; nekateri tudi več kot tridesetkrat), je visok. Med gosti v starosti od 40 do 49 let jih je bila vsaj enkrat tu že polovica, v starosti od 60 do 69 let dve tretjini in v starosti nad 70 let kar tri četrtine (77,2 %). Med njimi je tudi največ gostov, ki prihajajo v Rogaško Slatino vsako leto.

Gosti iz Avstrije in Hrvaške dobro poznajo zdravilišče in se pogosto vračajo. Več kot desetkrat je bilo v Rogaški Slatini kar 33 % gostov iz Avstrije in 29,4 % iz Hrvaške. Delež povratnikov je visok tudi med gosti iz Italije (73,9 % jih je bilo v Rogaški Slatini že vsaj enkrat). Največ jih prihaja iz tržaške, goriške in videmske pokrajine (pomemben delež predstavljajo zamejski Slovenci).

Preglednica 39: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na število prihodov v zdravilišče in glede na dolžino bivanja v zdravilišču.

prihodi v zdravilišče	število	%	dolžina bivanja v zdravilišču	število	%
enkrat (prvič)	481	37,0	1 dan	26	2,0
dvakrat do trikrat	268	20,6	2 do 3 dni	56	4,3
štirikrat do petkrat	183	14,1	4 do 7 dni	346	26,6
šestkrat do desetkrat	182	14,0	8 do 14 dni	680	52,3
enajstkrat do dvajsetkrat	116	8,9	15 do 21 dni	179	13,8
enaindvajsetkrat in več	70	5,4	22 dni in več	13	1,0
skupaj	1300	100,0	skupaj	1300	100,0

Zanimiva je pogostost prihodov glede na način plačila. Anketiranci, ki jim je zdravljenje plačalo zdravstveno zavarovanje, so bili v Rogaški Slatini večinoma prvič (53,4 %). Vse višji postaja tudi delež gostov, ki si prvo zdravljenje v zdravilišču plačajo sami.

Tujci so odgovarjali tudi na vprašanje, kolikokrat so že bili v Sloveniji?. 57 anketirancev iz tujine (19 iz Avstrije, 13 iz Italije, 10 iz Rusije); to je 12,4 % tujcev, je bilo v Sloveniji prvič.

6.6. DOLŽINA BIVANJA GOSTOV V ROGAŠKI SLATINI

Iz podatkov SURS-a je razvidno, da se povprečna dolžina bivanja gostov v Rogaški Slatini zmanjšuje. V sedemdesetih letih je bila okoli 10 dni, v osemdesetih letih okoli 9 dni, v devetdesetih letih pa se je znižala na **6,3 dni**. Vzroka sta predvsem povečanje deleža samoplačnikov in s tem (ob visokih cenah) krajše bivanje gostov ter povečanje deleža gostov, ki pridejo na zdravniške preglede, na dopust, na razne seminarje in podobno.

Gosti, ki so bili zajeti v anketiranje, so bivali v Rogaški Slatini povprečno **10,6 dni**. Razkorak med obema navedenima podatkom kaže, da v anketiranje niso bili v dovoljni meri zajeti gosti, ki prihajajo v zdravilišče za krajši čas. Na vprašanje Koliko dni nameravate bivati v zdravilišču? jih je namreč več kot polovica odgovorila, da namerava bivati od **8 do 14 dni** (leta 1996 in 1997 večji del le 10 dni). Četrtna anketirancev (26,6 %) je prišla v Rogaško Slatino za **1 teden**, 14,8 % pa za **3 tedne in več**. Delež enodnevnih izletnikov in gostov, ki so tu bivali 2 do 3 dni (seminarji, zdravniški pregledi in podobno), je zelo nizek.

V povezavi z dolžino bivanja gostov v Rogaški Slatini so zanimive tudi naslednje ugotovitve:

- **Motiv za prihod v zdravilišče:** v Rogaški Slatini ostanejo najdlje gosti, ki so prišli na zdravljenje (63,1 % teh gostov biva 10 do 14 dni, 18,8 % pa več kot 14 dni). Največji del dopustnikov ostane v Rogaški Slatini le 1 teden (45,5 %).
- **Število prihodov v Rogaško Slatino:** gosti, ki pridejo v Rogaško Slatino prvič, bivajo v povprečju od 8 do 14 dni (49,1 % gostov). Povprečna dolžina bivanja se podaljšuje pri gostih, ki se redno vračajo v zdravilišče (ki so bili tu že šestkrat ali več). Med njimi jih 59 % biva v zdravilišču 2 tedna, 16,6 % pa 3 tedne ali več.
- **Državna pripadnost anketiranca:** zaradi bližine, možnosti večkratnega vračanja, pa tudi zaradi visokih cen, pride visok delež Slovencev v Rogaško Slatino le za 1 teden (31,2 %). Tujci prihajajo v zdravilišče najmanj za 10 do 14 dni (57,7 %) ali več (20 %). Le petina tujcev (18,3 %) biva tu 1 teden.
- **Vrsta objekta za bivanje:** opazna je tudi razlika med posameznimi vrstami bivalnih objektov. V novejših hotelih (Donat in Sava), kjer prevladujejo samoplačniki, biva največ gostov od 8 do 14 dni (51 %) ali manj (26,9 %). Tu biva tudi večina gostov, ki pride na seminarje in zdravniške preglede. V Zdraviliškem domu, hotelu Styria in hotelu Strossmayer biva večina gostov 14 dni (61,4 %), v hotelu Slovenija pa 1 teden (50,3 %). V prvih prevladujejo gosti, ki jih je v zdravilišče napotilo zdravstveno zavarovanje, v hotelu Slovenija pa samoplačniki.

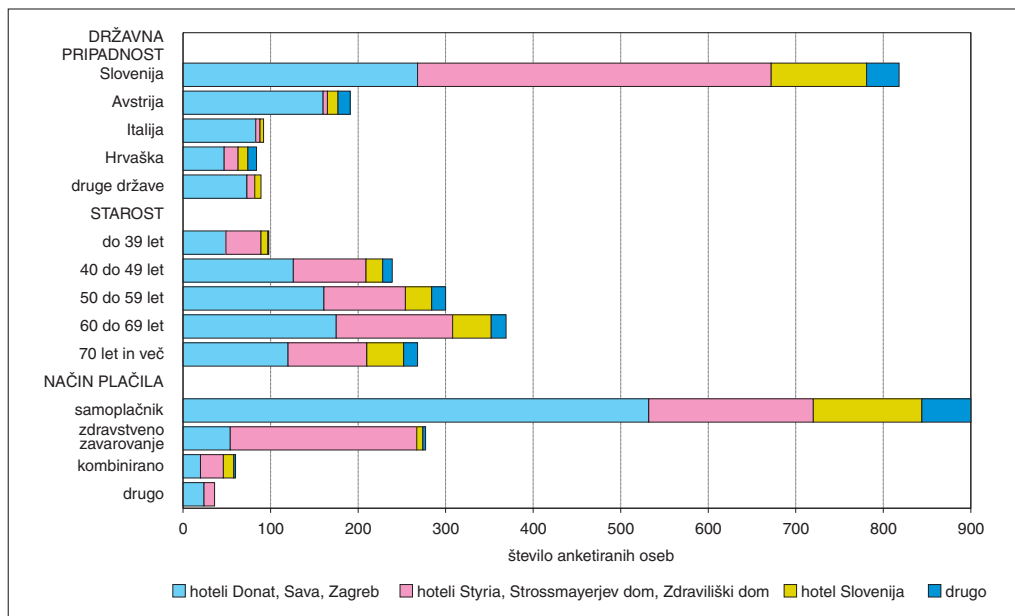
6.7. RAZPOREDITEV GOSTOV PO POSAMEZNIH TURISTIČNIH NAMESTITVENIH OBJEKTIH

Rezultati anketiranja prikazujejo dokaj podobno razporeditev gostov po namestitvenih zmogljivostih, kot jo prikazuje statistika nočitev podjetja Zdravilišče Rogaška.

Preglednica 40: Razporeditev anketiranih gostov po posameznih turističnih namestitvenih objektih v Rogaški Slatini ter primerjava z deležem nočitev po podatkih podjetja Zdravilišče Rogaška (Anketiranje v Rogaški Slatini 1994–1997; Zdravilišče Rogaška 1997).

namestitveni objekti	število gostov	% gostov	% nočitev (podatki Zdravilišča Rogaška)
hotel Donat	251	14,7	21,9
hotel Sava	590	34,5	37,6
hotel Zagreb	24	1,4	7,2
hotel Park	26	1,5	1,4
Zdraviliški dom (Grand hotel)	197	11,5	8,2
hotel Styria	256	15,0	6,4
hotel Strossmayer	82	4,8	3,5
hotel Slovenija	194	11,3	8,9
hotel Soča	16	0,9	1,9
vila Golf	21	1,2	–
zasebne sobe	37	2,2	0,8
drugo	16	1,0	2,2
skupaj ¹	1710	100,0	100,0

Opomba: ¹ ostali anketiranci niso bivali v Rogaški Slatini (enodnevni izletniki).

Slika 32: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na vrsto namestitvenega objekta v zdravilišču ter glede na državno pripadnost, starost in način plačila.

Skoraj polovica anketirancev je bivala v novejših in dražjih **hotelih Donat in Sava**, v katerih je bilo leta 1996 kar 47,1 % vseh hotelskih ležišč v zdravilišču. Kar 84,7 % vseh gostov je samoplačnikov. Tu biva tudi več kot polovica gostov, ki prihaja v Rogaško Slatino z družino (58 %) ali v organiziranih skupinah (55,7 %). Gosti iz Slovenije so v teh hotelih v manjšini (tu biva le 33,6 % vseh domačih gostov). Med tujci je največ gostov iz Avstrije in Italije (kar 79,8 % gostov iz obeh držav biva le v teh objektih).

Le petina anketiranih samoplačnikov (20,8 %) je bivala v *Zdraviliškem domu*, *hotelu Styria* in *hotelu Strossmayer*. Zaradi nižjih cen so v teh objektih med samoplačniki pretežno le gosti iz Slovenije. Večji del teh gostov je na zdravljenje napotilo zdravstveno zavarovanje (48,6 %). Zaradi nižjih cen ima značilno sestavo gostov tudi *hotel Slovenija*; kar 86,7 % je samoplačnikov, 76,2 % je gostov iz Slovenije.

V **drugih namestitvenih objektih** je bival le manjši del anketirancev (5,3 %). Zelo malo jih je bivalo v *zasebnih sobah* (2,2 %); med njimi večinoma le gosti iz Slovenije in Hrvaške. Povprečna letna zasedenost teh ležišč je zelo nizka (le okoli 2 %). Po podatkih SURS-a so leta 1996 ta ležišča predstavljala kar 15 % vseh nastanitvenih zmogljivosti v Rogaški Slatini, na njih pa je bilo zabeleženih le 0,7 % vseh nočitev.

6.8. TERAPEVTSKE POTREBE GOSTOV

Zdravilišče Rogaška je usposobljeno **za zdravljenje bolezni** požiralnika, želodca in dvanajstnika, tankega in debelega črevesa, bolezni jeter, žolčnika in trebušne slinavke, razne bolezni metabolizma, sladkorne bolezni, zmanjševanja čezmerne teže in drugo. V ta namen deluje več splošnih in specialističnih ambulant s področja gastroenterologije, kardiologije, fizioterapije, dermatologije, psihiatrije, ginekologije, žilne kirurgije in estetske plastične kirurgije. Od leta 1985 je zdravilišče registrirano tudi kot Center za preventivo, nadaljevalno zdravljenje in rehabilitacijo gastroenteroloških in metabolnih obolenj.

Osnovo zdravstvenih storitev v zdravilišču v Rogaški Slatini predstavlja **naravna mineralna voda Donat Mg**, ki je po kemijski sestavi edinstvena na svetu. Zaradi visoke vsebnosti za zdravje posebej koristnih snovi (balneomedicinsko pomembnih ionov) in dokazanih fizioloških učinkov je *učinkovito pomožno zdravilno sredstvo*. Zdravilna voda se uporablja pri zdravljenju ustreznih obolenj *v obliki pitne kure* in *v obliki kopeli*.

Velik del zdravilnosti pripisujejo *magneziju*, ki ga je v litru vode raztopljenega več kot 1000 mg. Magnezij je koencim v več kot 200 metabolnih procesih, omogoča oksidacijo maščobnih kislin, zmanjšuje raven holesterola, trigliceridov in sečne kisline v krvi. V Donatu Mg so tudi sulfati (več kot 2000 mg/l), ki v povezavi z magnezijem pospešujejo praznjenja žolčnika in prebavo. Hidrogenkarbonat (več kot 8000 mg/l) znižuje kislost želodnega soka, litij (okoli 2,5 mg/l) in bromid (okoli 0,4 mg/l) delujeta antidepresivno, fluorid (okoli 0,2 mg/l) učinkuje proti zobni gnilobi, številni drugi elementi pa so biokatalizatorji in jih organizem potrebuje za delovanje številnih encimskih reakcij.

Preglednica 41: Število opravljenih zdravniških in terapevtskih storitev leta 1986 in 1997 (Zdravilišče Rogaška 1999).

zdravniška storitev	leto 1986	leto 1997	terapevtska storitev	leto 1986	leto 1997
ambulantni pregledi	45117	24052	hidroterapija	189834	83334
instrumentalni pregledi	2255	4322	elektroterapija	25461	124553
ultrazvočni pregledi	3082	4498	kinezioterapija	83269	–
pregledi radiologa	4754	6702	mehanoterapija	3604	–
cikloergometrija	91	678	medicinska kozmetika	1637	–
EKG	2818	2560	ostali postopki	8208	–
akupunktura	677	617	fizioterapija	11998	–
pregledi medic. rehabilitacije	30467	15026	skupaj	324011	207887
skupaj	89261	58455			

Seznam **drugih terapevtskih postopkov** je zelo dolg. Mednje sodi kineziterapija, hidrokinestoterapija, balneogimnastika, hidrogalvanizacija, elektroterapija, magnetoterapija, termoterapija, mehanoterapija, fototerapija, inhalacijska terapija, akupunktura. Izvaja se tudi peloidna terapija z anorganskim fangom (Čujež 1982, 13–14). Gostom so na voljo razne masaže in drugi postopki. Celotna medicinska rehabilitacija poteka v stavbi Terapije na severni strani zdraviliškega parka, levo pa je Pivnica za izvajanje pitnih kur. Poleh različnih terapevtskih postopkov so gostom zdravilišča na voljo tudi različni programi, ki jih uvajajo v *bolj zdrav način življenja*, izboljšanje psihofizičnih sposobnosti in v izogibanje negativnemu stresu (na primer programi za odvajanje kajenja, programi za hujšanje, rekreativni in sprostitveni programi in podobno).

Zdravilišče vodi statistiko o opravljenih zdravniških in fizioterapevtskih storitvah. Med letoma 1986 in 1997 je (podobno kot pri obsegu turističnega prometa) opazno zmanjšanje vseh vrst zdravstvenih in fizioterapevtskih storitev. K temu je prispevalo tudi dejstvo, da je leta 1986 zdravstveno zavarovanje plačalo 67,4 % vseh zdravstvenih storitev, leta 1997 pa le še 43,7 % (Zdravilišče Rogaška 1999).

Med letoma 1994 in 1997 je kar 90,8 % vseh anketiranih gostov v Rogaški Slatini odgovorilo, da so v zdravilišču uporabili kakšnega od terapevtskih postopkov. Desetina anketirancev (9,5 %) je imela za **edini terapevtski postopek pitje mineralne vode**. Kot preventivno sredstvo so vodo pili pretežno gosti, ki so bili na dopustu ter svojci, ki so spremljali pacienta na zdravljenju. Pitje mineralne vode so kot edino terapevtsko sredstvo nadpovprečno uporabljali tudi gosti, ki so starejši od 70 let.

Po navodilih zdravnika je kar 81,3 % anketirancev uporabilo **enega ali več terapevtskih postopkov**. Največ različnih terapevtskih postopkov so uporabili gosti v starosti od 50 do 70 let (86 % vseh gostov v tej starosti) in tisti, ki jih je v zdravilišče napotilo zdravstveno zavarovanje (96,8 %). Terapevtske postopke so bolj uporabljali tujci (84,7 %) kot gosti iz Slovenije (79,4 %).

Najbolj pogosto uporabljen terapevtski postopek je ročna masaža; to je imelo kar 59,7 % vseh anketirancev. Sledijo pitje mineralne vode (53,1 %), mineralne kopeli, fango obloge, gimnastika in fizioterapija. Zeliščne kopeli so zastopane nekoliko manj; najbrž zaradi tega, ker so jih anketiranci povezovali z mineralnimi kopelmi. 7,2 % anketirancev ni navedlo, katere terapije so imeli. Poseben terapevtski postopek je tudi dietna prehrana, ki jo je imelo 2,6 % anketirancev.

Preglednica 42: Najbolj pogoste vrste terapevtskih postopkov v Rogaški Slatini glede na delež anketiranih gostov, ki jih je uporabil.

vrsta terapevtskega postopka	% gostov	vrsta terapevtskega postopka	% gostov
pitje vode	53,1	telovadba	13,7
ročna masaža	59,7	razgibavanje, fizioterapija	9,2
podvodna masaža	8,2	elektroterapija	3,8
mineralne kopeli	46,5	razne terapije (ni določeno)	7,2
zeliščne kopeli	9,0	drugo	4,9
fango obloge	16,2	dietna prehrana	2,6
inhalacije	3,8		

6.9. REKREACIJSKE POTREBE GOSTOV

Poleg različnih vrst terapevtskih postopkov so gostom na voljo tudi različni športno-rekreacijski objekti in naprave, ki popestrijo turistično ponudbo (zlasti tistim, ki so prišli v zdravilišče na oddih in rekreacijo ali na zdravstveno preventivo). V športnem parku so trim steza, mini golf, balinišče, večnamensko športno igrišče, kegljišče in lokostrelsko vadblišče. Zdravilišče ponuja 6 zunanjih igrišč za tenis in športno dvorano s 4 igrišči in igriščem za squash. V pokritih objektih so gostom na voljo kopalni bazen (v hote-

Preglednica 43: Najbolj pogoste rekreacijske aktivnosti v Rogaški Slatini glede na delež anketiranih gostov, ki se je rekreiral.

vrsta rekreacijske aktivnosti	% gostov	vrsta rekreacijske aktivnosti	% gostov
sprehajanje	43,6	igranje golfa (na vadišču)	0,6
plavanje	37,6	telovadba	4,1
igranje tenisa	11,2	fitness	5,4
kolesarjenje	2,2	savna	3,4
igranje mini golfa	2,1	drugo	0,9

lu Donat), savne in fitness studio, na prostem pa vadbišče za golf in smučišče z umetnim zasneževanjem na Janini. Med anketiranjem še ni bilo zgrajeno novo termalno kopališče (ob PTC Sonce), ki je začelo delovati leta 1998.

Na vprašanje Ali ste se v Rogaški Slatini tudi kaj rekreirali, oziroma uporabljali športno-rekreacijske objekte in naprave? je tretjina (33,6 %) anketirancev odgovorila, negativno. Med njimi so nadpovprečno zastopani starejši gosti in tisti, ki so prišli na zdravljenje.

Največ anketirancev (43,6 %) se je **sprehajalo**, vendar pa je bilo to skoraj za polovico gostov edina rekreacijska aktivnost. Urejen zdraviliški park, okoliški gozdovi in bližnji razgledni vrhovi s slikovito okolico (na primer Bellevue) so zelo primerni za tako obliko rekreacije. Zanimivo je, da si je veliko gostov želelo še boljše urejenost sprehajalnih poti in boljše označbo.

S **plavanjem** se je ukvarjala dobra tretjina gostov (37,6 %). Delež bi bil višji, če bi bilo na voljo več vodnih površin (med anketiranjem je bil edini pokriti bazen le v hotelu Donat). Po mnenju anketirancev je bila to največja pomankljivost v turistični ponudbi zdravilišča. Bazen so uporabljali predvsem gosti, ki so bivali v hotelu Donat (66,7 % vseh anketirancev iz tega hotela); iz drugih hotelov le tretjina gostov.

Z **drugimi rekreacijskimi aktivnostmi** se je (zaradi razmeroma visoke starosti) ukvarjal le manjši del gostov. Tenis je igralo le 11,2 % anketirancev, medtem ko je kolesarilo, igralo mini golf ali vadilo na vadišču za (pravi) golf manj kot 2 % anketirancev.

Glede na rezultate ankete so **obstoječi športno-rekreacijski objekti** v Rogaški Slatini dokaj **slabo izkoriščeni** oziroma za njih (glede na prevladujoče starejše goste) ni pravega zanimanja. Z rekreacijo se namreč bolj ukvarjajo le gosti, ki so prišli v zdravilišče na dopust (v tej skupini gostov 61,5 % anketirancev) in mlajši od 50 let (61,8 %).

6.10. IZLETNIŠKA AKTIVNOST GOSTOV V ROGAŠKI SLATINI IN OKOLICI

Za ugotavljanje akcijskega radija gostov zdravilišča smo anketirance povprašali, ali ste bili med bivanjem v zdravilišču kje na izletu. Pri tem je bilo mišljeno vsako gibanje zunaj zdraviliško-turistične in oskrbnostoritvene cone Rogaške Slatine (to je osrednjega dela naselja).

Kar 44,5 % anketirancev je odgovorilo, da **na izletu niso bili**. Med njimi so bili nadpovprečno zastopani gosti, starejši od 70 let (54,5 % vseh gostov v tej starosti), tisti, ki jih je v zdravilišče napotilo zdravstveno zavarovanje (56,3 %), ali pa so prišli v Rogaško Slatino brez osebne avtomobila (51 %). **Najbližja sprehajalna območja** (*okoliški hribi in izletniške točke*) so bila edina izletniška točka 12,5 % anketirancev.

43 % anketirancev je izjavilo, da so **bili na izletu tudi drugje** kot le na okoliških hribih. Med njimi so nadpovprečno zastopani gosti, ki so prišli v Rogaško Slatino na dopust (60,3 %), tujci (51,6 %; med Italijani kar 59,8 %) in gosti v starosti od 40 do 59 let. Zanimivo je, da se je za izlet odločilo več gostov, ki so v Rogaški Slatini že bili (45 %), od tistih, ki so bili tu prvič (40,1 %). Pri slednjih je bilo v večini primerov zdravljenje prevladujoč motiv za obisk zdravilišča, zato so večji del časa namenili tej dejavnosti.

Preglednica 44: Najbolj pogosta izletniška območja glede na delež anketiranih gostov v Rogaški Slatini.

izletniška območja	% gostov	izletniška območja	% gostov
okolica zdravilišča (Bellevue ...)	26,7	Ptuj, Ptujška Gora	4,8
steklarne v Rogaški Slatini	10,9	Maribor	2,4
Boč, Donačka gora	6,2	Celje	2,0
območje Olimja (Sopote)	12,6	drugo (v Sloveniji)	5,2
Atomske Toplice (Podčetrtek)	18,7	Hrvaška	1,5

V tem pogledu Rogaška Slatina posebej ne izstopa, saj je **manjša prostorska mobilnost gostov** značilna za večino klasičnih zdraviliških krajev, v katerih so prevladujoči motivi zdravljenje, rehabilitacija ali zdravstvena preventiva. Ker so gosti zdravilišča vezani na vsakodnevne terapijske postopke, so manj mobilni. Čez dan se večinoma zadržujejo le v zdraviliškem parku ali gredo na sprehod v okolico.

Najbolj obiskana izletniška območja gostov v Rogaški Slatini so *okoliški hribi* (*Bellevue, Janina, Cvetlični hrib, Tavčarjev hrib, Tržaški hrib*). Tu je bila kar četrtnina vseh anketirancev (26,7 %). Sledi obisk *Atomskih Toplic* (18,7 %) in *območja Olimja z okolico* (12,6 %). Na tem območju se je razvila prava turistična regija s kopališčem v Atomskih Toplicah in več izletniškimi točkami (grad Olimje, kmečki turizem Jelenov greben, kmetija Amon, tovarna čokolade, pivovarna). Območje je zelo zanimivo za tujce, saj je bilo tu na izletu kar 36 % Avstrijcev in 33 % Italijanov, med Slovenci pa le 13,2 %. Velik del izletnikov se je pripeljal organizirano s turističnim vlakom. Del anketirancev je tudi izjavil, da so se redno ali občasno peljali z osebnim avtomobilom *na kopanje v Atomske Toplice*.

Ker predstavljajo del turistične ponudbe Rogaške Slatine tudi proizvodi iz stekla in kristala, smo med izlete uvrstili tudi obisk *industrijske prodajalne pri Steklarni Rogaška in pri Steklarski šoli* v Tržišču (10,9 %). Pogostejši izletniški točki sta tudi Boč in Donačka gora (6,2 % gostov). Manjši del gostov je bil na izletu na Ptujski gori in na Ptuj, v Mariboru, Celju, drugje v Sloveniji in na Hrvaškem. Kljub temu da se cerkev na Sladki gori pojavlja v več vodnikih, jo je obiskalo le nekaj anketirancev. Te izlete so anketiranci večinoma opravili individualno z osebnimi avtomobili.

6.11. ZADOVOLJSTVO GOSTOV Z ZDRAVSTVENO IN TURISTIČNO PONUDBO

Anketirance smo vprašali, kako so zadovoljni z zdravstveno in turistično ponudbo v Rogaški Slatini. **Z zdravstvenimi storitvami** so bili skoraj vsi zelo zadovoljni in niso imeli pripomb. Le nekaj gostov je izjavilo, da ima zdravstveno osebje monopolni položaj in imajo zaradi tega slab odnos do bolnikov.

Preglednica 45: Ocena turistične ponudbe v Rogaški Slatini s strani anketiranih gostov.

ocena turistične ponudbe	število gostov	% gostov
1 – zelo nezadovoljni	1	0,1
2 – nezadovoljni	32	2,5
3 – še kar zadovoljni	129	9,9
4 – zadovoljni	601	46,2
5 – zelo zadovoljni	537	41,3
skupaj	1300	100,0

Nekoliko manj enotne so bile **ocene turistične ponudbe**, ki je dobila **povprečno oceno 4,26**. Del anketirancev je kot razlog za nižjo oceno navedel slabo opremo v starejših hotelih, neprijazno osebje, slabo hrano, različna doplačila za nujne storitve, hrup, neurejenost okolja in drugo.

Najvišje so turistično ponudbo ocenili starejši gosti (4,45), ki večinoma niso imeli pripomb in niso pogrešali dodatne ponudbe. Slabše so turistično ponudbo ocenili mlajši gosti (4,06), samoplačniki (4,00), ki za svoj denar zahtevajo boljšo storitev, ter gosti, ki so v Rogaški Slatini že bili (4,22). Njihova glavna pripomba je bila, da se objekti in ponudba slabšajo. Zaradi tega se je povprečna ocena 4,32 leta 1994 znižala na 4,22 leta 1997. Nekoliko višje od povprečja so turistično ponudbo ocenili le gosti iz Hrvaške in Avstrije.

Na vprašanje Ali imate kakšno pripombo na turistično ponudbo – kaj pogrešate, zlasti med turistično infrastrukturo? je kar 30,3 % anketirancev odgovorilo pozitivno. Največ **pripomb na turistično ponudbo** so imeli mlajši gosti (kar 47,7 % teh gostov) in gosti, ki so prišli na dopust (35,9 %).

Največ anketirancev (20,8 %) je *pogrešalo bazen* (pokrit in na prostem). Ugotavljali so, da so že v večini slovenskih zdravilišč zgradili tako imenovane termalne riviere, ki so zelo popestrile turistično ponudbo. Bazensko ponudbo najbolj pogrešajo gosti, ki so prišli v Rogaško Slatino na dopust (27,9 % teh gostov), mlajši gosti (30,6 %), samoplačniki (24,3 %) in tujci. Kar nekaj med njimi se je redno ali občasno vozilo v Atomske Toplice. Z odprtjem termalnega kopališča v Rogaški Slatini (leta 1998) se je stanje izboljšalo.

Ta sestava gostov je želela tudi *več zabave in razvedrila* (8,6 % anketirancev), kar pa je bilo v nasprotju z zahtevami starejših gostov, ki so želeli mir in so (poleg mineralne vode in zdravstvenih storitev) le-tega ocenjevali kot eno največjih vrednot zdravilišča. S *kulturnimi prireditvami* je bila večina gostov zadovoljna.

Med mnenji in pripombami anketirancev izpostavljam naslednje:

- Gosti, ki že vrsto let prihajajo v Rogaško Slatino, ugotavljajo, da je zadnjih deset let stanje vedno slabše. Hoteli se ne obnavljajo, nekateri so zaprti in propadajo. Gosti želijo, da bi se *izboljšal standard v hotelih*. Cenejši namestitveni objekti, ki še obratujejo (hotel Styria, Grand hotel, Strossmayerjev dom), so bili nazadnje prenovljeni v drugi polovici sedemdesetih let ali še prej, zato jih je nujno potrebno obnoviti. Obnove sta potrebna tudi novejša hotela Donat in Sava, če želita zadržati tuje goste in goste samoplačnike. Nad opremljenostjo sob se najbolj pritožujejo gosti v Zdraviliškem domu in hotelu Styria. Čeprav jih je v zdravilišče napotilo zdravstveno zavarovanje (penzioni so zato cenejši), gosti menijo, da bi standard moral biti višji.
- Gosti v hotelu Donat, Styria in Zdraviliškem domu, ki bivajo na vzhodni strani hotelov ob cesti proti Cvetličnemu hribu, se pritožujejo zaradi *prometnega hrupa* (dostava v hotele s tovornjaki ob 6. uri zjutraj, lokalni promet), hkrati pa ugodno ocenjujejo ureditev dela Celjske ceste in sprehajalno območje.
- Nekateri goste moti slaba *urejenost okolice*, zlasti sprehajalnih poti (želijo boljše označbe, več počivališč, oziroma klopi, več košev za smeti in podobno). Družine z otroki (ki pa jih pride v zdravilišče zelo malo) pogrešajo *otroško igrišče*. Na ureditev osrednjega dela zdraviliškega parka gosti niso imeli pripomb.
- Med pripombami na *turistično infrastrukturo* so anketiranci opozorili le na pomanjkanje vodnih površin in površin za sončenje. Večina gostov ne pogreša novih športno-rekreacijskih objektov in naprav, obstoječe pa zelo malo uporablja. Če upoštevamo rezultate ankete, je izgradnja športno-rekreacijskega centra vprašljiva naložba. Za njegovo izkoriščenost bi morali v zdravilišču pridobiti večji delež mlajših gostov z drugačnimi (nezdravstvenimi) motivi.

6.12. PRIMERJAVA REZULTATOV ANKETIRANJA V ROGAŠKI SLATINI Z REZULTATI DRUGIH ANKETIRANJ V SLOVENSКИH ZDRAVILIŠČIH

Rezultate anketiranja v Rogaški Slatini sem primerjal z rezultati podobnih anketiranja v slovenskih zdraviliščih v zadnjih desetih letih, čeprav je treba opozoriti, da med primerjanimi analizami obstaja cela

vrsta razlik, ki zmanjšujejo možnost neposredne primerjave. Najpomembnejša je ta, da obstoječe analize podajajo rezultate anketiranja gostov *le za skupino slovenskih zdravilišč* in ne za posamezne zdraviliške kraje. Še manj primerna je primerjava z rezultati anketiranja v tujini (na primer Bauer 1993 in drugi).

Primerjalne analize so naslednje:

- Anketiranje gostov v večjih slovenskih zdraviliščih leta 1987, ki ga je izvedel Inštitut za marketing z VEKŠ-a Univerze v Mariboru (Pauko 1988). Anketirali so 722 gostov (to je 0,29 % vseh gostov v slovenskih zdraviliščih leta 1987); med anketiranci je bilo 63,6 % domačih gostov (tudi iz nekdanje Jugoslavije).
- Anketiranje tujih gostov v slovenskih zdraviliščih v poletni sezoni leta 1994, ki ga je izvedel Zavod Republike Slovenije za statistiko (Škafar Božič 1995); anketirali so 629 tujih gostov (to je 0,67 % vseh tujih gostov v slovenskih zdraviliščih leta 1994).
- Anketiranje tujih gostov v slovenskih zdraviliščih v poletni sezoni leta 1997, ki ga je izvedel Statistični urad Republike Slovenije (Škafar Božič 1998); objavljeni so le relativni podatki, tako da ni podatka o številu anketiranih gostov.
- anketiranje gostov v Atomskih Toplicah leta 1999 in 2000, ki ga je izvedel avtor (Horvat 1999, 2000); anketiranih je bilo 617 gostov (to je 0,64 % vseh gostov v Atomskih Toplicah v obravnavanem obdobju); med anketiranci prevladujejo domači gosti (94,3 %), saj je zdravilišče usmerjeno predvsem na domači trg.

Zanimiva je primerjava **prevladujočih motivov**, ki so jih navedli anketiranci, da so se odločili za prihod v zdravilišče. Po ugotovitvah Pauka (1988, 37–40) se je v drugi polovici osemdesetih let več kot tri četrtine takratnih **domačih gostov** odločilo za obisk zdravilišča zaradi *zdravljenja*. Danes takšni deleži veljajo predvsem za tako imenovana klasična zdravilišča v Sloveniji (med katerimi so na primer Rogaška Slatina, Dobrna, Laško, Dolenjske Toplice in druga), ki razen zdravljenja, zdravstvenih terapij in zdravstvene preventive večinoma ne nudijo drugih turističnih ponudb, ki bi v zdravilišče privabile različne goste.

Medtem pa je v zadnjem desetletju kar nekaj slovenskih zdravilišč (na primer Čateške Toplice, Moravske Toplice, Atomske Toplice) dopolnilo in spremenilo svojo turistično ponudbo, tako da prihaja v njih večina gostov (zlasti v poletni sezoni) na *dopust in rekreacijo*. Tako imenovane termalne riviere z raznovrstnimi in atraktivnimi vodnimi površinami mnogim gostom predstavljajo nadomestilo za morje, privabljajo pa tudi enodnevne izletniške goste. S sindikalnim turizmom (počitniškimi stanovanji podjetij) in z oddajanjem apartmajev se je v teh zdraviliščih bistveno povečal obseg turističnega prometa (vsa tri našeta zdravilišča so po številu nočitev leta 1996 prehitela Rogaška Slatina), v nekaterih pa so gosti z zdravstvenim motivom celo v manjšini. Tako je na primer v poletni sezoni leta 1999 in 2000 v Atomske Toplice prišlo na zdravljenje, rehabilitacijo ali zdravstveno preventivo le 28,0 % anketirancev, medtem ko jih je na dopust prišlo kar 50,2 %; 21,7 % pa je bilo enodnevni kopalnih gostov (Horvat 1999, 2000).

Tuje goste v slovenska zdravilišča privablja predvsem možnost *oddih, sprostitve, rekreacije*, s tem pa je povezana tudi zdravstvena preventiva. Že v prejšnjem desetletju je s temi motivi prišlo kar 68,7 % vseh gostov, v poletni sezoni leta 1997 pa 70,7 %. Nato sledi zdravstveni motiv, ki je leta 1987 privabil v slovenska zdravilišča 31,3 % tujcev (Pauko 1988, 38), v poletni sezoni leta 1997 pa le 7,4 % (Škafar Božič 1998, 41).

Treba je opozoriti, da je pri rezultatih anketiranja leta 1994 in 1997 vpliv poletne sezone zelo očiten in nereprezentativen. To ugotavlja tudi Škafarjeva (1995, 40), ki navaja, da so tujci prihajali v zdravilišča julija in avgusta predvsem na počitnice, septembra in oktobra pa je že bil najpomembnejši zdravstveni motiv. Na višji delež tujih gostov z zdravstvenim motivom kažejo tudi ugotovitve v Rogaški Slatini, saj je med letoma 1994 in 1997 s tem motivom prišlo v zdravilišče kar 35,9 % tujih gostov.

Število prihodov v zdravilišče kaže, da je bila ob anketiranju slaba polovica **domačih gostov** v zdravilišču prvič, dobra tretjina jih je bila drugič ali tretjič in le nekaj odstotkov jih je bilo v zdravilišču že več kot petkrat. To potrjuje dejstvo, da gre večina Slovencev v zdravilišče le nekajkrat v življenju na zdravljenje, le manjši del pa jih gre na vsakoletno zdravstveno preventivo. Opaziti pa je povečevanje števila

Preglednica 46: Primerjava deležev gostov glede na prevladujoč motiv za prihod v zdraviliški kraj v Sloveniji (anketiranje v Rogaški Slatini 1994–1997; Pauko 1988; Škafar Božič 1995; Škafar Božič 1998; Horvat 1999, 2000).

motivi	% gostov							
	Rogaška Slatina			zdraviliški kraji v Sloveniji				Atomske Toplice
	leta 1994 do 1997			leto 1987		leto 1994	leto 1997	leti 1999 in 2000
območje anketiranja								
obdobje anketiranja								
vrsta gostov ¹	vsi	domači	tuji	domači	tuji	tuji	tuji	vsi
zdravljenje	48,6	55,5	35,9	76,6	31,3	18,2	7,4	20,4
zdravstvena preventiva	23,1	18,5	31,6	15,0	57,1	23,2	39,0	7,6
dopust, rekreacija	24,0	21,8	28,1	7,6	11,6	36,2	31,7	50,2
izlet, turistični obisk	3,5	3,0	4,4	–	–	–	–	17,8
drugo	0,8	1,2	–	0,8	–	22,4	21,9	3,9
število gostov	1754	1090	664	459	263	629	–	617

Opomba: ¹ leta 1987 so domači gosti vsi državljani nekdanje Jugoslavije, leta 1994 pa le Slovenije.

Preglednica 47: Primerjava deležev gostov glede na pogostost prihodov v zdraviliški kraj v Sloveniji (anketiranje v Rogaški Slatini 1994–1997; Pauko 1988; Škafar Božič 1995; Škafar Božič 1998; Horvat 1999, 2000).

prihodi v zdravilišče	% gostov							
	Rogaška Slatina			zdraviliški kraji v Sloveniji				Atomske Toplice
	leta 1994 do 1997			leto 1987		leto 1994	leto 1997	leti 1999 in 2000
območje anketiranja								
obdobje anketiranja								
vrsta gostov ¹	vsi	domači	tuji	domači	tuji	tuji	tuji	vsi
enkrat (prvič)	37,0	42,7	26,6	44,8	–	43,3	38,1	24,0
dvakrat do trikrat	20,6	37,1	30,3	18,2	–	27,7	25,2	25,4
štirikrat do petkrat	14,1	12,1	17,4	37,0	–	11,8	17,7	16,4
šestkrat do desetkrat	14,0	4,8	16,6	↓	–	10,2	6,0	16,7
enajstkrat in več	14,3	3,3	9,1	↓	–	7,0	13,0	17,5
število gostov	1754	1090	664	459	263	629	–	617

Opomba: ¹ leta 1987 so domači gosti vsi državljani nekdanje Jugoslavije, leta 1994 pa le Slovenije.

večkratnih prihodov v zdravilišče v tistih zdraviliščih, ki so se preusmerila predvsem v rekreacijsko turistično ponudbo in v katerih imajo številna slovenska podjetja svoja počitniška stanovanja (sindikalni turizem). Tako je bilo na primer ob anketiranju v Atomskih Toplicah tam prvič le 24,0 % anketirancev (Horvat 1999, 2000).

Tuji gosti izkazujejo v Rogaški Slatini višje število večkratnih prihodov. Vzrok je predvsem dolgotrajna tradicija, indikacije na osnovi edinstvene mineralne vode in poznavanja zdravilišča (predvsem pri Avstrijcih in Hrvatih). Večkratnost prihodov tujcev v druga zdravilišča je nižja, saj so nekatera zdravilišča mlajša po nastanku, manj znana in imajo podobne indikacije. Visok delež tujcev se odloča tudi za spoznavanje in obisk različnih zdravilišč.

Po podatkih SURS-a se je v zadnjih desetih letih v slovenskih zdraviliščih **povprečna dolžina bivanja gostov pri domačih gostih** zmanjšala za več kot tretjino (s 8,3 dni na 5,5 dni). Predvsem se je

Preglednica 48: Primerjava deležev gostov glede na dolžino bivanja v zdraviliškem kraju v Sloveniji (anketiranje v Rogaški Slatini 1994–1997; Pauko 1988; Škafar Božič 1995; Škafar Božič 1998; Horvat 1999, 2000).

dolžina bivanja gostov	% gostov							
	Rogaška Slatina			zdraviliški kraji v Sloveniji				Atomske Toplice
	leto 1994 do 1997			leto 1987	leto 1994	leto 1997	leti 1999 in 2000	
območje anketiranja								
obdobje anketiranja								
vrsta gostov ¹	vsi	domači	tuji	domači	tuji	tuji	tuji	vsi
1 do 3 dni	6,3	7,6	3,9	3,3	1,3	40,1	32,1	27,9
4 do 7 dni	26,6	31,2	18,3	13,0	28,1	33,8	34,6	45,4
8 do 10 dni	52,3	49,3	57,7	30,5	9,9	11,2	10,5	13,4
11 do 14 dni	↓	↓	↓	30,1	28,1	11,2	10,1	11,3
15 dni in več	14,8	11,9	20,1	23,1	32,6	3,7	12,7	1,9
število gostov	1754	1090	664	459	263	629	–	617

Opomba: ¹ leta 1987 so domači gosti vsi državljani nekdanje Jugoslavije, leta 1994 pa le Slovenije.

znižal delež gostov, ki so v zdravilišču bivali več kot dva tedna (v Rogaški Slatini je bilo takih le 11,9 % domačih gostov), povečal pa se je delež gostov, ki so bili v zdravilišču le 7 dni (v Rogaški Slatini je takih 31,2 % domačih gostov, v Atomskih Toplicah pa celo 45,4 %). Če je bila dolžina bivanja v zdravilišču v preteklosti povezana predvsem z dolžino trajanja zdravstvenih programov, je danes vse bolj povezana z motivi gostov, njihovimi finančnimi možnostmi, v počitniških stanovanjih podjetij pa tudi z dolžino trajanja posamezne izmene sindikalnih gostov. Bližina, možnost rekreacije ter obsežne in atraktivne vodne površine privabljajo v nekatera zdravilišča tudi enodnevne izletniške goste; v Atomskih Toplicah kar 21,7 % anketirancev (Horvat 1999, 2000).

Pri **tujih gostih** je opazno, da jih je v zdravilišču v poletni sezoni leta 1997 bival največji del le 4 do 7 dni ali celo manj (Škafar Božič 1998, 42). V celoletnem povprečju pa je njihova povprečna dolžina bivanja daljša in je podobna kot pri domačih gostih. To velja predvsem za tako imenovana klasična zdravilišča, kar je razvidno na primeru Rogaške Slatine (57,7 % anketirancev iz tujine je bivalo 8 do 14 dni, 20,1 % pa več kot 14 dni).

Socio-demografska sestava gostov kaže večjo primerljivost med anketirani v Rogaški Slatini in slovenskih zdraviliščih v prejšnjem desetletju, medtem ko menim, da ugotovljena sestava tujih gostov v slovenskih zdraviliščih v poletni sezoni 1994 in 1997 ni reprezentativna za celoletno obdobje.

Rezultati anketiranja v slovenskih zdraviliščih leta 1987 in v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997 kažejo, da je skoraj polovico obiskovalcev zdravilišč starejših od 60 let in neaktivnih. Vendar to velja le za klasična zdravilišča. Anketiranje v Atomskih Toplicah kaže, da je sicer še vedno močno zastopana zrela aktivna generacija med 50 in 65 let, vendar pa najvišji delež (28,8 %) že dosega mlajša generacija med 20 in 39 let (Horvat 1999, 2000). Tudi razmeroma mlajša **starostna sestava** tujih gostov v slovenskih zdraviliščih v poletni sezoni leta 1997 (nad 60 let je imelo le 26,6 % anketirancev) (Škafar Božič 1998, 40) je posledica prevladujočega počitniškega in preventivnega motiva ter večjega deleža izletniških gostov.

Ekonomska sestava gostov iz Slovenije se je v zadnjih desetih letih spremenila v skladu z zmanjšanjem deleža aktivnih oseb in povečanjem deleža upokojencev. To je skladno tudi z višjim deležem starejših gostov v Rogaški Slatini. Drugačne rezultate pa dajejo anketiranja v primerjalnih analizah. V slovenskih zdraviliščih je bilo v poletni sezoni 1997 med tujimi gosti upokojenih le 31,6 % anketirancev (Škafar Božič 1998, 40) med vsemi gosti v Atomskih Toplicah pa 44,9 % gostov (Horvat 1999, 2000).

Preglednica 49: Primerjava starostne in ekonomske sestave gostov (v %) v zdraviliških krajih v Sloveniji (anketiranje v Rogaški Slatini 1994–1997; Pauko 1988; Škafer Božič 1995; Škafer Božič 1998; Horvat 1999, 2000).

starostna in ekonomska sestava gostov	% gostov							
	Rogaška Slatina			zdraviliški kraji v Sloveniji				Atomske Toplice
	območje anketiranja			obdobje anketiranja				leti 1999 in 2000
	vrsta gostov ¹			leta 1994 do 1997	leto 1987	leto 1994	leto 1997	
	vsi	domači	tuji	domači	tuji	tuji	tuji	vsi
do 19 let	0,2	0,2	–	16,4	3,4	0,5	1,7	6,0
20 do 39 let	8,8	12,3	3,3	↓	↓	33,3	24,1	28,8
40 do 49 let	19,8	20,9	18,1	45,4	54,8	23,4	25,0	17,7
50 do 59 let	22,6	22,8	22,3	↓	↓	19,5	22,6	25,1
60 let in več	48,6	43,8	56,3	38,2	41,8	23,3	26,6	22,4
aktivne osebe	41,0	44,6	34,7	55,4	29,8	67,8	61,0	47,2
upokojenci	53,7	51,7	57,1	41,3	51,3	27,0	31,6	44,9
vzdrževane osebe	4,1	3,0	5,9	3,3	18,9	1,7	4,2	6,0
drugi	1,2	0,7	2,3	–	–	3,5	3,2	1,9
število gostov	1754	1090	664	459	263	629	–	617

Opomba: ¹ leta 1987 so domači gosti vsi državljani nekdanje Jugoslavije, leta 1994 pa le Slovenije.

Zadnje primerjano vprašanje je **zadovoljstvo gostov s turistično ponudbo** v zdraviliških krajih. V Rogaški Slatini je bilo kar 46,2 % anketirancev zadovoljnih s turistično ponudbo, 41,3 % pa zelo zadovoljnih. Tuji gosti so bili celo bolj zadovoljni od domačih. Dokaj *visoka ocena turistične ponudbe* sicer kaže na zadovoljstvo gostov (predvsem manj zahtevnih starejših gostov, ki so v večini in tradicionalno prihajajo v zdravilišče zaradi dobrih zdravstvenih uslug in mineralne vode), po drugi strani pa številne dobronamerne kritike in pripombe anketiranih gostov kažejo na nujnost izboljšav in sprememb v ponudbi zdravilišča.

Gosti izražajo predvsem *željo po izboljšanju standarda namestitvenih objektov*, kar je nujno prav v vseh objektih. Starejši namestitveni objekti (hotel Styria, Grand hotel, Strossmayerjev dom) so bili nazadnje obnovljeni v drugi polovici sedemdesetih let ali še prej, zato so nujno potrebni generalne obnove. Obnove sta potrebna tudi novejša hotela Donat in Sava. Sicer bo turistični promet še bolj nazadoval kot je v zadnjih letih.

Med letoma 1994 in 1996 se je število nočitev v Rogaški Slatini zmanjšalo za 23,6 %, število nočitev domačih gostov pa celo za 28,9 %. Vzrokov za zmanjšanje turističnega prometa z anketo nismo ugotavljali, po nekaterih odgovorih pa se da sklepati, da so primarni vzrok za domače goste dokaj visoke cene (zaradi česar se krajšajo povprečne dolžine bivanja v zdravilišču), tuji pa se najbolj pritoževali nad slabo dodatno turistično in trgovsko ponudbo, pomanjkanjem zabave in možnostjo plavanja.

Podobno visoko stopnjo zadovoljstva izražajo tudi **tuji gosti** v slovenskih zdraviliških leta 1997 (Škafer Božič 1998, 43), še zlasti pri kakovosti storitev v nastanitvenih objektih, glede kakovosti hrane, razmerja cena: kakovost, glede gostoljubnosti prebivalstva, pri oceni narave in pokrajine, glede miru in tišine ter osebne varnosti med bivanjem v Sloveniji. Najbolj nezadovoljni pa so bili glede prometne dostopnosti, cestnih povezav, ter možnosti za nakupe v zdraviliških krajih.

Za nadaljnji razvoj turistične ponudbe v zdraviliških krajih je zato zelo pomembna ugotovitev, da je bila slaba polovica tujih gostov sicer zadovoljna s pestrostjo kulturnih prireditev, možnostjo izbire izletov ter možnostmi za razvedrilo in športne aktivnosti, obenem pa je bila z njimi zelo zadovoljna manj kot petina anketirancev (podobne pripombe so imeli tudi anketiranci v Rogaški Slatini). Na tem segmentu turistične ponudbe torej čaka turistične delavce v zdraviliških krajih se veliko dela.

7. DEMOGRAFSKI IN GOSPODARSKI RAZVOJ V ROGAŠKI SLATINI

Demografski razvoj Rogaške Slatine je tesno povezan z gospodarskim razvojem naselja. Neagrarne dejavnosti so se sredi agrarne pokrajine začele razvijati že na začetku 19. stoletja. Zdraviliška dejavnost ter z njo povezane spremljevalne dejavnosti so bile skozi celotno 19. in prvo četrtino 20. stoletja odločilen dejavnik razvoja naselja. Po letu 1927 se je v Rogaški Slatini začela razvijati tudi industrija, ki je po drugi svetovni vojni postala prevladujoč dejavnik gospodarskega razvoja.

Velika gospodarska moč Rogaške Slatine (v primerjavi s svojo okolico) je vseskozi privlačevala prebivalstvo. Velik del prebivalstva se je zaradi zaposlitve tudi priselil v naselje. Rogaška Slatina je postala največje in gospodarsko najbolj razvito naselje v nekdanji občini Šmarje pri Jelšah. Z novo komunalno ureditvijo je leta 1994 postala občinsko središče z okoli 5000 prebivalci in prav toliko delovnimi mesti.

V prvem delu poglavja je prikazan *demografski razvoj* v Rogaški Slatini od sredine 19. stoletja do zadnjega popisa prebivalstva leta 1991 ter do leta 1999. Prikazane so tudi nekatere osnovne značilnosti prebivalstva in gospodinjstev. V drugem delu je prikazan *gospodarski razvoj* naselja s poudarkom na ekonomski sestavi prebivalstva, razvoju in sestavi delovnih mest v Rogaški Slatini ter dnevni migraciji delovne sile. Poudarjeno je razmerje med turistično in industrijsko funkcijo.

Večina **statističnih podatkov** se nanaša na rezultate **popisov prebivalstva in gospodinjstev**, ali pa so pridobljeni iz drugih baz podatkov Statističnega urada Republike Slovenije. Za primerjavo so dodani podatki za širšo okolico, to je nekdanjo občino Šmarje pri Jelšah (zdaj upravno enoto) in Slovenijo.

Za leto 1991 so bili pridobljeni tudi nekateri podatki po popisnih okoliših, kar je omogočilo **notranjo členitev naselja**. SURS členi območje naselja Rogaška Slatina na 26 popisnih okolišev, ki pa sem jih za potrebe raziskave združil v **19 popisnih okolišev** (označeni so s tekočo številko in poimenovani po imenih osrednjih ulic), oziroma v **5 območij** (glej preglednico 50 in sliko 33):

- **Severozahodni del** zajema območje, ki je severozahodno od osrednjega zdraviliškega dela Rogaške Slatine. Ratanska vas zajema območje na levem in desnem bregu potoka Negenjščice, pripada pa mu tudi območje južno od Celjske ceste. Poselitev se je večinoma začela v sedemdesetih in osemdesetih letih, območje ob Celjski cesti pa je bilo poseljeno že prej. Na ravninskem delu prevladuje večstanovanjska gradnja, v vzhodni grčevja pa individualna stanovanjska gradnja. V tem delu naselja je leta 1997 živelo 42,8 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine.
- **Severovzhodni del** zajema grčevnato območje severovzhodno od osrednjega zdraviliškega dela Rogaške Slatine. Z izjemo začetka Stritarjeve ulice prevladuje razpršena individualna stanovanjska gradnja ob Irskem potoku in v grčevju v nadmorski višini okoli 300 m (Ločendol, Cvetlični hrib, Ivanov hrib). V tem delu naselja je leta 1997 živelo 11,7 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine.
- **Osrednji del** zajema območje osrednjega zdraviliškega dela Rogaške Slatine in se nadaljuje proti jugu ob potoku Rakovec in bližnjih pobočjih, oziroma ob Kidričevi ulici in Ulici XIV. divizije do cerkve sv. Križa. To je tudi osrednji upravno-trgovski del Rogaške Slatine. V zdraviliškem delu so zastopani večinoma hotelski objekti ter rekreativne površine s parki in zelenicami, v južnem delu pa strnjena večstanovanjska in individualna stanovanjska gradnja z najvišjim deležem starejših stanovanj v Rogaški Slatini. V tem delu naselja je leta 1997 živelo 22,8 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine.
- **Jugovzhodni del** zajema območje jugovzhodno od osrednjega zdraviliškega dela Rogaške Slatine, in sicer v dolini Tržiškega potoka in na jugovzhodnih pobočjih Janine. Zastopana je individualna stanovanjska gradnja različne starosti. Ob Tržiškem potoku stoji Steklarna Rogaška, ki je največji industrijski obrat v naselju. V tem delu naselja je leta 1997 živelo 13,4 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine.
- **Južni del** zajema območje v skrajnem južnem delu naselja. Večinoma razpršena individualna stanovanjska gradnja leži na vzhodni grčevja na obeh straneh neposeljene doline potoka Ločnice. V tem delu naselja je leta 1997 živelo 9,2 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine.

Da bi pridobil podatke, ki jih statistični popisi ne zbirajo, je bilo leta 1996 v Rogaški Slatini opravljeno **anketiranje gospodinjstev**. Izvajali so ga študenti 3. letnika z Oddelka za geografijo Pedagoške fakultete v Mariboru. Anketiranih je bilo **1020 gospodinjstev** (62,1 % vseh gospodinjstev v Rogaški Slatini), v kate-

Slika 33: Shema popisnih okolišev v Rogaški Slatini (osnova: Mestni načrt Rogaške Slatine 1989).

rih je živel 3026 prebivalcev (60,8 % vseh prebivalcev v Rogaški Slatini). Rezultati anketiranja dopolnjujejo nekatere statistične podatke po popisnih okoliših, saj so zbrani in predstavljeni po istih teritorialnih enotah.

7.1. GIBANJE ŠTEVILA PREBIVALCEV IN GOSPODINJSTEV V ROGAŠKI SLATINI MED LETOMA 1869 IN 1999

Za obdobje pred letom 1869 ni natančnih statističnih podatkov, ki bi prikazovali razvoj prebivalstva. Na osnovi dostopnih podatkov ter naglega razvoja zdraviliške dejavnosti v prvi polovici 19. stoletja (in

Preglednica 50: Seznam območij in popisnih okolišev v Rogaški Slatini.

popisni okoliš ¹	šifra popisnega okoliša ²	imena osrednjih ulic in območij v popisnem okolišu	število prebivalcev leta 1997	število gospodinjstev leta 1991	% anketiranih gospodinjstev leta 1996
območje 1 – severozahodni del Rogaške Slatine					
11	137	Ratanska vas, Zgornji Žibernik	182	43	65,1
12	134	Cesta na Boč	144	32	75,0
13	286	Žibernik, Ob progi	498	150	68,7
14	249	Prvomajska ulica	138	45	60,0
15	251	Šlandrova ulica	110	42	76,2
16	145	Na trati, Gubčeva ulica	230	78	52,6
17	136	Ulica Kozjanskega odreda	430	168	59,5
18	146, 242	Prešernova ulica, Župančičeva ulica, Gozdna ulica	401	129	53,5
območje 2 – severovzhodni del Rogaške Slatine					
21	135, 250	Stritarjeva ulica, Pod Bellevuejem	293	101	57,4
22	254	Partizanska cesta, Ločendol, Ivanov hrib	173	48	64,6
23	252, 253	Cvetlični hrib, Janina	118	38	71,0
območje 3 – osrednji del Rogaške Slatine					
31	246	Celjska cesta, Zdraviliški trg, Tržaški hrib	268	113	54,9
32	139, 245	Vid Ivanuševe ulica, Aškerčeva ulica, severni del Ulice XIV. divizije	249	65	58,9
33	140, 141	južni del Ulice XIV. divizije, Cankarjeva ulica	374	131	57,3
34	142	severozahodni del Kidričeve ulice, Mladinska ulica, avtobusna postaja	246	104	51,0
območje 4 – jugovzhodni del Rogaške Slatine					
41	143	jugovzhodni del Kidričeve ulice, Lastina, Kot	388	123	73,2
42	243, 244	vzhodni del Kidričeve ulice, Na livadi	281	73	83,6
območje 5 – južni del Rogaške Slatine					
51	138, 247	Levstikova ulica Brestovška ulica, južni del Sotelske ulice	161	47	55,3
52	248	severni del Sotelske ulice, Sv. Križ, Steklarska ulica	295	82	69,5

Opomba: ¹ številka popisnega okoliša v preglednicah in na kartah; ² šifra popisnega okoliša v Centralnem registru prebivalstva.

Preglednica 51: Število gospodinjstev in prebivalcev po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 in 1997 v primerjavi s številom anketiranih gospodinjstev in prebivalcev leta 1996 (Popis prebivalstva 1991; Centralni register prebivalstva 1997; Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini 1996).

območje	gospodinjstva				prebivalstvo					
	popis prebivalcev leta 1991	anketiranje leta 1996		% anketiranih gospodinjstev leta 1996	popis prebivalcev leta 1991	CRP leta 1997	anketiranje leta 1996		% anketiranih prebivalcev glede na leto 1991 1997	
		število	%				število	%		
1 (SZ)	687	424	41,6	61,7	2036	2133	1283	42,4	63,1	60,2
2 (SV)	187	116	11,4	62,0	575	584	343	11,3	59,6	58,7
3 (osr.)	443	246	24,1	55,5	1228	1137	689	22,8	56,1	60,6
4 (JV)	196	151	14,8	77,0	607	669	447	14,8	73,6	66,8
5 (J)	129	83	8,1	64,3	458	456	264	8,7	57,6	57,9
skupaj	1642	1020	100,0	62,1	4904	4979	3026	100,0	61,7	60,8

Preglednica 52: Število prebivalcev v Rogaški Slatini (v primerjavi z občino Rogaška Slatina, občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) ob popisu prebivalcev med letoma 1869 in 1991 ter leta 1999 (Krajevni leksikon Slovenije 1976, 1995; Centralni register prebivalstva 1999).

leto	Rogaška Slatina	Ratanska vas	Tržišče	skupaj ¹	občina Rogaška Slatina	občina Šmarje pri Jelšah	Slovenija
število prebivalcev							
1869	498	199	218	915	7099	35683	1128768
1880	543	220	270	1033	7370	35417	1182223
1890	561	218	279	1058	7367	35659	1234056
1900	517	163	273	953	6690	34061	1268055
1910	589	190	270	1049	7107	34365	1321098
1931	967	230	419	1616	7293	32625	1397650
1948	1081	228	533	1842	7638	32598	1439800
1953	1420	216	585	2221	8006	32920	1504427
1961	1583	318	635	2536	8250	31098	1591523
1971	1995	455	704	3154	8643	30608	1727137
1981	4286	67	153	4506	9779	31347	1891864
1991	4904	76	167	5147	10488	31888	1965986
1999	5005	96	168	5269	10823	32294	1976984
verižni indeks števila prebivalcev							
1869	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1880	109,0	110,6	123,9	112,9	103,8	99,3	104,7
1890	103,3	99,1	103,3	102,4	99,9	100,7	104,7
1900	92,2	74,8	97,8	90,1	90,8	95,5	102,8
1910	113,9	116,6	98,9	110,1	106,2	100,9	104,2
1931	164,2	121,1	155,2	154,1	102,6	94,9	105,8
1948	111,8	99,1	127,2	114,0	104,7	99,9	103,0
1953	131,4	94,7	110,0	120,6	104,8	101,0	104,5
1961	111,5	147,2	108,5	114,2	103,0	94,5	105,8
1971	126,0	143,1	110,9	124,4	104,8	98,4	108,5
1981	214,8	14,7	21,7	142,9	113,1	102,4	109,5
1991	114,4	113,4	109,2	114,2	107,3	101,7	103,9
1999	102,0	126,3	100,6	102,4	103,2	101,3	100,6
indeks števila prebivalcev (osnova je leto 1869)							
1869	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1880	109,0	110,6	123,9	112,9	103,8	99,3	104,7
1890	112,7	109,5	128,0	115,6	103,8	102,5	109,3
1900	103,8	81,9	125,2	104,2	94,2	95,5	112,3
1910	118,3	95,5	123,9	114,6	100,1	96,3	117,0
1931	194,2	115,6	192,2	176,6	102,7	91,4	123,8
1948	217,1	114,6	244,5	201,3	107,6	91,4	127,6
1953	285,1	108,5	268,3	242,7	112,8	92,3	133,3
1961	317,9	159,8	291,3	277,2	116,2	87,2	141,0
1971	400,6	228,6	322,9	344,7	121,7	85,8	153,0
1981	860,6	33,7	70,2	492,5	137,8	87,8	167,6
1991	984,7	38,2	76,6	562,5	147,7	89,4	174,2
1999	1005,0	48,2	77,1	575,8	152,4	90,5	175,1

Opomba: ¹ z razvojem so se bližnja naselja združila z Rogaško Slatino. Pred letom 1981 je bil v celoti priključen Ločendol (in je kot naselje prenehal obstajati), prav tako pa sta bila priključena tudi večja dela naselij Ratanska vas in Tržišče. Samostojen je ostal le manjši del Ratanske vasi (okoli 15 % gospodinjstev) in Tržišča (okoli 20 % gospodinjstev). Obe naselji sta do leta 1971 prikazani kot samostojni naselji, podatki za Ločendol pa so že od leta 1869 prišteti Rogaški Slatini. Obenem so v posebni koloni prikazani skupni podatki za vsa naselja, ki od leta 1981 predstavljajo sedanjo Rogaško Slatino.

ob priselitvi zdravstvenih, upravnih in drugih kadrov) pa lahko sklepamo, da je bil tak tudi demografski razvoj.

Ob popisu prebivalstva leta **1869** je v Rogaški Slatini živel **498 prebivalcev** (v 80 hišah). Naselje je tvoril osrednji zdraviliški del ob Irskem potoku in deloma ob glavni cesti ter stanovanjski del, ki se je širil južno ob cesti proti Sv. Križu. Pripadal mu je tudi manjši stanovanjski del severno od zdraviliškega dela.

Naselja Tržišče (na jugovzhodu), Ratanska vas (na severozahodu) in Ločendol (na severovzhodu) so bila v tem obdobju samostojna naselja, kjer je živel celo več prebivalcev kot v Rogaški Slatini (v Tržišču 218, Ratanski vasi 199 in Ločendolu 108 prebivalcev).

Po številnih investicijah v zdraviliške objekte med letoma 1840 in 1860, do začetka 20. stoletja v zdravilišču ni bilo večjih gradenj, tako da je tudi na demografskemu področju sledilo obdobje stagnacije. Med letoma 1869 in 1900 se je število prebivalcev v Rogaški Slatini povečalo le za 3,8 %, v Ratanski vasi zmanjšalo za 18,1 %, v Tržišču pa povečalo za 25,2 %. V vseh treh naslednjih je leta 1900 živel 953 prebivalcev (v 178 gospodinjstvih) ali le 4,2 % več kot leta 1869.

Stagnaciji števila prebivalcev in celo zmanjšanju med letoma 1890 in 1900, je sledilo obdobje med letoma 1900 in 1910, ki ga označuje ponovna intenzivna demografska rast. V Rogaški Slatini se je šte-

Preglednica 53: Število gospodinjstev v Rogaški Slatini (v primerjavi z občino Rogaška Slatina, občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) ob popisu gospodinjstev med letoma 1900 in 1991 (Leksikon občin izdelan po rezultatu popisa leta 1900, št.4; Popis gospodinjstev 1971, 1981, 1991; Statistični letopis SURS 1996).

leto	Rogaška Slatina	Ratanska vas	Tržišče	skupaj ¹	občina Rogaška Slatina	občina Šmarje pri Jelšah	Slovenija
število gospodinjstev							
1900	88	41	49	178	–	7147	–
1948	345	61	157	563	1871	7694	380950
1953	461	65	184	710	2030	8084	410976
1961	518	99	197	814	2213	8351	458853
1971	622	152	219	993	2378	8423	515531
1981	1401	23	44	1468	2859	8898	594571
1991	1642	27	52	1721	3219	9421	640195
verižni indeks gibanja števila gospodinjstev							
1900	100,0	100,0	100,0	100,0	–	100,0	–
1948	392,0	148,8	320,4	316,3	100,0	107,7	100,0
1953	133,6	106,6	117,2	126,1	108,5	105,1	107,9
1961	112,4	152,3	107,1	114,6	109,0	103,3	111,6
1971	120,1	153,5	111,2	122,0	107,5	100,9	112,4
1981	225,2	15,1	20,1	147,8	120,2	105,6	115,3
1991	117,2	117,4	118,2	117,2	112,6	105,9	107,7
indeks gibanja števila gospodinjstev (osnova je leto 1900; pri občinah leto 1948)							
1900	100,0	100,0	100,0	100,0	–	–	–
1948	392,0	148,8	320,4	316,3	100,0	100,0	100,0
1953	523,8	158,5	375,5	398,9	108,5	105,1	107,9
1961	588,6	241,5	402,0	457,3	118,3	108,5	120,4
1971	706,8	370,7	446,9	557,9	127,1	109,5	135,3
1981	1529,0	56,1	89,8	824,7	152,8	115,6	156,1
1991	1865,9	65,8	106,1	966,9	172,0	122,4	168,1

Opomba: ¹ glej preglednico 52.

vilo prebivalcev povečalo za 13,9 %, v Ratanski vasi za 16,6 %, v Tržišču pa je stagniralo. V vseh treh naseljih je leta **1910** živelo **1049 prebivalcev**. Demografska rast je sovpadala z obnovitvijo obstoječih in izgradnjo novih zdraviliških objektov. Leta 1903 je bila zgrajena železniška proga Grobelno–Rogatec.

Za obdobje med in po prvi svetovni vojni ni natančnih statističnih podatkov. Zorko (1992, 172) naveda, da se je ob koncu vojne večina zdraviliškega osebja (nemške narodnosti) izselila. Intenzivna demografska rast se je začela zopet v dvajsetih letih, zlasti pa po letu 1927, ko so ob Tržiškem potoku zgradili steklaro. Zdravilišče v srednjem delu naselja in steklarina v Tržišču sta predstavljala dva razvojna pola, ki sta usmerjala nadaljnji razvoj naselja ter vplivala tudi na demografski razvoj. Med letoma 1910 in 1931 se je število prebivalcev v Rogaški Slatini povečalo kar za 64,2 %, v Tržišču pa za 55,2 %. V Ratanski vasi, kjer ni bilo večjega števila delovnih mest, je bila rast le 21,1 %. Leta **1931** je v vseh treh naseljih živelo **1616 prebivalcev**.

Po zgraditvi steklarne je močnejši demografski razvoj doživljalo naselje Tržišče. Med letoma 1931 in 1948 se je v njem število prebivalcev povečalo za 27,2 %, medtem ko v Rogaški Slatini le za 11,8 %, v Ratanski vasi pa je stagniralo. S programom obnove zdravilišča na začetku petdesetih let je pobudo zopet prevzela Rogaška Slatina, kjer se je med letoma 1948 in 1953 število prebivalcev povečalo kar za 31,4 %, prav za toliko pa tudi število gospodinjstev. Leta **1953** je v vseh treh naseljih živelo **2221 prebivalcev** (v 710 gospodinjstvih).

V šestdesetih letih se je v Rogaški Slatini pospešil razvoj tudi drugih dejavnosti. Intenzivneje so se začele razvijati tekstilna industrija, trgovina, obrt in storitve ter kvartarne dejavnosti. Gospodarski razvoj je ugodno vplival na demografsko rast. Tako se je število prebivalcev med letoma 1953 in 1961 na območju vseh treh naselij povečalo za 14,2 %, med letoma 1961 in 1971 pa za 24,4 %. Povečanje je bilo najintenzivnejše na območju Ratanske vasi, ki je do tedaj zaostajala v razvoju, med letoma 1953 in 1971 pa se je število prebivalcev podvojilo. Leta **1971** je v vseh treh naseljih živelo **3154 prebivalcev** (v 993 gospodinjstvih).

Ker sta se sosednji naselji Ratanska vas in Tržišče zrasli z Rogaško Slatino, so med letoma 1971 in 1981 večji del obeh naselij administrativno priključili Rogaški Slatini. Kot samostojni naselji sta ostali le manjši severozahodni del Ratanske vasi (okoli 15 % gospodinjstev) in vzhodni del Tržišča (okoli 20 % gospodinjstev). Formalno se je število prebivalcev v razširjeni Rogaški Slatini med letoma 1971 in 1981 povečalo kar za 114,8 % (na **4286 prebivalcev** leta **1981**), če pa upoštevamo vsa tri naselja, znaša rast 42,9 %, kar predstavlja najvišjo stopnjo rasti med vsemi popisnimi obdobji. Sedemdeseta leta in začetek osemdesetih let predstavljajo višek gospodarske rasti, kar se je kazalo tudi v intenzivnem priseljevanju v Rogaško Slatino (med letoma 1971 in 1981 se je priselilo kar 30 % vseh priseljencev iz krajanov Rogaške Slatine, ki jih je zajel popis prebivalstva leta 1991). Za 47,7 % se je povečalo tudi število gospodinjstev (na 1401 gospodinjstvo leta 1981).

V osemdesetih letih demografska rast ni bila več tako intenzivna, a je bila še vedno visoka. Med letoma 1981 in 1991 se je število prebivalcev v razširjeni Rogaški Slatini povečalo za 14,4 % (na **4904 prebivalcev** leta **1991**), število gospodinjstev pa za 17,2 % (na **1642 gospodinjstev**). Na ugoden demografski razvoj je vplivalo dobro gospodarsko stanje, saj je v tem obdobju dosegel višek turistični promet v zdravilišču, prav tako pa tudi skupno število delovnih mest v naselju.

Zaradi gradnje novih stanovanjskih sosesk v sedemdesetih in osemdesetih letih se je spremenila **prostorska razporeditev prebivalstva**. Če sta v prvi polovici stoletja predstavljala prebivalstveno jedro naselja osrednji del Rogaške Slatine (to je območje med zdraviliškim delom in Sv. Križem) ter Tržišče, kjer je leta 1900 živelo 79,4 % vseh prebivalcev, leta 1961 pa celo 86,7 %, se je po letu 1971 težišče prestavilo na robne dele naselja, še posebej v severozahodni del naselja v *Ratansko vas*. Leta 1991 je v Ratanski vasi živelo že 41,5 % vseh prebivalcev. Tu se je širila tako večstanovanjska kot individualna stanovanjska gradnja.

Po letu 1991 se je demografska rast ustavila. Slabše gospodarsko stanje podjetij v Rogaški Slatini ni omogočalo novega priseljevanja, prav tako se je začel zmanjševati naravni prirastek. Leta 1996 se je število prebivalcev v naselju celo zmanjšalo (za 12 prebivalcev). Konec leta 1997 so (po Central-

Preglednica 54: Število prebivalcev, gospodinjstev in stanovanj po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991 ter število prebivalcev leta 1997 (Popis prebivalstva 1991; Centralni register prebivalstva RS 1997).

popisni okoliš	število prebivalcev leta 1991	število gospodinjstev leta 1991	število stanovanj leta 1991	število prebivalcev na gospodinjstvo leta 1991	število prebivalcev leta 1997	indeks števila prebivalcev med letoma 1991 in 1997
11	145	43	42	3,4	182	125,5
12	108	32	32	3,4	144	133,3
13	460	150	142	3,1	498	108,3
14	134	45	46	3,0	138	103,0
15	105	42	40	2,5	110	104,8
16	227	78	80	2,9	230	101,3
17	475	168	172	2,8	430	90,5
18	382	129	138	3,0	401	105,0
21	288	101	101	2,8	293	101,7
22	165	48	50	3,4	173	104,8
23	122	38	37	3,2	118	96,7
31	305	113	114	2,7	268	87,9
32	249	95	97	2,6	249	100,0
33	376	131	132	2,9	374	99,5
34	298	104	106	2,9	246	82,6
41	373	123	123	3,0	388	104,0
42	234	73	78	3,2	281	120,1
51	164	47	47	3,5	161	98,2
52	294	82	90	3,6	295	100,3
skupaj	4904	1642	1667	3,0	4979	101,5

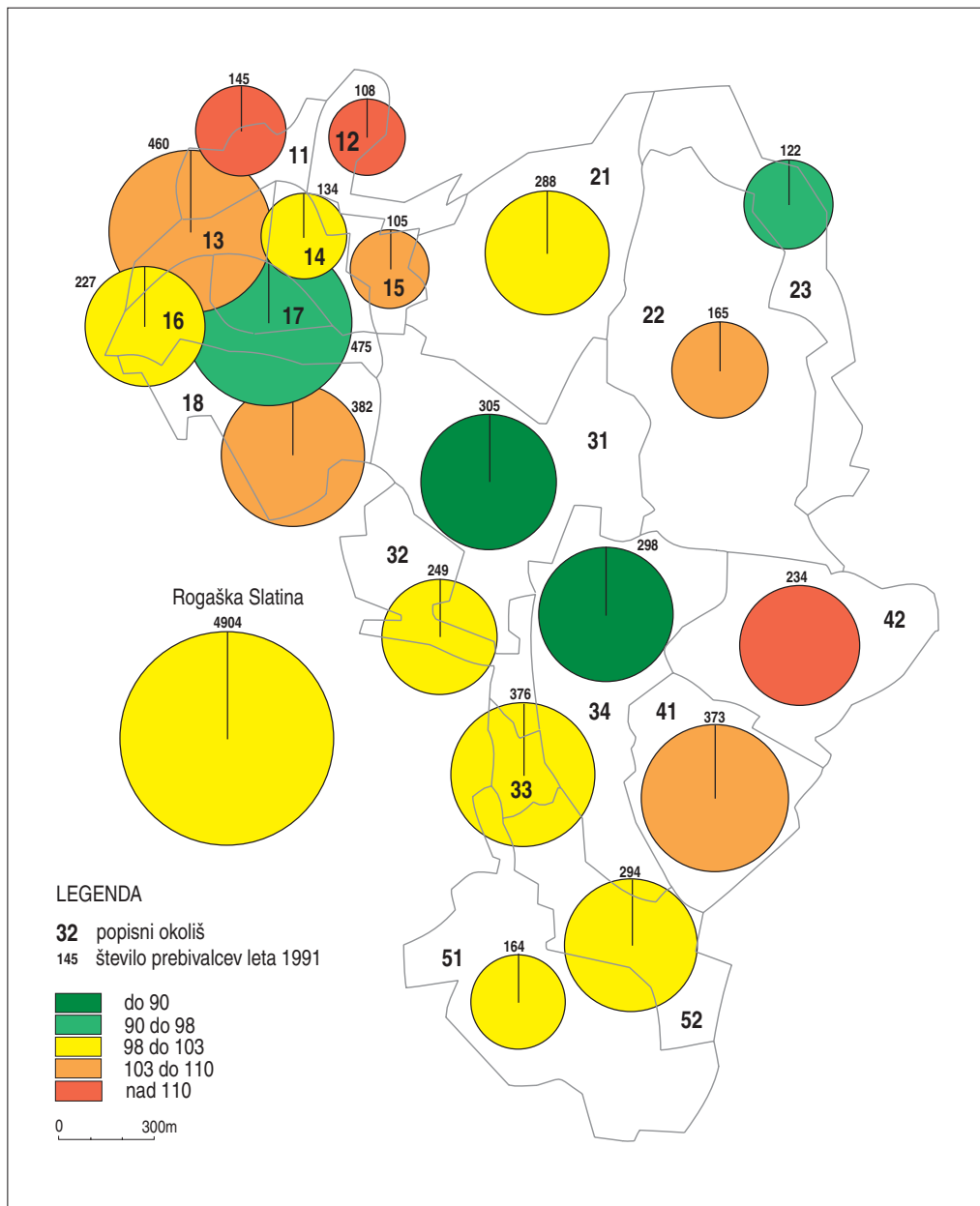
nem registru prebivalstva RS) v Rogaški Slatini zabeležili 4979 prebivalcev, leta **1999** pa **5005 prebivalcev**; to je za 2,0 % več kot leta 1991, a za 0,7 % manj kot leta 1994.

Med letoma **1991 in 1997** lahko spremljamo gibanje števila prebivalstva tudi **po popisnih okoliših**. V tem obdobju se je število prebivalcev *povečalo* le na območjih novejših individualne stanovanjske gradnje na obrobju naselja, to je v jugovzhodnem delu proti Tržišču (porast za 10,2 %) in v severozahodnem delu na območju Ratanske vasi (porast za 4,8 %). V osrednjem delu Rogaške Slatine (v zdraviliškem delu, ob zahodnem delu Kidričeve ulice in ob Ulici XIV. divizije) se je število prebivalcev *zmanjšalo* za 7,4 %, v severovzhodnem delu in južnem delu naselja pa je stagniralo.

Po popisnih okoliših se je število prebivalcev najbolj *povečalo* v PO 12: Cesta na Boč (za 33,3 %), PO 11: Ratanska vas – Zgornji Žibernik (25,5 %) in PO 42: vzhodni del Kidričeve ulice – Na livadi (20,1 %), najbolj pa se je *zmanjšalo* v osrednjem delu Rogaške Slatine, to je v PO 34: severozahodni del Kidričeve ulice do avtobusne postaje (za 17,4 %) in v PO 31: Celjska cesta – Zdraviliški trg – Tržaški hrib (12,1 %). Zmanjšalo se je tudi v delu Ratanske vasi v PO 17: Ulica Kozjanskega odreda (za 9,5 %).

Glede na takšen razvoj se je *še povečal delež prebivalstva v severozahodnem delu naselja*. Leta 1997 je tu živelo 42,8 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine, v osrednjem delu je živelo 34,6 % prebivalcev, v južnem in jugovzhodnem delu pa 22,6 % prebivalcev.

Če **primerjamo demografski razvoj** v Rogaški Slatini **z razvojem v širši okolici**, to je s sedanjo *občino Rogaška Slatina*, nekdanjo *občino Šmarje pri Jelšah* (od leta 1994 je upravna enota) in *Slovenijo*, ugotovimo, da sodi Rogaška Slatina v območje intenzivne koncentracije prebivalstva. Med letoma 1869 in 1991 se je število prebivalcev povečalo kar za več kot za šestkrat, medtem ko se je v upravni

Slika 34: Gibanje števila prebivalcev po popisnih okoliših v Rogaški Slatini med letoma 1991 in 1997.

enoti Šmarje pri Jelšah celo zmanjšalo za 10,6 % prebivalcev. Če pa iz območja nekdanje občine izuzamemo naselje Rogaška Slatina, je zmanjšanje celo 22,6 %.

Z rastjo Rogaške Slatine se je povečeval tudi delež njenega prebivalstva. Leta 1869 je v naselju živel 2,3 % vseh prebivalcev občine Šmarje pri Jelšah. Leta 1931 se je delež povečal na 4,6 %, leta 1971

Preglednica 55: Število prebivalcev, gospodinjstev in stanovanj po območjih v Rogaški Slatini leta 1991, število prebivalcev leta 1997 ter gibanje števila prebivalcev med letoma 1991 in 1997 (Popis prebivalstva 1991; Centralni register prebivalstva RS 1997).

območje ¹	leto 1991							leto 1997		indeks števila prebivalcev ²
	prebivalstvo		gospodinjstva		stanovanja		število prebivalcev na gospodinjstvo	prebivalstvo		
	število	%	število	%	število	%		število	%	
1 (SZ)	2036	41,5	687	41,8	692	41,5	3,0	2133	42,8	104,8
2 (SV)	575	11,7	187	11,4	188	11,3	3,1	584	11,7	101,6
3 (osr.)	1228	25,0	443	27,0	449	26,9	2,8	1137	22,8	92,6
4 (JV)	607	12,4	196	11,9	201	12,1	3,1	669	13,4	110,2
5 (J)	458	9,3	129	7,9	137	8,2	3,5	456	9,2	99,6
skupaj	4904	100,0	1642	100,0	1667	100,0	3,0	4979	100,0	101,5

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33); ² indeks števila prebivalcev med letoma 1991 in 1997.

na 9,8 % in leta 1991 na 15,4 % prebivalcev. Zaradi večje gospodarske moči je imela Rogaška Slatina vseskozi več prebivalcev kot nekdanje občinsko središče Šmarje pri Jelšah (leta 1991 kar za več kot štirikrat). Na koncentracijo prebivalstva kaže tudi dejstvo, da v novi občini Rogaška Slatina živi v občinskem središču kar 46,2 % vsega prebivalstva občine.

7.2. NARAVNO IN SELITVENO GIBANJE PREBIVALSTVA V ROGAŠKI SLATINI MED LETOMA 1982 IN 1998

V osemdesetih letih demografska rast ni bila več tako intenzivna kot v sedemdesetih letih, a je bila še vedno visoka. Med popisema prebivalstva leta 1981 in 1991 se je število prebivalcev povečalo za 14,4 %. Na povečanje sta vplivali pozitivno naravno in selitveno gibanje prebivalstva. Z analizo obeh gibanj lahko razložimo njun vpliv na dejansko rast prebivalstva med letoma 1982 in 1998.

V osemdesetih letih je bila povprečna letna stopnja *natalitete* 14,1 rojenih na 1000 prebivalcev in je bila nekaj nad slovenskim povprečjem (Horvat in Počkaj Horvat 1994, 20–32). Letna stopnja *mortalitete* je bila nižja od slovenskega povprečja in je bila 7,6 umrlih na 1000 prebivalcev. Rezultat je bilo pozitivno **naravno gibanje prebivalstva** (povečanje za 6,5 prebivalcev na 1000 prebivalcev na leto), tako da se je na račun le-tega število prebivalcev v Rogaški Slatini med letoma 1982 in 1989 povečalo za 239 prebivalcev.

V istem obdobju je bila povprečna letna stopnja *imigracije* (kjer so upoštevane vse priselitve) 32,2 priseljenih na 1000 prebivalcev, letna stopnja *emigracije* pa 26,2 odseljenih na 1000 prebivalcev. Stopnja imigracije je bila višja od slovenskega povprečja, stopnja emigracije pa nižja. Rezultat je bilo pozitivno **selitveno gibanje prebivalstva** (povečanje za 6,0 prebivalcev na 1000 prebivalcev na leto), tako da se je na račun le-tega število prebivalcev v Rogaški Slatini med letoma 1982 in 1989 povečalo za 219 prebivalcev.

Selitveno gibanje je bilo bolj ali manj omejeno na območje nekdanje občine Šmarje pri Jelšah in obmejno območje Hrvaške. V Rogaško Slatino se je iz naselij nekdanje občine Šmarje pri Jelšah priselila polovica vseh priseljenih, iz obmejnega območja Hrvaške pa okoli 30 %. Vendar pa so k pozitivnemu selitvenemu saldu najbolj prispevale **priselitve iz Hrvaške** (kar 51,1 % vsega pozitivnega selitvenega salda).

Na začetku devetdesetih let so se stopnje naravnega in selitvenega gibanja zmanjšale. Nataliteta se je zmanjšala že leta 1993 in leta 1996 je v Rogaški Slatini prvič (po letu 1982) umrlo več prebival-

Preglednica 56: Naravno in selitveno gibanje prebivalstva v Rogaški Slatini med letoma 1982 in 1998 (SURS 2000).

leto	rojeni	umrli	priseljani	odseljeni	naravni prirastek (rojeni – umrli)	selitveni prirastek (priseljani – odseljeni)	skupni prirastek
število prebivalcev							
1982	70	43	207	152	27	55	82
1983	58	36	168	141	22	27	49
1984	71	29	132	140	42	-8	34
1985	62	38	184	185	24	-1	23
1986	70	43	161	96	27	65	92
1987	67	33	139	99	34	40	74
1988	65	31	102	80	34	22	56
1989	57	28	90	71	29	19	48
1990	54	34	127	110	20	17	37
1991	63	31	196	113	32	83	115
1992	55	31	111	92	24	19	43
1993	48	39	87	53	9	34	43
1994	42	42	83	83	0	0	0
1995	43	26	70	77	17	-7	10
1996	43	51	75	79	-8	-4	-12
1997	56	43	73	44	13	29	42
1998	68	34	43	76	34	-33	1
1982–1989	520	281	1183	964	239	219	458
1990–1994	262	177	604	451	85	153	238
1995–1998	210	154	261	276	56	-15	41
število prebivalcev na tisoč prebivalcev na leto							
1982–1989	14,1	7,6	32,2	26,2	6,5	6,0	12,5
1990–1994	10,6	7,2	24,4	18,2	3,4	6,2	9,6
1995–1998	10,5	7,7	13,0	13,8	2,8	-0,8	2,0

cev, kot se jih je rodilo. Letna stopnja **naravnega prirastka** je leta 1996 bila -1,6 prebivalcev na 1000 prebivalcev, leta 1998 pa se je dvignila na stanje z začetka devetdesetih let (6,8 prebivalcev na 1000 prebivalcev).

Z nastankom državne meje med Slovenijo in Hrvaško se je leta 1992 omejilo priseljevanje iz Hrvaške, zaradi slabega gospodarskega stanja pa so se zmanjšale tudi notranje selitve, predvsem priseljevanje iz drugih delov Slovenije. Leta 1995, 1996 in 1998 celo prvič (po letu 1982) beležijo **negativni selitveni saldo** (leta 1996 je bil -0,8 prebivalcev na 1000 prebivalcev, leta 1998 pa celo -6,6 prebivalcev na 1000 prebivalcev).

Posledica je stagnacija števila prebivalcev od leta 1994 dalje; leta 1996 pa se je število prebivalcev v Rogaški Slatini celo zmanjšalo. Leta 1997 so vrednosti naravnega in selitvenega gibanja prebivalstva zopet rahlo pozitivne, tako da se je število prebivalcev povečalo za 42 oseb, leta 1998 pa le za 1 osebo.

7.3. SESTAVA PRISELJENEGA PREBIVALSTVA V ROGAŠKI SLATINI

Na demografsko rast v Rogaški Slatini je v celotnem obdobju po drugi svetovni vojni močno vplivalo intenzivno priseljevanje prebivalstva. Prebivalstvo se je priseljevalo predvsem zaradi možnosti zaposlitve in gradnje na urbaniziranem območju Rogaške Slatine.

Preglednica 57: Selitveno gibanje prebivalstva v Rogaški Slatini med letoma 1982 in 1998 (SURS 2000).

obdobje	priseljeni (iz)						odseljeni (v)					
	skupaj		drugih naselij v občini ¹	drugih občin	drugih republik, tujine ²		skupaj		drugih naselij v občini ¹	drugih občin	drugih republik, tujine ²	
	vsi	ženske			vsi	ženske	vsi	ženske			vsi	ženske
število priseljenih/odseljenih												
1982–1989	1183	618	607	224	352	180	964	512	532	192	240	117
1990–1994	604	305	211	110	283	141	451	212	217	105	129	57
1995–1998	261	142	83	131	47	24	276	134	84	173	19	8
% priseljenih/odseljenih												
1982–1989	100,0	52,2	51,3	18,9	29,8	51,1	100,0	53,1	55,2	19,9	24,9	48,8
1990–1994	100,0	50,5	34,9	18,2	46,9	49,8	100,0	47,0	48,1	23,3	28,6	44,2
1995–1998	100,0	54,4	31,8	50,2	18,0	51,1	100,0	49,6	30,4	62,7	6,9	42,1

Opomba: ¹ druga naselja v občini (do leta 1994 je upoštevana občina Šmarje pri Jelšah, od leta 1995 pa Rogaška Slatina);

² priseljeni (odseljeni) iz (v) druge republike nekdanje Jugoslavije ali iz (v) tujine.

Pri popisu prebivalstva leta 1971 je kar 68,6 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine izjavilo, da so se v naselje priselili. Med priseljenci se jih je 62,9 % priselilo iz drugih naselij v nekdanji občini Šmarje pri Jelšah (to je zlasti iz okoliških naselij), 23,7 % iz drugih občin v Sloveniji (največ iz Celjske, Podravske in Osrednjeslovenske regije), 12,2 % pa iz drugih republik nekdanje Jugoslavije (večina iz sosednjih obmejnih naselij na Hrvaškem). Ker se je gospodarski razvoj Rogaške Slatine začel intenzivirati v šestdesetih letih, se je več kot polovica priseljencev tudi priselila v tem obdobju (54 %).

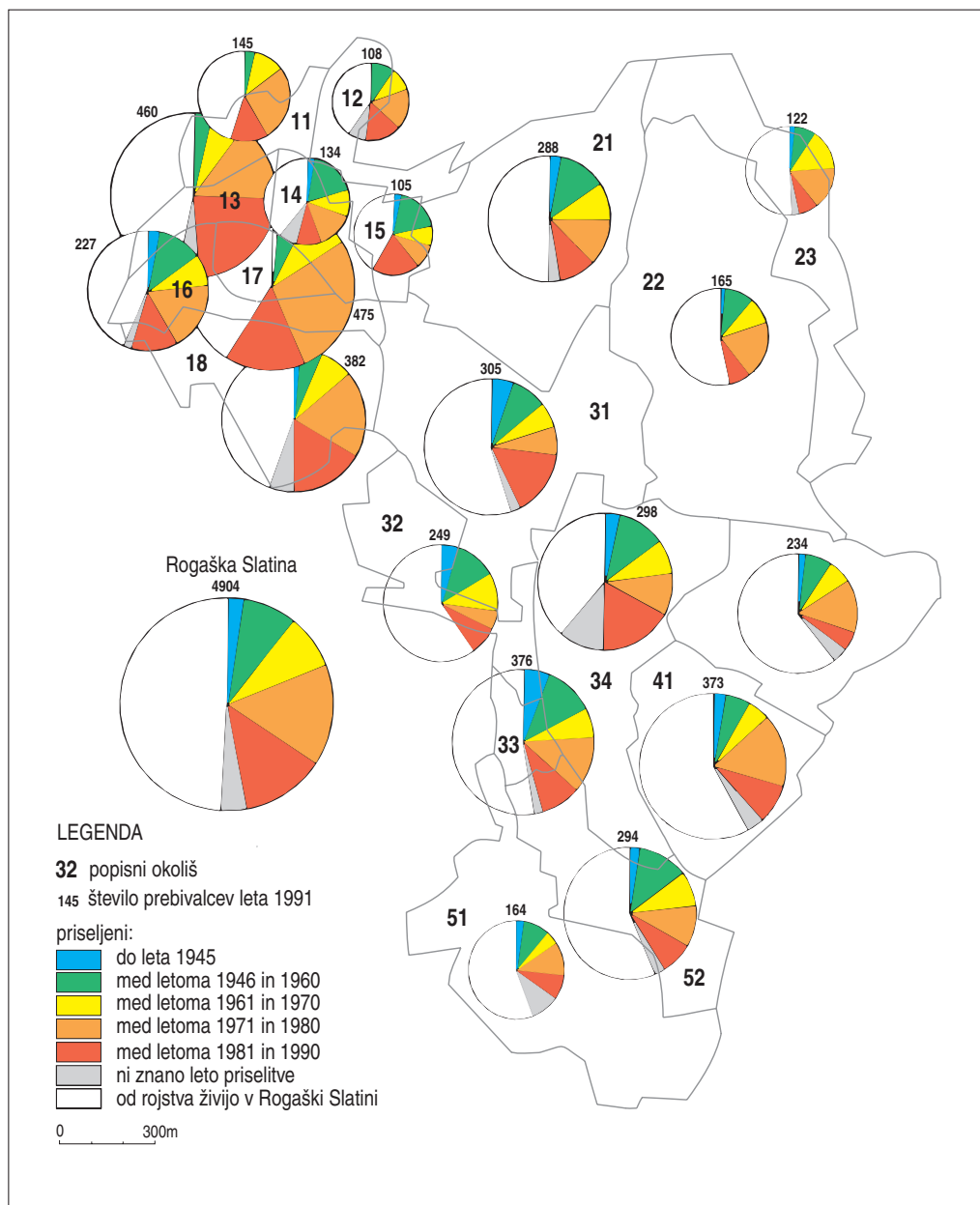
Na intenzivno priseljevanje kažejo tudi podatki iz popisa prebivalstva leta 1991. Delež **priseljencev** se je zmanjšal na **50,5 % vseh prebivalcev**, a je bil še vedno višji od državnega povprečja. Na zmanjšanje je vplivalo dejstvo, da vse večji delež domačinov predstavljajo tudi potomci priseljencev. Še vedno največji delež priseljencev predstavljajo priseljenci iz drugih naselij nekdanje občine Šmarje pri Jelšah (37,9 %).

V primerjavi z letom 1971 se je močno povečal delež priseljencev iz drugih republik nekdanje Jugoslavije. Večina jih je prišla iz bližnjih obmejnih naselij na **Hrvaškem**. Leta 1991 so predstavljali že **29,8 % vseh priseljencev** oziroma 15 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine. Tako se je na območju ob slovensko-hrvaški meji Rogaška Slatina uvrstila med naselja z najvišjim deležem priseljenih prebivalcev iz drugih republik nekdanje Jugoslavije (Horvat 1993, 165).

Priseljevanje je bilo zlasti intenzivno v sedemdesetih in osemdesetih letih. Med letoma 1971 in 1980 se je priselilo kar 29,7 % vseh priseljencev (ti predstavljajo 15 % vseh prebivalcev v Rogaški Slatini), med letoma 1981 in 1990 pa 25,6 % vseh priseljencev (12,9 % vseh prebivalcev). V tem obdobju je bilo intenzivno zlasti priseljevanje iz okolice Rogaške Slatine in iz Hrvaške.

Priseljevanje je bilo najbolj intenzivno v območja, v katerih je bila možna stanovanjska gradnja. Med prebivalci severozahodnega dela Rogaške Slatine je bilo (po stanju leta 1991) kar 56,5 % priseljencev. Najbolj so zastopani priseljenci iz okoliških naselij in iz drugih občin v Sloveniji, priseljevanje pa je bilo najbolj intenzivno v sedemdesetih (34,7 % vseh priseljencev) in osemdesetih letih (30,4 %).

Priseljenci iz drugih republik bivše Jugoslavije (med njimi večina iz Hrvaške) so z najvišjim deležem zastopani v osrednjem in južnem delu naselja, kjer predstavljajo 20 % vsega prebivalstva. Za južni del naselja so sicer značilni nizki deleži priseljencev, vendar pa so med njimi večinoma zastopani Hrvati, ki so se večinoma zaposlili v bližnji Steklarni Rogaška ali v Steklarski šoli.

Slika 35: Priseljeno prebivalstvo po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991 glede na leto priselitve v Rogaško Slatino.

Posledica priseljevanja iz Hrvaške je razmeroma nizek delež slovenskega prebivalstva v **narodnostni sestavi prebivalstva Rogaške Slatine**. Leta 1981 so Slovenci predstavljali 83,2 % prebivalstva Rogaške Slatine, leta 1991 pa se je njihov delež zmanjšal na 81,1 % (v bivši občini Šmarje pri Jelšah jih je

Preglednica 58: Priseljeno prebivalstvo po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 glede na leto priselitve v Rogaško Slatino (Popis prebivalstva 1991).

območje ¹	število prebivalcev	priseljeni po letu priselitve (% od vseh prebivalcev)												
		skupaj		do 1945		1946–1960		1961–1970		1971–1980		1981–1990		neznano
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	
1 (SZ)	2036	1151	56,5	29	1,4	147	7,2	162	8,0	399	19,6	350	17,2	64
2 (SV)	575	280	48,7	12	2,1	59	10,3	59	10,3	85	14,8	49	8,5	16
3 (osr.)	1228	600	48,9	63	5,1	126	10,3	95	7,7	112	9,1	153	12,4	51
4 (JV)	607	246	40,5	17	2,8	36	5,9	34	5,6	92	15,2	44	7,2	23
5 (J)	458	200	43,7	11	2,4	49	10,7	31	6,8	48	10,5	38	8,3	23
skupaj	4904	2477	50,5	132	2,7	417	8,5	381	7,8	736	15,0	634	12,9	177

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

Preglednica 59: Narodnostna sestava prebivalstva Rogaške Slatine (v primerjavi z občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) ob popisu prebivalcev leta 1981 in 1991 (Popis prebivalstva 1981, 1991).

število prebivalcev po narodnosti	Rogaška Slatina		občina Šmarje pri Jelšah		Slovenija	
	leto 1981	leto 1991	leto 1981	leto 1991	leto 1981	leto 1991
Slovenci	3568	3978	29325	29324	1712445	1727018
Italijani	–	–	–	1	2187	3064
Madžari	–	1	2	1	9496	8503
Romi	–	–	–	–	1435	2293
Albanci	11	20	17	27	1985	3629
Avstrijci	1	1	10	4	180	199
Črnogorci	7	3	12	85	3217	4396
Hrvati	491	657	1557	1565	55625	54212
Makedonci	13	14	23	36	3288	4432
Muslimani	3	12	5	42	13425	26842
Nemci	3	3	6	13	380	546
Srbi	67	79	124	123	42182	47911
drugi	6	5	15	26	2200	2904
opredeljeni kot Jugoslovani	76	22	147	60	26263	12307
opredeljeni po regionalni pripadnosti	15	9	33	22	4018	5254
neznano	25	100	71	559	13610	62556
skupaj	4286	4904	31347	31888	1891964	1965986
Slovenci (%)	83,2	81,1	93,5	92,0	90,5	87,8
Hrvati (%)	11,5	13,4	5,0	4,9	2,9	2,8
Srbi (%)	1,6	1,6	0,4	0,4	2,2	2,4

bilo 92,0 %, v Sloveniji 87,8 %). Večino neslovenskega prebivalstva so predstavljali *Hrvati*. Leta 1991 so predstavljali kar 13,4 % vsega prebivalstva v Rogaški Slatini (v Sloveniji 2,8 %). Večji delež so imeli le še Srbi (1,6 %), medtem ko so bile ostale narodnosti zastopane le z nekaj posamezniki (Albanci 0,4 %, Makedonci 0,3 %, opredeljeni kot Jugoslovani 0,4 %).

7.3.1. PRISELITVENI TIP ANKETIRANIH GOSPODINJSTEV LETA 1996

Z anketiranjem sem leta 1996 ugotavljal **priselitveni tip gospodinjstev**. Glede na člana gospodinjstva, ki se je v Rogaško Slatino priselil iz najbolj oddaljenega kraja, sem določil 7 tipov gospodinjstev:

- tip 1: vsi člani gospodinjstva so iz Rogaške Slatine,
- tip 2: vsaj en član gospodinjstva se je priselil iz drugih naselij v bivši občini Šmarje pri Jelšah,
- tip 3: vsaj en član gospodinjstva se je priselil iz drugih občin v Celjski in Podravski regiji,
- tip 4: vsaj en član gospodinjstva se je priselil iz drugih občin v Sloveniji,
- tip 5: vsaj en član gospodinjstva se je priselil iz Hrvaške,
- tip 6: vsaj en član gospodinjstva se je priselil iz drugih držav na območju bivše Jugoslavije,
- tip 7: vsaj en član gospodinjstva se je priselil iz drugih držav (tujine).

Preglednica 60: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na priselitveni tip gospodinjstva, določen po članu gospodinjstva, ki se je priselil iz najbolj oddaljenega območja (Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini 1996).

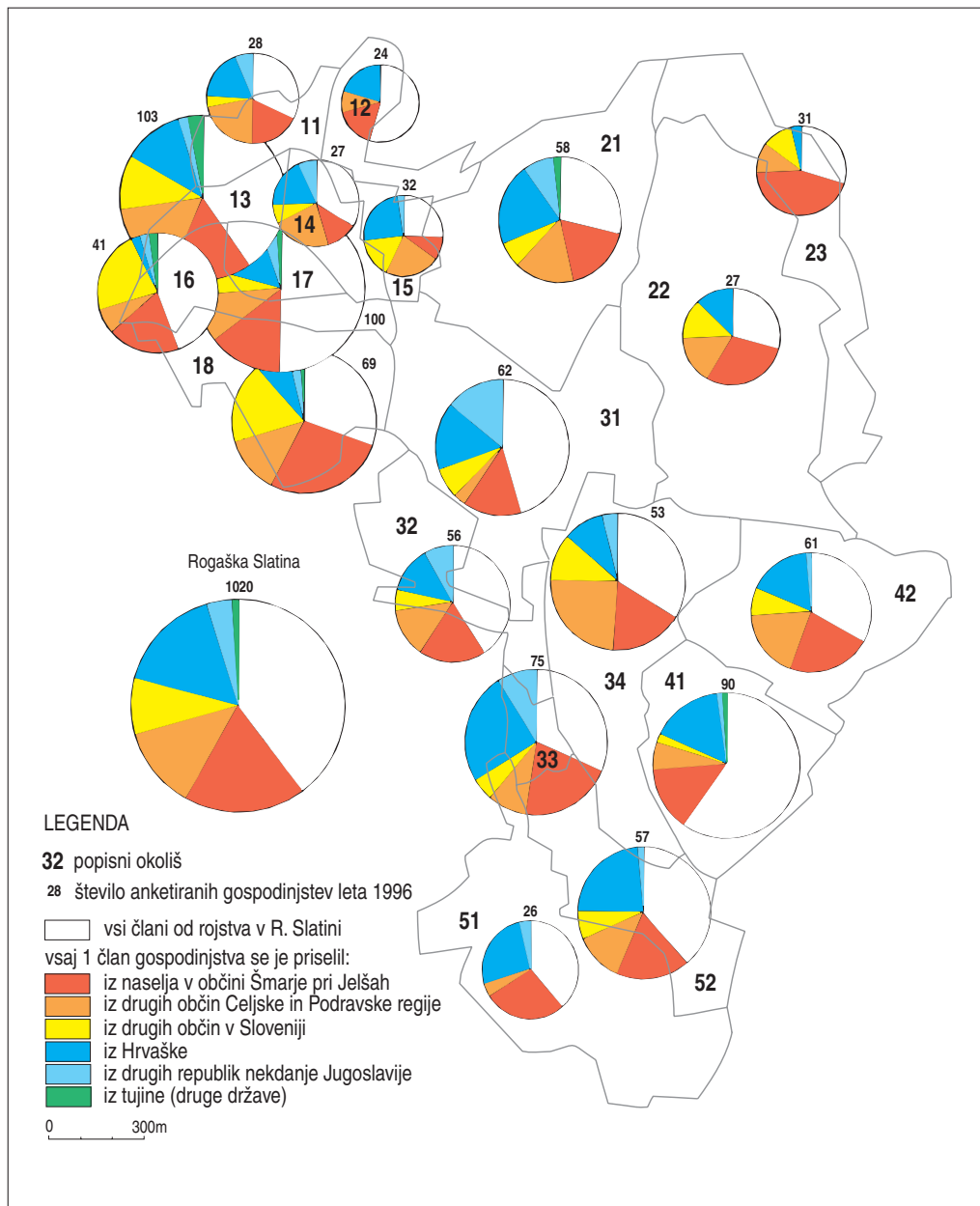
območje ¹	število vseh gospodinjstev leta 1991	število anketiranih gospodinjstev leta 1996 glede na priselitveni tip – član se je priselil iz							
		skupaj	nihče ni priselil	drugih naselij v občini Šmarje pri Jelšah	Celjske in Podravske regija	drugih območij v Sloveniji	Hrvaške	drugih republik Jugoslavije	drugih držav
1 (SZ)	687	424	170	73	58	46	57	14	6
2 (SV)	187	116	34	31	17	11	18	4	1
3 (osr.)	443	246	93	44	30	17	40	22	–
4 (JV)	196	151	74	27	16	7	24	2	1
5 (J)	129	83	32	17	8	4	20	2	–
skupaj	1642	1020	403	192	129	85	159	44	8

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

Preglednica 61: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na priselitveni tip gospodinjstva, določen po članu gospodinjstva, ki se je priselil iz najbolj oddaljenega območja (Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini 1996).

območje ¹	število vseh gospodinjstev leta 1991	število anketiranih gospodinjstev leta 1996	% anketiranih gospodinjstev leta 1996 glede na priselitveni tip – član se je priselil iz						
			nihče ni priselil	drugih naselij v občini Šmarje pri Jelšah	Celjske in Podravske regije	drugih območij v Sloveniji	Hrvaške	drugih republik Jugoslavije	drugih držav
1 (SZ)	687	424	40,1	17,2	13,7	10,8	13,4	3,3	1,4
2 (SV)	187	116	29,3	26,7	14,7	9,5	15,5	3,4	0,9
3 (osr.)	443	246	37,8	17,9	12,2	6,9	16,3	8,9	–
4 (JV)	196	151	49,0	17,9	10,6	4,6	15,9	1,3	0,7
5 (J)	129	83	38,6	20,5	9,6	4,8	24,1	2,4	–
skupaj	1642	1020	39,5	18,8	12,6	8,3	15,6	4,3	0,8

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

Slika 36: Anketirana gospodinjstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1996 glede na priselitveni tip gospodinjstva, določen po članu gospodinjstva, ki se je priselil iz najbolj oddaljenega območja.

V tip 1 so se uvrstila gospodinjstva, v katerih **vs**i člani gospodinjstva **od rojstva** živijo v **Rogaški Slatini**. Med anketiranimi gospodinjstvi (v anketo je bilo zajetih 62,1 % vseh gospodinjstev v Rogaški Slatini) se je v ta tip uvrstilo kar **39,5 %** gospodinjstev. Tip je nadpovprečno zastopan v severozahod-

nem in jugovzhodnem delu Rogaške Slatine, kjer prevladuje novejša večstanovanjska in individualna stanovanjska gradnja z (v povprečju) mlajšimi družinami. Člani teh gospodinjstev so tudi v Rogaški Slatini rojeni potomci priseljencev.

V tip 2, tip 3 in tip 4 so se uvrstila gospodinjstva, v katerih se je vsaj en član gospodinjstva **priselil** v Rogaško Slatino **iz drugih naselij v Sloveniji**. Takih gospodinjstev je bilo **39,7%**, med njimi pa so bila najbolj zastopana gospodinjstva, v katera so se člani priselili iz naselij bivše občine Šmarje pri Jelšah (**18,8%** gospodinjstev). Najpogostejše so bila navedena *naselja v okolici Rogaške Slatine* (Čača vas, Spodnja Kostrivnica, Zgornji Gabrnik, Cerovec pod Bočem, Sv. Florijan, Rogatec, Male in Velike Rodne, Brestovec, Mestinje in druga). Gospodinjstva v tem tipu so bila nadpovprečno zastopana v severovzhodnem delu Rogaške Slatine.

V 12,6% gospodinjstev so bili zastopani priseljeni člani iz naselij v *Celjski in Podravske regiji* (brez območje bivše občine Šmarje pri Jelšah). Najpogostejše so se anketiranci priselili iz Haloz (Stoperce, Žetale) in Savinjske doline. V 8,3% gospodinjstvih pa se je vsaj en član priselil iz *drugih območij Slovenije*, zlasti iz Posavja in Dolenjske.

Kar v **19,9%** gospodinjstev se je najmanj en član gospodinjstva priselil **iz območja drugih republik nekdanje Jugoslavije** (tip 5 in tip 6). Gospodinjstva s priseljenimi iz *Hrvaške* (tip 5) predstavljajo v južnem delu Rogaške Slatine kar četrtno vseh gospodinjstev (na primer v PO 51, PO 52, PO 33, PO 15). Iz anketnega gradiva je razvidno, da je velik del teh gospodinjstev nastal z mešanimi zakoni v sedemdesetih in na začetku osemdesetih let, anketiranci pa so se priselili večinoma iz *obmejnih naselij na Hrvaškem* (Hum na Sutli, Prišlin, Gornje in Donje Brezno, Druškovec, Pregrada, Klenovec Humski, Hromec), nekaj pa tudi iz Krapine in Varaždina.

7.4. STAROSTNA SESTAVA PREBIVALSTVA V ROGAŠKI SLATINI

Rogaška Slatina se je do sredine devetdesetih let uvrščala v območja koncentracije prebivalstva in intenzivne demografske rasti, katere posledica je tudi ugodna starostna sestava prebivalstva. Ob zmanjšanju natalitete pa konec devetdesetih let že kaže, da se prebivalstvo stara.

Kljub temu, da se je delež mladega prebivalstva (**do 19 let**) v Rogaški Slatini znižal z 32,5% leta 1981 na **24,5%** leta 1999, je bil še vedno višji od državnega povprečja (23,3%). Obenem je bil delež prebivalstva v starosti **65 let in več** (**11,0%** leta 1999) nižji od državnega povprečja (13,9%). Podobno velja tudi pri primerjavi z ožjo okolico, saj imata upravna enota Šmarje pri Jelšah in nova

Preglednica 62: Starostna in spolna sestava prebivalstva Rogaške Slatine leta 1981, 1991 in 1999 (Popis prebivalstva 1981 1991, SURS 1999).

	leto 1981			leto 1991			leto 1999					
	skupaj		ženske	skupaj		ženske	skupaj		moški		ženske	
leta starosti	število	%	%	število	%	%	število	%	število	%	število	%
0 do 14	1117	26,1	24,7	1082	22,0	20,3	853	17,0	460	19,5	393	14,8
15 do 19	274	6,4	6,3	376	7,7	7,6	377	7,5	189	8,0	188	7,1
20 do 39	1528	35,7	35,6	1658	33,8	33,9	1542	30,8	728	30,9	814	30,8
40 do 64	1031	24,0	24,4	1382	28,2	27,4	1683	33,6	794	33,7	889	33,6
65 in več	336	7,8	9,0	406	8,3	10,8	550	11,0	187	7,9	363	13,7
skupaj	4286	100,0	100,0	4904	100,0	100,0	5005	100,0	2358	100,0	2647	100,0
spol (%)	100,0		52,9	100,0		53,0	100,0		47,1		52,9	
starostni indeks ¹	28		34	38		54	65		41		92	

Opomba: ¹ starostni indeks je razmerje med prebivalci v starosti nad 65 let in do 14 let.

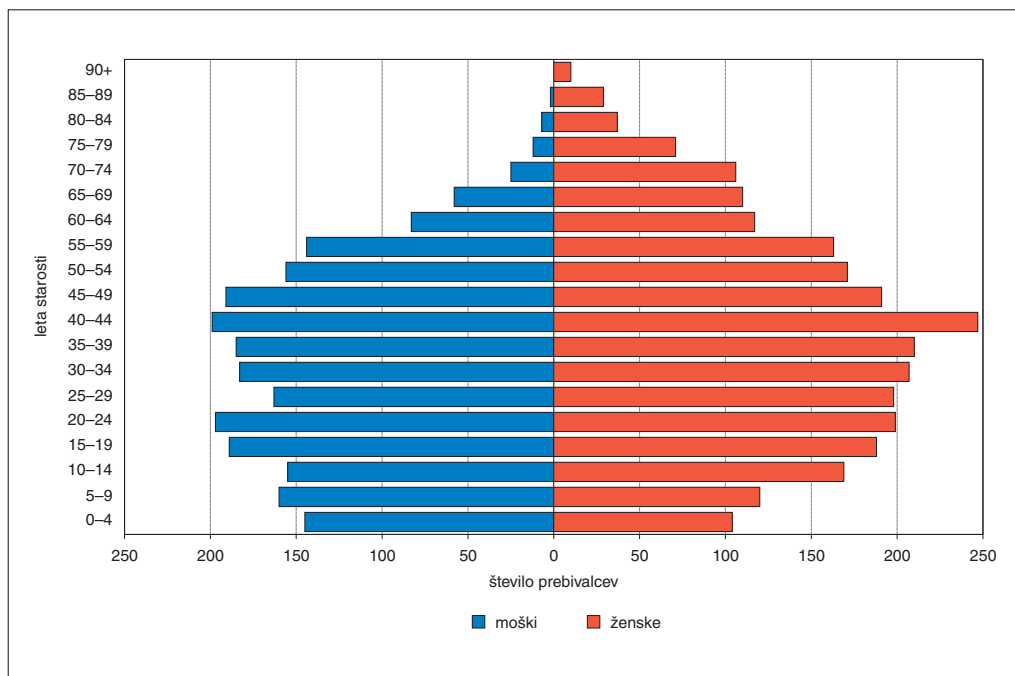
Preglednica 63: Starostna in spolna sestava prebivalstva (v %) občine Rogaška Slatina in Slovenije leta 1999 (Popis prebivalstva 1991; SURS 1999).

	občina Rogaška Slatina			občina (upravna enota) Šmarje pri Jelšah						Slovenija					
	leto 1999			leto 1991			leto 1999			leto 1991			leto 1999		
leta starosti	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske	skupaj	moški	ženske
0 do 14	17,2	19,1	15,4	21,3	22,2	20,4	17,3	18,2	16,4	20,6	21,8	19,4	16,2	17,2	15,2
15 do 19	7,9	8,5	7,4	7,7	8,1	7,3	7,7	8,2	7,1	7,4	7,8	7,0	7,1	7,5	6,8
20 do 39	31,4	32,3	30,6	30,5	32,5	28,8	30,6	32,1	29,3	31,2	32,5	30,0	29,8	31,0	28,7
40 do 64	31,9	32,2	31,5	28,2	28,5	27,9	30,5	31,5	29,6	29,9	30,1	29,7	33,0	33,8	32,2
65 in več	11,6	7,9	15,1	12,3	8,7	15,6	13,9	10,0	17,6	10,9	7,8	13,8	13,9	10,5	17,1
skupaj	100	48,5	51,5	100	48,7	51,3	100	48,8	51,2	100	48,5	51,5	100	48,4	51,4
starostni indeks ¹	68	42	98	58	39	77	80	55	107	53	36	72	86	61	112

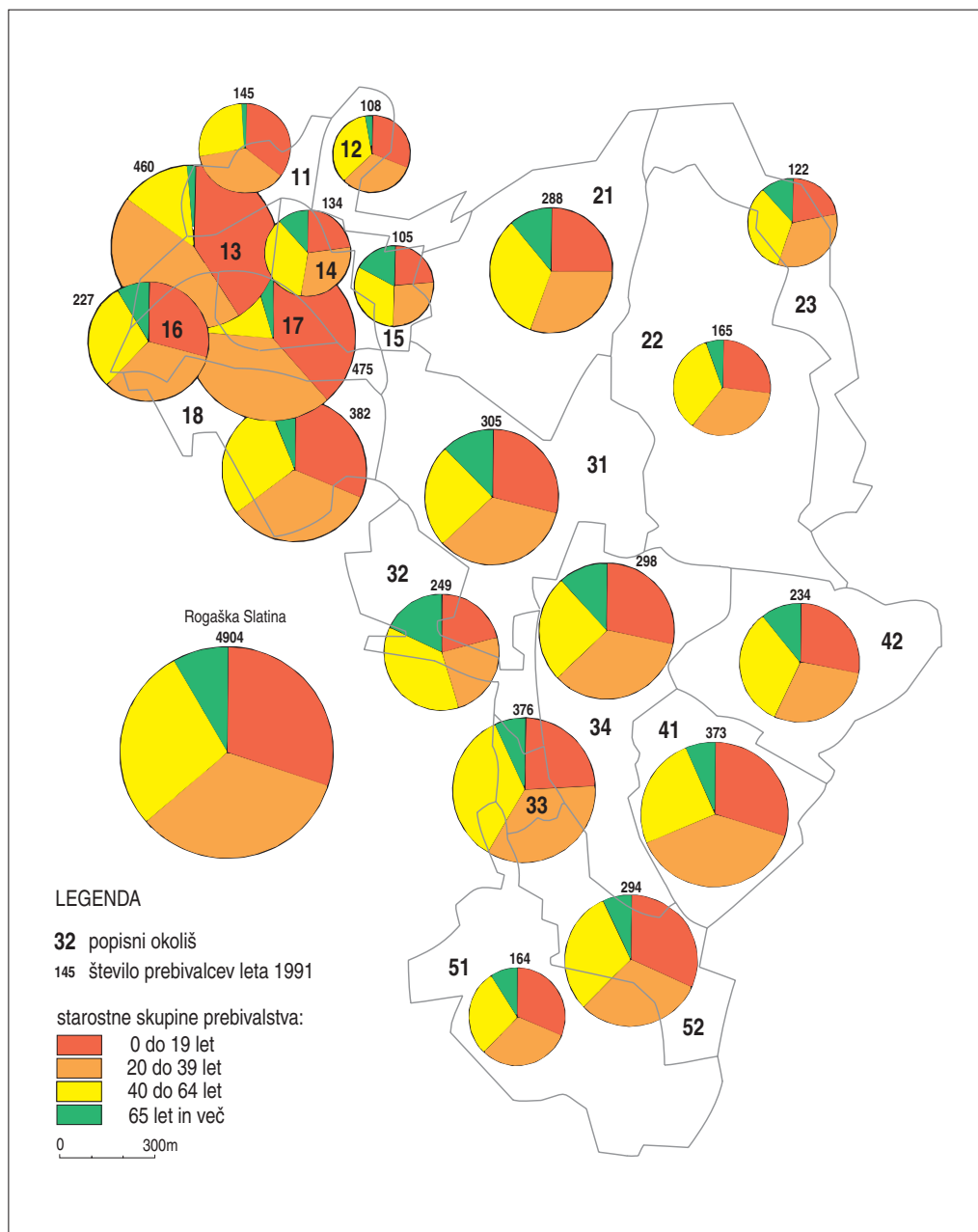
Opomba: ¹ starostni indeks je razmerje med prebivalci v starosti nad 65 let in do 14 let.

občina Rogaška Slatina (zaradi manj razvitega in demografsko ogroženega zaledja) manj ugodno starostno sestavo.

Razmerje med skrajnima starostnima skupinama (do 14 let in nad 65 let) prikazuje **starostni indeks prebivalstva**. Ta je v osemdesetih in začetku devetdesetih let v Rogaški Slatini kazal značilnosti mladega prebivalstva (vrednost 28 leta 1981 in **38 leta 1991**), medtem ko so se na območju nekdanje občine Šmarje pri Jelšah (58) in Slovenije (53) že kazale tendence staranja prebivalstva. Leta **1999** je starostni

Slika 37: Starostna in spolna sestava prebivalstva Rogaške Slatine leta 1999.

Slika 38: Starostna sestava prebivalstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991.

indeks v Rogaški Slatini dosegel vrednost **65**, v upravni enoti Šmarje pri Jelšah 80, državno povprečje pa je bilo 86. Zaskrbljujoče so vrednosti starostnega indeksa pri ženski populaciji (nad 100), saj je že ogrožena normalna reprodukcija prebivalstva.

Preglednica 64: Starostna sestava prebivalstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 (Popis prebivalstva 1991).

območje ¹	prebivalstvo po starostnih skupinah											starostni indeks ²		
	skupaj	0 do 14 let		15 do 19 let		20 do 39 let		40 do 64 let		65 in več let			neznano	
	število	število	%	število	%	število	%	število	%	število	%		število	%
1 (SZ)	2036	530	26,0	156	7,7	729	35,8	509	25,0	109	5,4	3	0,1	21
2 (SV)	575	94	16,3	49	8,5	185	32,2	186	32,3	57	9,9	4	0,7	61
3 (osr.)	1228	233	19,0	80	6,5	392	31,9	378	30,8	136	11,1	9	0,7	58
4 (JV)	607	134	22,1	40	6,6	212	34,9	169	27,8	47	7,7	5	0,8	35
5 (J)	458	91	19,9	51	11,1	140	30,6	140	30,6	36	7,8	—	—	40
skupaj	4904	1082	22,0	376	7,7	1658	33,8	1382	28,2	385	7,9	21	0,4	36

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33); ² starostni indeks je razmerje med prebivalci v starosti nad 65 let in do 14 let.

Na staranje prebivalstva kaže tudi povečanje deleža prebivalstva v starosti od 40 do 64 let. Leta 1991 je bil delež te starostne skupine še nižji od deleža starostne skupine od 20 do 39 let, leta 1999 pa je postal višji.

Za leta 1991 lahko analiziramo starostno sestavo prebivalstva Rogaške Slatine tudi **po popisnih okoliših**. Najugodnejšo starostno sestavo so imela območja novejša stanovanjske gradnje, kjer živijo pretežno mlajše družine. V severozahodnem delu Rogaške Slatine je imel starostni indeks povprečno vrednost le 21, saj je bilo v tem območju kar 26,0 % vseh prebivalcev starih do 14 let in le 5,4 % nad 65 let.

V nekaterih popisnih okoliših tega območja je delež prebivalcev starih do 19 let dosegel 40 % (v PO 13: Žibernik – Ob progji), delež starih nad 65 let pa je bil nižji od 2 % (v PO 11: Ratanska vas – Zgornji Žibernik, PO 12: Cesta na Boč in PO 13: Žibernik – Ob progji). V imenovanih popisnih okoliših so bile vrednosti starostnega indeksa nižje od 10. Ugoden je bil tudi v PO 17: Ulica Kozjanskega odreda, kjer prav tako, kot v PO 13: Žibernik – Ob progji, prevladuje novejša večstanovanjska gradnja in mlajše družine.

Razmeroma *ugodno starostno sestavo* imajo tudi območja v južnem in jugovzhodnem delu Rogaške Slatine. Tu so bili deleži starostnih skupin v okviru povprečja celotnega naselja, starostni indeksi pa so imeli vrednosti od 35 do 40.

V drugih območjih so bile *razmere slabše od povprečja*. V severovzhodnem delu je imel starostni indeks povprečno vrednost 61. K temu so prispevala starejša gospodinjstva v večstanovanjskih zgradbah ob Stritarjevi ulici (PO 21) ter nizek delež otrok do 19 let (21,3 %) in visok delež starejših od 65 let (12,3 %) na Cvetličnem hribu in na Janini (PO 23). Starostni indeks je bil manj ugoden tudi v osrednjem delu naselja, zlasti v PO 32: severni del Ulice XIV. divizije – Aškerčeva ulica – Vid Ivanuševe ulica, kjer je dom upokojujencev in več starejših družin. Tu je število starejših od 65 let preseglo število starih do 14 let (starostni indeks je imel vrednost 137). Podobne razmere so bile tudi v PO 15: južni del Šlan-drove ulice (starostni indeks je bil 136).

7.4.1. STAROSTNA SESTAVA ANKETIRANIH GOSPODINJSTEV LETA 1996

Rezultati popisa prebivalstva ne omogočajo analize nekaterih socio-ekonomskih razmer na nivoju gospodinjstev, med katere sodi tudi ugotavljanje **starostnega tipa gospodinjstev**. S pomočjo analiziranja rezultatov anketiranja gospodinjstev sem določil 9 starostnih tipov gospodinjstev:

- tip 1: vsi člani gospodinjstva so stari nad 65 let,
- tip 2: vsi člani gospodinjstva so stari nad 50 let,

- tip 3: vsi člani gospodinjstva so stari nad 35 let,
- tip 4: vsi člani gospodinjstva so stari od 25 do 60 let,
- tip 5: v gospodinjstvu žive tri generacije,
- tip 6: vsi člani gospodinjstva so stari do 55 let,
- tip 7: vsi člani gospodinjstva so stari do 45 let,
- tip 8: vsi člani gospodinjstva so stari do 35 let,
- tip 9: drugo (neuvrščeno).

Posamezni tipi gospodinjstev predstavljajo na eni strani gospodinjstva s samo starejšimi člani, na drugi strani s samo mladimi člani ter vmesne kategorije. Poseben tip predstavljajo tri-generacijska gospodinjstva. Rezultati tipizacije izražajo visoko stopnjo povezanosti med starostnim tipom gospodinjstva in obdobjem izgradnje posameznih delov naselja.

Poseben tip predstavljajo **gospodinjstva s starejšimi člani**. Med anketiranimi gospodinjstvi je kar **25,9%** gospodinjstev, v katerih so bili *vsi člani starejši od 50 let* (tip 1 in tip 2), še posebej (tip 1) pa sem izločil gospodinjstva, v katerih so bili *vsi člani starejši od 65 let* (13,2%).

Preglednica 65: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na starostni tip gospodinjstva (Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini 1996).

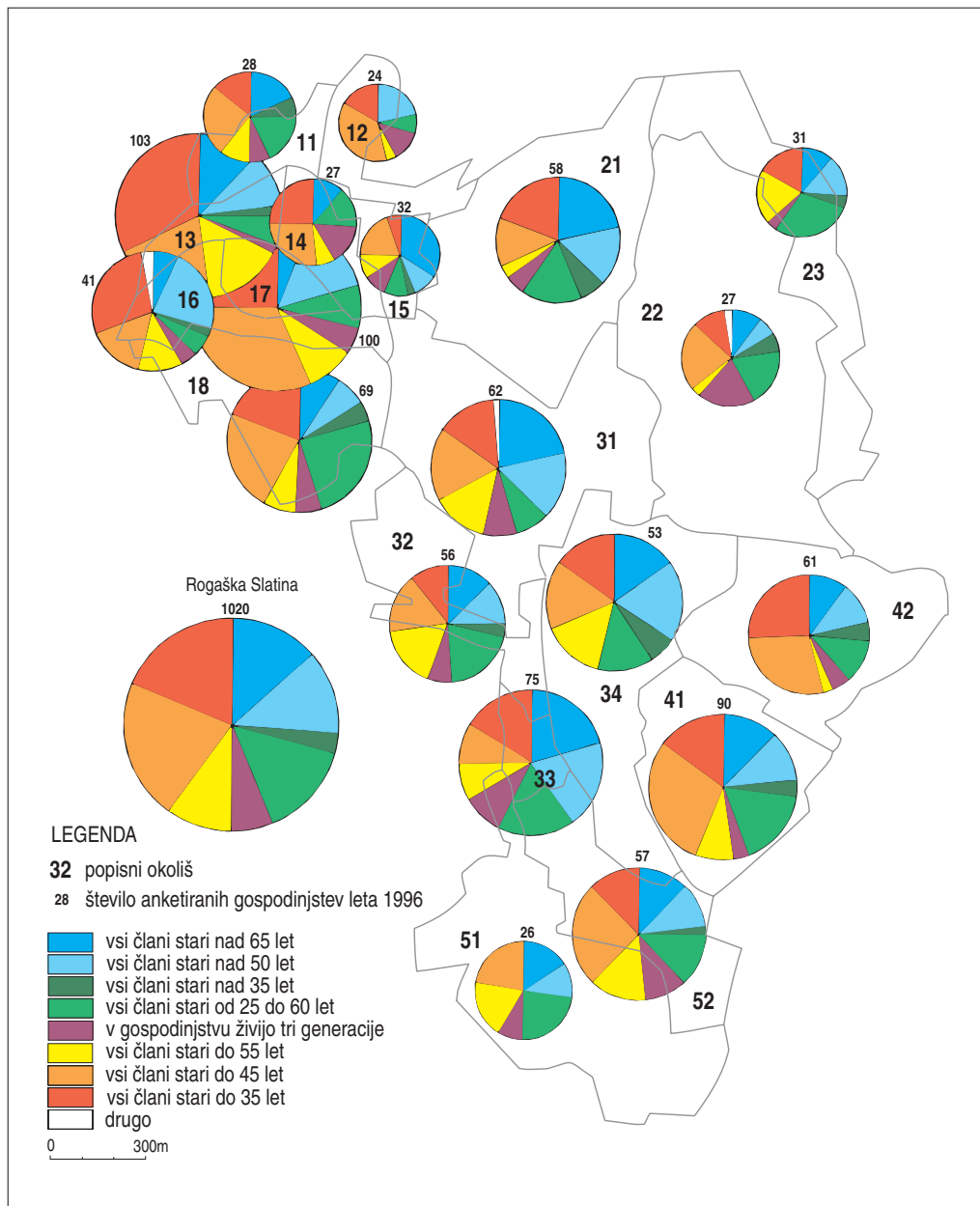
območje ¹	število vseh gospodinjstev 1991	število anketiranih gospodinjstev glede na starostni tip gospodinjstva – vsi člani gospodinjstva so stari:									
		skupaj	> 65 let	> 50 let	> 35 let	25–60 let	tri generacije	< 55 let	< 45 let	< 35 let	drugo
1 (SZ)	687	424	46	47	10	50	25	43	103	99	1
2 (SV)	187	116	18	15	7	23	10	8	15	19	1
3 (osr.)	443	246	43	42	5	36	16	32	36	35	1
4 (JV)	196	151	17	17	6	23	6	10	43	28	1
5 (J)	129	83	11	9	1	13	8	13	21	7	–
skupaj	1642	1020	135	130	29	145	65	106	218	188	4

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

Preglednica 66: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na starostni tip gospodinjstva (Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini 1996).

območje ¹	število vseh gospodinjstev 1991	% anketiranih gospodinjstev glede na starostni tip gospodinjstva – vsi člani gospodinjstva so stari:									
		skupaj	> 65 let	> 50 let	> 35 let	25–60 let	tri generacije	< 55 let	< 45 let	< 35 let	drugo
1 (SZ)	687	424	10,8	11,1	2,4	11,8	5,9	10,1	24,3	23,3	0,2
2 (SV)	187	116	15,5	12,9	6,0	19,8	8,6	6,9	12,9	16,4	0,9
3 (osr.)	443	246	17,5	17,1	2,0	14,6	6,5	13,0	14,6	14,2	0,4
4 (JV)	196	151	11,3	11,3	4,0	15,2	4,0	6,6	28,5	18,5	0,7
5 (J)	129	83	13,3	10,8	1,2	15,7	9,6	15,7	25,3	8,4	–
skupaj	1642	1020	13,2	12,7	2,8	14,2	6,4	10,4	21,4	18,4	0,4

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

Slika 39: Anketirana gospodinjstva po popisnih okoliših v Rogški Slatini leta 1996 glede na starostni tip gospodinjstva.

Oba tipa sta nadpovprečno zastopana v osrednjem delu Rogške Slatine (34,6 % gospodinjstev), zlasti v PO 31: Celjska cesta – Zdraviliški trg – Tržaški hrib (37,1 %) in v PO 33: južni del Ulice XIV. divizije – Cankarjeva ulica (40,0 %). V severovzhodnem delu Rogške Slatine je bilo največ takih gos-

podinjstev na območju starejše gradnje v PO 21: Stritarjeva ulica – Pod Bellevujem (36,2 %), v severozahodnem delu (kjer je sicer največ mladih družin) pa v gradbeno najstarejšem delu v PO 15: južni del Šlandrove ulice (43,8 %). Predstavljeno stanje temelji na osnovi anketiranja, pri tem pa je treba opozoriti, da je bil odziv najboljši ravno pri starejših gospodinjstvih.

V starostni tip 7 in tip 8 so uvrščena **gospodinjstva z mlajšimi člani**. V **39,8 %** gospodinjstev so bili *vsi člani mlajši od 45 let*, še posebej (tip 8) pa sem izločil gospodinjstva *z vsemi člani mlajšimi od 35 let* (18,4 %).

Največ gospodinjstev v obeh tipih je bilo v severozahodnem delu Rogaške Slatine (kar 47,6 %). Izstopa območje novejše večstanovanjske gradnje v PO 13: Žibernik – Ob progi (51,4 %) in PO 17: Ulica Kozjanskega odreda (57,0 %). V prvem območju prevladujejo gospodinjstva s člani mlajšimi od 35 let, v drugem pa gospodinjstva s člani mlajšimi od 45 let. Izstopa tudi območje z novejšo individualno stanovanjsko gradnjo v PO 12: Cesta na Boč (54,2 %). Med območja s prevlado mlajših gospodinjstev in novejšo stanovanjsko gradnjo sodi tudi jugovzhodni del Rogaške Slatine (47,0 % gospodinjstev), kjer je bilo v PO 42: vzhodni del Kidričeve ulice – Na livadi takih gospodinjstev kar 54,1 %.

Pomemben del predstavljajo **gospodinjstva s starejšimi otroki** (tip 6), v katerih so *vsi člani gospodinjstva mlajši od 55 let* (10,4 % gospodinjstev) in gospodinjstva z odraslimi otroki, ki še živijo pri starših (tip 4) in so *vsi člani gospodinjstva stari od 25 do 60 let* (14,2 % gospodinjstev). Oba tipa sta najbolj zastopana v severovzhodnem in južnem delu Rogaške Slatine, ki je bil večinoma zgrajen v šestdesetih in sedemdesetih letih.

Kot poseben tip sem izločil **tri-generacijska gospodinjstva** (tip 5). Med anketiranimi gospodinjstvi jih je bilo **6,4 %**. Največ jih je bilo v robnih severovzhodnih in južnih delih Rogaške Slatine, kjer so individualne stanovanjske stavbe največje in je tudi največ gospodinjstev s kmečkim gospodarstvom (na primer v PO 22: Partizanska cesta – Ločen dol). Zaradi zmanjšanja možnosti stanovanjske gradnje v zadnjih desetih letih je okoli 5 do 10 % takšnih gospodinjstev tudi v drugih delih Rogaške Slatine.

7.5. GOSPODARSKI RAZVOJ ROGAŠKE SLATINE – VPLIV ZDRAVILIŠČA IN DRUGIH DEJAVNOSTI NA RAZVOJ DELOVNIH MEST V ROGAŠKI SLATINI

7.5.1. RAZVOJ DO DRUGE SVETOVNE VOJNE

Sodobni gospodarski razvoj Rogaške Slatine je povezan z razvojem neagrarnih dejavnosti. **Zdraviliška dejavnost** se je začela razvijati že na začetku 19. stoletja. Z njo je bil povezan razvoj dejavnosti, ki so bile bolj ali manj povezane z oskrbo turistov (gostinstvo, trgovina, uslužnostne dejavnosti, promet). Omenjene dejavnosti so bile celotno 19. in na začetku 20. stoletja odločilen dejavnik razvoja naselja.

Za obdobje pred prvo svetovno vojno podatki o številu zaposlenih v zdravilišču niso bili dostopni. Zorko (1992, 172) navaja, da je zdravilišče vodil ravnatelj, poleg njega pa je bilo zaposleno uradniško in zdravstveno osebje (večinoma nemške narodnosti), osebje, ki je skrbelo za oskrbo gostov ter osebje v polnilnici mineralne vode.

Med obema vojnoma je bil na čelu zdravilišča ravnatelj, ki je imel ob sebi pet uradnikov in več pisarniškega in tehničnega osebja. Poleg državnega zdraviliškega zdravnika je v sezoni po posameznih nastanitvenih objektih ordiniralo še 6 do 7 zdravnikov in 3 zobozdravniki. Glavni vir dohodka zdravilišča je bila prodaja mineralne vode, zato je bilo v polnilnici vse leto zaposlenih okoli 35 do 45 delavcev.

Za oskrbo gostov in delovanje zdravilišča je bilo v sezoni v zdravilišču zaposlenih okoli 170 delavcev (leta 1924 sta bila zaposlena 2 maserja, 2 plavalna mojstra, 38 sobaric, 2 strežnici, 3 strežnice vrelca, 6 kopaliških strežnic in strežnikov, 7 peric, 3 kočijaži, 6 postreščkov, 7 vrtnih delavcev, 28 dninarjev). V sklopu zdravilišča je bila tudi vrtnarija, ki je s 15 delavci skrbela za zdraviliške nasade, park in gozdove v okolici (Zorko 1992, 173–174). Delo v zdravilišču je bilo večinoma sezonsko, zato se je število zaposlenih spreminjalo glede na potrebe in obisk gostov. Glede na vse navedeno je bilo v poletni sezoni v zdravilišču in polnilnici zaposlenih od **230 do 250 delavcev**.

Po prvi svetovni vojni so trgovci in majhni posestniki začeli vlagati svoj kapital v različne **terciarne dejavnosti**, ki so bile potrebne za vsestransko ponudbo zdravilišča. Skoraj vsi *gostinski lokali* v Rogaški Slatini so bili v privatni lasti, saj je zdravilišče privatnikom oddajalo gostinske prostore, ki so bili v sklopu hotelov. V privatni lasti je bilo tudi okoli 600 ležišč v več kot 40 vilah, gostiščih in penzionih, v katerih so zabeležili do tretjine vseh nočitev v Rogaški Slatini.

Razvijala se je tudi *trgovina*. Nastajale so nove trgovine z mešanim blagom in specializirane trgovine, ki so zdraviliškim gostom ponujale raznovrstno blago (spominke, kristal, umetnine, igrače, časopise in knjige, razglednice, sadje, kmečke pridelke in izdelke ter podobno). V kraju je bila prodajna galerija z umetniškimi izdelki, zlatarna ter trgovina s parfumskim in galanterijskim blagom (Zorko 1992, 177).

Močno je bila zastopana tudi *obrt*, ki je služila tako domačinom kot turistom. S slednjimi so bile zlasti povezane *uslužnostne dejavnosti*: brivski in frizerki saloni (3 obrati), krojaške (5) in šiviljske delavnice (3), kemične čistilnice (5), foto ateljeji (2), taksi prevoznitvo (5) in postrežčki (1) (Zorko 1992, 178).

Industrija se je začela razvijati leta 1927. Družba, ki je imela v lasti steklarno v 6 km oddaljeni Strazi (od leta 1860 je proizvajala stekleno embalažo), je ob Tržiškem potoku vzhodno od cerkve sv. Križa zgradila novo **steklarno** za ročno izdelavo proizvodov iz kristalnega stekla in brusilnico. Med razloge za izgradnjo navajajo nerentabilnost steklarne v Zagorju, ceneno delovno silo (zlasti čez Sotlo) in rudnik premoga. V bližini so namreč našli večje količine premoga, ki je bil primeren za uporabo v steklarni. Razlog pa je bila tudi takratna moda postavljanja steklarn v bližini zdravilišč. Računali so na bogate gostje, ki bodo kupovali večje količine stekla in z brezplačno reklamo širili sloves steklarne in kraja. V tistem času so bile namreč že zgrajene steklarne v Karlovih Varyh na Češkem, v Vichyju v Franciji ter ob mnogih zdraviliščih v Nemčiji.

Prvi steklarji (pihalci) so prišli iz ukinjene steklarne v Zagorju, pomožne delavce pa so zaposlili iz okolice Rogaške Slatine (Zorko 1992, 175). Ob začetku obratovanja je bilo v steklarni zaposlenih okoli 150 delavcev, pred drugo svetovno vojno pa okoli **250 delavcev**. S tem je dobila Rogaška Slatina ob turistični tudi industrijsko funkcijo. Obe sta pomembno vplivali na nadaljnji razvoj naselja.

7.5.2. RAZVOJ MED LETOMA 1945 IN 1991

Po drugi svetovni vojni so bili objekti in naprave zdravilišča v zelo slabem stanju. V petdesetih in šestdesetih letih je bila opravljena obsežna obnova in posodobitev obstoječih objektov, v sedemdesetih in osemdesetih letih pa gradnja novih prenočitvenih in spremljevalnih objektov. Sredi osemdesetih let je zdravilišče beležilo največji turistični obisk in prodajo mineralne vode. **Zdraviliško-turistična dejavnost** se je (z izjemo zasebnih sob) koncentrirala v podjetju **Zdravilišče Rogaška** (ki je imelo tekom časa več različnih organizacijskih oblik in imen pod katerimi je združevalo zdravstveno, hotelirsko in gostinsko dejavnost, strokovne službe, servisne dejavnosti in polnilnico).

Leta 1950 je podjetje zaposlovalo okoli 320 delavcev, leta 1970 je njihovo število naraslo na 497, leta 1980 na 892 in leta 1986 na **1180 delavcev**. Okoli 70 % jih je bilo zaposlenih v zdravstvenih, hotelirskih in gostinskih dejavnostih, okoli 30 % pa v polnilnici mineralnih vod, strokovnih službah in v vzdrževanju.

Omeniti je treba tudi sezonsko delovno silo. Veronekova (1987, 153) navaja, da je bilo na začetku sedemdesetih let zaposlovanje za določen čas zelo intenzivno. Zaradi izrazitega poletnega viška turističnega obiska je bilo takrat zaposlenih okoli 150 sezonskih delavcev. Leta 1986 je bilo za določen čas zaposlenih od 47 do 87 delavcev, največ v poletni sezoni. Več kot polovica sezonskih delavcev je bila zaposlena v hotelirstvu in gostinstvu, četrtina v zdravstvu, nekaj pa tudi v vzdrževanju in v polnilnici mineralne vode.

Po drugi svetovni vojni je postala **industrija** prevladujoč dejavnik gospodarskega razvoja naselja. **Steklarne Rogaška**, ki je bila med vojno porušena, je postala največje podjetje v Rogaški Slatini. Po zgraditvi nove peči, brusilnice in poslovnih prostorov je število zaposlenih naglo naraščalo. Leta 1970 je bilo v obratu Steklarne (tedaj imenovane Steklarne Boris Kidrič) v Rogaški Slatini zaposlenih 1009 delavcev, leta 1986 pa **1786 delavcev**, od tega okoli 40 % žensk. Okoli 30 % delavcev je prihajalo na delo

Preglednica 67: Število zaposlenih v Zdravilišču Rogaška in Steklarni Rogaška med letoma 1950 in 2000 (Kadrovski službi Zdravilišča Rogaška d. o. o. in Steklarne Rogaška d. d. 1998, 2000).

leto	število zaposlenih				verižni indeks		indeks	
	Zdravilišče Rogaška	Steklarna Rogaška v Rogaški Slatini	Steklarna Rogaška zunaj Rogaške Slatine	Steklarna Rogaška skupaj	Zdravilišče Rogaška	Steklarna v Rogaški Slatini	Zdravilišče Rogaška	Steklarna v Rogaški Slatini
1950	320	470	–	470	100	100	100	100
1970	497	1009	217	1226	155	215	155	215
1980	892	1140	115	1255	179	113	279	243
1986	1180	1786	403	2189	132	157	369	380
1990	1127	1840	474	2314	96	103	352	391
1992	1070	1709	242	1951	95	93	334	364
1998	520	1462	234	1696	49	86	162	311
2000	~420	1343	320	1663	81	92	131	286

iz Hrvaške. Zgradili so tudi dislocirano brusilnico v Kozjem, kjer je bilo zaposlenih okoli 250 delavcev. Nekaj jih je bilo zaposlenih tudi po predstavništvih v različnih krajih.

Zaradi potreb po kvalificirani delovni sili so leta 1947 v neposredni bližini Steklarne ustanovili **Steklarsko šolo** Rogaška Slatina, ki ima poleg učilnic, dijaškega doma in praktičnih delavnic tudi lastni proizvodni obrat za izdelavo izdelkov iz stekla in kristalina. Leta 1960 je bilo v šoli in proizvodnem obratu zaposlenih 83 delavcev, leta 1970 160, leta 1980 241 in leta 1990 že 366 delavcev. Od teh je bilo 10 % učiteljev in vzgojiteljev, 90 % pa proizvodnih delavcev (Colnerič 1998, 36 in 48).

Steklarska industrija zaposluje pretežno moško delovno silo. Ženska delovna sila je dobila delo v podjetju **KORS** (Konfekcija oblačil Rogaška Slatina), ki se je leta 1946 razvilo iz obrtne krojaške delavnice. Proizvodnja se je začela povečevati po letu 1968, ko so zgradili nove proizvodne prostore v Ratanski vasi (takrat je bilo v podjetju zaposlenih 270 delavcev, med njimi 80 % žensk) in po letu 1973, ko so le-te razširili. Leta 1986 je bilo v podjetju zaposlenih 519 delavcev, leta 1990 pa 487 delavcev.

V osemdesetih letih so med **večja podjetja** sodila tudi *Mizarstvo Rogaška Slatina*, v katerem je bilo leta 1972 zaposlenih 48 delavcev, leta 1990 pa okoli 100 delavcev. Nastalo je leta 1953 iz mizarskih delavnic Zdravilišča, leta 1974 pa so se preselili v prostore zdraviliške ekonomije pod Tržaškim hribom. Z gradbeno dejavnostjo se je ukvarjalo podjetje *Ingrad – gradbeništvo Rogaška Slatina*, ki je imelo veliko dela po potresu leta 1974. K živilski industriji sodi *Pekarna* v Ratanski vasi (66 delavcev leta 1986).

Vzporedno z razvojem zdraviliške dejavnosti, industrije in gradbeništva so se v Rogaški Slatini, zlasti od sedemdesetih let dalje, razvijale tudi različne **terciarne in kvartarne dejavnosti**: trgovina, gostinstvo (izven podjetja Zdravilišče Rogaška), obrt in storitve, promet, komunalne dejavnosti, šolstvo, zdravstvo ter finančne in poslovne storitve.

O skupnem **število delovnih mest v Rogaški Slatini** na začetku devetdesetih let ni natančnih podatkov. Popis prebivalstva iz **leta 1991** beleži *število aktivnih prebivalcev po kraju dela*. To število se v večini panog (razen v kmetijstvu) pretežno ujema s *število delovnih mest v naselju*.

Po teh podatkih je bilo leta 1991 v Rogaški Slatini 4153 delovnih mest, vendar pa je treba opozoriti, da so mednje (po metodologiji, ki beleži aktivno prebivalstvo Slovenije) šteta le delovna mesta prebivalcev s stalnim bivališčem v Sloveniji. Zaradi obmejne lege in zelo intenzivne čezmejne dnevne migracije je bilo ob teh delovnih mestih v Rogaški Slatini še okoli 900 delovnih mest, ki so jih zasedali prebivalci s stalnim bivališčem na Hrvaškem (ki niso bili zabeleženi v popisu prebivalstva). Skupaj je bilo torej v Rogaški Slatini **okoli 5100 delovnih mest**, kar navaja tudi Služba družbenega knjigovodstva – Podružnica Celje (1993).

Preglednica 68: Aktivno prebivalstvo, ki opravlja poklic v Rogaški Slatini (to je v kraju dela) po dejavnostih leta 1991 – število delovnih mest¹ (Popis prebivalstva 1991).

panoge dejavnosti	delovna mesta ¹		panoge dejavnosti	delovna mesta ¹	
	število	%		število	%
kmetijstvo in ribištvo	95	2,3	finančne in druge storitve	165	4,0
gozdarstvo	13	0,3	izobraževanje, znanost, kultura	184	4,4
industrija in rudarstvo	1818	43,8	zdravstvo in socialno varstvo	262	6,3
gradbeništvo	192	4,6	javna uprava	32	0,8
promet in zveze	193	4,6	neznano	6	0,1
trgovina	208	5,0	I. sektor	108	2,6
gostinstvo in turizem	559	13,5	II. sektor	2010	48,4
obrtni storitve	260	6,3	III. sektor	1386	33,4
stanovanjsko-komunalne dejavnosti	166	4,0	IV. sektor	643	15,5
			skupaj ¹	4153	100,0

Opomba: ¹ upoštevana so le delovna mesta državljanov Slovenije (ker je podatek izpeljan iz števila aktivnih prebivalcev Slovenije po naselju dela). Ob teh je bilo v Rogaški Slatini še okoli 900 delovnih mest, ki so jih zasedali prebivalci s stalnim bivališčem zunaj Slovenije.

Do največjega razkoraka med dejanskim stanjem in rezultati popisa prebivalstva prihaja pri dejavnostih v *sekundarnem sektorju*, v katerih je bilo zaposlenih največ dnevnih migrantov iz Hrvaške. Po podatkih o številu delovnih mest v največjih industrijskih podjetjih že število zaposlenih v Steklarni Rogaška in KORS-u presega podatek iz popisa prebivalstva. Dejansko je bilo leta 1991 v Rogaški Slatini v *industriji* več kot 2500 delovnih mest; to je *okoli 50 % vseh delovnih mest* v naselju, ta sektor pa je ustvaril kar 60,4 % vsega dohodka (SDK – Podružnica Celje 1993).

Podatki v drugih dejavnosti se bolj ujemajo z dejanskim stanjem, saj so bili prebivalci Hrvaške v teh dejavnostih zastopani v manjši meri kot v industriji. Po podatkih popisa je bilo leta 1991 v *terciarnem sektorju* 33,4 % delovnih mest. Največ jih je bilo v gostinstvu in turizmu (13,5 %), obrtni in storitvah (6,3 %) ter trgovini (5,0 %). *Kvartarni sektor* je bil zastopan s 15,5 % delovnih mest. Največ jih je bilo v zdravstvu in socialnem varstvu, kjer je upoštevan tudi zdravstveni kader v Zdravilišču Rogaška (6,3 %) ter v izobraževanju (4,4 %) in finančno poslovnih storitvah (4,0 %).

Na osnovi navedenih podatkov velja ugotovitev, da je *Rogaška Slatina po številu delovnih mest bolj industrijski kot turistični kraj*. V **industriji** je bilo leta 1991 okoli **50 % delovnih mest**, v dejavnostih, ki so neposredno povezane s **turistično in zdraviliško dejavnostjo** kraja (to so gostinstvo, turizem in zdravstvo), pa nekaj manj kot **20 % delovnih mest**.

Rogaška Slatina je torej **polifunkcionalno razvijajoč se turistični kraj**, v katerem gospodarski razvoj temelji na prevladujoči industrijski in turistični dejavnosti ter v zadnjem času vse bolj razvijajočih se drugih terciarnih in kvartarnih dejavnostih, ki so se še intenzivirale po letu 1994, ko je postala središče nove občine. S tem se je nekoliko omililo tudi gospodarsko stanje, ki ga je povzročilo zmanjšanje obsega turističnega prometa po letu 1991 in zmanjšanje števila delovnih mest v dejavnostih, ki so neposredno povezane s turizmom.

7.5.3. RAZVOJ PO LETU 1991

Po letu 1991 se je v Sloveniji močno zmanjšalo število delovnih mest v industrijskih dejavnostih. Do zmanjšanja števila delovnih mest v posameznih dejavnostih je prišlo tudi v Rogaški Slatini, vendar so izpad večinoma nadomestila nova delovna mesta, predvsem v terciarnem sektorju (trgovina in storitvene dejavnosti).

Preglednica 69: Število zaposlenih v Zdravilišču Rogaška po vrsti zaposlitve leta 1992 in 1998 (Zdravilišče Rogaška d. o. o. 1998).

Zdravilišče Rogaška	maj 1992		marec 1998	
	število zaposlenih	%	število zaposlenih	%
hotelirstvo in gostinstvo	559	60,4	277	53,3
zdravstvo	191	20,6	148	28,5
uprava in strokovne službe	95	10,3	19	3,6
vzdrževanje in drugi	81	8,7	76	14,6
skupaj	926	100,0	520	100,0
Kolinska Rogaški vrelci ¹	144	13,5	89	–
skupaj	1070	100,0	609	–

Opomba: ¹ Rogaški vrelci so leta 1995 prešli v last podjetja Kolinska d. d.

Zmanjšanje števila delovnih mest je najbolj občutno v **Zdravilišču Rogaška**, oziroma v podjetjih, ki so nastala, ko je le-to (zaradi slabega finančnega poslovanja) prešlo v upravljanje Slovenske razvojne družbe in so lastniki večine hotelov postale banke in privatna podjetja.

Leta 1992 je bilo v vseh podjetjih Zdravilišča Rogaška zaposlenih 1070 oseb, leta 1998 pa le **520 oseb**, če ne upoštevamo zaposlenih v polnilnici, ki je od leta 1995 v lasti podjetja Kolinska. Večina delovnih mest je bila v zdravstvenem delu zdravilišča (28,5 %) ter v hotelirstvu in gostinstvu (53,3 %). V primerjavi z letom 1992 se je število zaposlenih najbolj zmanjšalo v hotelirstvu in gostinstvu (za več kot 50 %) ter v strokovnih službah, saj je bila uprava prenešana na Slovensko razvojno družbo.

Septembra leta 2000 je bilo v podjetju Terme Rogaška, ki je lastnik Termalne riviere ter hotelov Sava, Donat in Zagreb, zaposlenih okoli 190 delavcev, v podjetju Hoteli Rogaška Slatina, ki upravlja z Zdraviliškim domom ter hoteloma Styria in Strossmayer, 45 delavcev, v podjetju Hotel Slovenija 15 delavcev ter v Zdravilišču Rogaška – Zdravstvo 148 delavcev. Skupaj z nekaj zaposlenimi v preostanku sistema Zdravilišče Rogaška je bilo v delujočih obratih zdravilišča zaposlenih nekaj več kot **420 oseb**. Tako se je znižal delež delovnih mest v Rogaški Slatini, ki so neposredno povezana s turizmom, na manj kot 10 %.

Kolikšno je sedanje število delovnih mest v Rogaški Slatini, je težko ugotoviti. Po oceni Oddelka za gospodarstvo občine Rogaška Slatina je bilo leta **2000** v Rogaški Slatini **okoli 5000 delovnih mest** (v celotni občini okoli 5400 delovnih mest). Zmanjšanje števila delovnih mest v Zdravilišču Rogaška in nekaterih drugih podjetjih so nadomestila nova delovna mesta, predvsem v terciarnem sektorju.

V *Steklarni Rogaška* (v obratu v Rogaški Slatini) je bilo leta 1990 zaposlenih 1840 oseb, leta 1998 1462 oseb, leta 2000 pa 1343 oseb (iz Hrvaške prihaja okoli 250 oseb). V *Steklarski šoli Rogaška Slatina* je bilo leta 1990 zaposlenih 366 oseb, leta 1998 367 oseb, leta 2000 pa 371 oseb (od teh 90 % v proizvodnem obratu; iz Hrvaške prihaja 87 oseb). V *KORS-u* je bilo leta 1990 zaposlenih 487 oseb, leta 1998 390 oseb, leta 2000 pa 310 oseb. S steklarsko dejavnostjo se ukvarja tudi zasebno podjetje *Kreativ*, ki zaposluje okoli 30 oseb, s proizvodnjo konfekcije pa zasebni podjetji *Rultex* in *NANA* (oba z okoli 60 zaposlenih). Večja podjetja so še *Kolinska Rogaški vrelci* (74 zaposlenih), *Kozmetika Afrodit*a, *KeRoš* (oba po okoli 70 zaposlenih), industrijska pralnica *Belin* (okoli 60 zaposlenih), *Jagros* in *Orglarstvo Škrabl* (oba po okoli 40 zaposlenih).

Glede na navedeno se je v Rogaški Slatini po letu 1991 **zmanjšal delež delovnih mest neposredno povezanih s turizmom** (po oceni v letu 2000 na manj kot 10 %), delež delovnih mest v industrijskih dejavnostih je bil nekaj manj kot 50 %, **povečal** pa se je **delež delovnih mest v terciarnih in kvartarnih dejavnostih** (intenziven razvoj trgovine, storitvenih dejavnosti, javne uprave in podobno). Na ta način se je še povečal pomen dejavnosti, ki prispevajo k polifunkcionalnemu razvoju naselja.

Omeniti je potrebno tudi dejstvo, da prevlada delovno zelo intenzivni industrijskih delovnih mest ter velik delež strežnega osebja v zdravilišču zahteva razmeroma **nizko kvalifikacijsko sestavo delovnih mest v Rogaški Slatini**. Analiziral sem kvalifikacijsko sestavo (določeno na osnovi stopnje izobrazbe) zaposlenih v Zdravilišču Rogaška in treh največjih industrijskih podjetjih, ki so s 2.828 zaposlenimi leta **1998** predstavljali nekaj več kot 55 % vseh delovnih mest v naselju.

Turizem vpliva predvsem na razvoj manj zahtevnih delovnih mest, tako da v nekaterih območjih le-ta niso dovolj zanimiva za domače prebivalstvo. Zdraviliški turistični kraji so med turističnimi kraji nekakšna izjema, saj je v zdraviliški dejavnosti zaposlen tudi določen del prebivalstva z višjo in visoko izo-

Preglednica 70: Kvalifikacijska sestava (določena na osnovi stopnje izobrazbe) zaposlenih v Zdravilišču Rogaška in večjih industrijskih podjetjih v Rogaški Slatini leta 1998 (s primerjavo v Zdravilišču leta 1986) (Veronek 1987, 151; Kadrovske službe podjetij 1998).

stopnja izobrazbe (kvalifikacija)	leto 1986		leto 1998									
	Zdravilišče Rogaška		Zdravilišče Rogaška		Steklarna Rogaška		Steklarska šola		KORS		skupaj	
	število	%	število	%	število	%	število	%	število	%	število	%
1. (NKV)	291	24,7	165	27,1	606	41,4	154	42,0	11	2,8	936	33,1
2.	147	12,5	17	2,8	158	10,8	26	7,1	159	40,8	360	12,7
3.	24	2,0	16	2,6	10	0,7	8	2,2	72	18,5	106	3,8
4. (KV)	405	34,3	201	33,0	530	36,3	124	33,8	85	21,8	940	33,2
5. (4-letna srednja šola)	218	18,5	137	22,5	116	7,9	29	7,9	50	12,8	332	11,7
6. (višja šola)	57	4,8	43	7,1	25	1,7	8	2,2	9	2,3	85	3,0
7. (visoka šola)	38	3,2	16	2,6	17	1,2	17	4,6	4	1,0	54	1,9
8., 9. (mag., dr.)	...	...	14	2,2	–	–	1	0,2	–	–	14	0,5
skupaj	1180	100,0	609	100,0	1462	100,0	367	100,0	390	100,0	2828	100,0

Preglednica 71: Prebivalstvo Rogaške Slatine (v primerjavi z občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) staro 15 in več let glede na šolsko izobrazbo leta 1981 in 1991 (Popis prebivalstva 1981, 1991).

stopnja izobrazbe	Rogaška Slatina				občina Šmarje pri Jelšah				Slovenija	
	leto 1981		leto 1991		leto 1981		leto 1991		leto 1981	leto 1991
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	%	%
brez šolske izobrazbe	35	1,1	8	0,2	394	1,6	211	0,8	1,4	0,6
do 7 razredov osnovne šole	472	14,9	359	9,4	8665	36,1	5462	21,7	24,5	16,4
osnovna šola	907	28,6	998	26,1	8530	35,6	9387	37,4	32,5	29,9
poklicne srednje šole	1022	32,2	1036	27,1	4226	17,6	4583	18,3	22,0	19,4
gimnazije	98	3,1	64	1,7	309	1,3	199	0,8	3,1	2,5
tehnične in druge strokovne srednje šole	420	13,3	632	16,5	1248	5,2	2261	9,0	9,4	13,8
srednje usmerjeno izobraževanje	–	–	332	8,7	1	0,0	1735	6,9	0,0	7,1
višje šole	112	3,5	222	5,8	331	1,4	672	2,7	2,8	4,5
visoke šole	72	2,3	133	3,5	182	0,8	352	1,4	3,1	4,3
neznano	31	1,0	38	1,0	96	0,4	244	1,0	1,1	1,4
skupaj	3169	100,0	3822	100,0	23982	100,0	25106	100,0	100,0	100,0

brazbo. Zaradi tega ima med analiziranimi podjetji v Rogaški Slatini najboljšo kvalifikacijsko sestavo *Zdravilišče Rogaška*. Leta 1998 je imelo kar 11,9 % zaposlenih več kot srednješolsko izobrazbo. Kvalificiran kader in kader s srednješolsko izobrazbo je bil zastopan s 55,5 % vseh zaposlenih. Še vedno pa je bil s 32,5 % zastopan kader z nižjo stopnjo izobrazbe in nekvalificiran kader.

V analiziranih *industrijskih podjetjih* je kvalifikacijska sestava razmeroma nizka. Več kot srednješolsko izobrazbo ima le okoli 3 % zaposlenih. Izstopa Steklarska šola, kjer pedagoški kader predstavlja okoli 10 % zaposlenih in ima višjo izobrazbo. Okoli tretjina zaposlenih sodi med kvalificirane delavce, več kot polovica vseh zaposlenih (v KORS-u več kot 60 %) pa med nekvalificirane in polkvalificirane delavce.

O kvalifikacijski sestavi zaposlenih v drugih podjetjih in v kvartarnem sektorju ni podatkov. Posredno lahko sklepamo na osnovi podatkov o **izobrazbeni sestavi prebivalstva Rogaške Slatine** leta 1991. Takrat je 54 % prebivalcev Rogaške Slatine imelo srednješolsko izobrazbo (poklicne in druge srednje šole), 9,3 % pa več kot srednješolsko izobrazbo (kar je bilo celo bolj od državnega povprečja). Ker je dnevna migracije iz Rogaške Slatine dokaj skromna, iz navedenega izhaja, da nudijo podjetja v terciarnem in kvartarnem sektorju zaposlitev tudi bolj izobraženemu prebivalstvu.

7.6. PRIMERJAVA SESTAVE DELOVNIH MEST V ROGAŠKI SLATINI IN VEČJIH TURISTIČNIH KRAJIH V SLOVENIJI

Velja ugotovitev, da je Rogaška Slatina po številu in sestavi delovnih mest bolj industrijski kot turistični kraj. V industriji je bilo leta 1991 okoli 50 % vseh delovnih mest, v dejavnostih, ki so neposredno povezane s turistično in zdraviliško dejavnostjo kraja (gostinstvo, turizem in zdravstvo), pa nekaj manj kot 20 %. Pri tem je treba opozoriti, da *statistika ne razčlenjuje delovnih mest po njihovi odvisnosti od turizma*, z izjemo tistih, ki so primarno pogojena z razvojem turizma. Tako so v panogo *gostinstvo in turizem* zajete le zaposlene osebe v gostinskih organizacijah in turističnih agencijah, medtem ko so v panogo *zdravstvo* zajeti tako zaposleni v zdraviliščih kot tudi drugi v zdravstvu in socialnem varstvu (ki nimajo opravka z zdraviliško dejavnostjo) v kraju.

Jeršič (1991, 157) pa ob tem opozarja tudi na številna delovna mesta, ki so v proizvodnih dejavnostih (na primer v prehranski industriji), trgovini, storitveni obrti, in ki služijo za oskrbo turistov. Turistična dejavnost je namreč izredno heterogena in zajema vrsto proizvodnih in storitvenih dejavnosti, ki so od turizma stalno ali občasno odvisne. Zaradi navedenega je ugotavljanje vpliva turistične dejavnosti na družbenoekonomsko sestavo prebivalstva ter sestavo delovnih mest s pomočjo statistike izredno težavno.

Vseeno lahko s pomočjo statističnih podatkov pridobimo vpogled v *delež s turizmom bolj ali manj pogojenih oziroma odvisnih delovnih mest* v nekaterih večjih turističnih krajih v Sloveniji.

Delež delovnih mest v terciarnem in kvartarnem sektorju v večjih turističnih krajih v ožjem smislu v Sloveniji je za leto 1981 ugotavljal Jeršič (1991, 160). Uporabljen kriterij se je pokazal ustrežnejši od kriterija deleža delovnih mest v gostinstvu in turizmu. V slovenskih zdraviliških krajih je namreč večina zaposlenih statistično razvrščenih v dejavnosti zdravstva in socialnega varstva, zato so ti kraji glede na delež delovnih mest v gostinstvu in turizmu dosegali izredno nizke vrednosti (Jeršič 1991, 159).

Jeršič je določil dve skupini turističnih krajev. V prvo so se uvrstili turistični kraji, kjer je bil *turizem edina ali pglavitna dejavnost* (Portorož, Piran, Ankaran, Strunjan, Kranjska Gora, naselja okoli Bohinjskega jezera, Čatež ob Savi – Čateške Toplice, Dobrna, Podčetrtek – Atomske Toplice, Šmarješke Toplice), v drugo skupino pa kraji, ki so *razen v turizmu usmerjeni tudi v industrijsko dejavnost* (Bled, Rogaška Slatina, Laško, Radenci, Izola, Bovec). Za slednje je bil namreč značilen visok ali celo prevladujoč delež zaposlenih v sekundarnem sektorju.

V analizi za leto 1991 (opomba: zaradi dostopnosti podatkov in primerljivosti med naselji so uporabljeni podatki za leto 1991) sem ugotavljal tudi delež delovnih mest v gostinstvu, turizmu in zdravstvu; to je v dejavnostih, ki so (v zdraviliških turističnih krajih) najbolj neposredno odvisne od turističnega obiska. Ugotovil sem namreč, da se je po letu 1981 v Sloveniji bistveno povečal delež delovnih mest

Preglednica 72: Delež delovnih mest v terciarnem in kvartarnem sektorju v večjih turističnih krajih v Sloveniji leta 1981 in 1991 (Jeršič 1991, 160; Popis prebivalstva 1991).

turistični kraj	% delovnih mest v terciarnem in kvartarnem sektorju ¹		turistični kraj	% delovnih mest v terciarnem in kvartarnem sektorju ¹	
	leto 1981	leto 1991		leto 1981	leto 1991
Rogaška Slatina	40,4	48,9	Portorož	77,4	88,5
Čatež ob Savi	70,4	70,3	Ankaran	94,3	89,9
Dobrna	89,6	94,5	Izola	40,3	46,7
Laško	41,9	42,6	Piran	78,7	86,4
Radenci	40,4	57,3	Strunjan	84,0	85,0
Podčetrtek	66,3	82,6	Bled	46,5	60,2
Dolenjske Toplice	70,4	61,8	Kranjska Gora	88,0	91,5
Šmarješke Toplice	80,5	82,1	Bohinj ²	81,8	81,6
Moravske Toplice	–	75,6	Bovec	33,2	39,7

Opomba: ¹ upoštevana so le delovna mesta prebivalcev Slovenije (ker je podatek izpeljan iz števila aktivnih prebivalcev Slovenije po naselju dela); ² Ukanc, Ribčev Laz, Stara Fužina.

v kvartarnih dejavnostih, v katerih panoge, kot so na primer finančno-tehnične in poslovne storitve, izobraževanje, znanost ter javna uprava, niso povezane s turizmom, obenem pa so delovna mesta v zdravstvu s turizmom povezana le v zdraviliških turističnih krajih.

Razporeditev turističnih krajev v dve osnovni skupini se leta **1991** ni bistveno spremenila. V skupini turističnih krajev, kjer je **turizem edina ali poglavitna dejavnost**, se je delež zaposlenih v terciarnem in kvartarnem sektorju večinoma gibal od 75 do 90 %. V gorskih turističnih krajih (*Kranjska Gora*, *Bohinj* in *Rogla*) so več kot polovico vseh delovnih mest predstavljala delovna mesta v gostinstvu in turizmu. Med obmorskimi turističnimi kraji je bil tak le *Portorož*, medtem ko je v *Strunjanu* in *Ankaranu* k visokemu deležu delovnih mest v terciarnih in kvartarnih dejavnostih prispevalo zdravstvo.

Med zdraviliškimi turističnimi kraji izkazujejo visok delež delovnih mest v terciarnih in kvartarnih dejavnostih (70 do 95 %) *Čatež ob Savi* – *Čateške Toplice*, *Moravske Toplice*, *Podčetrtek* – *Atomske Toplice*, *Dobrna* in *Šmarješke Toplice*. To so večinoma manjša naselja brez industrije in z manj razvitimi kvartarnimi dejavnostmi (razen zdravstva in šolstva). Večina delovnih mest je povezana s turizmom v zdravilišču, tako da imajo v zdravstvu okoli polovico vseh delovnih mest v naselju; s tistimi v gostinstvu in turizmu pa od 50 do 70 %.

V drugo skupino turističnih krajev so se uvrstili turistični kraji, v katerih se **turizem prepleta z drugimi dejavnostmi, zlasti z industrijo**. Med gorskimi turističnimi kraji je tak polifunkcionalen turistični kraj z več kot 50 % delovnih mest v sekundarnih dejavnostih *Bovec*, med obmorskimi turističnimi kraji *Izola*, med zdraviliškimi turističnimi kraji pa *Rogaška Slatina*, *Laško* in *Zreče*. V drugo skupino turističnih krajev (s 30 do 40 % delovnih mest v sekundarnih dejavnostih) so se uvrstili *Bled*, *Radenci* in *Dolenjske Toplice*.

Posebno skupino večjih turističnih krajev tvorijo večji **turistični kraji v širšem smislu**, med katere uvrščamo *Ljubljano*, *Maribor*, *Koper*, *Postojno* in druge. Ker so ti kraji poleg industrijskih tudi trgovska, prometna, šolska in upravna središča, imajo razmeroma visok delež delovnih mest v terciarnem in kvartarnem sektorju (od 55 do 75 %), zato bi se morala po tem kriteriju uvrstiti v prvo skupino turističnih krajev. Vendar pa ima turizem v teh krajih razmeroma majhno vlogo (oziroma služijo turistični objekti obiskovalcem kraja večinoma za dosego drugih ciljev), zato sem jih uvrstil v posebno skupino, v kateri je delež delovnih mest, ki so neposredno povezana s turizmom, manjši od 5 %.

Glede na navedeno lahko povzamem, da je v Sloveniji med večjimi turističnimi kraji razmeroma malo enostransko (**monostrukturno**) **usmerjenih turističnih krajev** v ožjem smislu. Največ jih je na

Preglednica 73: Število delovnih mest v sekundarnem, terciarnem in kvartarnem sektorju dejavnosti ter v gostinstvu, turizmu in zdravstvu v večjih turističnih krajih v Sloveniji leta 1991 (Popis prebivalstva 1991).

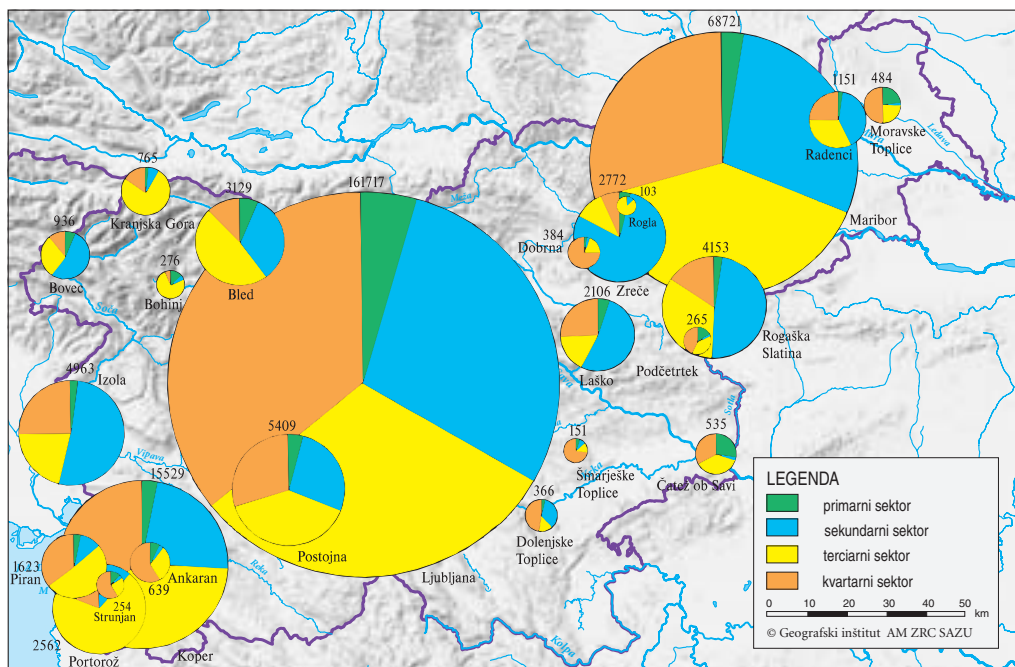
turistični kraj	delovna mesta po sektorjih in panogah dejavnosti ¹										
	skupaj	sekundarni sektor		terciarni sektor		kvartarni sektor		gostinstvo, turizem		zdravstvo	
	število	število	%	število	%	število	%	število	%	število	%
Rogaška Slatina	4153	2010	48,4	1386	33,4	643	15,5	559	13,5	262	6,3
Čatež ob Savi	535	12	2,2	201	37,6	175	32,7	151	28,2	170	31,8
Moravske Toplice	484	7	1,4	123	25,4	243	50,2	76	15,7	237	49,0
Podčetrtek	265	3	1,1	106	40,0	113	42,6	59	22,3	77	29,0
Radenci	1151	467	40,6	364	31,6	296	25,7	187	16,2	184	16,0
Dobrna	384	13	3,4	73	19,0	290	75,5	20	5,2	229	59,6
Dolenjske Toplice	366	125	34,2	54	14,8	172	47,0	20	5,4	111	30,3
Šmarješke Toplice	151	11	7,3	18	11,9	106	70,2	8	5,3	102	67,5
Laško	2106	1096	52,0	344	16,3	554	26,3	29	1,4	242	11,5
Zreče	2772	2185	78,8	297	10,7	182	6,6	67	2,4	95	3,4
Portorož	2562	242	9,4	1773	69,2	494	19,3	1129	44,1	51	2,0
Izola	4963	2530	51,0	1054	21,2	1268	25,5	265	5,3	785	15,8
Strunjan	254	10	3,9	62	24,4	154	60,6	45	17,7	95	37,4
Ankaran	639	19	3,0	191	29,9	383	60,0	114	17,8	347	54,3
Piran	1623	167	10,3	835	51,4	568	35,0	271	16,7	114	7,0
Koper	15529	3487	22,5	6396	41,2	5153	33,2	577	3,7	1202	7,7
Bled	3129	1033	33,0	1503	48,0	382	12,2	893	28,5	100	3,2
Kranjska Gora	765	52	6,8	582	76,1	118	15,4	425	55,6	21	2,7
Bohinj ²	276	14	5,1	208	75,4	17	6,2	155	56,2	0	0,0
Rogla	103	13	12,6	90	87,4	0	0,0	84	81,6	0	0,0
Bovec	936	505	53,9	271	29,0	100	10,7	177	18,9	21	2,2
Ljubljana	161717	46232	28,6	49829	30,8	57832	35,8	4954	3,1	13042	8,1
Maribor	68721	29005	42,2	17700	25,8	20090	29,2	1875	2,7	5339	7,8
Postojna	5409	1439	26,6	2118	39,2	1611	29,8	457	8,4	392	7,2
Slovenija	878789	354676	40,4	207417	23,6	192032	21,9	28276	3,2	52754	6,0

Opomba: ¹ upoštevana so le delovna mesta prebivalcev Slovenije (ker je podatek izpeljan iz števila aktivnih prebivalcev Slovenije po naselju dela); ² Ukanc, Ribčev Laz, Stara Fužina.

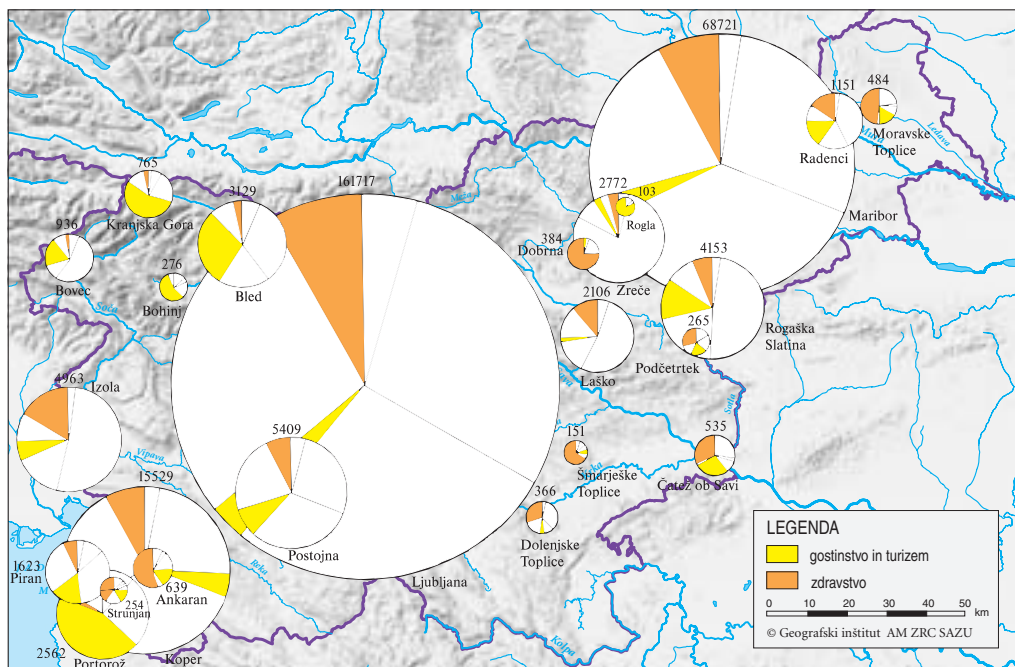
Gorenjskem in ob obali, mednje pa sodijo tudi nekateri zdraviliški turistični kraji sredi pretežno agrarne pokrajine.

V številnih turističnih krajih so poleg turistične dejavnosti razvite tudi druge dejavnosti, ki omogočajo prebivalcem kraja in okolice več možnosti zaposlitve. Kot ugotavlja Jeršič (1991, 161), ima lahko **polifunkcionalna usmeritev turističnega kraja** pomankljivosti in *prednosti*.

V monostrukturnih turističnih krajih je gospodarska dejavnost in zaposlenost prebivalstva lahko popolnoma odvisna od obsega turističnega obiska in različnih trendov, ki usmerjajo turistično povpraševanje (na primer spremembe turističnih tokov od francoskih in španskih obmorskih krajev proti vzhodu v Grčijo in Turčijo ter v subtropska eksotična območja). Poleg tega delovna mesta v monostrukturnih turističnih krajih ne nudijo dovolj izbire prebivalcem turističnih krajev (zlasti osebam z višjo kvalifikacijo). Če pa so prisotne tudi druge dejavnosti (kot so v polistrukturnih turističnih krajih), lahko v primeru stagnacije ali upada turističnega prometa ublažijo socialne probleme, ki nastanejo s povečano brezposelnostjo.

Slika 40: Delež delovnih mest po sektorjih dejavnosti v večjih turističnih krajih v Sloveniji leta 1991.

Slika 41: Delež delovnih mest v gostinstvu, turizmu in zdravstvu v večjih turističnih krajih v Sloveniji leta 1991.

Na drugi strani pa ima lahko polifunkcionalni gospodarski razvoj, pri katerem se vzajemno prepletata turizem in industrija, tudi *negativne učinke*. Možni so ekološki problemi, ki jih povzroča industrija in so v nasprotju s pričakovano ohranjenostjo kulturne pokrajine (ki privlači turiste). Lahko prihaja tudi do nasprotnih interesov glede rabe prostora in s tem do omejevanja nadaljnjega širjenja območij s posameznimi dejavnostmi. Zaradi pestre ponudbe delovnih mest se lahko med krajani zmanjša zanimanje za delo v turizmu in podobno.

Rogaška Slatina je torej primer polifunkcionalnega turističnega kraja, kjer gospodarski razvoj temelji na industrijski in turistični dejavnosti ter v zadnjem času na vse bolj razvijajočih se drugih terciarnih in kvartarnih dejavnostih (ki so se še intenzivirale po letu 1994, ko je postala središče nove občine).

7.7. DNEVNA MIGRACIJA DELOVNE SILE V IN IZ ROGAŠKE SLATINE

Dnevna migracija delovne sile je proces, do katerega pride zaradi neenakomerne razmestitve delovnih mest, ki se koncentrirajo v zgostitvenih območjih oziroma v območjih z ugodnimi lokacijskimi dejavniki za razvoj proizvodnih in neproizvodnih dejavnosti. Poleg ekonomskih ima tudi številne socialne učinke, predvsem pa omogoča poselitev kulturne pokrajine tudi tam, kjer ni na voljo dovolj delovnih mest. V Sloveniji se je dnevna migracija delovne sile intenzivirala z razširitvijo motorizacije in policentričnim gospodarskim razvojem.

Na nivoju naselja statistično beleži dnevno migracijo delovne sile popis prebivalstva. Vendar pa se vodi osnovna evidenca le glede na kraj bivanja, kar pomeni, da lahko številčno spremljamo le odhajanje delovne sile iz naselja bivanja, ne pa tudi prihajanje v naselje dela.

Ker je bila Rogaška Slatina vseskozi gospodarsko najbolj razvito naselje v nekdanji občini Šmarje pri Jelšah, so razvite proizvodne in neproizvodne dejavnosti pritegovale delovno silo z območja Zgornjesotelskega gričevja, še zlasti iz širokega zaledja Rogaške Slatine (Rogaškega podolja od Rogatca do Mestinja, Boškega in Rogaškega prigorja na severu in Rodenskega gričevja na jugu), iz zahodnih Haloz in obmejnih naselij na Hrvaškem vse do Kumrovcia in Krapine.

Iz podatkov o številu delovnih mest (okoli 5100 leta 1991) in številu prebivalcev Rogaške Slatine, ki so bili zaposleni v Rogaški Slatini (okoli 1700), lahko ugotovimo približen **obseg dnevne migracije delovne sile v Rogaško Slatino**. Po izračunu je leta 1991 iz okolice dnevno prihajalo na delo v Rogaško Slatino okoli 3400 delavcev.

O obsegu in območju dnevne migracije po letu 1991 ni natančnih statističnih podatkov. Da bi pridobil vpogled, je bila leta 1998 (s pomočjo kadrovske službe v Zdravilišču Rogaška in treh največjih industrijskih podjetjih) analizirana **sestava zaposlenih v Rogaški Slatini po naselju stalnega bivališča**. Analiza je opravljena na osnovi poštne številke stalnega bivališča, delavci iz poštne številke Rogaška Slatina pa so bili razdeljeni na Rogaško Slatino–mesto in Rogaško Slatino–okolico (ki je zajela vsa okoliška naselja, med katerimi so največja Irje, Spodnje Ngonje, Spodnje Sečovo, Tekačevo, Velike Rodne).

Zdravilišče Rogaška, oziroma podjetje, ki so iz njega nastala (v analizo je vključeno tudi podjetje Kolinška Rogaški vrelci, ki je bilo do leta 1995 v sklopu Zdravilišča Rogaška), je na začetku leta 1998 zaposlovalo 609 delavcev. Od teh jih je 44,4 % živel v naselju Rogaška Slatina, 55,6 % pa je bilo dnevnih migrantov. Največ zaposlenih je prihajalo iz naselij v okolici Rogaške Slatine (30,2 %) ter iz naselij s pošto številko Rogatec (11,5 %) in Podplat (5,3 %). Iz Hrvaške je prihajalo 4,4 % vseh zaposlenih; največ iz naselij s pošto številko Hum na Sutli (3,9 %). Nekaj zaposlenih je prihajalo na delo tudi iz Celja.

Zanimiva je primerjava s podatki o dnevni migraciji v Zdravilišče Rogaška leta 1986 (Veronek 1987, 156), vendar pa so bili ti podatki zbrani po krajevnih skupnostih. Takrat je bilo v podjetju zaposlenih 1180 delavcev, od teh 65 % iz KS Rogaška Slatina (mesto ni ločeno od naselij v okolici). Iz Hrvaške je prihajalo okoli 14 % delavcev. Uvedba delovnih viz in slabo gospodarsko stanje sta bistveno zmanjšala njihovo število.

Na začetku leta 1998 je bilo v **Steklarni Rogaška** zaposlenih 1462 delavcev, poleg njih pa še 234 delavcev v obratu Kozje, ki pa v analizo niso zajeti. Kar 75,1 % vseh delavcev je bilo dnevnih migrantov. Zara-

di posebnih potreb po delovni sili prihaja iz Hrvaške kar 427 delavcev (**29,2 %** vseh zaposlenih); največ iz obmejnih naselij s pošto številko Hum na Sutli (20,4 %) in Pregrada (3,3 %). Po letu 1991 se je njihovo število zmanjšalo za petino. Iz Slovenije prihaja največ delavcev iz naselij v okolici Rogaške Slatine (23,2 %) ter iz naselij s pošto številko Rogatec (12,8 %) in Podplat (4,4 %). Le 24,8 % delavcev je domačinov.

V *Steklarski šoli Rogaška Slatina* je bilo zaposlenih 367 delavcev, od katerih je **74,6 %** dnevnih migrantov. Iz Hrvaške prihaja **22,9 %** vseh zaposlenih (največ iz naselij s pošto številko Hum na Sutli in Pregrada), iz naselij v okolici Rogaške Slatine (19,1 %) ter naselij s pošto številko Rogatec (17,2 %) in Podplat (4,1 %). Iz Haloz prihaja 3,8 % delavcev. Med vsemi zaposlenimi je le 25,3 % domačinov iz Rogaške Slatine.

V *KORS-u* je bilo zaposlenih 390 delavcev, od teh je kar **72,6 %** dnevnih migrantov. Drugače kot v Steklarni in Steklarski šoli, kjer prevladuje moška delovna sila, so tu v večini zaposlene ženske. Največ jih prihaja iz Rogaške Slatine (27,4 %), naselij v okolici Rogaške Slatine (23,6 %) ter naselij s pošto številko Rogatec (17,4 %), Podplat (9,7 %) in Šmarje pri Jelšah (3,1 %). 15,9 % delavcev prihaja iz Hrvaške.

Preglednica 74: Dnevna migracija delovne sile v Zdravilišče in večja industrijska podjetja v Rogaški Slatini leta 1998 (Kadrovske službe podjetij, marec 1998).

	delovna mesta po podjetjih									
pošta stalnega bivališča dnevnih migrantov	Zdravilišče Rogaška ¹		Steklarna Rogaška		Steklarska šola		KORS		skupaj	
	število	%	število	%	število	%	število	%	število	%
Rogaška Slatina–mesto	270	44,4	362	24,8	93	25,3	107	27,4	832	29,5
dnevni migranti	339	55,6	1100	75,2	274	74,6	283	72,6	1996	70,5
vsi zaposleni	609	100,0	1462	100,0	367	100,0	390	100,0	2828	100,0
dnevni migranti v Rogaško Slatino										
Rogaška Slatina–okolica ²	184	30,2	339	23,2	70	19,1	92	23,6	685	24,2
Rogatec	70	11,5	187	12,8	63	17,2	68	17,4	388	13,7
Podplat (Mestinje)	32	5,3	65	4,4	15	4,1	38	9,7	150	5,3
Šmarje pri Jelšah	13	2,1	19	1,3	9	2,5	12	3,1	53	1,9
Pristava pri Mestinju	5	0,8	28	1,9	12	3,3	2	0,5	47	1,7
Podčetrtek	–	–	2	0,1	1	0,3	1	0,2	4	0,1
Celje	2	0,3	–	–	1	0,3	–	–	3	0,1
drugo v pošti 3000	2	0,2	6	0,2	5	1,3	3	0,7	16	0,4
Stoperce	–	–	2	0,1	5	1,4	–	–	7	0,2
Žetale	1	0,1	16	1,1	5	1,4	2	0,5	24	0,8
drugo v pošti 2000	1	0,1	7	0,5	4	1,1	3	0,7	15	0,5
skupaj Slovenija	310	50,9	671	45,9	190	51,8	221	56,7	1392	49,2
Hum na Sutli	24	3,9	298	20,4	46	12,5	52	13,3	420	14,9
Desinič	–	–	15	1,0	4	1,1	–	–	19	0,7
Pregrada	–	–	48	3,3	17	4,6	3	0,8	68	2,4
Vinagora	–	–	19	1,3	7	1,9	–	–	26	0,9
Đurmanec	2	0,3	25	1,7	5	1,4	7	1,8	39	1,4
Krapina	–	–	11	0,7	–	–	–	–	11	0,4
drugo v Hrvaški	1	0,1	11	0,8	5	1,4	–	–	17	0,6
skupaj Hrvaška	27	4,4	427	29,2	84	22,9	62	15,9	600	21,2
drugo	2	0,3	2	0,1	–	–	–	–	4	0,1

Opomba: ¹ pri Zdravilišču Rogaška so vključeni tudi podatki podjetja Kolinska Rogaški vrelci; ² k okolici Rogaške Slatine sodijo vsa okoliška naselja v poštni številki Rogaška Slatina.

Preglednica 75: Zaposleni prebivalci Rogaške Slatine (v primerjavi z občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) glede na kraj bivanja in dela leta 1981 in 1991 (Popis prebivalstva 1981, 1991).

kraj zaposlitve	Rogaška Slatina				občina Šmarje pri Jelšah				Slovenija	
	leto 1981		leto 1991		leto 1981		leto 1991		leto 1981	leto 1991
	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	%	%
v kraju stalnega bivališča	1516	79,9	1678	82,7	2335	24,9	2640	25,2	37,4	46,1
v drugem kraju v občini	197	10,4	144	7,1	3672	39,1	4426	42,3	32,7	35,1
v drugi občini v Sloveniji	164	8,6	182	9,0	3044	32,4	3126	29,9	29,5	18,3
v drugi republiki nekdanje Jugoslavije	21	1,1	24	1,2	337	3,6	264	2,5	0,3	0,3
drugo in neznano	–	–	2	0,0	7	0,0	7	0,0	0,1	0,2
skupaj	1898	100,0	2030	100,0	9395	100,0	10463	100,0	100,0	100,0

V štirih analiziranih podjetjih je bilo na začetku leta 1998 zaposlenih 2828 delavcev, kar je predstavljalo nekaj več kot 55 % vseh delovnih mest v Rogaški Slatini. **Dnevna migracija je intenzivna zlasti v vsa industrijska podjetja (70 do 75 % dnevnih migrantov).** Vzrok je predvsem potreba po kadru z nižjo stopnjo kvalifikacije (od I. do IV. stopnje), ki prihaja iz širokega zaledja Rogaške Slatine, iz zahodnih Haloz, še zlasti pa iz obmejnih naselij na Hrvaškem vse do Kumrovca in Krapine (več kot 20 % vseh zaposlenih v Rogaški Slatini). Dnevna migracija iz zahodne smeri (Šmarje pri Jelšah, Podčetrtek) je bila izredno skromna.

O dnevni migraciji **v druga podjetja** (zlasti v terciarne dejavnosti) in javne zavode, nimam statičnih podatkov. Po oceni je v teh dejavnostih zaposlenih okoli 2000 oseb, med katerimi je okoli **40 %** dnevnih migrantov. Večino zaposlenih predstavljajo prebivalci Rogaške Slatine in okoliških naselij.

Zaradi presežka delovnih mest in izbire delovnih mest v različnih dejavnostih (od industrije do kvartarnih dejavnosti) se **domačini niso** v večji meri **zaposlovali zunaj Rogaške Slatine**. Leta 1981 je bilo v Rogaški Slatini zaposlenih 79,9 % domačinov, leta 1991 pa 82,7 %. Na gospodarsko moč Rogaške Slatine kaže tudi podatek, da je leta 1991 v nekdanji občini Šmarje pri Jelšah v naselju bivanja delalo le 25,2 % prebivalcev, če ne upoštevamo Rogaške Slatine, pa le 11,4 % (v Sloveniji 46,1 %).

7.7.1. DNEVNA MIGRACIJA PREBIVALSTVA V ANKETIRANIH GOSPODINJSTVIH V ROGAŠKI SLATINI LETA 1996

V statistiki ni navedeno, v katera naselja odhajajo zaposleni na delo. Zato je bilo potrebno s pomočjo anketiranja ugotoviti **dnevno migracijo anketiranih prebivalcev Rogaške Slatine iz Rogaške Slatine**. V 1020 anketiranih gospodinjstvih je bilo zajetih 3026 oseb (61,7 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine). Med njimi je bilo 1394 zaposlenih (46,1 %); od teh jih je 1189 delalo v Rogaški Slatini (85,3 %), 205 anketirancev (**14,7 %**) pa je bilo **dnevnih migrantov**. Ugotovljeni rezultati se ujemajo s podatki popisa prebivalstva leta 1991 (takrat je bilo zaposlenih 45,8 % prebivalcev Rogaške Slatine, med njimi je bilo 17,3 % dnevnih migrantov). Nekaj nižji delež dnevnih migrantov pri anketiranju je posledica dejstva, da se je po letu 1991 zmanjšalo število delovnih mest tudi v drugih večjih zaposlitvenih centrih.

Po rezultatih anketiranja je največ prebivalcev Rogaške Slatine dnevno migriralo v *Celje* (4,7 % zaposlenih anketirancev). Sledijo *Šmarje pri Jelšah* (2,9 %), *Rogatec* (1,6 %) in *Mestinje* (1,2 %). Nekaj anketirancev se je na delo vozilo v Šentjur pri Celju (0,4 %), Štore (0,6 %) in Maribor (0,4 %). Druga naselja v bivši občini Šmarje pri Jelšah so bila omenjena le izjemoma.

Ugotavljal sem tudi **tip gospodinjstev glede na kraj zaposlitve članov gospodinjstev**. Med 1020 anketiranimi gospodinjstvi je bilo 24,8 % takih, da so bili vsi člani gospodinjstva upokojeni ali starejši in vzdrževani, v 2,3 % gospodinjstev pa so bili vsi aktivni člani brezposelni. Med 744 gospodinjstvi,

Preglednica 76: Anketirani prebivalci Rogaške Slatine glede na kraj zaposlitve leta 1996 (Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini 1996).

kraj zaposlitve anketiranih prebivalcev Rogaške Slatine	število zaposlenih anketiranih prebivalcev po območjih v Rogaški Slatini						% zaposlenih skupaj
	severozahodni del	severovzhodni del	osrednji del	jugovzhodni del	južni del	skupaj	
Rogaška Slatina	520	138	243	184	104	1189	85,3
Rogatec	10	–	5	8	–	23	1,6
Mestinje	9	2	5	1	–	17	1,2
Šmarje pri Jelšah	15	5	10	4	7	41	2,9
Podčetrtek	–	1	–	–	–	1	0,1
drugi kraji v občini Šmarje pri Jelšah	1	–	1	–	2	4	0,3
Šentjur pri Celju	2	3	1	–	–	6	0,4
Štore	4	2	2	1	–	9	0,6
Celje	28	3	16	14	4	65	4,7
Maribor	4	1	–	–	1	6	0,4
drugi kraji v Sloveniji	6	2	4	2	2	16	1,1
tujina	8	5	2	–	2	17	1,2
skupaj	607	162	289	214	122	1394	100,0

Preglednica 77: Anketirana gospodinjstva v Rogaški Slatini glede na kraj zaposlitve članov gospodinjstva leta 1996 (Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini 1996).

kraj zaposlitve članov anketiranih gospodinjstev	število anketiranih gospodinjstev po območjih v Rogaški Slatini						% gospodinjstev skupaj
	severozahodni del	severovzhodni del	osrednji del	jugovzhodni del	južni del	skupaj	
zaposlen 1 član v Rogaški Slatini	83	17	45	20	8	173	17,0
zaposlena 2 ali več članov, vsi v Rogaški Slatini	166	47	77	68	39	397	38,9
zaposlena 2 ali več članov v Rogaški Slatini in zunaj	64	14	28	16	9	131	12,8
zaposlen 1 ali več članov, vsi zunaj Rogaške Slatine	15	5	9	9	5	43	4,2
vsi člani gospodinjstva brezposelni	8	2	8	3	2	23	2,3
vsi člani gospodinjstva upokojeni ali vzdrževani	88	31	79	35	20	253	24,8
skupaj	424	116	246	151	83	1020	100,0

ki so imeli vsaj enega zaposlenega člana, je kar v 94,2 % gospodinjstev *vsaj en zaposlen član gospodinjstva delal v Rogaški Slatini*, oziroma v 76,6 % gospodinjstev so *vsi zaposleni člani gospodinjstva delali v Rogaški Slatini*. Na majhen obseg dnevne migracije zunaj Rogaške Slatine kaže tudi podatek, da so bili *vsi zaposleni člani dnevni migranti* le v 5,8 % anketiranih gospodinjstev v Rogaški Slatini.

7.8. AKTIVNO PREBIVALSTVO ROGAŠKE SLATINE PO PANOGAH DEJAVNOSTI IN ZAPOSLENOSTI V NAJVEČJIH PODJETJIH

Analiza je opravljena z vidika aktivnih prebivalcev Rogaške Slatine, ne glede na to, ali so zaposleni v Rogaški Slatini ali drugje. Leta 1991 je bil **delež aktivnega prebivalstva** v Rogaški Slatini (48,1 %)

Preglednica 78: Aktivno prebivalstvo Rogaške Slatine (v primerjavi z občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo), ki opravlja poklic po dejavnosti ob popisu prebivalcev leta 1991 – po kraju bivanja (Popis prebivalstva 1991).

aktivno prebivalstvo po panogah dejavnosti	Rogaška Slatina		občina Šmarje pri Jelšah		Slovenija	
	število	%	število	%	število	%
kmetijstvo in ribištvo	96	4,3	4888	31,1	114612	13,0
gozdarstvo	7	0,3	63	0,4	5096	0,6
vodno gospodarstvo	–	–	–	–	787	0,1
industrija in rudarstvo	836	37,3	4775	30,4	314033	35,7
gradbeništvo	110	4,9	520	3,3	40643	4,6
promet in zveze	105	4,7	955	6,1	46578	5,3
trgovina	116	5,2	719	4,6	76115	8,7
gostinstvo in turizem	310	13,8	822	5,2	28276	3,2
obrt in storitve	129	5,8	737	4,6	45804	5,2
stanovanjsko-komunalne dejavnosti	54	2,4	230	1,5	10644	1,2
finančne in druge storitve	111	4,9	474	3,0	48750	5,5
izobraževanje, znanost, kultura	125	5,5	501	3,2	52253	6,0
zdravstvo in socialno varstvo	176	7,9	676	4,3	52754	6,0
javna uprava	63	2,8	317	2,0	38275	4,4
neznano	3	0,1	27	0,2	4169	0,5
skupaj	2241	100,0	15704	100,0	878789	100,0

enak državnemu povprečju. Vzdrževanega prebivalstva je bilo 27,7 %, z lastnimi dohodki pa 18,9 %. S povečanjem nezaposlenosti po letu 1991 se je delež aktivnega prebivalstva zmanjšal, s pospešnim upokojevanjem pa povečal delež prebivalstva z lastnimi dohodki.

Na sestavo aktivnega prebivalstva Rogaške Slatine je vseskozi vplivala razmeroma široka ponudba različnih delovnih mest. Večinoma je sestava aktivnega prebivalstva *podobna sestavi delovnih mest* v Rogaški Slatini, vendar pa so se domačini *nekoliko manj zaposlovali v industriji in več v terciarnih in kvartarnih dejavnostih*. Zaradi presežka delovnih mest je le okoli 17 % domačinov iskalo delo zunaj naseleja bivanja.

Z začetkom delovanja steklarne in kasneje KORS-a je postala industrija gospodarska panoga, v kateri je zaposlenih največ domačinov. Leta 1961 je bilo v *sekundarnem sektorju* zaposlenih 32,6 % prebivalcev Rogaške Slatine, leta 1971 37,8 %, leta 1991 pa **42,2 %**. Rezultati ankete leta 1996 kažejo, da je le manjši del prebivalcev zaposlen v industrijskih podjetjih zunaj Rogaške Slatine. Med zaposlenimi anketiranci jih je kar 38 % delalo v industrijskih dejavnostih v Rogaški Slatini in le 5,5 % zunaj Rogaške Slatine.

Primarni sektor je bil vedno zastopan z zelo nizkimi deleži (13,2 % leta 1961 in **4,6 %** leta 1991). Na njegov račun se je povečeval delež aktivnega prebivalstva v *terciarnem* (26,2 % leta 1961 in **31,9 %** leta 1991) in *kvartarnem sektorju* (24,3 % leta 1961 in **21,2 %** leta 1991). Največ domačinov je bilo leta 1991 zaposlenih v gostinstvu in turizmu (13,8 %) ter zdravstvu (7,9 %). Le delež zaposlenih v javni upravi (2,8 %) je bil nižji od državnega povprečja, saj je Rogaška Slatina postala občinsko središče šele leta 1994.

S prostorskega vidika je zanimiva **sestava aktivnega prebivalstva po popisnih okoliših leta 1991**. Aktivni prebivalci, ki so zaposleni v sekundarnih dejavnostih, so nadpovprečno zastopani v južnem in jugovzhodnem delu Rogaške Slatine, v osrednjem in severovzhodnem delu so nadpovprečno zastopani aktivni prebivalci, ki so zaposleni v terciarnih in kvartarnih dejavnostih, v severozahodnem delu,

kjer je bila ob industrijski coni v zadnjih dvajsetih letih zelo intenzivna večstanovanjska in individualna stanovanjska gradnja, pa so enakomerno zastopani vsi trije sektorji.

Največ aktivnega prebivalstva v *primarnem sektorju* je na obrobju naselja; v PO 14: Prvomajska ulica (19,7 %), PO 32: Vid Ivanuševa ulica (12,6 %) in PO 51: Brestovška ulica – južni del Sotelske ulice (13,9 %).

Aktivno prebivalstvo v *sekundarnem sektorju* je najbolj zastopano v bližini industrijskih con. V severozahodnem delu naselja (ob KORS-u) je v sekundarnem sektorju zaposlenih kar 44 % vseh aktivnih prebivalcev, v jugovzhodnem delu (ob Steklarni Rogaška) pa 56,4 %. Izstopajo PO 41: jugovzhodni del Kidričeve ulice ob Steklarni Rogaška (64,2 % vseh aktivnih prebivalcev), PO 33: južni del Ulice XIV. divizije – Cankarjeva ulica (61,6 %), PO 11: Ratanska vas – Zgornji Žibernik (52,1 %), PO 17: Ulica Kozjanskega odreda (49,4 %) in PO 13: Žibernik – Ob progi (46,7 %). V ostalih območjih so zastopani z manj kot 40 %.

Aktivno prebivalstvo v *terciarnem sektorju* je najbolj zastopano v območjih zunaj industrijskih con in v območjih z večinoma individualno stanovanjsko gradnjo, kjer njihov delež presega 30 % (največ v severovzhodnem delu Rogaške Slatine), medtem ko je v severozahodnem in jugovzhodnem delu naselja nižji od 30 %. Z visokim deležem izstopajo PO 34: severozahodni del Kidričeve ulice – Mladinska ulica (49,3 %), PO 31: Celjska cesta – Zdraviliški trg (41,0 %), PO 21: Stritarjeva ulica – Pod Bellevuejem (41,4 %) in PO 12: Cesta na Boč (43,9 %).

Posebej je opazna koncentracija aktivnega prebivalstva, ki je zaposleno v *gostinstvu in turizmu*. Z najvišjimi deleži so zastopani v okolici zdraviliške cone, na primer v PO 21: Stritarjeva ulica – Pod Bellevuejem (28,8 %), PO 31: Celjska cesta – Zdraviliški trg – Tržaški hrib (27,0 %) in PO 34: severozahodni del Kidričeve ulice – Mladinska ulica (21,4 %). Nadpovprečno so zastopani tudi v območju novejši večstanovanjske gradnje v Ratanski vasi, kjer izstopata PO 16: Na trati – Gubčeva ulica (16,1 %) in PO 17: Ulica Kozjanskega odreda (18,9 %), kjer je v času usmerjene stanovanjske gradnje Zdravilišče Rogaška kupilo stanovanja za svoje delavce.

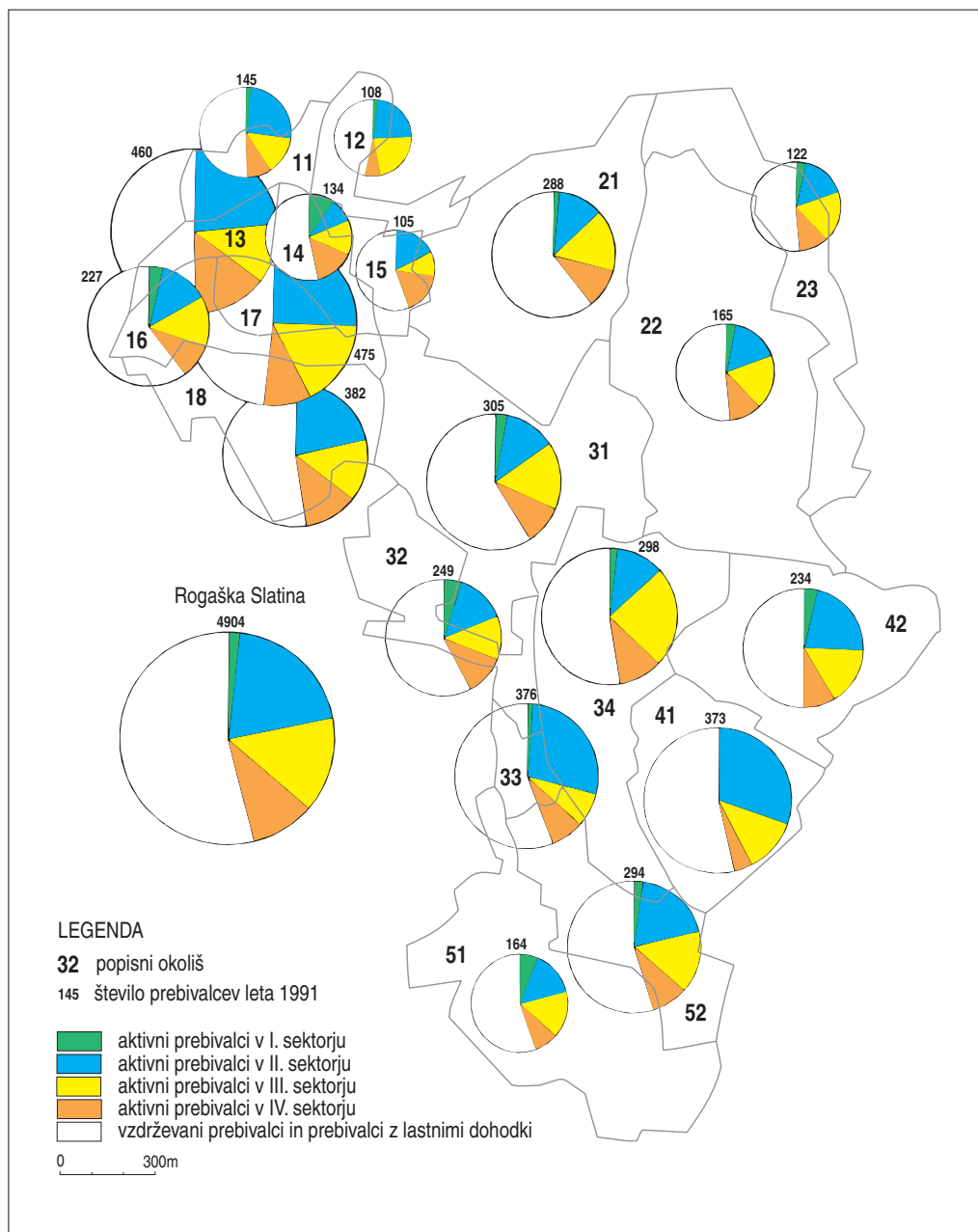
Aktivno prebivalstvo v *kvarternem sektorju* je najbolj zastopano v osrednjem in severnem delu Rogaške Slatine (z več kot 20 %), medtem ko so slabo zastopani v jugovzhodnem delu (le 11,8 %). Z visokim deležem izstopajo PO 15: Šlandrova ulica (39,1 %), PO 14: Prvomajska ulica (32,8 %) in PO 13: Žibernik – Ob progi (28,2 %).

Z najvišjimi deleži je aktivno prebivalstvo, ki je zaposleno v *zdravstvu*, zastopano v severozahodnem delu Rogaške Slatine v PO 11: Ratanska vas – Zgornji Žibernik (9,9 %), PO 13: Žibernik – Ob

Preglednica 79: Ekonomska sestava prebivalstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 – aktivno prebivalstvo po sektorjih dejavnosti (Popis prebivalstva 1991).

območje ¹	število prebivalcev	število aktivnih prebivalcev po sektorju dejavnosti						število aktivnih prebivalcev po panogah dejavnosti			število vzdrževanih in oseb z lastnimi dohodki
		skupaj	primarni sektor	sekundarni sektor	terciarni sektor	kvarterni sektor	neznano	industrija	in turizem	zdravstvo	
1 (SZ)	2036	972	29	426	288	229	–	364	133	98	1064
2 (SV)	575	248	14	77	98	59	–	66	53	17	327
3 (osr.)	1228	529	33	204	178	114	–	180	82	36	699
4 (JV)	607	289	9	163	80	34	3	157	24	12	318
5 (J)	458	203	18	76	70	39	–	69	18	13	255
skupaj	4904	2241	103	426	714	475	3	836	310	176	2663

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

Slika 42: Ekonomska sestava prebivalstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991.

progi (13,7 %), PO 14: Prvomajska ulica (21,3 %) in v PO 18: Prešernova ulica – Župančičeva ulica – Gozdna ulica (12,2 %). Nadpovprečno je zastopano tudi v nekaterih popisnih okoliših v osrednjem delu naselja (v PO 31: Celjska cesta – Zdraviliški trg).

Preglednica 80: Ekonomska sestava prebivalstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 – aktivno prebivalstvo po sektorjih dejavnosti (Popis prebivalstva 1991).

območje ¹	število prebivalcev	% aktivnih prebivalcev po sektorju dejavnosti						% aktivnih po panogi dejavnosti			% vzdrževani in oseb z lastnimi dohodki
		skupaj	primarni sektor	sekundarni sektor	terciarni sektor	kvarterni sektor	neznano	industrija	turizem	zdravstvo	
1 (SZ)	2036	47,7	3,0	43,8	29,6	23,6	–	37,4	13,7	10,1	52,3
2 (SV)	575	43,1	5,6	31,0	39,5	23,8	–	26,6	21,4	6,8	56,9
3 (osr.)	1228	43,1	6,2	38,6	33,6	21,6	–	34,0	15,5	6,8	56,9
4 (JV)	607	47,6	3,1	56,4	27,7	11,8	1,0	54,3	8,3	4,2	52,4
5 (J)	458	44,3	8,9	37,4	34,5	19,2	–	34,0	8,9	6,4	55,7
skupaj	4904	45,7	4,6	42,2	31,9	21,2	0,1	37,3	13,8	7,9	54,3

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

7.8.1. ZAPOSLENOST ANKETIRANEGA PREBIVALSTVA LETA 1996

Preglednica 81: Anketirani prebivalci Rogaške Slatine glede na podjetje (ali panogo) zaposlitve leta 1996 (Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini 1996).

podjetje (ali panoga) zaposlitve anketiranih prebivalcev Rogaške Slatine	število zaposlenih anketiranih prebivalcev po območjih v Rogaški Slatini						% zaposlenih skupaj
	severo-zahodni del	severo-vzhodni del	osrednji del	jugo-vzhodni del	južni del	skupaj	
Steklarna Rogaška	110	23	59	76	27	295	21,2
Steklarska šola Rogaška Slatina	7	4	11	4	5	31	2,2
KORS	48	4	17	6	6	81	5,8
drugo iz sekundarnega sektorja v Rogaški Slatini	54	16	30	12	10	122	8,8
Zdravilišče Rogaška ¹	123	45	53	26	14	261	18,7
»trgovina« v Rogaški Slatini	34	13	7	19	12	85	6,1
»gostinstvo« v Rogaški Slatini	9	4	8	7	3	31	2,2
»obrt in usluge« v Rogaški Slatini	35	4	11	8	9	67	4,8
drugo iz terciarnega sektorja v Rogaški Slatini	35	4	14	13	6	72	5,2
drugo iz kvartarnega sektorja v Rogaški Slatini	61	22	33	16	14	146	10,5
skupaj v Rogaški Slatini	516	139	243	187	106	1191	85,5
sekundarni sektor zunaj Rogaške Slatine	39	7	20	8	3	77	5,5
terciarni sektor zunaj Rogaške Slatine	14	9	11	10	6	50	3,6
kvarterni sektor zunaj Rogaške Slatine	32	5	14	8	7	66	4,7
neznano zunaj Rogaške Slatine	6	2	1	1	–	10	0,7
skupaj zunaj Rogaške Slatine	91	23	46	27	16	203	14,5
skupaj	607	162	289	214	122	1394	100,0

Opomba: ¹ vključena tudi polnilnica mineralnih voda (Kolinska Rogaški vrelci).

Iz podatkov popisa prebivalstva ni razvidno, **v katerih podjetjih in dejavnostih je zaposlenih največ prebivalcev Rogaške Slatine**, čeprav je jasno, da zaradi manjšega števila velikih podjetij in razmeroma skromne dnevne migracije iz Rogaške Slatine, prevladujejo Steklarna Rogaška, Zdravilišče Rogaška in KORS. Da bi ugotovil povezanost prebivalstva Rogaške Slatine z glavnima gospodarskima dejavnostima v naselju, je bilo anketiranih 61,7 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine, od katerih jih je bilo 46,1 % zaposlenih (to je 1394 oseb).

Leta 1996 je bilo kar 21,2 % anketiranih zaposlenih prebivalcev Rogaške Slatine zaposlenih v **Steklarni Rogaška**, 2,2 % v **Steklarski šoli** in 5,8 % v **KORS-u**. V drugih podjetjih v sekundarnem sektorju v Rogaški Slatini je bilo zaposlenih 8,8 % anketirancev, zunaj naselja pa 5,5 %. Skupaj je bilo v *sekundarnem sektorju* zaposlenih 43,4 % anketirancev, kar je primerljiv delež s popisom prebivalstva leta 1991 (42,2 %).

V **Zdravilišču Rogaška** oziroma v podjetjih, ki so iz njega nastala (upoštevana je tudi polnilnica mineralnih vod), je bilo zaposlenih 18,7 % anketirancev. Primerjava s podatkom o deležu vseh zaposlenih v gostinstvu, turizmu in zdravstvu leta 1991 (21,7 %) kaže, da je bila nekaj manj kot petina vseh aktivnih prebivalcev Rogaške Slatine neposredno odvisna od zdraviliške dejavnosti. Po letu 1996 pa se je število zaposlenih v Zdravilišču Rogaška še zmanjšalo, zato se je zmanjšal tudi relativni pomen te dejavnosti (po oceni celo na manj kot 10 %).

V *terciarnih dejavnostih* (brez upoštevanja zaposlenih v Zdravilišču Rogaška) je bilo zaposlenih 21,9 % anketiranih prebivalcev Rogaške Slatine, med njimi največ v trgovini (6,1 %), ki se je v zadnjih desetih letih močno razvila. Pomembno so bile zastopane tudi storitvene dejavnosti (4,8 %). Če pa upoštevam tudi gostinski del Zdravilišča, delež zaposlenih v terciarnem sektorju presega 33 %.

V *kvartarnih dejavnostih* je bilo zaposlenih 15 % anketiranih prebivalcev Rogaške Slatine, pri čemer ni upoštevano medicinsko osebje, ki je zaposleno v Zdravilišču Rogaška. Z njim bi delež presegel 22 %, kar je primerljivo s podatki popisa prebivalstva leta 1991. Treba je opozoriti tudi na dejstvo, da je med zaposlenimi v kvartarnem sektorju največ domačinov odhajalo na delo iz Rogaške Slatine (dnevni migrantov je bilo kar 31,6 % vseh anketirancev v tem sektorju).

7.9. ANKETIRANA GOSPODINJSTVA V ROGAŠKI SLATINI PO ZAPOSLENOSTI V NAJVEČJIH PODJETJIH LETA 1996

Med 1020 anketiranimi gospodinjski je imelo 72,9 % gospodinjestev (744 gospodinjestev) vsaj enega zaposlenega družinskega člana. Enega zaposlenega člana je imelo 19,4 % gospodinjestev, 2 zaposlena člana 44,7 % gospodinjestev, 3 zaposlene članke 7,4 % gospodinjestev, štiri ali več zaposlenih članov pa 1,4 % gospodinjestev. Gospodinjska z zaposlenimi člani sem, glede na **odvisnost od zaposlitve članov gospodinjskega v glavnih gospodarskih dejavnostih v Rogaški Slatini**, razdelil v tri skupine.

V prvo skupino so se uvrstila gospodinjska, v katerih je **vsaj en član zaposlen v Zdravilišču Rogaška**. Med anketiranimi gospodinjski z zaposlenimi člani jih je kar **27,2 %**. Posebej sem izločil gospodinjska, v katerih so **vsii člani gospodinjskega zaposleni v Zdravilišču Rogaška (8,9 %)**. Kombinacija med zaposlitvijo v zdravilišču in v Steklarni Rogaška ali v Steklarski šoli ni pogosta (zastopana je le v 4,7 % gospodinjestev).

Skupina je nadpovprečno zastopana v nekaterih območjih severozahodnega, severovzhodnega in osrednjega dela Rogaške Slatine. Izstopajo PO 14: Prvomajska ulica (52,2 %), PO 13: Žibernik – Obprogi (39,7 %), PO 21: Stritarjeva ulica – Pod Bellevuejem (36,6 %), PO 22: Partizanska cesta – Ločen dol – Ivanov hrib (44,0 %), PO 31: Celjska cesta – Zdraviliški trg – Tržaški hrib (35,9 %) in PO 34: severozahodni del Kidričeve ulice – Mladinska ulica (35,1 %).

V drugo skupino so se uvrstila gospodinjska, v katerih je **vsaj en član zaposlen v Steklarni Rogaška ali v Steklarski šoli**. Na pomen steklarske dejavnosti kaže dejstvo, da je teh gospodinjestev kar **32,9 %**, v **13,0 %** gospodinjestev pa so v Steklarni Rogaška ali v Steklarski šoli **zaposleni vsii člani** gospodinjskega.

Preglednica 82: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na zaposlitveni tip gospodinjstva – podjetje zaposlitve članov gospodinjstva (Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini 1996).

območje ¹	število anketiranih gospodinjstev glede na zaposlitveni tip gospodinjstva ²									
	skupaj	0	1	2	3	4	5	6	7	8
1 (SZ)	424	96	36	11	52	35	47	55	38	54
2 (SV)	116	33	14	4	11	6	13	13	14	8
3 (osr.)	246	87	11	11	21	21	22	27	20	26
4 (JV)	151	38	4	7	7	27	20	19	14	15
5 (J)	83	22	1	2	10	8	11	18	6	5
skupaj	1020	276	66	35	101	97	113	132	92	108
%	100,0	27,1	8,9	4,7	13,6	13,0	15,2	17,7	12,4	14,5

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33); ² tipi gospodinjstev: 0 – nihče v gospodinjstvu ni zaposlen, 1 – zaposlen 1 ali več članov gospodinjstva, vsi v Zdravilišču Rogaška (tudi v polnilnici Kolinska Rogaški vrelci), 2 – vsi v Zdravilišču Rogaška in v Steklarni Rogaška, 3 – vsi v Zdravilišču Rogaška in drugje v ali zunaj Rogaške Slatine, 4 – zaposlen 1 ali več članov gospodinjstva, vsi v Steklarni Rogaška (tudi Steklarska šola Rogaška Slatina), 5 – zaposlena 2 ali več članov gospodinjstva v Steklarni Rogaška in drugje v ali zunaj Rogaške Slatine, 6 – zaposlen 1 ali več članov gospodinjstva, vsi v terciarnem ali kvartarnem sektorju v Rogaški Slatini (razen v Zdravilišču Rogaška), 7 – vsi drugje v Rogaški Slatini, 8 – vsi drugje zunaj Rogaške Slatine.

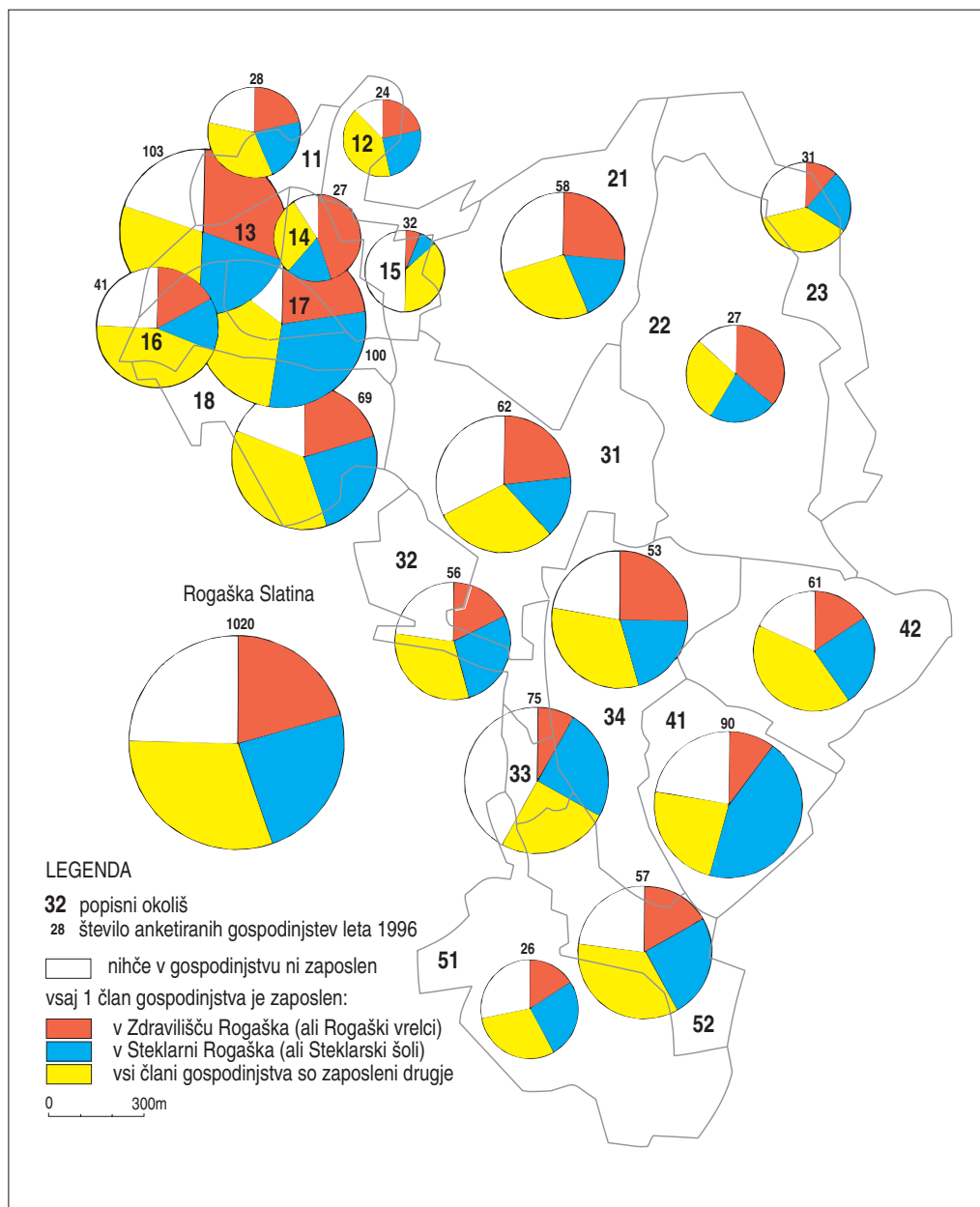
Preglednica 83: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na zaposlitveni tip gospodinjstva – povezanost gospodinjstva z zaposlitvijo v zdraviliški in steklarski dejavnosti v naselju.

območje ¹	število anketiranih gospod.	število gospodinjstev s člani zaposlenimi v				% gospodinjstev od vseh anketiranih gospodinjstev				% gospodinjstev od gospodinjstev z zaposlenimi člani		
		vsi	v Zdravilišču Rogaška	v Steklarni Rogaška	v drugje	vsi	v Zdravilišču Rogaška	v Steklarni Rogaška	v drugje	v Zdravilišču Rogaška	v Steklarni Rogaška	v drugje
		neza-posleni										
1 (SZ)	424	96	99	93	147	22,6	23,3	21,9	34,7	30,2	28,4	44,8
2 (SV)	116	33	29	23	35	28,4	25,0	19,8	30,2	34,9	27,7	42,2
3 (osr.)	246	87	43	54	73	35,4	17,5	22,0	29,7	27,0	34,0	45,9
4 (JV)	151	38	18	54	48	25,2	11,9	35,8	31,8	15,9	47,8	42,5
5 (J)	83	22	13	21	29	26,5	15,7	25,3	34,9	21,3	34,4	47,5
skupaj	1020	276	202	245	332	27,1	19,8	24,0	32,5	27,2	32,9	44,6

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

Gospodinjstva v tej skupini so nadpovprečno zastopana v jugovzhodnem in južnem delu Rogaške Slatine, zlasti v popisnih okoliših v bližini podjetja. Izstopajo PO 41: jugovzhodni del Kidričeve ulice ob Steklarni (59,1 %), PO 33: južni del Ulice XIV. divizije – Cankarjeva ulica (45,2 %) in PO 51: Brestovška cesta – južni del Sotelske ulice (38,9). Izstopa tudi PO 17: Ulica Kozjanskega odreda (36,6 %) v severovzhodnem delu Rogaške Slatine.

V tretjo skupino so se uvrstila gospodinjstva, v katerih so **vsi člani zaposleni v drugih podjetjih** in nimajo neposredne povezave z zdraviliško in steklarsko dejavnostjo v naselju (44,6 % anketiranih gospodinjstev z zaposlenimi člani). Z 12,4 % so zastopana gospodinjstva, v katerih so bili vsi člani zaposle-

Slika 43: Anketirana gospodinjstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1996 glede na zaposlitveni tip gospodinjstva – povezanost gospodinjstva z zaposlitvijo v zdraviliški in steklarski dejavnosti.

ni v industriji in gradbeništvu v Rogaški Slatini (z izjemo steklarske dejavnosti) z 17,7 % pa gospodinjstva, v katerih so vsi člani zaposleni v terciarnih in kvartarnih dejavnostih v Rogaški Slatini (z izjemo zdraviliške dejavnosti).

Gospodinjstva v tej skupini so nadpovprečno zastopana v območjih, kjer prevladuje novejša individualna stanovanjska gradnja, kot na primer v PO 15: Šlandrova ulica (75,0 %), PO 16: Na trati – Gubčeva ulica (58,1 %), PO 23: Cvetlični hrib – Janina (58,8 %) in PO 42: vzhodni del Kidričeve ulice – Na livadi (55,3 %).

8. PROSTORSKO-FUNKCIJSKI RAZVOJ ROGAŠKE SLATINE

Rogaška Slatina se je kot zdraviliški turistični kraj s prevladujočo turistično funkcijo začela intenzivno razvijati že na začetku 19. stoletja. Štajerski deželni stanovi so z načrtno politiko razvoja zdravilišča prekinili dotedanji stihijski razvoj. Z odkupom zemljišč in zasebnih stavb na območju zdravilišča in v okolici je zdraviliška uprava širila svoj vpliv in s tem usmerjala razvoj osrednjega dela naselja.

Na družbenoekonomsko in funkcijsko sestavo naselja ter na preobrazbo pokrajine je močna vplivala tudi industrijska dejavnost, ki se je začela razvijati po letu 1927, po drugi svetovni vojni pa je postala prevladujoča gospodarska dejavnost v naselju. Prepletanje obeh dejavnosti nudi osnovo za preučevanje medsebojnega součinkovanja in vplivov na prostorsko-funkcijski razvoj naselja ter na procese preobrazbe pokrajine.

V več razvojnih stopnjah so se v naselju izoblikovale posamezne *funkcijske cone*. Osrednji del naselja predstavlja zdraviliško-turistična cona, ki se je razvijala v odvisnosti od stopnje izkoriščanja mineralnih vrelcev, gradnje prenočitvenih in drugih objektov ter od turističnega povpraševanja. Ob osrednji coni se je postopoma razvilo območje s prevlado oskrbnih in storitvenih dejavnosti, ki prehaja v območje s prevlado stanovanjske funkcije. To je z rastjo števila prebivalcev postalo prostorsko najbolj razširjeno območje v naselju.

V prvem delu poglavja je prikazan *prostorski razvoj naselja*, v drugem delu pa *razvoj in razmestitev posameznih funkcij* v Rogaški Slatini. Poudarek je predvsem na dejavnostih, ki so se razvile pod vplivom turizma ali pa jih je turizem pospešil. V primerjavi z neturističnimi kraji je namreč v turističnih krajih prisotna cela vrsta terciarnih dejavnosti, ki so se razvile za oskrbo turistov, obenem pa so na voljo tudi domačemu prebivalstvu. Njihova pestra sestava, presežek in osredotočenost v turistični coni ne vplivajo le na gospodarsko stanje, temveč tudi na sam fiziognomski izgled turističnega kraja.

Analize temeljijo na statističnem gradivu in terenskem delu. **Kartiranje funkcijske rabe objektov** in zemljišč je bilo opravljeno leta **1997**. Dopolnjeno je bilo z **anketiranjem zaposlenih** v obratih oskrbnih in storitvenih dejavnosti, kar je omogočilo pridobiti podatke o letu začetka delovanja obrata pod vodstvom sedanjega lastnika, številu zaposlenih, deležu prometa, ki ga ustvarijo gosti zdravilišča, obdobju, v katerem gosti zdravilišča ustvarijo največ prometa, ter o proizvodih in storitvah, ki jih najbolj kupujejo ali uporabljajo gosti. Konec osemdesetih in devetdesetih letih je mesto doživljalo intenziven razvoj oskrbnih in storitvenih dejavnosti, povezanih z razvojem zasebnega sektorja, kar je bistveno spremenilo dotedanje razmere.

Po letu 1997 se je stanje sicer nekoliko spremenilo, vendar ni bistveno vplivalo na rezultate analize. Zaradi tega ni bilo potrebno spreminjati že izdelanih kart in preglednic, temveč na spremembe opozarjam v besedilu. Do sprememb je prišlo predvsem v osrednjem delu in na obrobju naselja. V vzhodnem delu Celjske ceste so zgradili Termalno riviero s kopališčem in apartmaji, preuredili nekdanji Slatinski dom v apartmajski hotel in območje uredili v peš cono. Nekdanjo Hidroterapijo so leta 2000 preuredili v poslovno-trgovski objekt. V Tržišču so ob vpadnici v Rogaško Slatino zgradili dva večja trgovska centra (KeRos, Jager), prav tako v Ratanski vasi na območju nekdanjega Ingrada.

8.1. PROSTORSKI RAZVOJ NASELJA

Prvi znani situacijski načrt zdravilišča izhaja iz leta 1801 (Režek 1964, 30–32), ko je bila Rogaška Slatina še podeželski zaselek s tremi večjimi posestniki. Skozi ozko dolino ob Irskem potoku je vodila pot, ki se je odcepila od ceste Celje–Podplat–Sv. Križ–Rogatec. Okrog osrednjega vrelca, današnje-

ga Tempelja, so bile razporejene stavbe tedanjih zemljiških lastnikov: Ditricha (zemljišče na severni strani vrelca), Dambosca (na južni strani vrelca) in Jemenška (na zahodni strani vrelca).

Ko so zdravilišče na začetku 19. stoletja prevzeli štajerski deželni stanovi in ga začeli načrtno urejati, je naselje začelo dobivati neagrarno podobo. Nad osrednjim vrelcem je bil leta 1819 postavljen paviljon Tempel, ki predstavlja središče urbanistične zasnove zdravilišča ter eno najlepših klasicističnih stvaritev v Sloveniji. Južni del zdravilišča je zaključeval Zdraviliški dom, severni pa se je preilil v naravo (angleški park).

Sredi tridesetih let 18. stoletja so tedanji objekti zaradi povečanega obiska gostov postali pretesni. Nova uprava je z novogradnjami med letoma **1840 in 1860** dala naselju novo urbanistično zasnovo, ki izraža jasnost in organsko sklenjenost ter podobnost z drugimi zdravilišči v Evropi v tedanjem času. Ker se pozidava ni mogla širiti v smeri obeh dolin proti severu, so nove stavbe nanizali ob osrednjem zdraviliškem parku le v južnem delu doline Irskega potoka. S tem se je zdraviliško območje razširilo do ceste Celje–Podplat–Rogatec, to je do današnje Celjske ceste (opomba: podroben razvoj zdraviliškega dela naselja je opisan v 3. poglavju).

V tem obdobju se je Rogaška Slatina razvijala kot neločljiva celota, to je kot zdraviliški kraj z dominantno turistično funkcijo. Zasebni sektor v ožji zdraviliški coni ni imel velikega vpliva. Namestitveni objekti so bili vedno pod upravo zdraviliške uprave, ostale pa so dajali v zakup pod določenimi pogoji. Z odkupom zemljišč in zasebnih stavb na širšem območju zdravilišča je zdraviliška uprava težila k razširitvi svojega vpliva tudi na to območje. Izginila je večina kmetij v osrednjem delu naselja. Na njihovem mestu sta nastala gospodarski (zdraviliško-turistični) in stanovanjski del novega urbaniziranega naselja.

Do prve svetovne vojne je bil zgrajen velik del zdraviliških objektov, ki še danes služijo turizmu. V neposredni bližini, to je južno od zdraviliškega območja, so zgradili precej stanovanjskih hiš, v glavnem vilskega tipa, za bivanje zaposlenih v zdravilišču. Zgrajena je bila tudi farna cerkev sv. Križa, ob kateri je nastala farna vas, ki se je v naslednjem obdobju združila z Rogaško Slatino. Sosednji naselji, Ratanska vas in Tržišče, takrat še nista bistveno spremenili svoje agrarne podobe (Došler 1974, 200–202).

Razvoju naselja lahko sledimo tudi s pomočjo spremljanja **števila hiš**. Ta kazalec je zlasti primeren za manjša naselja s prevlado eno- in dvodružinskih hiš, med katere je sodila tudi Rogaška Slatina. Po velikosti so izstopali le hotelski objekti. Leta 1869 so v Rogaški Slatini našli 80, v sosednjem Tržišču 38 in Ratanski vasi 41 hiš. V obeh sosednjih naseljih so prevladovala manjše kmetije, zato se število hiš do prve svetovne vojne ni bistveno povečalo. Tako so leta 1910 v Rogaški Slatini našli 92, v Tržišču 53 in v Ratanski vasi 36 hiš.

Med obema svetovnima vojnama se je nadaljeval razvoj hotelske, gostinske in trgovske dejavnosti, začela pa se je razvijati tudi industrija. *Zdraviliško-turistična cona* se je z zgraditvijo novih hotelov in športnega kopališča razširila z Zdraviliškega trga proti restavraciji Sonce (ob današnji Celjski cesti) in proti železniški postaji. Razširil se je tudi stanovanjski del naselja; predvsem proti jugu ob cesti, ki povezuje zdraviliški del z nekdanjo farno vasjo Sv. Križ. Leta 1931 so v *Rogaški Slatini* našli 128 hiš, v *Ratanski vasi*, kjer je bilo zgrajenih nekaj nekmečkih hiš, pa 42.

V tem obdobju se je začelo širiti tudi *Tržišče*. Leta 1927 je začela obratovati nova steklarna, ob kateri je nastalo delavsko naselje (delavski blok in barake). Začela se je tudi gradnja individualnih stanovanjskih hiš. Leta 1931 so našli 70 hiš (Došler 1974, 200–202).

Po drugi svetovni vojni se je zelo razširil stanovanjski del naselja, medtem ko v zdraviliško-turističnem delu *Rogaške Slatine* vse do leta 1959 ni bilo novogradenj. Južno in severno od osrednje zdraviliške cone so zgradili vrsto eno- in dvodružinskih hiš ter štiri bloke ob Stritarjevi ulici. Leta 1948 so našli 130, leta 1961 pa 181 hiš (povečanje za 39,2%).

V *Ratanski vasi* so v tem obdobju zgradili več enodružinskih hiš, največ ob spodnjem delu Šlاندrove ulice, ob Prvomajski ulici in ob Celjski cesti, ter tri stanovanjske bloke. Leta 1948 so našli 42, leta 1961 pa 87 hiš (povečanje za 107,1%). V *Tržišču* se je razširila steklarna, zgrajena je bila Steklarška šola s proizvodnim obratom in nove delavske barake. V bližini, zlasti ob Kidričevi ulici, je bilo zgrajenih precej novih eno- in dvodružinskih hiš. Leta 1948 so našli 75, leta 1961 pa 94 hiš (povečanje za 25,3%).

Preglednica 84: Število hiš v Rogaški Slatini, Ratanski vasi in Tržišču med letoma 1869 in 1968 (Došler 1973, 200).

leto	število hiš				veržni indeks števila hiš				indeks števila hiš
	Rogaška Slatina	Ratanska vas	Tržišče	skupaj	Rogaška Slatina	Ratanska vas	Tržišče	skupaj	skupaj
1869	80	41	38	159	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1880	81	42	41	164	101,2	102,4	107,9	103,1	103,1
1890	84	43	41	168	103,7	102,4	100,0	102,4	105,7
1900	97	41	49	187	115,5	95,3	119,5	111,3	117,6
1910	119	36	53	208	122,7	87,8	108,2	111,2	130,8
1931	128	42	70	240	107,6	116,7	132,1	115,4	150,9
1948	130	42	75	247	101,6	100,0	107,1	102,9	155,3
1953	146	44	80	270	112,3	104,8	106,7	109,3	169,8
1961	181	87	94	362	124,0	197,7	117,5	134,1	227,7
1968	237	83	116	436	130,9	95,4	123,4	120,4	274,2

V **šestdesetih letih** so se v naselju okrepile tudi druge gospodarske in negospodarske dejavnosti (tekstilna industrija, trgovina, obrt, storitve, kvartarne dejavnosti). Gospodarski razvoj je ugodno vplival na demografsko rast in intenzivno priseljevanje v Rogaško Slatino, s tem pa tudi na prostorsko širjenje naselja. V južnem delu ob Ulici XIV. divizije se je naselje spojilo z nekdanjo farno vasjo Sv. Križ in se začelo širiti na pobočja zahodno od Ulice XIV. divizije (Strma cesta, Vid Ivanuševa ulica, Cankarjeva ulica) pa tudi južno od Sv. Križa. Severno od zdraviliško-turistične cone se je gradnja nadaljevala ob Stritarjevi ulici in Partizanski cesti.

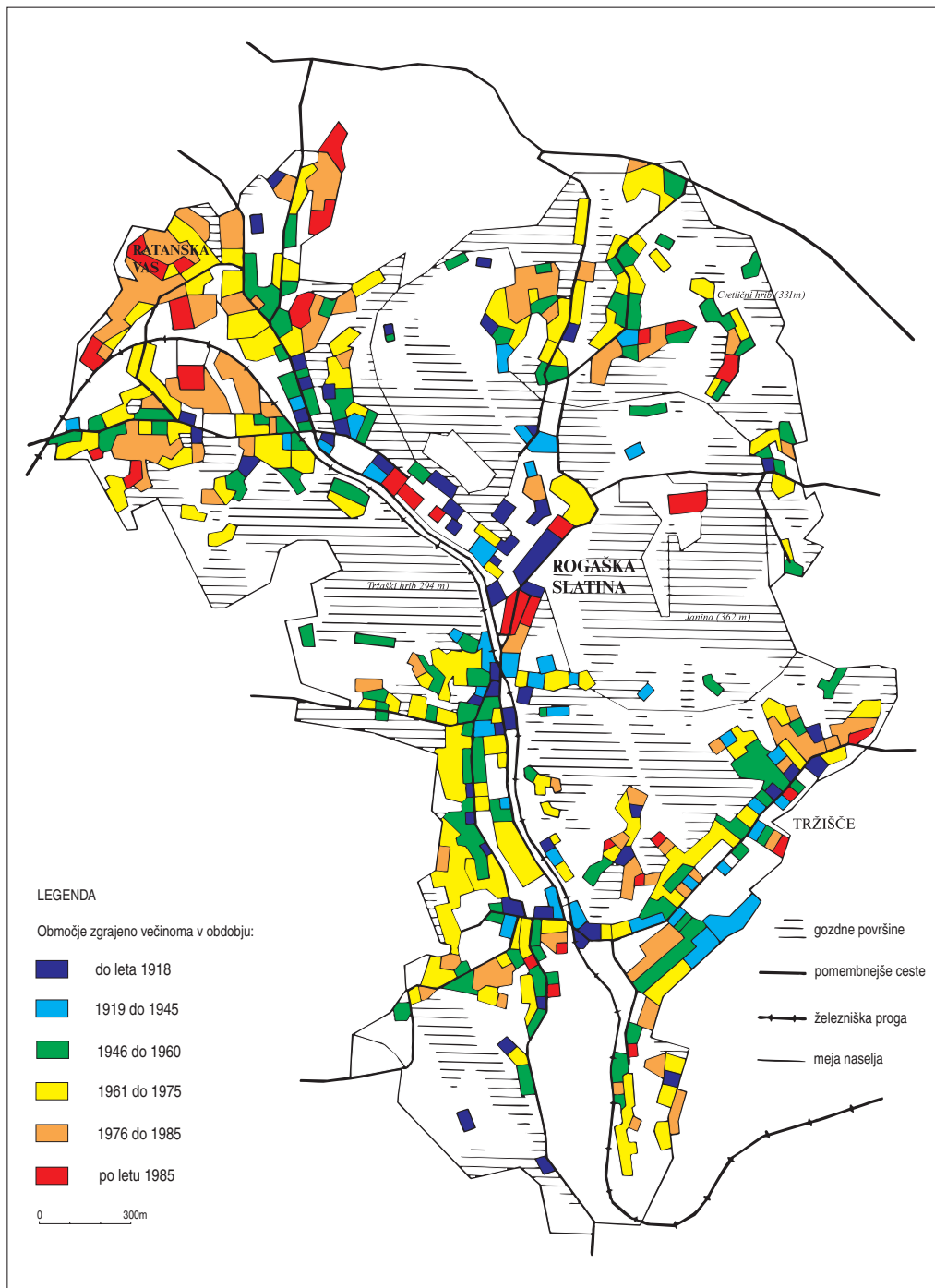
Prostorsko širjenje naselja je bilo najbolj intenzivno v **sedemdesetih letih**. V nasprotju z dotedanjim razvojem, se je gostota poselitve v osrednjem delu naselja povečala le v manjši meri, zato pa so se širile novogradnje na obrobju osrednjega dela *Rogaške Slatine*. V severovzhodnem delu se je naselje širilo Pod Bellevujem, v Ločendolu in na Cvetličnem hribu, v južnem delu pa ob Kidričevi ulici (ob Slatinskem potoku, kjer je bilo zamočvirjeno zemljišče regulirano in so leta 1972 zgradili novo, četrto polnilnico mineralnih vod) ter na pobočjih zahodno od Ulice XIV. divizije (Tržaški hrib, Aškerčeva ulica, Levstikova ulica, del Brestovške ceste).

Poselitve se je zgoščevala tudi v *Tržišču* in južno od Sv. Križa. Nove eno- in dvostanovanjske hiše so gradili med vzhodnim delom Kidričeve ceste in Janino (Lastina, Kajuhova ulica, Kvedrova ulica, Na livadi), na območju za Steklarsko šolo (Cesta padlih aktivistov) in ob Sotelski ulici.

V tem obdobju je bila gradnja najbolj intenzivna na območju *Ratanske vasi*, ki je vse do tedaj zaoztajala v razvoju. Konec šestdesetih in v sedemdesetih letih je tu nastala industrijska cona (KORS, Ingrad), ob kateri so se širila nova stanovanjska območja. V sedemdesetih letih je nastala blokovska stanovanjska sosenska ob Cesti Kozjanskega odreda, eno- in dvodružinske hiše pa so gradili ob Prvomajski ulici, Cesti na Boč, Šlandrovi ulici ter južno od Celjske ceste v delu Župančičeve ulice, v Gozdni in Lovski ulici.

S širjenjem poseljenega območja sta se sosednji *naselji Ratanska vas in Tržišče združili z Rogaško Slatino*. Večja dela obeh naselij sta bila administrativno priključena Rogaški Slatini, samostojna pa sta ostala le manjši severozahodni del Ratanske vasi (okoli 15 % gospodinjstev) in vzhodni del Tržišča (20 %).

Zaradi intenzivne večstanovanjske gradnje za to obdobje niso več primerni podatki o številu hiš, temveč podatki o **številu stanovanj**. Leta 1971 so v vseh treh naseljih našli 907 stanovanj. Med njimi jih je bila večina v eno- in dvodružinskih hišah. Leta 1981 so v Rogaški Slatini zabeležili 1386 stanovanj (porast za 52,8 %). Delež stanovanj v večstanovanjskih stavbah se je povečal na 25 do 30 %.

Slika 44: Prostorsko-časovni razvoj Rogaške Slatine (Kartiranje v Rogaški Slatini 1997).

Preglednica 85: Število stanovanj v Rogaški Slatini, Ratanski vasi in Tržišču med letoma 1971 in 1991 (Popis stanovanj 1971, 1981, 1991).

leto	število stanovanj				verižni indeks števila stanovanj				indeks števila stanovanj
	Rogaška Slatina	Ratanska vas	Tržišče	skupaj	Rogaška Slatina	Ratanska vas	Tržišče	skupaj	skupaj
1971	576	134	197	907	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1981	1386	25	45	1456	240,6	18,7	22,8	160,5	160,5
1991	1667	30	60	1757	120,3	120,0	133,3	120,7	193,7

V **osemdesetih letih** je bilo v Rogaški Slatini zgrajenih okoli 280 stanovanj, tako da so leta 1991 našeli 1667 stanovanj (porast za 20,3 %). Okoli 160 stanovanj je bilo na začetku osemdesetih let zgrajenih v *Ratanski vasi* na območju Žibernika, kjer je nastala nova blokovska soseska, s katero se je delež stanovanj v večstanovanjskih stavbah povečal na 35 do 40 %. Leta 1982 so med železniško progo in Celjsko cesto zgradili novo osnovno šolo, ki so jo leta 1986 razširili. Ob njej so zgradili športno dvorano, igrišča na prostem in otroški vrtec.

Individualna stanovanjska gradnja je bila usmerjena predvsem v **dopolnitev** že pozidanih oziroma **delno pozidanih območij** v naselju: v severovzhodnem delu v nadaljevanju Stritarjeve ulice in Partizanske ceste ter Pod Bellevuejem; v južnem delu med Brestovško cesto in Sotelsko ulico; v Tržišču med Kidričevo ulico in Janino ter v Ratanski vasi v Prešernovi ulici, Gubčevi ulici. Po številu novogradenj izstopa Ratanska vas; zlasti na območju Žibernika, Ob progi ter v nadaljevanju Ceste na Boč in Šlandrove ulice.

Zaradi gradnje novih stanovanjskih sosesk v sedemdesetih in osemdesetih letih se je **spremenila razporeditev prebivalstva**. V prvi polovici stoletja sta prebivalstveno jedro naselja predstavljala osrednji del Rogaške Slatine, to je območje med zdraviliškim delom in Sv. Križem, ter Tržišče, kjer je leta 1900 živelo 79,4 % vseh prebivalcev, leta 1961 pa celo 86,7 %. Po letu 1971 se je težišče prebivalstva prestavilo na robne dele naselja, še posebej v severozahodni del, v Ratansko vas, kjer je leta 1991 živelo že 41,5 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine.

V osemdesetih letih je doživel spremembo tudi **osrednji zdraviliško-turistični del** Rogaške Slatine. Leta 1982 je bil zgrajen zadnji hotelski objekt, hotel Sava. V dolini severovzhodno od hotela Donat so zgradili športni center z igrišči na prostem ter leta 1989 pokrito teniško dvorano. Velik poseg v prostor predstavlja tudi mestna obvoznica ob železniški progi pod Tržaškim hribom, ki je konec osemdesetih let omogočila zaprtje vzhodnega dela Celjske ceste. Promet so speljali južno od zdraviliško-turistične cone proti novozgrajeni avtobusni postaji in poslovno-trgovskemu centru na začetku Kidričeve ulice.

Konec osemdesetih let je bila zgrajena nova obvozna regionalna cesta Tekačevo – Spodnje Negoj – Spodnje Sečovo, na katero je bil preusmerjen tranzitni promet proti Rogatcu. S tem so se izboljšale prometne razmere v Rogaški Slatini. Ob novi prometnici se je v Nagonju začel intenziven razvoj obrtnih in storitvenih dejavnosti.

Devetdeseta leta predstavljajo obdobje stagnacije. Z zmanjšanjem turističnega obiska ter števila delovnih mest v Zdravilišču Rogaška in nekaterih drugih podjetjih se je zmanjšalo priseljevanje v Rogaško Slatino ter upočasnilo prostorsko širjenje naselja. Gradnje večstanovanjskih stavb ni več, zelo zmanjšana pa je tudi gradnja individualnih stanovanjskih hiš, ki je usmerjena predvsem v dopolnitev že pozidanih območij v naselju (zlasti v robnih delih Rogaške Slatine).

Med **večje posege v prostor** sodi zgraditev vadišča za golf za hotelom Soča (leta 1991), širitev Beauty centra med hotelom Donat in Zdraviliškim centrom (leta 1991), zgraditev poslovno-trgovskega centra Sonce (leta 1994), gradnja plinovodnega omrežja v osrednjem stanovanjskem delu Rogaške Slatine (leta 1995), zgraditev novih proizvodnih prostorov (leta 1993) in dijaškega doma pri Steklarski šoli

(leta 1998), ureditev občinske stavbe in njene okolice, zgraditev kopališča Termalna riviera, ureditev vzhodnega dela Celjske ceste v sprehajalno pot ter dodatna prestavitve mestne obvoznice tik ob železniško progo (leta 1998), zgraditev športne dvorane Janina ob osnovni šoli v Kidričevi ulici (leta 1999) in drugo. V posameznih stanovanjskih območjih so v tem obdobju zgradili nekaj poslovnih prostorov za oskrbo, storitve ter v manjši meri za proizvodnjo. V vzhodnem delu Tržišča so zgradili dva večja trgovska centra (leta 1999 in 2000).

8.2. STANOVANJSKA FUNKCIJA

Leta 1991 so v Rogaški Slatini zabeležili 1667 stanovanj. **Razporeditev stanovanj po območjih** je bila naslednja. Najmlajše stanovanjsko območje v Rogaški Slatini in območje z največjo gostoto stanovanj je *Ratanska vas*. Tu so leta 1991 zabeležili 692 stanovanj (41,5 % vseh v naselju). V PO 17: Ulica Kozjanskega odreda in PO 13: Žibernik prevladujejo novejši večstanovanjski bloki, starejši večstanovanjski bloki pa so v Župančičevi ulici. Najstarejši del individualnih stanovanjskih hiš se nahaja ob spodnjem delu Prvomajske ulice. V ostalih popisnih okoliših v gričevnatem zaledju so zastopane večinoma novejše individualne stanovanjske hiše z razmeroma visokim stanovanjskim standardom.

V *osrednjem delu Rogaške Slatine* je bilo 449 stanovanj (26,9 %). Večina jih je v različnih individualnih stanovanjskih hišah iz obdobja pred in po drugi svetovni vojni. Nekaj je tudi starejših večstanovanjskih hiš. Največ stanovanj je v PO 33: južni del Ulice XIV. divizije – Cankarjeva ulica, kjer je ob individualnih stanovanjskih hišah tudi pet večstanovanjskih blokov iz sredine šestdesetih let.

Po številu stanovanj sta severovzhodni in jugovzhodni del Rogaške Slatine enakomerno zastopana. V *severovzhodnem delu* je bilo 188 stanovanj (11,3 %), v *jugovzhodnem delu* pa 201 (12,1 %). V obeh območjih je večinoma zastopana individualna stanovanjska gradnja, z izjemo nekaj starejših stanovanjskih blokov na začetku Stritarjeve ulice v PO 21 in nekaj starejših večstanovanjskih hiš ob steklarni v PO 41. Najmanj stanovanj je bilo v *južnem delu* naselja (137 stanovanj ali 8,2 %). Zastopana je individualna stanovanjska gradnja, nekaj pa je tudi vrstnih hiš. V vseh treh območjih so ob stanovanjskih hišah pogosto tudi različna gospodarska in pomožna poslopja.

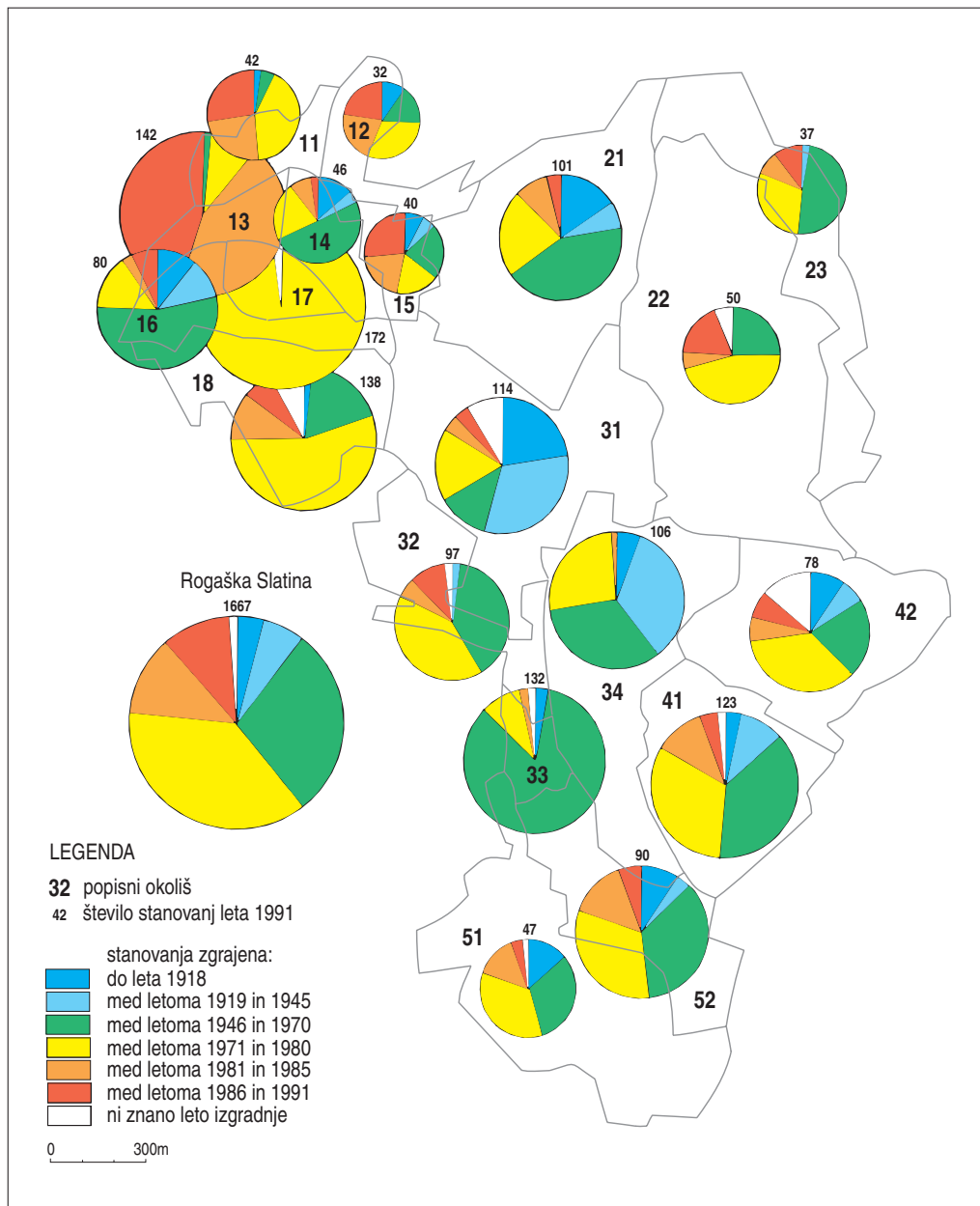
Iz popisa stanovanj je razvidna tudi **sestava stanovanj glede na leto zgraditve**. Leta 1991 so v Rogaški Slatini zabeležili 98 stanovanj (5,9 % vseh stanovanj v naselju), ki so bila zgrajena **pred letom 1918**. Število je enkrat nižje od števila vseh stavb, ki so bile v naselju leta 1910. To kaže, da se je v pomembnem delu stanovanj iz takratnega obdobja spremenila funkcija, ali pa objektov ni več.

Največ starih stanovanj je v osrednjem delu Rogaške Slatine. Posebej izstopa PO 31: Celjska cesta – Zdraviliški trg – Tržaški hrib, kjer stanovanja iz obravnavanega obdobja predstavljajo kar 21,9 % vseh

Preglednica 86: Število stanovanj po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 glede na leto zgraditve in opremljenost (Popis stanovanj 1991).

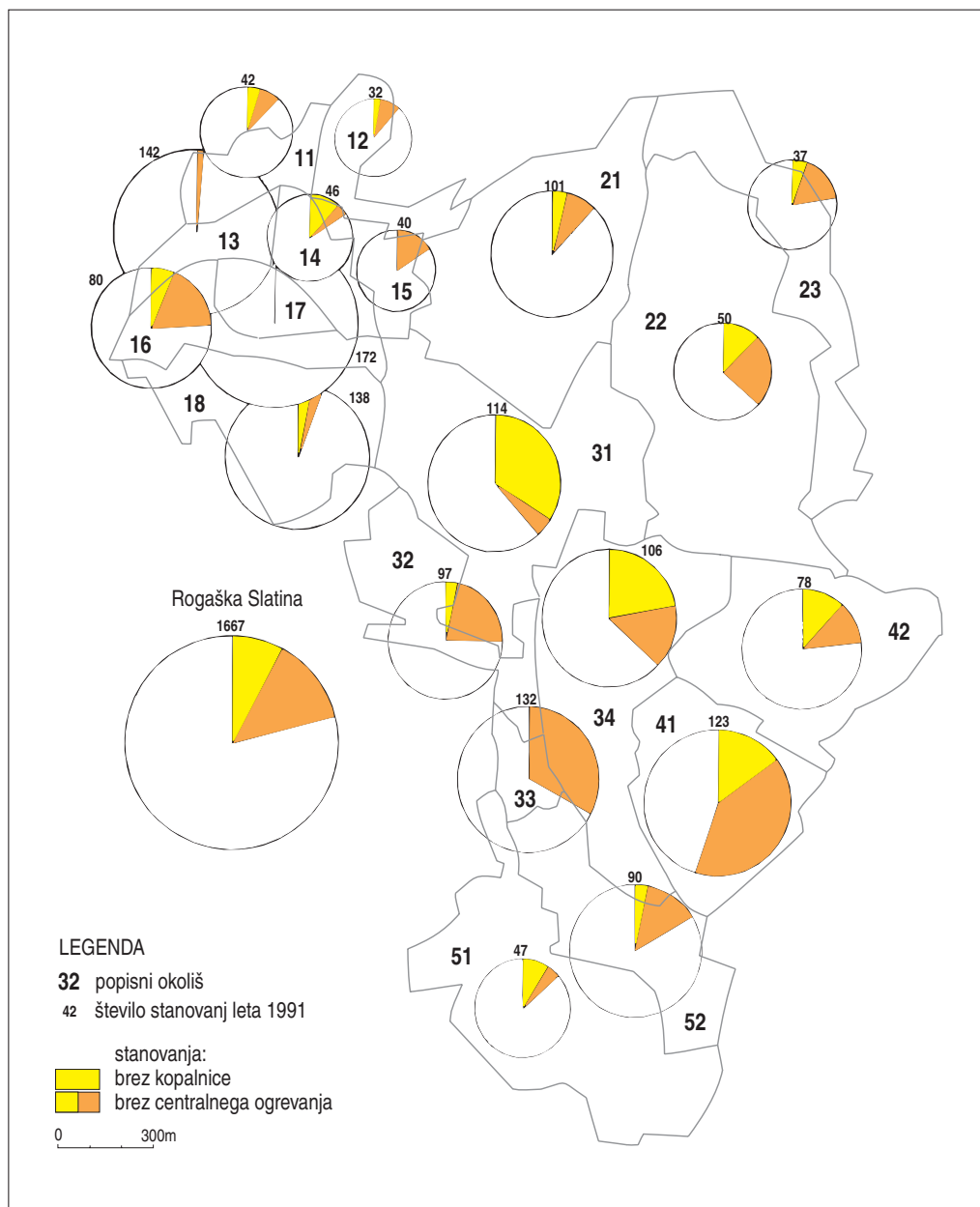
območje ¹	skupaj	število stanovanj glede na leto zgraditve							število stanovanj brez		povprečna površina v m ²
		do 1918	1919–1945	1946–1970	1971–1980	1981–1985	1986–1991	neznano	kopalnice	centralnega ogrevanja	
1 (SZ)	692	23	14	108	314	108	111	14	17	49	67,1
2 (SV)	188	15	8	72	58	15	17	3	12	38	76,1
3 (osr.)	449	35	74	198	99	15	14	14	66	149	62,8
4 (JV)	201	11	17	64	70	16	12	11	27	85	73,8
5 (J)	137	14	3	47	45	20	7	1	7	21	81,5
skupaj	1667	98	116	489	586	174	161	43	129	342	69,0

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

Slika 45: Stanovanja po popisnih okoliših v Rogški Slatini leta 1991 glede na leto zgraditve.

stanovanj v popisnem okolišu (po drugi svetovni vojni v tem delu ni bilo novogradenj s stanovanjsko funkcijo). V ostalih popisnih okoliših so deleži starejših stanovanj nižji. Z nekoliko višjim deležem izstopajo le območja ob glavnih cestah, kjer se je začelo zgodnje širjenje naselja (na primer PO 14 ob Prvomajski ulici, PO 16 ob Celjski cesti, PO 21 ob Stritarjevi ulici in PO 51 ob Sv. Križu). K višjemu deležu

Slika 46: Stanovanja po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991 glede na opremljenost.

starejših stanovanj prispevajo tudi stanovanja v ohranjenih starih kmečkih hišah na gričevnatem obrobju Rogaške Slatine.

Z razmeroma nizkim deležem so zastopana tudi stanovanja, ki so bila zgrajena med letoma **1919** in **1945** (116 stanovanj ali 7,0 %). V nekaterih popisnih okoliših na gričevnatem obrobju in na nekdanj

Preglednica 87: Delež stanovanj po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991 glede na leto izgraditve in opremljenost (Popis stanovanj 1991).

območje ¹	število vseh stanovanj	% stanovanj glede na leto zgraditve							% stanovanj brez centralnega ogrevanja	
		1919– do1918	1946– –1945	1971– –1970	1981– –1980	1986– –1985	1986– –1991	neznano	kopalnice	ogrevanja
1 (SZ)	692	3,3	2,0	15,6	45,4	15,6	16,0	2,0	2,5	7,1
2 (SV)	188	8,0	4,2	38,3	30,9	8,0	9,0	1,6	6,4	20,2
3 (osr.)	449	7,8	16,5	44,1	22,0	3,3	3,1	3,1	14,7	33,2
4 (JV)	201	5,5	8,5	31,8	34,8	8,0	6,0	5,5	13,4	42,3
5 (J)	137	10,2	2,2	34,3	32,8	14,6	5,1	0,7	5,1	15,3
skupaj	1667	5,9	7,0	29,3	35,1	10,4	9,7	2,6	7,7	20,5

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33).

vlažnem območju Ratanske vasi ob Negonjščici sploh ni stanovanj iz tega obdobja (PO 11, PO 12, PO 13, PO 17, PO 22, PO 51).

Največ stanovanj iz obdobja med obema svetovnima vojnoma je v osrednjem delu Rogaške Slatine; na primer v PO 31: Celjska cesta – Zdraviliški trg – Tržaški hrib (32,5 % vseh stanovanj v popisnem okolišu) in v PO 34: severozahodni del Kidričeve ulice – Mladinska ulica (33,0 %). Zunaj osrednjega dela naselja pa izstopajo popisni okoliši ob steklarni (PO 41, PO 16).

Med letoma **1946 in 1970** je bilo zgrajenih 29,3 % stanovanj. Gradnja je bila intenzivna zlasti na obrobju zdraviliškega dela Rogaške Slatine in ob steklarni v Tržišču; to je v PO 14: Prvomajska ulica (iz tega obdobja je 50,0 % vseh stanovanj v popisnem okolišu), PO 16: Celjska cesta (53,8 %), PO 21: Stritarjeva ulica – Pod Bellevuejem (41,6 %), PO 23: Cvetlični hrib – Janina (48,6 %), PO 33: južni del Ulice XIV. divizije – Cankarjeva ulica (84,1 %) in PO 41: jugovzhodni del Kidričeve ulice – Lastina – Kot (38,2 %).

Stanovanjska gradnja je bila najbolj intenzivna med letoma **1971 in 1980**, ko so zgradili 35,1 % vseh stanovanj v Rogaški Slatini. Takrat so zgradili večino večstanovanjskih blokov v Ratanski vasi, gradnja individualnih stanovanjskih hiš pa se je preusmerila na gričevnato obrobje naselja. Stanovanja iz tega obdobja so nadpovprečno zastopana v PO 11: Ratanska vas – Zgornji Žibernik (40,5 % vseh stanovanj v popisnem okolišu), PO 17: Ulica Kozjanskega odreda (98,3 %), PO 18: Prešernova ulica – Župančičeva ulica – Gozdna ulica (55,1 %), PO 22: Partizanska cesta – Ločendol – Ivanov hrib (46,0 %), PO 32: Vid Ivanuševa ulica – Aškerčeva ulica (40,2 %) ter v vseh popisnih okoliših v jugovzhodnem in južnem delu Rogaške Slatine.

V osemdesetih letih se je stanovanjska gradnja zmanjšala. Med letoma **1981 in 1985** so zgradili 10,4 % stanovanj, med letoma **1986 in 1991** pa 9,7 % stanovanj. Kar dve tretjini so jih zgradili v Ratanski vasi v Žiberniku (večstanovanjski bloki) ter v severnem delu gričevnatega obrobja (individualne stanovanjske hiše). Izstopajo PO 11: Ratanska vas – Zgornji Žibernik (52,4 % vseh stanovanj v popisnem okolišu), PO 12: Cesta na Boč (43,8 %), PO 13: Žibernik – Ob progi (89,5 %) in PO 15: Šlandrova ulica (47,5 %).

S starostno sestavo stanovanj je v veliki meri povezana tudi stopnja **opremljenosti stanovanj**. Območja, ki izstopajo z višjim deležem starejših stanovanj, imajo tudi višji delež *stanovanj brez kopalnice*. V Rogaški Slatini je takih 7,7 % stanovanj, nadpovprečno pa so zastopana v osrednjem (14,7 %) in jugovzhodnem delu naselja (13,4 %). Posebej izstopajo PO 31: Celjska cesta – Zdraviliški trg – Tržaški hrib (34,2 % vseh stanovanj v popisnem okolišu) in PO 34: severozahodni del Kidričeve ulice – Mladinska ulica (21,7 %). Najvišji deleži *stanovanj brez centralnega ogrevanja* se pojavljajo v osrednjem (33,2 % vseh stanovanj) in jugovzhodnem delu naselja (42,3 %), kjer v starejših stanovanjih živi veliko ostarelih prebivalcev.

8.3. RAZMESTITEV DRUGIH FUNKCIJ V ROGAŠKI SLATINI

S **kartiranjem** funkcij sem leta 1997 v Rogaški Slatini **evidentiral 401 obrat oskrbnih, storitvenih, proizvodnih in drugih dejavnosti**, kot so na primer dejavnosti javnega značaja in podobno (opomba: med obrate agrarnih dejavnosti nisem štel gospodinjstev s kmečkim gospodarstvom).

Z **anketiranjem zaposlenih v obratih**, ki so bolj ali manj povezani z obiskovalci zdravilišča (to so obrati gostinske, oskrbne in osebno storitvene dejavnosti), sem zbral podatke o letu začetka delovanja obrata pod vodstvom sedanjega lastnika na sedanji lokaciji, številu zaposlenih v obratu, deležu prometa, ki ga v obratu ustvarijo gosti zdravilišča, obdobju, v katerem gosti zdravilišča ustvarijo največ prometa ter o proizvodih in storitvah, ki jih najbolj kupujejo ali uporabljajo gosti zdravilišča. Anketiranje je potekalo v **191 obratih** (47,6 % vseh obratov v Rogaški Slatini). V nekaterih obratih, ki so povezani s turizmom, so anketiranje zavrnili.

Kartiranje in anketirane obrate sem razvrstil po skupinah dejavnosti v 19 popisnih okolišev, ki sem jih opredelil v sedmem poglavju. S tem je omogočena primerjava podatkov v sedmem in osmem poglavju.

Zaradi izredne osredotočenosti funkcij v *osrednjem delu naselja* so popisni okoliši v tem delu naselja razdeljeni na **manjše, funkcijsko zaokrožene dele (cone)**. Popisni okoliš PO 31 je razdeljen na tri dele, PO 32 in PO 34 pa na dva. Deli popisnih okolišev zajemajo: PO 31A: Zdraviliški trg in del Celjske ceste od hotela Slovenija do Strossmayerjevega doma, PO 31B: Celjska cesta od hotela Slovenija do križišča s Prvomajsko ulico, PO 31C: Tržaški hrib – Strma cesta, PO 32A: severni del Ulice XIV. divizije – Aškerčeva ulica, PO 32B: Vid Ivanuševa ulica, PO 34A: severozahodni del Kidričeve ulice od avtobusne postaje do železniške postaje in osnovne šole, PO 34B: zahodni del Kidričeve ulice od osnovne šole do križišča s Steklarsko ulico. PO 31A in PO 31B sem nato združil v *zdraviliško-turistično cono*, PO 32A in PO 34A v *trgovsko-upravno cono*, PO 31C, PO 32B, PO 33 in PO 34B pa v *ostali osrednji del* Rogaške Slatine.

Po letu 1997 se je stanje sicer nekoliko spremenilo, vendar ni bistveno vplivalo na rezultate analize. Zaradi tega nisem spreminjal že prej izdelanih kart in preglednic, temveč na spremembe opozarjam v besedilu. Do sprememb je prišlo predvsem v osrednjem delu in na obrobju naselja. V vzhodnem delu Celjske ceste so zgradili Termalno riviero s kopališčem in apartmaji, preuredili nekdanji Slatinski dom v apartmajski hotel in območje uredili v peš cono. Nekdanjo Hidroterapijo so leta 2000 preuredili v poslovno trgovski objekt. V Tržišču so ob vpadnici v Rogaško Slatino zgradili dva večja trgovska centra, prav tako v Ratanski vasi.

8.3.1. PROIZVODNE DEJAVNOSTI

Med proizvodne dejavnosti sem uvrstil agrarne dejavnosti, industrijo in proizvodno obrt.

Agrarne dejavnosti (opomba: posamezne kmetije niso uvrščene v preglednice) so v Rogaški Slatini ohranjene le v manjši meri, saj se s kmetovanjem ukvarja le še nekaj prebivalcev. Po popisu gospodinjstev in njihovih kmetijskih skladov je bilo leta 1991 v naselju 183 kmečkih gospodarstev, kar pomeni, da je imelo kmečko gospodarstvo kar 10,9 % gospodinjstev. Vendar pa isti vir navaja, da je imelo več kot 1 ha zemljišča 73 gospodinjstev, od teh več kot 3 ha le 29 gospodinjstev. Na opuščanje agrarne proizvodnje kaže tudi dejstvo, da so leta 1991 v naselju zabeležili le še 1 konja, 82 govedi in 61 prašičev.

Kmečka gospodarstva se nahajajo na gričevnatem obrobju Rogaške Slatine. Največ jih zasledimo v severovzhodnem (na Cvetličnem hribu in v Ločendolu) in južnem delu naselja (v Sotelski ulici, ob Brestovski cesti in na Knežcu). K agrarnim dejavnostim se je uvrstila tudi Vrtnarija v osrednjem delu naselja (za hotelom Park), ki skrbi tudi za urejenost parka in drugih zelenih površin v naselju.

Industrija predstavlja najpomembnejšo gospodarsko dejavnost v naselju, saj nudi okoli polovico vseh delovnih mest. Razvoj posameznih industrijskih podjetij in njihov pomen sta predstavljena v sedmem poglavju. S prostorskega vidika je pomembna razmestitev industrijskih dejavnosti. V Rogaški Slatini so se izoblikovale **tri** večje **proizvodno-industrijske cone**, na samostojni lokaciji pa je podjetje Mizarstvo.

Preglednica 88: Dejavnosti po posameznih območjih v Rogaški Slatini leta 1997 (Kartiranje v Rogaški Slatini 1997).

vrsta dejavnosti	skupaj	1	2	3 (osrednji del)				4	5
		(SZ del)	(SV del)	skupaj	zdraviliška cona	trgovska cona	drugo	(JV del)	(J del)
število obratov po območjih v Rogaški Slatini									
agrarne dejavnosti (brez kmetij)	2	–	–	1	1	–	–	–	1
industrija in proizvodna obrt	25	6	3	7	–	–	7	2	7
gradbeništvo	5	3	–	1	–	–	1	1	–
promet	14	3	–	8	–	4	4	2	1
gostinstvo	46	6	3	31	15	9	7	2	4
turizem	29	5	2	22	13	4	5	–	–
trgovina za kratkoročno oskrbo	35	7	3	22	9	8	5	3	–
trgovina za srednjeročno oskrbo	57	2	–	49	26	14	9	2	4
trgovina za dolgoročno oskrbo	26	4	–	17	9	3	5	2	3
uslužnostne dejavnosti: osebne storitve	27	4	–	19	17	2	–	2	2
uslužnostne dejavnosti: druge storitve, servisi	46	15	2	19	3	8	8	2	8
uslužnostne dejavnosti: zastopstva, poslovni prostori	36	15	2	18	6	8	4	1	–
šolstvo, zdravstvo, kultura, uprava	31	3	–	25	14	7	4	2	1
pošta, banka, zavarovalnica	7	1	–	6	2	2	2	–	–
druge dejavnosti	15	2	2	8	7	–	1	1	2
skupaj	401	76	17	253	122	69	62	22	33

% obratov po območjih v Rogaški Slatini ²									
agrarne dejavnosti (brez kmetij)	0,5	–	–	50,0	50,0	–	–	–	50,0
industrija in proizvodna obrt	6,2	24,0	12,0	28,0	–	–	28,0	8,0	28,0
gradbeništvo	1,2	60,0	–	20,0	–	–	20,0	20,0	–
promet	3,5	21,4	–	57,1	–	28,6	28,6	14,3	7,1
gostinstvo	11,5	13,0	6,5	67,4	32,6	19,6	15,2	4,3	8,7
turizem	7,2	17,2	6,9	75,9	44,8	13,8	17,2	–	–
trgovina za kratkoročno oskrbo	8,7	20,0	8,6	62,9	25,7	22,9	14,3	8,6	–
trgovina za srednjeročno oskrbo	14,2	3,5	–	86,0	45,6	24,6	15,8	3,5	7,0
trgovina za dolgoročno oskrbo	6,5	15,4	–	65,4	34,6	11,5	19,2	7,7	7,7
uslužnostne dejavnosti: osebne storitve	6,7	14,8	–	70,4	63,0	7,4	–	7,4	7,4
uslužnostne dejavnosti: druge storitve, servisi	11,5	32,6	4,3	41,3	6,5	17,4	17,4	4,3	17,4
uslužnostne dejavnosti: zastopstva, poslovni prostori	9,0	41,7	5,6	50,0	16,7	22,2	11,1	2,8	–
šolstvo, zdravstvo, kultura, uprava	7,7	9,7	–	80,6	45,2	22,6	12,9	6,4	3,2
pošta, banka, zavarovalnica	1,7	14,3	–	85,7	28,6	28,6	28,6	–	–
druge dejavnosti	3,7	13,3	13,3	53,3	46,7	–	6,7	6,7	13,3
skupaj	100,0	18,9	4,2	63,1	30,4	17,2	15,5	5,5	8,2

Opomba: ¹ območja so določena po popisnih okoliših (glej preglednico 50 in sliko 33); ² pod skupaj je izračunan delež posamezne dejavnosti od vseh dejavnosti v Rogaški Slatini, po območjih pa delež posameznega območja po dejavnostih.

Prva industrijska cona je začela nastajati leta 1927 v *Tržišču*. Po drugi svetovni vojni je postala Steklarna Rogaška največji industrijski obrat v naselju. Leta 2000 je bilo v obratu v Rogaški Slatini zaposlenih 1343 delavcev. Zaradi potreb po kvalificirani delovni sili so leta 1947 v neposredni bližini ustanovili Steklarsko šolo Rogaška Slatina, ki ima poleg učilnic, dijaškega doma in praktičnih delavnic tudi lastni proizvodni obrat za proizvodnjo izdelkov iz stekla in kristalina, v katerem je bilo leta 2000 zaposlenih 320 delavcev.

Leta 1972 so ob *Kidričevi ulici* zgradili (četrti) polnilnico mineralnih vod (zdaj Kolinska Rogaški vrelci).

Konec sedemdesetih in na začetku osemdesetih let se je začela razvijati industrijska cona v *Ratanski vasi*. V podjetju KORS (Konfekcija oblačil Rogaška Slatina) je bilo leta 2000 zaposlenih 310 delavcev. V industrijski coni so tudi proizvodni prostori pekarnice Klasje, tekstilnega podjetja Rultex in industrijske pralnice Belin. Na območju nekdanjega podjetja Ingrad je zdaj več oskrbnih in storitvenih dejavnosti.

Intenziven razvoj zdravilišča in dejavnosti, ki so povezane s turističnim prometom ter velika koncentracija delovnih mest le v nekaj industrijskih podjetjih, sta verjetno glavna razloga, da je v tako velikem naselju, kot je Rogaška Slatina, razmeroma malo **proizvodnih obrtnikov**. Ilgo (1968, 33) leta 1966 med proizvodnimi obrtniki navaja le kamnoseštvo in mizarstvo (3 obrati). V kasnejšem obdobju se jim pridružijo obrti za obdelavo kovin, plastičnih mas, stekla in druge, vendar pa razvoj teh dejavnosti ni intenziven.

Leta 1997 je bilo v Rogaški Slatini 18 obratov proizvodne obrti. Med pomembnejše sodijo: mizarstvo in izdelava izdelkov iz lesa, predelava kovin in izdelava kovinskih izdelkov, kamnoseštvo, predelava plastike in izdelava izdelkov iz plastičnih mas, izdelava kozmetičnih preparatov, izdelava izdelkov iz stekla. Zadnji dve dejavnosti sta povezani tudi s turističnim obiskom v Rogaški Slatini, saj gostje kupujejo različne steklene izdelke ter uporabljajo usluge, ki jih nudita kozmetična salona Kozmetike Afrodita.

Obrati proizvodnih obrtnikov so locirani v ali ob stanovanjskih hišah po različnih delih naselja. Večina jih je na gričevnatem obrobju v severozahodnem in severovzhodnem delu ter v južnem in jugovzhodnem delu Rogaške Slatine. Za nadaljnji organiziran in usmerjen razvoj je bila ob obvozni cesti v Ngonju urejena *obrtna cona* s pripadajočo infrastrukturo.

8.3.2. GOSTINSKE IN TURISTIČNE DEJAVNOSTI

Gostinstvo in turizem sodita med dejavnosti, ki so neposredno povezane s turističnim obiskom in zadovoljevanjem turističnih potreb obiskovalcev turističnega kraja.

Leta 1997 je bilo v Rogaški Slatini 46 **gostinskih obratov**, kar je predstavljalo 11,5 % vseh obratov v naselju. V 9 obratih so gostom nudili hrano (gostilna, restavracija, pizzeria in podobno), v 37 obratih pa večinoma ne (bife, kavarna, kava bar; izjemoma so v to skupino uvrščene tudi slaščičarne). Med obrate niso štete restavracije v hotelih, saj so namenjene penzijski ponudbi in so uvrščene k hotelskim objektom.

V *osrednjem delu naselja* je bilo kar 67,4 % vseh gostinskih obratov v Rogaški Slatini. 15 jih je v zdraviliško-turistični coni, 9 pa v trgovsko-upravni coni. *Zunaj osrednjega dela naselja* je bilo 32,6 % gostinskih obratov, med njimi le 3 obrati s hrano. V številnih stanovanjskih območjih (PO 11, PO 14, PO 15, PO 17, PO 18, PO 22, PO 23) gostinskih obratov ni.

Gostinski obrati so v Rogaški Slatini prisotni že od začetka razvoja zdraviliške dejavnosti. Ker smo v anketiranih obratih (8 s ponudbo hrane in 24 brez hrane) zastavili vprašanje o *letu začetka delovanja obrata* pod vodstvom sedanjega lastnika na sedanjí lokaciji, je le-to večina anketirancev postavila v zadnjih trideset let. Rezultati kažejo, da je dve tretjini anketiranih gostinskih obratov brez ponudbe hrane nastalo v zadnjih desetih letih, medtem ko ima večina gostinskih obratov s hrano večdesetletno tradicijo (po letu 1990 sta nastala le 2 nova obrata).

Na porast števila gostinskih obratov brez ponudbe hrane je vplival intenzivni razvoj zasebnega sektorja na začetku devetdesetih let ter možnost nakupa ali najema lokala v novih poslovno-trgovskih centrih (v nadaljevanju PTC) ob avtobusni postaji, ob restavraciji Sonce in na drugih lokacijah. 5 anketiranih obratov je nastalo pred letom 1985, 3 obrati med letoma 1985 in 1989, 8 obratov med letoma 1990 in 1993 ter 8 obratov med letoma 1994 in 1997. Kar 6 novonastalih obratov je v PO 31B: Celjska cesta (od hotela Slovenija do restavracije Sonce). Nekaj novih obratov je nastalo tudi v novih lokalnih oskrbnih središčih ob stanovanjskih območjih.

V anketiranih gostinskih obratih smo povprašali tudi o *številu zaposlenih v obratu*. 60 % obratov brez ponudbe hrane ima večinoma po dva zaposlena, nekaj obratov ima le enega. V večini obratov s hrano so zaposleni 3 do 4 delavci, v večjih obratih pa tudi več kot 10 delavcev.

Delež prometa, ki ga v obratu ustvarijo gosti zdravilišča, vpliva na odvisnost gostinskega obrata od turističnega obiska. Kazalec je sicer zelo subjektiven, saj je prepuščen osebni presoji zaposlenega v obratu, vendar pa daje zelo zanimive rezultate. V 7 gostinskih obratih so menili, da jih gosti zdravilišča ne obiskujejo (od teh jih je 5 zunaj osrednjega dela Rogaške Slatine). Na robu osrednjega dela naselja so v 3 obratih gosti zdravilišča v povprečju ustvarili manj kot 10 % prometa. Kar v 10 obratih pa so anketirani menili, da gosti zdravilišča ustvarijo 10 do 40 % prometa. Vsi obrati so v osrednjem delu naselja, vendar večina zunaj osrednje zdraviliško-turistične cone.

Promet je največji na območju Zdraviliškega trga, kjer (po mnenju zaposlenih) gosti zdravilišča v večini obratov ustvarijo več kot 75 % prometa. Delež prometa naglo pada proti avtobusni postaji (10 do 40 %) in PTC Sonce, kjer vsaj v polovici anketiranih obratov niso zadovoljni s prometom (ta je v večini obratov nižji od 40 %). Ob tem je treba ponovno poudariti subjektivnost ocene in dejstvo, da so bili v poskusnem anketiranju leta 1995 deleži prometa v večini obratov vsaj za 10 do 20 % višji. Na znižanje je lahko vplival dejansko zmanjšan turistični obisk ali pa tudi prikrivanje poslovnih rezultatov v posameznih anketiranih obratih. Verjetna je tudi ugotovitev, da informacije o slabem gospodarskem stanju zdravilišča in pesimizem zaradi zmanjšane prometa v zadnjih letih vplivajo na še nižjo subjektivno oceno.

Tudi ocene deleža prometa v obratih s hrano so povezane z oddaljenostjo od zdravilišča. V povprečju so deleži še nižji, saj ima večina gostov hrano v hotelu. Le v enem obratu so ocenili, da gosti ustvarijo več kot 40 % prometa, v večini ostalih pa od 5 do 20 %.

K obratom, ki se ukvarjajo s **turistično dejavnostjo**, so uvrščeni hotelski objekti, objekti z drugo vrsto prenočišč, turistične agencije in Turistično informativni center (TIC). Leta 1997 se je v to skupino dejavnosti uvrstilo 29 obratov, kar je predstavljalo 7,2 % vseh obratov v Rogaški Slatini. Razvoj, položaj in turistični obisk **hotelskih objektov** je predstavljen v prejšnjih poglavjih. Leta 1997 je delovalo 8 hotelov, 3 so bili zaprti.

Med druga prenočišča so uvrščene **zasebne sobe**. Z oddajanjem sob se je v preteklosti ukvarjalo veliko zasebnikov (na seznamu z začetka osemdesetih let je več kot 40 zasebnikov), ki pa so v zadnjem obdobju večinoma opustili to dejavnost. V katalogu iz sredine devetdesetih let jih je še 20, leta 1997 pa sem jih zabeležil 13. Od teh je bilo anketiranih le 5, saj večina ni želela sodelovati pri anketiranju.

Večina zasebnih sob je v območju južno od zdraviliško-turistične cone v PO 32B: Vid Ivanuševe ulica in PO 31C: Strma ulica ter južno od Ratanske vasi v PO 18: Prešernova ulica – Gozdna ulica. Nekaj jih je tudi na gričevnatem obrobju v severozahodnem in severovzhodnem delu Rogaške Slatine. Ta območja so bila zgrajena v šestdesetih in sedemdesetih letih in so v tistem obdobju še posebej izstopala po izgledu hiš in urejenosti okolice.

Glavni razlog za opuščanje dejavnosti je splošen upad turističnega obiskav zdravilišču. Prav tako ni zanemarljivo dejstvo, da je večina prebivalcev, ki se je v preteklosti ukvarjala z oddajanjem zasebnih sob, danes upokojena, zakonodaja pa jim ne dovoljuje opravljanja dejavnosti, če niso registrirani kot podjetniki. Spremenile so se tudi zahteve turistov, saj si večina današnjih gostov želi hotelske in zdraviliške usluge na enem mestu. Največ nočitev v zasebnih sobah je bilo zabeleženih v šestdesetih in sedemdesetih letih, v devetdesetih letih pa so v zasebnih sobah zabeležili manj kot 1 % nočitev v Rogaški Slatini. Vsaj tako beleži statistika. Kakšno pa je dejansko stanje, je drugo vprašanje.

V zadnjem času gosti povprašujejo predvsem po **apartmajih**. Nekaj jih ponujajo zasebniki, leta 1998 so jih začeli oddajati v novozgrajeni Termalni rivieri, leta 1999 pa v prenovljenem apartotelu Slatina.

V Rogaški Slatini so bile leta 1997 tudi tri **turistične agencije**; vse v PO 34A: severozahodni del Kidričeve ulice ob avtobusni postaji. Ustanovljene so bile v zadnjih desetih letih in so namenjene predvsem prebivalcem Rogaške Slatine in okolice. Po ocenah zaposlenih v anketiranih agencijah gosti zdravilišča ustvarijo manj kot 5 % prometa. Gostom zdravilišča je namenjen predvsem *Turistični informativni center* (TIC), ki od leta 1994 deluje na vogalu Zdraviliškega trga in Celjske ulice.

8.3.3. OSKRBBNE DEJAVNOSTI

Med oskrbne dejavnosti sodijo dejavnosti za kratkoročno (35 obratov leta 1997), srednjeročno (57 obratov) in dolgoročno oskrbo (26 obratov). Slednje obsegajo tudi trgovine s specialnimi predmeti. Oskrbbne dejavnosti so zastopane v kar 29,4 % vseh obratov v Rogaški Slatini.

Med **dejavnosti za kratkoročno oskrbo** so uvrščene različne *trgovine z živili* (tudi pekarnice, mesnice), *samopostrežne trgovine*, *kioski s sadjem in zelenjavo* ter *trafike s časopisi in drugimi artikli* za vsakodnevno oskrbo. Leta 1997 je bilo 35 obratov, kar je predstavljalo 8,7 % vseh obratov v naselju.

Kar 62,9 % vseh trgovskih obratov za kratkoročno oskrbo je bilo v *osrednjem delu* Rogaške Slatine; in sicer v zdraviliško-turistični coni 9 obratov, v trgovsko-upravni pa 8.

Na območju PO 31A: *Zdraviliški trg* so bile leta 1997 le trafike s časopisi in drugimi artikli, ki jih potrebujejo turisti. V njih ustvarijo gosti zdravilišča več kot 80 % vsega prometa. Večinoma je v obratu zaposlen le po en delavec. Nastali so v sedemdesetih in osemdesetih letih, ko sta bila zgrajena hotela Donat in Sava. Na območju PO 31B: *Celjska cesta od hotela Slovenija do restavracije Sonce* so bili kioski s sadjem, 2 specializirani trgovini z živili in samopostrežna trgovina v PTC Sonce. Večina obratov je nastala po letu 1994, ko je bil zgrajen PTC Sonce. Po mnenju zaposlenih ustvarijo gosti zdravilišča od 10 do 40 % prometa. Zanimiv je razmeroma visok delež prometa v samopostrežni trgovini (okoli 10 %), saj jim je ta najbližja.

V *trgovsko-upravnem delu* Rogaške Slatine so bili leta 1997 samopostrežna trgovina, nekaj različnih trgovin z živili, kioski s sadjem in zelenjavo ter trafika. Večina jih je nastala konec osemdesetih let, ko je bil zgrajen PTC ob avtobusni postaji ter na začetku devetdesetih let. Ker so s hrano preskrbljeni v hotelih, gosti zdravilišča v večini obratov ustvarijo le od 1 do 5 % prometa. Največ prometa ustvarijo z nakupi časopisov, pijač in sadja.

V *drugih območjih Rogaške Slatine* je bilo le 37,2 % vseh obratov za kratkoročno oskrbo. Največ jih je bilo v severozahodnem delu naselja (samopostrežna trgovina v Ratanski vasi in 5 manjših trgovin z živili v posameznih stanovanjskih območjih). Razen samopostrežne trgovine so vse nastale po letu 1990. Večinoma jih gosti zdravilišča ne obiskujejo. Najmanj zadovoljiva je bila trgovska ponudba v severovzhodnem, jugovzhodnem in južnem delu naselja. V območju, kjer živi tretjina vsega prebivalstva, so bile le samopostrežna trgovina, tri trgovine z živili, mesnica in kioski. Zaradi tega se je večina prebivalcev oskrbovala v osrednjem delu naselja.

Trgovska ponudba za kratkoročno oskrbo je bila leta 1997 predvsem **osredotočena v osrednjem delu naselja**, kjer je bila večina specializiranih trgovin z živili, kioskov s sadjem in zelenjavo ter trafik. Nekaj jih je nastalo že v preteklih obdobjih, del pa po letu 1990. Ilgo (1968, 32) navaja, da so bile leta 1966 v naselju 4 trafike in 1 kioski s sadjem in zelenjavo, Veronekova (1987, 211) pa, da je bilo leta 1986 v naselju 5 trafik in 2 kioski s sadjem in zelenjavo. Leta 1997 je bilo 6 trafik in 3 kioski.

Samopostrežne trgovine so bile ob kartiranju le v osrednjem delu Rogaške Slatine in v treh lokalnih središčih (Ratanska vas, Sv. Križ, Tržišče). Z razvojem zasebnega sektorja so se po letu 1990 sredi posameznih stanovanjskih območjih pojavile tudi manjše zasebne *trgovine z živili in mešanim blagom*. Z njihovim delovanjem se je nekoliko izboljšala vsakodnevna oskrba prebivalstva, vendar so namenjene predvsem lokalni oskrbi. V anketiranih trgovskih obratih (anketiranih je bilo 26 od 35 obratov) je bilo leta 1997 zaposlenih okoli 80 delavcev. Med njimi jih je polovica dobila zaposlitev po letu 1990.

Leta 1999 in 2000 so v vzhodnem delu Tržišča odprli dva nova prodajna centra s samopostrežnimi trgovinami, kar je bistveno izboljšalo oskrbo prebivalstva tega dela naselja. Oskrba se je izboljšala tudi z novo samopostrežno trgovino v Ratanski vasi na območju nekdanjega Ingrada.

Med **dejavnosti za srednjeročno oskrbo** sodijo različne *trgovine z osebniimi predmeti*, kot na primer s kozmetiko, zdravili, športnimi potrebščinami, knjigami, pisarniškim priborom in podobno (leta 1997 je bilo v Rogaški Slatini 10 obratov), *trgovine s tekstilom ali (in) obutvijo* (31 obratov), *trgovine s predmeti za gospodinjstvo*, na primer s posodo, keramiko, malimi gospodinjskimi aparati, barvami in podobno (7 obratov) ter *trgovine z drugimi predmeti* za srednjeročno oskrbo, kot so na primer trgovine

z reprodukcijskim materialom in podobno (7 obratov). V to skupino sodi tudi takrat edina *trgovska hiša* (zdaj Mercator Jelša), ki ima obenem ponudbo za kratkoročno in dolgoročno oskrbo.

S 57 obrati so dejavnosti za srednjeročno oskrbo med najmočnejše zastopanimi v Rogaški Slatini (14,2 % vseh obratov v naselju). Med vsemi dejavnostmi so tudi najbolj prostorsko **koncentrirane v osrednjem delu naselja**, kjer je kar 86,0 % vseh obratov v naselju. Pri anketiranju so sodelovali zaposleni v 50 obratih.

Koncentracija se kaže v dejstvu, da je bilo leta 1997 v osrednjem delu naselja 90,0 % vseh trgovin z osebnimi predmeti, 90,3 % vseh trgovin s tekstilom in obutvijo, 85,7 % vseh trgovin z drugimi predmeti za srednjeročno oskrbo in 57,1 % vseh trgovin z gospodinjstskimi predmeti, tu pa je bila tudi edina trgovska hiša. Največ trgovin je bilo v obeh PTC-jih, v pritličju hotelskih objektov in na posameznih lokacijah ob Celjski cesti, Kidričevi ulici in Ulici XIV. divizije. Na intenziven razvoj je vplivala predvsem izgradnja PTC Sonce, zaradi katerega je po letu 1994 dejansko več obratov v zdraviliško-turistični (45,6 % vseh obratov v naselju) kot v trgovsko-upravni coni (24,6 %).

V PO 31A: *Zdraviliški trg* je bilo 10 trgovin za srednjeročno oskrbo. Večji razvoj dejavnosti je omogočila šele zgraditev hotela Donat in Sava, oziroma oddaja lokalov po letu 1990. Nastalo je kar 5 trgovin s tekstilom in (športno) obutvijo, ki večinoma zaposlujejo po eno ali dve osebi. Njihova ponudba je namenjena predvsem gostom zdravilišča, ki v večini trgovin ustvarijo 50 do 80 % prometa, v nekaterih tudi več kot 80 %. Gosti kupujejo predvsem športna oblačila in obutev ter osebne predmete.

V PO 31B: *Celjska cesta od hotela Slovenija do restavracije Sonce* je bilo kar 28,1 % vseh trgovin za srednjeročno oskrbo v Rogaški Slatini. Med njimi je 12 trgovin s tekstilom in obutvijo ter 3 trgovine z osebnimi predmeti. Večina jih je nastala po zgraditvi PTC Sonce leta 1994. V večini trgovin sta zaposleni po ena ali dve osebi. Po mnenju zaposlenih ustvarijo gosti zdravilišča v polovici anketiranih trgovin v PTC Sonce 10 do 30 % prometa, sicer pa manj. Le v 1 trgovini, ki se ukvarja s prodajo kozmetike in drugih preparatov za osebno potrošnjo, ustvarijo okoli 50 % prometa. Zaradi slabšega prometa se je od odprtja PTC-ja zamenjal del trgovin s tekstilom. V zgradbi Termalne riviere je bilo leta 1998 odprtih nekaj novih trgovin, leta 2000 pa so urejali nov poslovno-trgovski center v posloplju nekdanje Hidroterapije.

V *trgovsko-upravni coni* je leta 1997 delovalo 24,6 % vseh trgovin za srednjeročno oskrbo v Rogaški Slatini. Med njimi so trgovska hiša Mercator Jelša, 8 trgovin s tekstilom ali obutvijo, 2 trgovini z osebnimi predmeti in 2 trgovini z drugimi predmeti za srednjeročno oskrbo.

Med anketiranimi trgovinami sta le 2 delovali pred letom 1970. Po zgraditvi PTC-ja ob avtobusni postaji so začele delovati trgovska hiša in 2 trgovini s tekstilom. Večina manjših trgovin je začela delovati med letoma 1990 in 1993 v obnovljenih poslovnih prostorih v starem trgovsko-upravnem delu Rogaške Slatine. Gosti zdravilišča redno zahajajo v ta del Rogaške Slatine. To se pozna pri deležu prometa, ki ga ustvarijo, vendar je ta nižji kot v zdraviliško-turistični coni. V polovici anketiranih trgovin menijo, da ustvarijo 10 do 20 % prometa, v ostalih pa večinoma manj.

Za obe območji (zdraviliško-turistično cono in trgovsko-upravno cono) je torej značilno, da je večina obratov za srednjeročno oskrbo nastala po letu 1990. Veliko povečanje števila trgovin je še okrepilo funkcijsko prevlado središča naselja nad okoliškimi predeli.

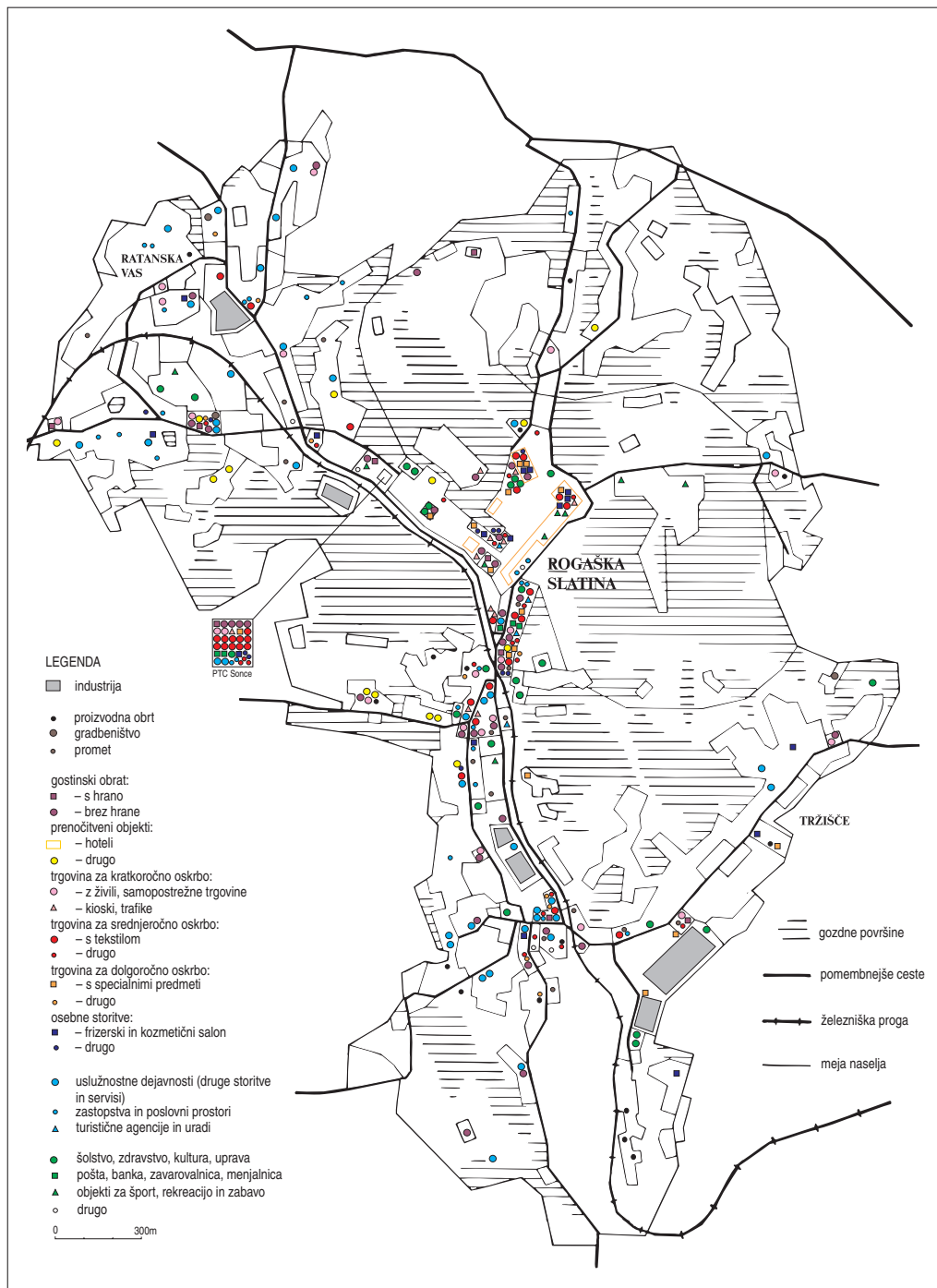
Nadpovprečno se je povečalo zlasti število **trgovin s tekstilom**. Pred drugo svetovno vojno so bile v Rogaški Slatini namreč le 3 trgovine s tekstilom, leta 1966 so jih zabeležili 4, prav tako leta 1986 (Ilgo 1968, 32; Veronek 1987, 211). Leta 1997 je njihovo število naraslo kar na 26. V posameznem obratu sta v povprečju zaposleni ena do dve osebi. Večina ponudbe v trgovinah s tekstilom ni specializirane. Da bi zadovoljili večji krog kupcev in pritegnili čim več gostov zdravilišča v posameznih trgovinah poleg tekstila prodajajo tudi drugo blago (obutev, modne dodatke, kozmetiko in podobno). Vendar pa anketiranje gostov zdravilišča v zvezi z njihovimi nakupi kaže, da večina v Rogaški Slatini ne kupuje takih proizvodov. Zato so deleži prometa nižji, kot bi pričakovali. Gosti zdravilišča v trgovinah v povprečju ustvarijo 5 do 20 % prometa (z izjemo trgovin v hotelskih objektih). Po večini kupujejo razne modne izdelke in modne dodatke ter športno opremo, ki jo potrebujejo med dopustom. Po mnenju

Preglednica 89: Dejavnosti po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1997 (Kartiranje v Rogaški Slatini 1997).

dejavnost	število obratov	število obratov po popisnih okoliših																				št. a.o. ¹			
		11	12	13	14	15	16	17	18	21	22	23	31A	31B	31C	32A	32B	33	34A	34B	41		42	51	52
agrarne dejavnosti ²	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
industrija	7	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1
proizvodna obrt	18	1	-	1	-	-	1	-	-	2	-	1	-	-	2	-	1	-	-	2	-	1	3	3	-
gradbeništvo	5	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
promet	14	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3	4	2	-	-	1	-
gostinski obrat s hrano	9	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	1	2	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	8
gostinski obrat brez hrane	37	-	1	1	-	-	2	-	-	2	-	-	6	6	1	3	1	1	5	3	-	1	2	2	24
hotel	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	9	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
druga prenočišča	13	-	-	-	-	1	1	-	3	1	-	-	-	1	1	1	4	-	-	-	-	-	-	-	5
turistična agencija, TIC	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	3
trgovina z živili	12	-	1	2	1	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	2	1	1	-	-	1	-	-	-	8
samopostrežna trgovina	4	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	4
specializirana trg. z živili	9	9	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	1	1	-	-	3	-	1	-	-	-	6
kiosk, trafika	10	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4	2	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	8
trgovina z osebnimi predmeti	10	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	8
trgovina s tekstilom in obutvijo	32	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	5	12	2	3	-	-	6	1	2	-	-	-	28
trgovina z gospodinjstskimi predmeti	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2	-	-	-	3	7
trgovina z drugimi predmeti	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	2	1	-	-	-	1	6
trgovska hiša	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
trgovina za dolgoročno oskrbo	9	1	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	2	5	
trgovina s specialnimi predmeti	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	3	-	-	-	2	3	1	1	1	1	-	11
frizerski salon	14	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	3	3	-	1	-	-	-	-	-	2	-	2	14
kozmetični salon	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
druge osebne storitve	10	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	4	4	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	7
razni servisi (popravila)	11	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	3	-	2	1	1	
druge usluge in storitve	35	2	3	1	1	-	3	1	1	1	1	-	-	3	1	1	-	-	5	4	-	2	3	2	7
zastopstvo, poslovni prostori	36	4	-	1	3	2	2	-	3	1	1	-	3	3	2	4	-	1	4	1	1	-	-	-	-
šolstvo	10	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	1	-
zdravstvo in socialno varstvo	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	8	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-	8
kultura	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
javna uprava	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-
pošta, banka, menjalnica	7	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	4
rekreacija in zabava	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
drugo	6	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	2	-	1	-	2	-
skupaj	401	9	5	7	10	7	21	6	11	11	5	1	58	64	17	23	7	5	46	33	12	10	11	22	
število anketiranih obratov	191	-	-	3	3	1	9	-	3	1	3	-	43	49	8	10	2	2	24	12	5	4	-	9	
% anketiranih obratov	47,6	-	-	43	30	14	43	-	27	9	60	-	74	77	47	43	29	40	52	36	42	40	-	41	

Opomba: ¹ število anketiranih obratov (anketirani so bili le obrati, ki so bolj ali manj povezani z obiskovalci zdravilišča); ² agrarne dejavnosti (brez kmetij).

zaposlenih kupujejo največ oblačil v poletni sezoni, obutve pa v spomladanski in jesenski sezoni. Zaradi velike konkurence in majhnega prometa je v zadnjih petih letih prenehalo delovati kar nekaj trgovin, obenem pa jih je nekaj nastalo na novo.

Slika 47: Razmestitev dejavnosti in funkcij v Rogaški Slatini leta 1997 (Kartiranje v Rogaški Slatini 1997).

Preglednica 90: Anketirani obrati po območjih v Rogaški Slatini leta 1997 glede na leto začetka delovanja obrata na sedanji lokaciji ter glede na delež prometa, ki ga v obratu ustvarijo gosti zdravilišča (Kartiranje in anketiranje v Rogaški Slatini 1997).

	število anketiranih obratov po območjih v Rogaški Slatini								% anketiranih obratov		
	skupaj	1	2	3 (osrednji del)			4	5	skupaj	osrednji del	
		(SZ del)	(SV del)	zdraviliška cona	trgovska cona	drugo	(JV del)	(J del)			
leto začetka delovanja obrata na sedanji lokaciji											
pred 1950	15	–	–	14	12	2	–	1	–	7,9	9,3
1950–1959	5	–	–	3	2	1	–	–	2	2,6	2,0
1960–1969	8	2	–	6	5	1	–	–	–	4,2	4,0
1970–1979	15	2	–	12	9	2	1	–	1	7,9	8,0
1980–1984	14	5	1	7	5	1	1	1	–	7,3	4,7
1985–1989	22	–	1	19	3	13	3	2	–	11,5	12,7
1990–1991	33	1	1	24	7	6	11	3	4	17,3	16,0
1992–1993	26	4	–	20	6	7	7	–	2	13,6	13,3
1994–1995	33	3	1	27	27	–	–	2	–	17,3	18,0
1996–1997	20	2	–	18	16	1	1	–	–	10,5	12,0
% prometa v obratu, ki ga ustvarijo gosti zdravilišča											
0%	42	10	1	19	8	3	8	4	8	22,0	12,7
0,1–2%	12	3	1	6	3	–	3	2	–	6,3	4,0
2,1–5%	27	2	1	22	8	10	4	2	–	14,1	14,7
5,1–10%	15	2	–	13	5	6	2	–	–	7,9	8,7
10,1–20%	23	–	–	23	15	7	1	–	–	12,0	15,3
20,1–40%	17	–	–	17	9	6	2	–	–	8,9	11,3
40,1–60%	15	–	–	13	10	2	1	1	1	7,9	8,7
60,1–80%	13	–	1	12	12	–	–	–	–	6,8	8,0
80,1–90%	6	–	–	6	6	–	–	–	–	3,1	4,0
nad 90%	21	2	–	19	16	–	3	–	–	11,0	12,7
skupaj	191	19	4	150	92	34	24	9	9	100,0	100,0

V večini *drugih območjih* v Rogaški Slatini leta 1997 ni bilo trgovin za srednjeročno oskrbo. Izjemo je predstavljalo lokalno središče ob Kidričevi ulici pred križiščem z železniško progo in cesto proti Sv. Križu, ki se nadaljuje v območje ob Sotelski ulici. Nekaj obratov je bilo tudi v lokalnem središču v Ratanjski vasi. V te trgovine gosti zdravilišča ne zahajajo.

V anketiranih trgovinah je bilo leta 1997 zaposlenih okoli 150 delavcev, od teh jih je okoli 80 dobilo zaposlitev po letu 1990.

Leta 1999 in 2000 so v vzhodnem delu Tržišča odprli dva **nova prodajna centra** (KeRos in Jager), kjer so poleg trgovin za srednjeročno oskrbo tudi trgovine za kratkoročno in dolgoročno oskrbo. Njihova graditev je bistveno izboljšala oskrbo prebivalstva Rogaške Slatine in okolice, tudi Hrvaške.

Med **dejavnosti za dolgoročno oskrbo** sta uvrščeni dve vrsti obratov. V prvo skupino sodijo trgovine za tako imenovano *klasično dolgoročno oskrbo* (na primer z železnino, elektromaterialom, stanovanjsko opremo, vozili in rezervnimi deli, kurivom in podobno), v drugo skupino pa *trgovine s specialnimi predmeti* (na primer trgovine s steklom in kristalom, s spominki, umetniškimi predmeti, zlatom). Prva skupina trgovin po večini sploh nima opravka z obiskovalci turističnega kraja, medtem ko v drugi vrsti obratov turisti ustvarijo pomemben delež prometa. Prisotnost raznovrstnih trgovin tudi širi turistično ponudbo kraja. Leta 1997 se je v prvo skupino uvrstilo 9 obratov (2,2% vseh obratov v naselju), v drugo skupino pa 17 obratov (4,2%).

UROŠ HORVAT

Slika 48: Poslovno trgovski center Sonce in Termalna riviera ob vzhodnem delu Celjske ceste leta 2000.

UROŠ HORVAT

Slika 49: Trgovski center KeRos v vzhodnem delu Tržišča leta 2000.

Preglednica 91: Anketirani obrati po območjih v Rogaški Slatini leta 1997 glede na število zaposlenih v obratu (Kartiranje in anketiranje v Rogaški Slatini 1997).

število zaposlenih	število anketiranih ¹ obratov po območjih v Rogaški Slatini								% anketiranih obratov		
	skupaj	1 (SZ del)	2 (SV del)	3 (osrednji del) ²			4 (JV del)	5 (J del)	skupaj	osrednji del	
				zdraviliška cona	trgovska cona	drugo					
1	44	3	1	38	28	6	4	1	1	24,7	27,0
2	57	5	2	43	25	11	7	2	5	32,0	30,5
3	28	3	–	23	11	9	3	2	–	15,7	16,3
4	17	3	–	11	6	1	4	3	–	9,6	7,8
5	6	1	–	5	2	2	1	–	–	3,4	3,5
6–7	6	–	–	5	4	1	–	1	–	3,3	3,5
8–10	8	2	–	6	1	3	2	–	–	4,5	4,2
11–20	3	–	–	3	3	–	–	–	–	1,7	2,1
21–30	2	–	–	1	–	1	–	–	1	1,1	0,7
nad 30	7	1	–	6	6	–	–	–	–	3,9	4,2
skupaj	178	18	3	141	86	34	21	9	7	100,0	100,0

Opomba: ¹ anketirani so bili le obrati, ki so bolj ali manj povezani z obiskovalci zdravilišča (obrat gostinskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti); ² osrednji del Rogaške Slatine je razdeljen na: zdraviliško-turistično cono (sestavljajo jo popisni okoliši 31A in 31B), trgovsko-upravno cono (sestavljajo jo popisni okoliši 32A in 34A) in drugo – ostali osrednji del Rogaške Slatine (sestavljajo ga popisni okoliši 31C, 32B, 33 in 34B).

Trgovine za klasično dolgoročno oskrbo so zunaj osrednjega dela naselja, to je na območju Kidričeve ulice, ob Sotelski ulici in v Ratanski vasi. Več kot polovica obratov je nastala po letu 1990 (KeRos, Mi Lesnina, avtotrgovine). Pomemben del tovrstne ponudbe je nastal tudi ob obvozni cesti skozi Ngonje in v Tržišču. Leta 1999 je bil v vzhodnem delu Tržišča zgrajen nov prodajni center KeRos.

Z vidika turistične ponudbe so zelo pomembne **trgovine s specialnimi predmeti**, med katere sodijo razne trgovine s *spominki, umetniškimi predmeti* (iz stekla in drugih materialov) in podobno. Pred drugo svetovno vojno sta bili v Rogaški Slatini dve taki trgovini. Za leto 1966 navaja Ilgo isto število (1968, 32), leta 1986 jih je bilo 5 (Veronek 1987, 211), leta 1997 sem jih zabeležil 12. Med njimi so tudi *zlatarne* (4 obrati, ki so vsi v osrednji zdraviliško-turistični coni in v trgovsko-upravni coni) ter prodajalne, ki jih imajo nekateri proizvodni obrtniki, ki izdelujejo steklene izdelke. Na osnovi steklarske tradicije so nastale *trgovine za prodajo izdelkov iz stekla in kristalnega stekla*. Ob Steklarni Rogaška in proizvodnem obratu Steklarske šole sta industrijski prodajalni, ponudbo pa dopolnjujejo privatni izdelovalci (Kreativ, Zobec, Pak).

Industrijski trgovini in nekateri zlatarji imajo že dolgoletno tradicijo, medtem ko je večina drugih anketiranih obratov nastala po letu 1990. Večinoma sta v obratu zaposlena en ali dva delavca. Gosti zdravilišča ustvarijo večino prometa (v 4 obratih od 40 do 80 % in v 4 obratih celo več kot 80 % prometa).

8.3.4. STORITVENE DEJAVNOSTI

Med storitvenimi dejavnostmi so posebej prikazane **osebne storitve**, ki jih poleg prebivalcev Rogaške Slatine uporabljajo tudi gosti zdravilišča. Leta 1997 je bilo takih 27 obratov (6,7 % vseh obratov v naselju).

Frizerski saloni že tradicionalno sodijo med najbolj razširjene dejavnosti v Rogaški Slatini. Zorko (1992, 178) navaja, da so bili med obema svetovnima vojnoma v naselju trije frizerski saloni. Leta 1966

so zabeležili 5 obratov (Ilgo 1968, 33), leta 1971 7 obratov (Došler 1974, 196), leta 1986 pa 11 obratov (Veronek 1987, 211). Leta 1997 je bilo v Rogaški Slatini 14 obratov, od katerih 7 v zdraviliško-turistični coni.

V *osrednjem delu naselja* imajo frizerski saloni že dolgoletno tradicijo. Glede na začetek delovanja je en salon začel delovati že pred letom 1970, trije pa med letoma 1970 in 1984 (po zgraditvi hotela Donat in Sava). Po zgraditvi PTC Sonce sta v tem delu naselja začela delovati še dva obrata. Večinoma so v obratu zaposleni po 4 delavci. V frizerskih salonih, ki so v hotelih, zaposleni menijo, da gosti zdravilišča ustvarijo do 80 % prometa, medtem ko se delež prometa v PTC Sonce zniža na manj kot 40 %.

Sedem frizerskih salonov je v stanovanjskih delih Rogaške Slatine. Večinoma sta v posameznem obratu zaposlena po 2 delavca. Namenjeni so lokalnemu prebivalstvu, saj gosti zdravilišča vanje praviloma ne zahajajo.

Gostom zdravilišča so večinoma namenjeni tudi **kozmetični saloni**. Došlerjeva (1974, 196) navaja, da sta bila na začetku sedemdesetih let v naselju dva kozmetična salona, leta 1997 pa so obratovali trije. Na današnji lokaciji v hotelu Donat, hotelu Sava in Beauty centru pri hotelu Donat so od zgraditve objektov, to je od sredine sedemdesetih in začetka devetdesetih let. Gosti zdravilišča ustvarijo 80 do 95 % prometa.

Med osebne storitve sodi tudi *optika* (leta 1997 sta bila v naselju dva obrata; oba v osrednjem delu). Po mnenju lastnikov v njih gosti zdravilišča ustvarijo kar okoli 50 % prometa.

Med *druge osebne storitve* se uvrščajo čevljarstvo, krojaštvo in podobno. Zorko (1992, 178) navaja, da je bilo med obema svetovnima vojnima v Rogaški Slatini kar 5 krojaških in 3 šiviljske delavnice. Njihove usluge so v dobršni meri uporabljali tudi gosti zdravilišča. Leta 1971 in 1986 je bilo v naselju 5 krojaških in šiviljskih delavnic ter 2 čevljarja (Veronek 1987, 210), leta 1997 pa le še 2 čevljarja, 2 krojača in šivilja. Večina dejavnosti je v osrednjem delu naselja. Gosti zdravilišča jih ne uporabljajo.

V skupino **drugih storitvenih dejavnosti** so uvrščene storitve, ki večinoma nimajo povezave s turistično dejavnostjo. Namenjene so domačemu prebivalstvu za tako imenovano skupno porabo, kamor sodijo razni servisi oziroma *servisne delavnice* in *druge usluge in storitve*. V to skupino dejavnosti so uvrščena tudi različna *zastopstva podjetij* in *drugi poslovni prostori* (na primer svetovanje, inženiring in podobno). Leta 1997 je bilo v Rogaški Slatini 82 takih obratov (20,5 % vseh obratov v naselju). V osrednjem delu naselja je bila polovica obratov (večinoma ob Kidričevi ulici, Ulici XIV. divizije in v PTC Sonce). Okoli tretjina obratov je na območju Ratanske vasi, in sicer okoli industrijske cone in v posameznih stanovanjskih območjih, kjer so v zasebnih hišah po letu 1990 nastala številna zastopstva in drugi poslovni prostori.

8.3.5. KVARTARNE DEJAVNOSTI

Med kvartarne dejavnosti sodijo dejavnosti javnega značaja, ustanove s področja šolstva, zdravstva in socialnega varstva, kulture, uprave ter finančno-poslovne dejavnosti kot so banke, pošte, zavarovalnice. Leta 1997 je bilo 38 takih obratov. Večina (81,6 %) je v osrednjem delu naselja.

Koncentracija v **osrednjem delu naselja** je najbolj izrazita na področju *zdravstva* in *socialnega varstva* (zdravstvena dejavnost zdravilišča, zdravstveni dom za občane, več privatnih ordinacij, dom upokoencev), *kulture* (knjižnica, glasbena šola, kulturni dom), *uprave* (občinska stavba, krajevni urad, postaja policije) in *finančno-poslovnih dejavnosti* (pošta, banka, zavarovalnice).

Večina dejavnosti je na sedanji lokaciji šele 10 let ali manj. Pred tem so bile ob Celjski cesti ter v severnem delu Ulice XIV divizije in Kidričeve ceste. Konec sedemdesetih let se je preselil zdravstveni dom (prej ob Strossmayerjevem domu) in lekarna (prej na Celjski cesti nasproti restavracije Pošta). Po zgraditvi PTC-ja ob avtobusni postaji konec osemdesetih let se je preselila pošta (prej na Celjski cesti ob restavraciji Pošta) in banka (prej v Ulici XIV. divizije). V kulturnem domu ob Celjski cesti je začela delovati knjižnica. V PTC Sonce sta se leta 1994 naselili zavarovalnica in banka. Po nastanku nove občine Rogaška Slatina se je leta 1995 na novo lokacijo v prenovljene prostore nekdanjega hotela Turist preselila občinska uprava.

Decentralizacija se kaže le na področju *šolstva in vzgoje*. V osrednjem delu naselja stojijo osnovna šola s športnimi objekti, posebna osnovna šola in otroški vrtec. V osemdesetih letih so v Ratanski vasi zgradili novo osnovno šolo s športnimi objekti in otroškim vrtcem. Južno od Steklarne je tudi edina srednja šola v tem delu Slovenije (Srednja steklarska šola z dijaškim domom).

8.4. FUNKCIJSKA ČLENITEV ROGAŠKE SLATINE

Funkcijska členitev Rogaške Slatine izhaja iz razmestitve funkcij v naselju, oziroma njihove osredotočenosti in prevlade nad drugimi funkcijami v posameznih delih naselja. Vsi dosedanja avtorji (Ilgo 1968; Došler 1974; Gosar 1983; Veronek 1987) so v Rogaški Slatini opredelili **štiri funkcijske cone**: zdraviliško-turistično, trgovsko-upravno, industrijsko in stanovanjsko cono. Ta členitev se je kljub intenzivnemu razvoju oskrbno-storitvenih dejavnosti v zadnjem desetletju obdržala, upoštevati pa je potrebno nekatere spremembe.

8.4.1. ZDRAVILIŠKO-TURISTIČNA CONA

Zdraviliško-turistična cona zajema *osrednji del naselja* v dolini potoka Irje (Zdraviliški trg s parkom) in v vzhodnem delu Celjske ceste med restavracijo Sonce in Strossmayerjevim domom. Tu stojijo vsi zdaj delujoči hotelski objekti in objekti za zdravstvene storitve. V coni so zelo razvite tudi oskrbne in storitvene dejavnosti, medtem ko so število stanovanj v preteklosti načrtno zmanjševali. Načrtno so iz te cone selili tudi proizvodne in storitvene obrate (pekarna, pralnica, polnilnica mineralne vode, servisne dejavnosti).

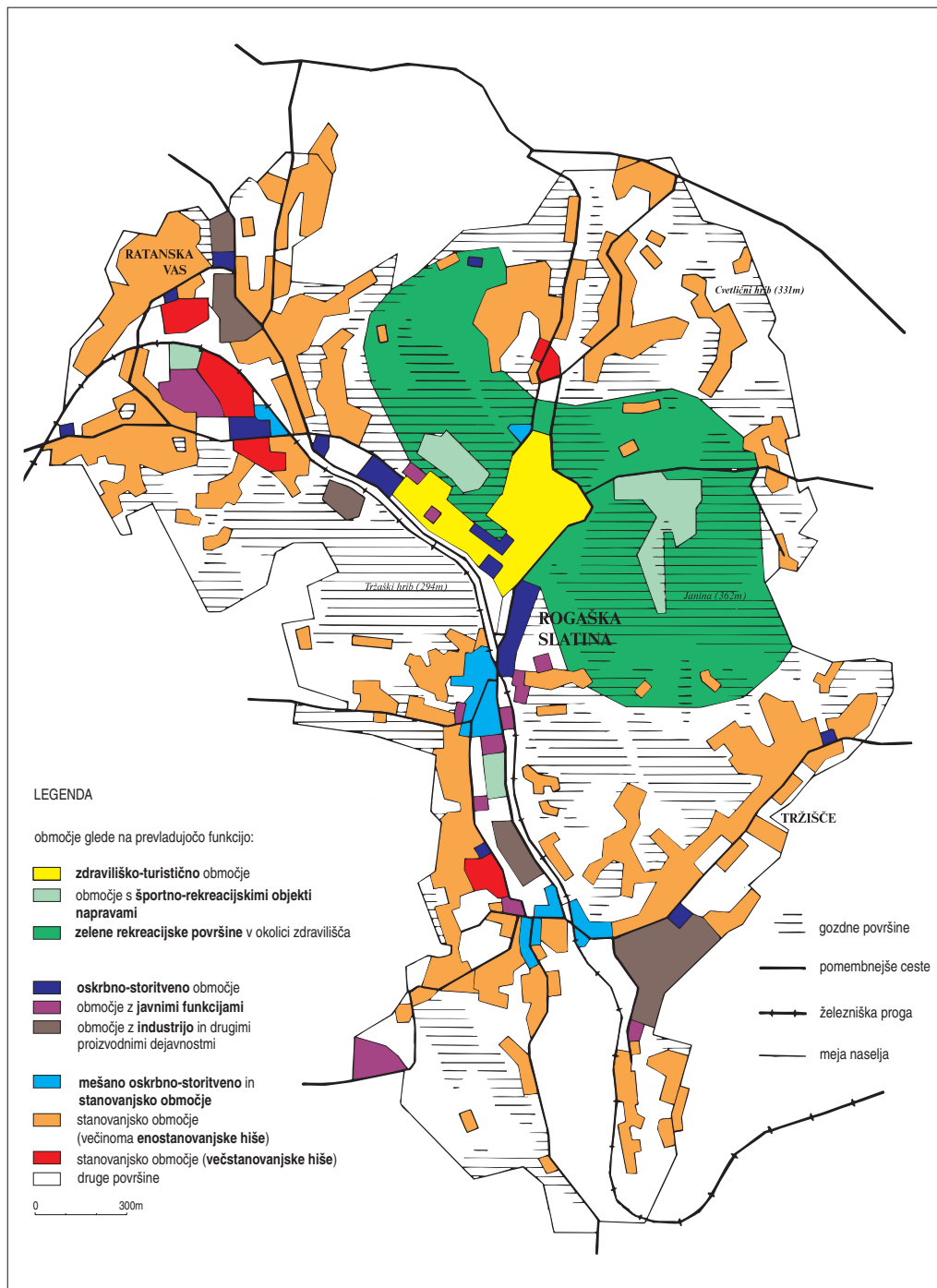
K zdraviliško-turistični coni lahko prištejemo tudi *funkcionalna zemljišča v okolici* (pod Bellevuejem, Ivanov hrib, Janina), ki so s športnim parkom, dvorano in drugimi športnimi napravami ter z urejenimi travniki in gozdovi (skozi katere so speljane urejene poti za sprehajanje) namenjena predvsem rekreaciji obiskovalcev zdravilišča. Ta zemljišča je uprava zdravilišča kupovala že od samega začetka delovanja zdravilišča in na njih ni bila dovoljena gradnja drugih objektov.

Zaradi različnega zunanjega izgleda, rabe tal in prevladujočih dejavnosti, lahko zdraviliško-turistično cono **razdelimo na tri dele**: na ožjo zdraviliško-turistično cono, na širšo zdraviliško-turistično in oskrbno-storitveno cono ter na rekreacijsko cono.

V **ožji zdraviliško-turistični coni** na območju Zdraviliškega trga *ob zdraviliškem parku* in ob vrelcih mineralne vode stojijo **osrednji zdraviliški objekti**. V južnem delu so bili vsi objekti zgrajeni do prve svetovne vojne, zaradi tega je to območje ob parkovnem in promenadnem prostoru ohranilo podobo zdraviliškega kraja iz prejšnjega stoletja. Vse do konca petdesetih let tega stoletja v tem delu ni bilo novogradenj. V obdobju širjenja zdravilišča in izboljševanja zdraviliške in turistične ponudbe po letu 1965 so na koncu zdraviliškega parka zgradili sodobno Terapijo in Pivnico. Oba objekta sta s takrat sodobno arhitekturo razbila enoten klasicističen izgled zdravilišča (in po mnenju mnogih danes kazita celotno fiziognomijo zdraviliško-turistične cone). V sedemdesetih in osemdesetih letih so zgradili hotela Donat in Sava, leta 1990 pa Beauty center.

Cona je **funkcijsko izredno homogena**, saj so zaradi načrtovanega razvoja zastopane večinoma le dejavnosti za zadovoljitev zdraviliško-turističnih potreb turistov, to so obrati za prehrano in prenočitve gostov ter za zdravstvene storitve. Poleg njih so v sklopu hotelov nekateri **specializirani obrati za oskrbo gostov**: trafike, prodajalne s specialnimi predmeti (z izdelki iz stekla, umetniškimi predmeti, zlatom) in osebne storitvene dejavnosti (frizerski saloni, kozmetični saloni). Prisotnih je tudi nekaj trgovin za srednjeročno oskrbo. V hotelu Donat je casino, v stari Direkciji pa muzej grafične umetnosti. Večina oskrbnih in storitvenih obratov je nastala po zgraditvi hotelov Donat in Sava ter po letu 1990. Namenjeni so predvsem gostom zdravilišča, saj le-ti v večini obratov ustvarijo več kot 80 % prometa.

Glavni problemi te cone so za zahtevne turiste manj ustrezni ali neustrezni starejši hotelski objekti in prometna ureditev. Večina starejših hotelskih objektov je potrebna temeljite preureditve in zvišanja standarda.

Slika 50: Funkcijska členitev Rogoške Slatine (Kartiranje v Rogoški Slatini 1997).

Prometne težave je bistveno izboljšala mestna obvoznica, tako da je zdaj Celjska cesta na južni strani cone zaprta za promet. Še vedno pa je problematična cesta, ki vodi ob vzhodnem robu cone. To je glavna dovozna pot do večine hotelov (za dostavo v hotele in dovoz na parkirišča pred hoteli), obenem pa je tudi tranzitna cesta za prebivalce Stritarjeve ulice, Partizanske ceste in Cvetličnega hriba. Nezadovoljstvo zaradi hrupa izražajo predvsem gosti zdravilišča, ki imajo sobe obrnjene na cesto. Ena od možnih rešitev bi bil podzemni dostop do garažne hiše (enoetažni podzemni objekt) ob hotelu Donat, ki je bila predvidena v načrtih z začetka devetdesetih let, a zaradi pomanjkanja finančnih sredstev ni bila zgrajena.

Problem za nadaljnjo širitev zdraviliško-turistične dejavnosti predstavlja tudi pomanjkanje prostora, saj je že zdaj pozidan večji del cone. Zdravilišče se lahko širi le v ozki dolini proti severu (na območje Vrtnarije in proti športnemu centru). To onemogoča gradnjo večjih rekreacijskih objektov na osnovi odkrite termalne vode, kot so to storila konkurenčna zdravilišča v Sloveniji. Za objektom Terapije je bila na začetku devetdesetih let predvidena gradnja novega hotela, ki pa zaradi zmanjšane obsega turističnega prometa in pomanjkanja finančnih sredstev ni bila uresničena.

Širša zdraviliško-turistična in oskrbno-storitvena cona leži južno in zahodno od ožje zdraviliško-turistične cone; to je *ob vzhodnem delu Celjske ceste od Strossmayerjevega doma do restavracije Sonce*. Zdraviliški objekti so bili zgrajeni pred prvo svetovno vojno in med obema vojnama. Služijo le za nočitev gostov, saj so zdravstvene storitve v ožji coni. Nekateri nimajo več prvotne funkcije.

Glavna značilnost te cone je **prepletanje funkcij**, saj so poleg turističnih dejavnosti (hoteli, termalno kopališče) prisotne tudi oskrbno-storitvene dejavnosti in dejavnosti javnega značaja (zdravstveni dom, kulturni dom). Oskrbo-storitvene dejavnosti so osredotočene na obeh robovih cone, zato celotno območje po večinski rabi zemljišč, namembnosti starejših objektov (hotelov) ter sedanjem zunanjem izgledu in urejenosti (nova promenada do termalnega kopališča na trasi nekdanje Celjske ceste) uvrščamo k zdraviliško-turistični coni. K temu prispeva tudi dejstvo, da turisti dnevno zahajajo v to območje in v večini obratov ustvarijo pomemben del prometa. Po navedbah zaposlenih skoraj v polovici obratov ustvarijo 10 do 40 % prometa, v posameznih obratih tudi več kot 40 % prometa.

Starejšim oskrbno-storitvenim obratom ob začetku Celjske ceste (pri restavraciji Pošta) se je leta 1994 pridružil PTC Sonce ob restavraciji Sonce, ki je (poleg območja ob avtobusni postaji) postal središče oskrbnih in storitvenih dejavnosti v Rogaški Slatini. Leta 1997 je bilo v coni kar 8 gostinskih obratov (17 % vseh obratov te dejavnosti v naselju), 5 trgovin za kratkoročno oskrbo (14 %), 16 trgovin za srednjeročno oskrbo (28 %), 4 trgovine za dolgoročno oskrbo (15 %), 7 obratov osebnih storitev (26 %), več drugih poslovnih prostorov in drugo. Z ureditvijo Celjske ceste v sprehajalno območje, nekdanjega Slatinskega doma in Termalne riviere, se je (številčno) stanje po letu 1997 nekoliko spremenilo.

Z zadnjimi posegi je postalo to območje **urbanistično urejeno in večfunkcionalno**. Večje širjenje dejavnosti pa omejuje prostorska omejenost med gričevjema na severu in jugu (tu sta tudi trasi mestne obvoznice in železniške proge) ter zazidanim območjem na vzhodu.

K zdraviliško-turistični coni uvrščam tudi **rekreacijsko cono**, ki leži severozahodno, severno in vzhodno od osrednjega zdraviliškega dela. To območje je večinoma v lasti zdravilišča in v njem že od začetka razvoja ni bila dovoljena drugačna raba. Zaradi tega je bližnja stanovanjska cona pomaknjena proti severu.

Fiziognomsko in funkcijsko je rekreacijska cona popolnoma drugačna kot prej omenjeni coni, vendar pa so *športni park, športna dvorana, vadišče za golf ter več urejenih poti za sprehajanje* predvsem namenjeni rekreaciji in sprostivni obiskovalcev zdravilišča (kar potrjujejo tudi rezultati anketiranja gostov zdravilišča v šestem poglavju) in s tem neločljivo povezani z osrednjim delom zdravilišča.

8.4.2. OSKRBNOSTORITVENA IN UPRAVNA CONA

Oskrbo-storitvena in upravna cona Rogaške Slatine leži južno od zdraviliško-turistične cone. Širi se v severnem delu Kidričeve ulice, to je od območja ob novi avtobusni postaji do železniške postaje

MATEVŽ LEMARČIČ

Slika 51: Zdraviliško-turistična cona Rogaške Slatine leta 1999.

UROŠ HORVAT

Slika 52: Industrijska cona v Trzišču – Steklarna Rogaška leta 2000.

in I. osnovne šole, zajame pa tudi del Izletniške ulice (občinska stavba, postaja policije, III. osnovna šola) in severni del Ulice XIV. divizije do križišča z Aškerčevo oziroma Vid Ivanuševo ulico.

V starejšem delu te cone (od hotela Bohor čez železniško progo v starejši stanovanjski del naselja ob Ulici XIV. divizije) je bil še do začetka sedemdesetih let večji del vseh trgovin v Rogaški Slatini (Došler 1974, 198). Po zgraditvi hotela Donat in Sava ter kasneje PTC Sonce se je velik del dejavnosti prestavil v zdraviliško-turistično cono. Ker so se posamezni obrati razvili tudi v stanovanjskih območjih, je na ta način ostalo v oskrbno-storitveni in upravni coni Rogaške Slatine le še okoli petina vseh obratov v naselju. Leta 1997 je bilo v tej coni le 19,6 % vseh gostinskih obratov v naselju, 22,9 % trgovin za kratkoročno oskrbo, 24,6 % trgovin za srednjeročno oskrbo in 7,4 % obratov za osebne storitve. Kljub temu je oskrbno-storitvena funkcija v tej coni (vsaj v njenem severnem delu) prevladujoča funkcija.

V *severnem delu cone* (severno in vzhodno od križišča železniške proge s Kidričevo cesto) izrazito prevladujejo **oskrbno-storitvene in kvartarne dejavnosti** (poslovno-finančne dejavnosti ter dejavnosti s področja šolstva in uprave). Večji del dejavnosti je na območju PTC-ja ob avtobusni postaji. To območje je bilo konec osemdesetih let preurejeno (sprememba prometne ureditve) in pozidano. Od takrat na tem mestu delujejo pošta, banka, trgovska hiša, restavracija, več trgovin za srednjeročno oskrbo in drugi obrati. Postavili so tudi več kioskov s sadjem, zelenjavo, galanterijo in za menjavo denarja.

Ob železniški progi in Izletniški ulici stojijo starejše stavbe (večinoma iz obdobja med obema svetovnima vojnama), v katerih so gostinske in druge dejavnosti ter stanovanja. Z ureditvijo stavbe nekdanjega hotela Turist v upravno stavbo občine Rogaška Slatina je to območje ponovno pridobilo **upravno funkcijo**, ki je bila v preteklosti v posloplju krajevnega urada in nato v novem kulturnem domu.

Večji del obratov oskrbnih in drugih dejavnosti je v tem območju začel delovati po zgraditvi in preureditvi v osemdesetih in na začetku devetdesetih let. V večji meri so obrati namenjeni prebivalcem Rogaške Slatine in okolice (tudi iz Hrvaške), uporabljajo pa jih tudi obiskovalci zdravilišča, ki v anketiranih obratih ustvarijo 10 do 30 % prometa, v nekaterih tudi manj. Gosti zdravilišča uporabljajo predvsem usluge na pošti, v banki in menjalnicah, gostinskih lokalih ter kupujejo v nekaterih trgovinah s specialnimi predmeti, tekstilom in obutvijo.

V *južnem delu cone* (južno in zahodno od križišča železniške proge s Kidričevo cesto) je funkcijska homogenost manj izrazita. Prevladujoča **stanovanjska funkcija** (večina stavb je iz obdobja pred drugo svetovno vojno in po njej, med njimi pa je tudi nekaj novejših stavb) se prepleta s posameznimi **oskrbno-storitvenimi dejavnostmi**. Tu je tudi osnovna šola. Gosti zdravilišča v ta del naselja zahajajo manj pogosto, saj ustvarijo v anketiranih obratih le do 5 %, ponekod do 10 % prometa.

7.4.3. INDUSTRIJSKE CONE

V Rogaški Slatini so se izoblikovale **tri proizvodno-industrijske cone**, na samostojni lokaciji pa so še proizvodni prostori podjetja Mizarstvo.

Industrijska cona **v Tržišču** je začela nastajati že pred drugo svetovno vojno, ko so leta 1927 zgradili steklaro. Po drugi svetovni vojni je Steklarna Rogaška postala največji industrijski obrat v naselju (leta 2000 je bilo tu zaposlenih 1343 delavcev). Zaradi potreb po kvalificirani delovni sili so leta 1947 v neposredni bližini ustanovili Steklarsko šolo Rogaška Slatina, ki ima poleg učilnic, dijaškega doma in praktičnih delavnic tudi lastni proizvodni obrat za proizvodnjo izdelkov iz stekla in kristalina, v katerem je bilo leta 2000 zaposlenih 320 delavcev. Oba obrata imata tudi industrijski trgovini, ki ju obične večina gostov do zdravilišča.

Sredi sedemdesetih let in na začetku osemdesetih let se je v dolini Negenjščice začela razvijati industrijska cona **v Ratanski vasi**. V podjetju KORS (Konfekcija oblačil Rogaška Slatina) je bilo leta 2000 zaposlenih 310 delavcev. V bližini so zgradili prostore podjetja Ingrad, ki je leta 1992 ukinilo svojo dejavnost v Rogaški Slatini. V industrijski coni so tudi proizvodni prostori pekarnice Klasje in tekstilnega podjetja Rultex. V devetdesetih letih so tu pridobile poslovne prostore nekatere storitvene dejavnosti, zastopstva ter trgovini za kratkoročno in dolgoročno oskrbo. Industrijski trgovini imata tudi oba obrata tekstilne pro-

izvodnje. Gosti zdravilišča le redko zahajajo v ta del naselja. Po mnenju zaposlenih ustvarijo v industrijski trgovini KORS-a manj kot 5 % prometa.

Industrijska cona v Ratanski vasi je bila v osemdesetih letih obkrožena s stanovanjskim območjem. Prostorsko je omejena na območje, ki leži med Nagonjščico in Prvomajsko cesto, in se lahko le v manjši meri širi proti severu. Zaradi tega nastaja novo območje obrtno-storitvenih in oskrbnih dejavnosti ob regionalni (obvoznici) cesti skozi Spodnje Ngonje in Irje.

Leta 1972 so ob **Kidričevi ulici** zgradili (četrti) polnilnico mineralnih vod (zdaj Kolinska Rogaški vrelci). Tu je tudi skladišče tehničnih plinov.

Industrija je poleg individualnih kurišč in prometa glavni *onesnaževalec zraka* v mestih. Leta 1988 je bila Rogaška Slatina uvrščena v 3. (predzadnji) razred, v katerem je zrak onesnažen nad dovoljenimi vrednostmi, vendar še pod kritično mejo. V ta razred so se uvrstila podobna mesta v kotlinski legi, s pomanjkljivim prevetrenjem ter pogostim pojavljanjem megle in inverzije.

Stanje so poskušali urediti z razširitvijo plinifikacije v osrednjem delu naselja, kjer je največ individualnih kurišč, z zgraditvijo mestne in regionalne obvoznice skozi Ngonje (prestavitev tranzitnega prometa iz mestnega središča) in ureditvijo emisij iz tehnoloških procesov v industrijski coni. V preteklosti je bila Steklarna Rogaška velik onesnaževalec okolja, po letu 1985 pa se je preusmerila na čistejši plinski energetski vir in s tem znatno zmanjšala ekološko obremenitev kotline. Obenem so uredili čistilne naprave za sanacijo emisij fluoridov iz polirnice stekla. Zadnje meritve SO_2 in dima tako niso presegle mejne imisijske koncentracije (Domitrovič 1992, 7). Treba pa je opozoriti, da imajo lahko slabe ekološke razmere, poleg same lokacije industrijske cone v bližini zdraviliško-turistične cone (kar vpliva na fiziognomski izgled), velike negativne posledice na nadaljnji razvoj zdraviliško-turistične dejavnosti v naselju.

8.4.4. STANOVANJSKE CONE

Stanovanjsko območje je po obsegu največje v Rogaški Slatini. Njegovo širjenje je povezano s prostorskim razvojem naselja. Med starejša stanovanjska območja sodi območje južno od ožjega zdraviliško-turističnega dela naselja ter območja ob glavnih cestah in dolinah v Ratanski vasi, pri Sv. Križu in v Tržišču. Jedra tvorijo starejše hiše trškega videza ali polkmečke in delavske hiše. V okoliškem gričevju je ohranjenih še nekaj kmečkih hiš z gospodarskimi poslopji, ki danes v večini na služijo prvotnemu namenu.

V šestdesetih in sedemdesetih letih se je naselje začelo intenzivno širiti z gradnjo večstanovanjskih in individualnih stanovanjskih hiš na obrobju naselja oziroma z zapolnjevanjem delno pozidanih območij v naselju. Zaradi konfiguracije tal so nastale **štiri velike stanovanjske cone**: severozahodna (Ratanska vas), severovzhodna, osrednja in južna ter jugovzhodna (Tržišče) stanovanjska cona. Razen osrednje cone so stanovanjske cone pomaknjene na rob naselja. Povezujejo jih prometne poti, ki potekajo po dnu dolin, medtem ko se stanovanjske hiše nahajajo ob robu dolin (na okoli 230 m nadmorske višine) ali pa so pomaknjene na pobočja gričevij (povprečno na 250 do 270 m nadmorske višine). Za oskrbo prebivalstva so se v večini con razvila **manjša lokalna oskrbna središča**.

Severozahodna stanovanjska cona (Ratanska vas) je najmlajša, največja (tu je leta 1997 živel 42,8 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine) in prostorsko najbolj zaključena stanovanjska cona v Rogaški Slatini. Večino stanovanj (77,0 %) so zgradili po letu 1971, ko je bil za to območje izdelan zazidalni načrt in se je začela intenzivna gradnja večstanovanjskih in individualnih stanovanjskih hiš. Osrednji del cone predstavlja ravninsko območje med Celjsko cesto in železniško progo ter severno od nje. Po izgledu in gostoti stanovanj posebej izstopa *blokovska soseska* ob Ulici Kozjanskega odreda (zgrajena v sedemdesetih letih), v Žiberniku (zgrajena v osemdesetih letih) in ob Župančičevi ulici (zgrajena v šestdesetih in sedemdesetih letih).

Zaključene celote predstavljajo tudi posamezne *soseske eno- in dvostanovanjskih hiš* na obrobju Ratanske vasi, ki so nastale na obrobju doline ter se nadaljujejo po stranskih dolinah in na pobočjih bližnjega gričevja:

MATEVŽ LENARČIČ

Slika 53: Ratanska vas leta 1999.

UROŠ HORVAT

Slika 54: Osrednja stanovanjska cona Rogaške Slatine ob Ulici XIV. divizije leta 2000.

- Območje ob spodnjem delu Prvomajske ulice in ob Šlandrovi ulici sodi med starejša območja z individualno stanovanjsko gradnjo (največ zgradb je bilo zgrajenih pred prvo svetovno vojno in v petdesetih in šestdesetih letih), ko se je naselje začelo širiti ob robu doline. To se kaže v raznovrstni zazidavi in razmeroma nižji stopnji opremljenosti stanovanj.
- Območje ob Celjski cesti in južno od nje (Lovska ulica, Prešernova ulica, Gozdna ulica, Gubčeva ulica) je bilo zgrajeno pretežno v šestdesetih in sedemdesetih letih. Novejše stavbe nudijo razmeroma visok stanovanjski standard.
- Območje v Žiberniku in Ob progi je bilo zgrajeno v osemdesetih letih na osnovi zazidalnega načrta, ki je predvidel poselitev obrobja doline in pobočij bližnjega gričevja. Načrtna gradnja je najbolj opazna v ulici Ob progi.
- Območje ob Cesti na Boč in ob gornjem delu Šlandrove ulice prav tako sodi med novejša območja enostanovanjskih hiš z visokim stanovanjskim standardom (okoli 50 % hiš je bilo zgrajenih v osemdesetih letih).

V primerjavi z ostalimi stanovanjskimi conami v Rogaški Slatini je območje Ratanske vasi funkcijsko najbolj zaključena stanovanjska cona, kjer so poleg stanovanjske zastopane tudi nekatere druge funkcije. Sredi stanovanjske cone leži v dolini Nagonjščice industrijska cona. Ob Celjski cesti se je razvilo *lokalno oskrbovalno središče* s trgovinami za kratkoročno in srednjeročno oskrbo. Tu so tudi osnovna šola, otroški vrtec ter športno-rekreacijski objekti in naprave. Sredi posameznih stanovanjskih sosesk so v devetdesetih letih nastali manjši obrati za kratkoročno oskrbo (trgovine z mešanim blagom), ki pa ne zadovoljujejo vseh potreb prebivalstva. Zato se je na območju nekdanjega podjetja Ingrad razvilo *novo storitveno in oskrbno središče* za kratkoročno in dolgoročno oskrbo.

Severovzhodna stanovanjska cona zajema območje Bellevueja, Ločendola, Cvetličnega hriba in Janine. Poselitev poteka ob robu doline Irskega potoka (Stritarjeva ulica in Partizanska cesta) in na gričevju, ki na območju Cvetličnega hriba in Janine dosega 300 m nadmorske višine. Zaradi oblikovanosti površja in pretežno individualne stanovanjske gradnje (manjši starejši stanovanjski bloki stojijo le na začetku Stritarjeve ulice) je gostota poselitve najmanjša med vsemi stanovanjskimi conami. Leta 1997 je tu živelo 11,7 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine.

Večina stanovanj (69,2 %) so zgradili med letoma 1950 in 1980. Nekaj stanovanj (8,0 %) izhaja še iz obdobja pred prvo svetovno vojno in priča o tedanji agrarni usmerjenosti območja. Leta 1991 je bilo največ prebivalcev te cone zaposlenih v terciarnih in sekundarnih dejavnostih. V območju Pod Bellevuejem in v Ločendolu še posebej izstopajo zaposleni v Zdravilišču Rogaška. Razpršena gradnja pogojuje tudi slabšo opremljenost z infrastrukturo in z obrati oskrbnih in storitvenih dejavnosti, ki jih (z nekaj izjemami) praktično ni. Prebivalstvo se oskrbuje v osrednjem delu naselja.

Posebej izstopa stanovanjska soseska Pod Bellevuejem, ki je bila zgrajena po letu 1971. Infrastrukturno je najbolj opremljena, pa tudi način zazidanosti je manj raznolik. V ostalih delih cone so med stanovanjskimi objekti ostala kmečka gospodarska poslopja.

Osrednja in južna stanovanjska cona zajema območje južno od oskrbno-storitvene in upravne cone. Širi se na desnem bregu Rakovca in Ločnice, kjer stanovanjske stavbe prehajajo iz roba doline na bližnje gričevje (na območju Tržaškega hriba, Brestovške ulice in Knežca sega naselje čez 270 m nadmorske višine). Nekaj stavb je tudi na zahodnem vznožju Janine (Mladinska ulica, Tavčarjeva ulica) in jih od osredja stanovanjske cone loči območje polnilnice mineralnih vod. Leta 1997 je v tej coni živelo okoli 30 % prebivalcev Rogaške Slatine.

Stanovanjsko cono zaznamujejo raznovrstni tipi stanovanjskih stavb. Prevladujejo enostanovanjske hiše različne starosti in oblik (pred prvo svetovno vojno je bilo zgrajenih 7,8 % stanovanj, med obema svetovnima vojnima 16,5 % stanovanj in po drugi svetovni vojni do leta 1970 44,1 % stanovanj). Nekaj prebivalcev živi tudi v meščanskih večstanovanjskih hišah. Z zgraditvijo večstanovanjskih blokov sredi šestdesetih let se je osrednji del naselja spojil z nekdanjo farno vasjo Sv. Križ, v sedemdesetih letih pa se je začel širiti na pobočja zahodno od Ulice XIV. divizije. V južnem delu cone so ob nekaterih stanovanjskih hišah tudi gospodarska poslopja.

Glede na starost gradnje, izgled in funkcijsko zaključenost ločimo naslednje *stanovanjske soseske*:

- Območje ob tako imenovani Mali cesti (Ulici XIV. divizije) ter ob Aškerčevi in Cankarjevi ulici velja za najgostejše zazidano območje enostanovanjskih hiš v naselju. Na severu in vzhodu meji na oskrbno-storitveno in upravno cono Rogaške Slatine, tako da ima prebivalstvo dobro dostopnost do različnih funkcij. V soseski je tudi nekaj oskrbnih in storitvenih dejavnosti.
- Območje ob Strmi cesti, na Tržaškem hribu in ob Vid Ivanuševi ulici je redkeje in raznoliko zazidano.
- Območje ob Sv. Križu predstavlja *lokalno oskrbno središče* za oskrbo južnega dela naselja, ki se je razvilo na območju nekdanje farne vasi (ki je nastala v drugi polovici 19. stoletja). Tu je nekaj trgovin za srednjeročno in dolgoročno oskrbo, gostinskih obratov in obratov storitvenih dejavnosti. V severnem delu je večina stanovanj v večstanovanjskih blokih, v južnem in zahodnem delu pa v različnih individualnih stanovanjskih hišah, ki so bile večinoma zgrajene po drugi svetovni vojni. Z oddaljenostjo od lokalnega središča se zmanjšuje gostota poselitve in se ob stanovanjskih hišah pojavlja več gospodarskih objektov. Dostopnost do centralnih dejavnosti je iz bolj oddaljenih delov naselja slabša.

Jugovzhodna stanovanjska cona (Tržišče) zajema območje v jugovzhodnem delu Kidričeve ulice (vzhodno od njenega križanja z železniško progo pod Sv. Križem). Večinoma so zastopane le individualne stanovanjske hiše, ki so rahlo pomaknjene v prisojne lege južnega vnožja Janine (230 do 250 m nadmorske višine). Vse so na desnem bregu Tržiškega potoka, prek katerega sega le industrijska cona s Steklarno Rogaška in Steklarsko šolo.

Gostota zazidanosti je nekoliko višja kot v severovzhodni stanovanjski coni. Leta 1997 je v tej stanovanjski coni živelo 13,4 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine. Največ jih je bilo zaposlenih v sekundarnih dejavnostih. Ob Steklarni Rogaška je namreč v polovici gospodinjstev vsaj en član zaposlen v steklarski dejavnosti.

Večji del stavb ob Steklarni Rogaška in ob Kidričevi ulici je bil zgrajen pred in neposredno po drugi svetovni vojni. Stanovanjski standard teh stanovanj je najslabši v celotnem naselju. Okoli polovico vseh stanovanj so zgradili v sedemdesetih in osemdesetih letih, ko se je zazidava širila na vnožje gričevja in proti vzhodu. Nastale so funkcijsko zaokrožene *stanovanjske soseske* eno- in dvodružinskih hiš nanizanih ob prečnih cestah na Kidričevo ulico (na primer v Kajuhovi ulici, Krpanovi ulici, Sončni ulici, Kvedrovi ulici in Na livadi). Še najbolj razpršena poselitev se je oblikovala na Lastinah.

Do leta 1999 je bila tudi ta stanovanjska cona izredno slabo opremljena z oskrbnimi in storitvenimi dejavnostmi. Edini prehrambeni trgovini sta bili ob Kidričevi ulici, zaradi česar se je prebivalstvo oskrbovalo v osrednjem delu naselja ali v lokalnem središču pri Sv. Križu. Tudi otroci gravitirajo na osnovno šolo v osrednjem delu naselja.

Leta 1999 so ob vpadnici v vzhodnem delu Tržišča zgradili nov trgovski center KeRos, leta 2000 pa prodajni center Jager. Obe *blagovni hiši* nudita proizvode za kratkoročno, srednjeročno in dolgoročno oskrbo in sta bistveno izboljšali oskrbo prebivalstva. Namenjena sta tudi prebivalstvu iz Hrvaške.

Gosti zdravilišča večinoma ne zahajajo v posamezne stanovanjske cone.

8.5. ZEMLJIŠKO-POSESTNE RAZMERE V ROGAŠKI SLATINI

Pri preučevanju učinkov turističnega razvoja so pomembne tudi zemljiško-posestne razmere. Bolj kot sama razporeditev posameznih zemljiških kategorij nas zanima **lastništvo** parcel in stanovanjskih hiš, zlasti tistih, ki jih imajo **v lasti nedomačini** (to so prebivalci s stalnim bivališčem zunaj Rogaške Slatine). Spremembe v obsegu in poteku razvoja posestnih razmer in lastništva nad nepremičninami so namreč poseben socialnogeografski kazalec, ki je značilen za turistična naselja in širša turistična območja.

Analiza temelji na katastrskih podatkih za katastrsko občino Rogaška Slatina iz leta **1990**. Že pri prvem pregledu podatkov je bilo ugotovljeno, da učinki turističnega razvoja na rabo tal in zemljiško-posestne razmere niso zelo razširjeni. Podrobna analiza, ki bi temeljila na kartiranju in anketiranju celotne katastrske občine zato ni bila potrebna. Zaradi varstva osebnih podatkov ni bilo mogoče analizirati podatkov po letu 1990.

Preglednica 92: Zemljiške kategorije v katastrski občini Rogaška Slatina leta 1990 (Geodetska uprava RS 1992).

zemljiška kategorija	v zasebni lasti		v družbeni lasti		skupaj		% površin v zasebni lasti
	površina v ha	%	površina v ha	%	površina v ha	%	
njiva in vrt	25,36	12,8	4,93	3,3	30,29	8,8	83,7
travnik	79,56	40,2	33,11	22,5	112,67	32,6	70,6
pašnik	7,09	3,6	2,34	1,6	9,43	2,7	75,2
sadovnjak	31,76	16,0	13,58	9,2	45,34	13,1	70,0
vinograd	1,57	0,8	0,00	0,0	1,57	0,5	100,0
gozd	37,66	19,0	66,02	44,8	103,68	30,0	36,3
neplodno	0,94	0,5	1,26	0,9	2,20	0,6	42,3
stavbišče	14,09	7,1	26,24	17,7	40,33	11,7	34,9
skupaj	198,03	100,0	147,48	100,0	345,51	100,0	57,3

Katastrska občina Rogaška Slatina meri 345,5 ha in zajema skoraj celotno območje naselja Rogaška Slatina. Naselje se širi čez katastrske meje le v skrajnem severozahodnem in južnem delu.

Leta 1990 so med posameznimi **zemljiškimi kategorijami** skoraj dve tretjini površin zajemali travniki (32,6 % vseh površin v katastrski občini) in gozdovi (30,0 %). Z *gozdovi* so porasle večje strnjene površine na osojnih legah gričevja. Obsežni gozdovi v osredjem delu Rogaške Slatine (Tržaški hrib, Janina, Bellevue) so večinoma v lasti Zdravilišča Rogaška. Namenjeni so za sprehode in rekreacijo obiskovalcev zdravilišča, vanje pa zahajajo tudi domačini. Gozdovi funkcijsko zaokrožajo širšo zdraviliško-turistično cono in jo obenem na severu, zahodu in vzhodu ločijo od ostalih con. *Travniki* prevladujejo v dolinskih območjih (zlasti v severozahodnem in južnem delu naselja) pa tudi na posameznih prisojnih pobočjih. Traviške površine na pobočju za hotelom Soča in vilo Golf so namenjene vadišču za golf.

Več kot 10 % površin zajemajo sadovnjaki (13,1 %) in stavbišča (11,7 %). Večje območje se nahaja v severnem delu katastrske občine. Zaradi prevlade mestnega načina življenja in usmerjenosti prebivalstva v sekundarne in terciarne dejavnosti je bilo izredno malo njivskih površin (8,8 % površin, ki pa zajemajo tudi vrtove, ki ležijo okoli enodružinskih hiš). Podpoprečno so zastopani tudi vinogradi (0,5 %). Večina neplodnih površin je v industrijskih conah ter ob železniški progi.

Leta 1990 so bila **zemljišča glede na lastništvo** razdeljena v dve osnovni skupini; to je na zemljišča v privatni lasti in zemljišča v družbeni lasti. Pri zemljiščih v privatni lasti je pomemben kraj stalnega bivališča lastnika zemljišča, pri zemljiščih v družbeni lasti pa tista zemljišča, ki jih je imelo v lasti Zdravilišče Rogaška.

V **privatni lasti** je bilo več kot 70 % vseh njivskih, travniških, pašniških, vinogradniških in sadjarskih zemljišč, medtem ko jih je bilo med gozdnimi in neplodnimi zemljišči ter stavbišči manj kot 40 %.

Privatna zemljišča so imeli v lasti večinoma lastniki, ki imajo stalno bivališče v Rogaški Slatini (89,3 % vseh privatnih zemljišč v katastrski občini). V večinski lasti (več kot 50 % zemljišča) lastnikov *iz sosednjih katastrskih občin* je bilo 1,7 % privatnih zemljišč, *iz drugih katastrskih občin v Sloveniji* pa 6,1 % privatnih zemljišč. Pojavljajo se predvsem lastniki iz Šmarja pri Jelšah, Celja, Maribora, Ljubljane in drugih naselij v Sloveniji. Večinoma gre za nekdanje prebivalce Rogaške Slatine, ki so se v preteklosti izselili in nato podedovali del ali celotno zemljišče v Rogaški Slatini. Na to sklepamo tudi iz dejstva, da se v večini mešanih lastništev kot solastniki pojavljajo domačini. Zelo malo je privatnih zemljišč, ki so v večinski lasti lastnikov iz Hrvaške (2,1 %) ali prebivalcev iz drugih območij bivše Jugoslavije (0,5 %).

Med zemljišča v (takratni) **družbeni lasti** so se uvrstila zemljišča v lasti občine, (takratnih) družbenih podjetij in različnih skupnosti. V družbeni lasti je bilo več kot 60 % stavbišč (območja z zdraviliški-

Preglednica 93: Zemljiške kategorije v privatni lasti v katastrski občini Rogaška Slatina leta 1990 glede na območje stalnega bivališča večinskega lastnika (Geodetska uprava RS 1992).

zemljiška kategorija	skupaj v zasebni lasti (ha)	% površine glede na območje stalnega bivališča večinskega lastnika zemljišča					
		k. o. Rogaška Slatina	sosednje k. o.	druge k. o. v Sloveniji	Hrvaška	druge republike Jugoslavije	tujina
njiva in vrt	25,36	84,2	2,2	6,3	6,7	0,6	0,0
travnik	79,56	91,3	1,3	5,2	1,5	0,1	0,5
pašnik	7,09	96,1	0,4	3,2	0,2	0,0	0,0
sadovnjak	31,76	86,4	2,4	7,7	1,4	1,5	0,6
vinograd	1,57	96,8	2,0	1,2	0,0	0,0	0,0
gozd	37,66	88,8	1,4	7,5	1,2	0,6	0,5
neplodno	0,94	91,1	0,2	8,7	0,0	0,0	0,0
stavbišče	14,09	90,1	2,5	5,0	2,2	0,2	0,0
skupaj	198,03	89,2	1,7	6,1	2,1	0,5	0,4

mi in prenočitvenimi objekti, industrijskimi objekti, objekti različnih družbenih dejavnosti, stanovanjskimi objekti v (družbeni lasti) in gozdnih zemljišč.

V **lasti Zdravilišča Rogaška** je bilo kar 52,6 % vseh družbenih zemljišč v katastrski občini Rogaška Slatina (oziroma **22,4 % vseh zemljišč**). V lasti so imeli 88,6 % vseh družbenih gozdnih površin (oziroma 56,4 % vseh gozdnih površin) ter 34,7 % vseh družbenih stavbišč (oziroma 22,5 % vseh stavbišč). Med pomembnejše površine sodijo tudi travniki, saj je bilo v lasti podjetja 23,9 % vseh družbenih travniških površin (oziroma 7,0 % vseh travniških površin).

Zunanji izgled naselja bi bil brez velikega zdraviliškega kompleksa v osrednjem delu naselja prav gotovo precej drugačen. Zdravilišče Rogaška ima dejansko v lasti večino zemljišč v zdraviliško-turistični coni Rogaške Slatine ter v njeni gozdnati in travnati okolici (Tržaški hrib, severni del Janine, pod Bellevuejem in ob Irskem potoku). Te površine so funkcionalno namenjene turistično-rekreacijski rabi, saj jih je zdraviliška uprava kupovala že od začetka delovanja zdravilišča in na njih ni bila dovoljena gradnja drugih objektov.

Analizirano je tudi **lastništvo zasebnih stanovanjskih hiš**. Po podatkih geodetske uprave je bilo leta 1990 v Rogaški Slatini 69 hiš, ki so bile v celoti ali deloma v **lasti nedomačinov** (prebivalcev zunaj Rogaške Slatine). V celoti je bilo v lasti nedomačinov 31 stanovanjskih hiš, v več kot polovični lasti 5 hiš, v polovični lasti 16 hiš in v manj kot polovični lasti 17 hiš. Zaradi delitev nepremičnin na več lastnikov je število lastnikov večje, kot je stanovanjskih hiš.

Največ nedomačinov je bilo iz okoliških naselij, iz Šmarja pri Jelšah, Celja, Maribora, Ljubljane in Zagreba z okolico. Zaradi varovanja osebnih podatkov niso bili dostopni njihovi naslovi, tako da analiza vzrokov lastništva stanovanjske hiše ali njenega dela v Rogaški Slatini ni bila opravljena. Pri tistih nedomačinah, ki niso lastniki celotne nepremičnine, je verjetno edini razlog dedovanje po starših ali drugih sorodnikih iz Rogaške Slatine. Enak razlog je najverjetneje prisoten tudi pri večini nedomačinov, ki so lastniki celotne nepremičnine v Rogaški Slatini.

Rezultati kažejo, da naravni potencial (mineralna voda in privlačna gričevnata okolica naselja) ter razvoj zdraviliško-turistične ponudbe v Rogaški Slatini v večini primerov za nedomačine verjetno ni bil motiv in vzrok za nakup nepremičnin v Rogaški Slatini, kot je to primer v nekaterih drugih rekreacijsko-turističnih krajih v Sloveniji. Razvoj zdravilišča je bil že od začetka 19. stoletja načrtno voden in usmerjen v odkup zemljišč ter centralizacijo večine dejavnosti, ki so povezane s turističnim razvojem.

Tak razvoj se kaže tudi v dejstvu, da v Rogaški Slatini ni povpraševanja po parcelah in zgradbah, ki bi služile za **počitniška bivališča**. Leta 1991 so ob popisu stanovanj v Rogaški Slatini zabeležili le 20 stanovanj za počitek in rekreacijo.

Preglednica 94: Število lastnikov stanovanjskih hiš v zasebni lasti v katastrski občini Rogaška Slatina leta 1990 glede na kraj stalnega bivališča lastnika in delež lastništva med domačini in nedomačini (Geodetska uprava RS 1992).

število lastnikov stanovanjskih hiš glede na delež lastništva				število lastnikov stanovanjskih hiš glede na delež lastništva			
kraj/območje	100 %	> 50 %	< 50 %	kraj/območje	100 %	> 50 %	< 50 %
Rogatec	1	2	–	Maribor	4	1	4
Pristava pri Mestinju	1	1	–	drugi kraji v pošti 2000	2	2	1
Podplat	–	1	1	Ljubljana	8	3	3
Šmarje pri Jelšah	5	1	1	drugi kraji v Sloveniji	4	1	3
Podčetrtek	2	–	–	Zagreb	11	2	1
Poljčane	1	1	–	okolica Zagreba	1	1	1
Grobelno	1	1	–	obmejni kraji na Hrvaškem	4	–	–
Kozje	–	1	2	Split	1	–	–
Bistrica ob Sotli	–	–	1	drugi kraji na Hrvaškem	2	–	–
Celje	5	4	4	Bosna in Hercegovina	1	–	–
Velenje	2	1	1	Srbija	1	–	1
drugi kraji v pošti 3000	3	1	2	tujina	–	–	1
				skupaj ¹	60	24	27

Opomba: ¹ zaradi delitve nepremičnin je število lastnikov večje, kot je število stanovanjskih hiš.

9. ODNOS PREBIVALCEV ROGAŠKE SLATINE DO ZDRAVILIŠKO-TURISTIČNE DEJAVNOSTI V NASELJU

Ugotavljanje odnosa prebivalstva Rogaške Slatine do zdraviliško-turistične dejavnosti v naselju temelji na rezultatih lastnega anketiranja leta 1996 ter anketiranja Fakultete za družbene vede iz Ljubljane leta 1992 (Gantar in Hočevnar 1992). Slednja analiza, v kateri je bilo anketiranih 289 prebivalcev Rogaške Slatine, ima sicer izrazito sociološki značaj, vendar prinaša tudi nekatere ugotovitve, ki so pomembne s prostorsko-funkcijskega vidika in jih velja upoštevati.

Anketiranje prebivalstva je potekalo vzporedno z anketiranjem gospodinjstev v Rogaški Slatini leta 1996. Izvajali so ga študenti 3. letnika z Oddelka za geografijo Pedagoške fakultete v Mariboru. V 1020 gospodinjstvih (to je 62,1 % vseh gospodinjstev v naselju) je bil anketiran po en član starejši od 15 let. Tako je bilo **anketiranih 26,7 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine**, starejših od 15 let. Starostna sestava anketirancev se zadovoljivo ujema s starostno sestavo vsega prebivalstva v Rogaški Slatini.

Anketirancem smo zastavili tri vprašanja, s pomočjo katerih se je dalo ovrednotiti njihov odnos do zdraviliško-turistične dejavnosti v Rogaški Slatini. Na vprašanja so lahko odgovorili z oceno od 1 do 5 (pri čemer je ocena 1 pomenila zelo majhen pomen/vpliv, ocena 5 pa zelo velik pomen/vpliv), oceno pa so morali tudi obrazložiti.

Glede **pomena zdraviliško-turistične dejavnosti v Rogaški Slatini** večina anketirancev meni, da je velik (38,4 %), oziroma zelo velik (35,8 %).

Ocena o *zelo velikem pomenu* je nadpovprečno prisotna med anketiranci v starosti od 50 do 64 let (45,1 % vseh anketirancev v tej starostni skupini), ocena o *velikem pomenu* pa med anketiranci v starosti nad 65 let (45,2 %). To je prebivalstvo, ki je v svojem najbolj aktivnem obdobju doživljalo hiter razvoj zdravilišča in njegov višek. Po njihovem mnenju se pojem Rogaške Slatine enači s pojmom zdravilišča. Zelo visoka ocena je prisotna tudi med anketiranci, ki živijo v gospodinjstvih z vsaj enim članom zaposlenim v Zdravilišču Rogaška (44,1 %), oziroma z vsemi člani zaposlenimi v Zdravilišču Rogaška (48,5 %).

Preglednica 95: Primerjava sestave anketiranih prebivalcev Rogaške Slatine leta 1996 s sestavo prebivalstva Rogaške Slatine leta 1991 (Popis prebivalstva 1991, Anketiranje prebivalcev v Rogaški Slatini 1996).

starost prebivalcev	popis prebivalcev 1991		anketiranje 1996		% anketiranih prebivalcev 1996
	število prebivalcev	%	število prebivalcev	%	
15 do 19 let	367	9,8	66	6,5	18,0
20 do 34 let	1263	33,1	340	33,3	26,9
35 do 49 let	1107	29,0	255	25,0	23,0
50 do 64 let	670	17,5	224	22,0	33,4
65 let in več	406	10,6	135	13,2	33,3
skupaj	3822	100,0	1020	100,0	26,7

Preglednica 96: Ocena pomena zdraviliške dejavnosti v Rogaški Slatini (Anketiranje prebivalcev v Rogaški Slatini 1996).

ocena pomena zdraviliške dejavnosti v Rogaški Slatini	število	%
1 – zelo majhen pomen	24	2,4
2 – majhen pomen	73	7,1
3 – srednji pomen	166	16,3
4 – velik pomen	392	38,4
5 – zelo velik pomen	365	35,8
skupaj	1020	100,0
povprečna ocena	3,98	

Anketiranci v gospodinjstvih s člani zaposlenimi v Steklarni Rogaška menijo, da je pomen velik, a jih je le 28,2 % dalo najvišjo oceno. Ocene se razlikujejo tudi po posameznih stanovanjskih območjih. Zelo visoko oceno so dali anketiranci v osrednjem (45,5 %) in severovzhodnem delu Rogaške Slatine, saj tam živi največ prebivalcev, ki so zaposleni v Zdravilišču Rogaška.

Srednjo oceno je dalo 16,3 % anketirancev. Nadpovprečno je zastopana med anketiranci v starosti do 34 let (20,6 % anketirancev v tej starostni skupini), ki pri zaposlovanju in delu že čutijo posledice zmanjšane turistične obiska in zapiranja delovnih mest.

7,1 % anketirancev je mnenja, da ima zdraviliško-turistična dejavnost v Rogaški Slatini *majhen pomen*, 2,4 % pa *zelo majhen pomen*. Večinoma so tako ocenjevali mlajši anketiranci (v starosti od 20 do 49 let). Ob tem je zanimivo dejstvo, da so anketiranci v gospodinjstvih s člani zaposlenimi v Zdravilišču Rogaška (ki so dali nadpovprečen delež zelo visokih ocen), dali tudi nadpovprečen delež zelo nizkih ocen. Kar 16,6 % jih je izjavilo, da ima zdraviliško-turistična dejavnost v Rogaški Slatini majhen ali zelo majhen pomen. Taka ugotovitev je najbrž povezana s slabim gospodarskim stanjem podjetja, ki ga ti anketiranci še posebej občutijo.

Podobnega mnenja so bili tudi anketiranci v analizi, ki sta jo opravila Gantar in Hočevnar (1992, 14). Na vprašanje o **dejavnosti, ki je najbolj prispevala k razvoju Rogaške Slatine**, je kar 84,2 % anketirancev odgovorilo, da je to zdraviliško-turistična dejavnost, in le 13,4 %, da je to steklarstvo. Čeprav statistični podatki ne podpirajo takega stališča, gre razlago iskati v dejstvu, da je zdraviliško-turistična dejavnost mnogo bolj prisotna v zunanji podobi in identifikaciji naselja.

Preglednica 97: Ocena vpliva turističnega razvoja na zunanji izgled Rogaške Slatine (Anketiranje prebivalcev v Rogaški Slatini 1996).

ocena vpliva turističnega razvoja na zunanji izgled Rogaške Slatine	število	%
1 – zelo majhen vpliv	20	2,0
2 – majhen vpliv	79	7,7
3 – srednji vpliv	204	20,0
4 – velik vpliv	467	45,8
5 – zelo velik vpliv	250	24,5
skupaj	1020	100,0
povprečna ocena	3,83	

Visoke ocene so anketiranci v Rogaški Slatini dali tudi na vprašanje o tem, **kako je turistični razvoj vplival na zunanji izgled naselja**. Povprečna ocena je **3,83**, saj je kar 45,8 % anketirancev menilo, da je turistični razvoj imel velik vpliv, 24,5 % pa zelo velik vpliv. Zanimivo je, da pri tem vprašanju z nižjimi ocenami ne izstopajo mlajši anketiranci (kot pri prejšnjem vprašanju), ampak so nadpovprečno zastopani anketiranci v starosti nad 65 let. Možna je razlaga, da niso zadovoljni s sedanjim zunanjim izgledom zdravilišča, predvsem s sodobno arhitekturo in propadanjem nekaterih objektov. V povprečju so dali najvišjo oceno anketiranci, ki živijo v gospodinjstvih s člani, ki so zaposleni v Zdravilišču Rogaška, medtem ko anketiranci s člani, ki so zaposleni v Steklarni Rogaška, niso imeli posebej izstopajočega mnenja v pozitivno ali negativno smer.

Gantar in Hočevar (1992, 39–40) sta anketirance posebej povprašala, **kako so jim všeč posamezni objekti v naselju**, še zlasti v osrednjem delu. Ugotovila sta, da so skoraj vsi objekti in območja, ki sodijo v zdraviliško-turistični del naselja, dobili razmeroma visoke ocene, zlasti osrednji park s starimi hoteli (ki je všeč in zelo všeč 83,9 % anketirancem) ter hotel Donat (80,1 %). Izjemo predstavljata zgradba Terapije (ki ni všeč kar 34,3 % anketirancev) in ob anketiranju še neurejeno območje ob zaprti Celjski cesti (22,2 %).

Zgradba Terapije predstavlja velik tujek v osrednjem klasicističnem parku s starimi hotelskimi in drugimi zgradbami, ki so daleč najbolj pomembni objekti za simbolno identifikacijo Rogaške Slatine. Razmeroma nizko oceno je dobilo tudi območje ob tedaj neurejeni zaprti Celjski cesti, ki predstavlja potencialno območje širjenja osrednjega zdraviliškega dela naselja. Po ureditvi vile Golf, zgraditvi kopališča Termalna riviera, ureditvi Celjske ceste v sprehajalno območje (leta 1998) ter ureditvi nekdanjega Slatinskega doma (leta 1999), se je še povečal pomen tega območja. To je tudi izredno dragocen prostor za različne prireditve in javne namene, saj je tu kulturni dom z dvorano in knjižnico.

Poseben problem predstavljajo tudi nekateri propadajoči objekti v osrednjem delu naselja, kar je izpostavilo 36,6 % anketirancev (Gantar in Hočevar 1992, 35). Problem se je povečal zlasti v zadnjem obdobju, ko so (zaradi zmanjšanja turističnega obiska in težkega gospodarskega položaja podjetja) zaprli nekatere objekte oziroma so zamenjali lastnike. Pri tem so zlasti kritični mlajši anketiranci. Ker pa ti objekti predstavljajo prepoznavno podobo (image) zdravilišča, je razumljivo tudi dejstvo, da se kar 59,2 % anketirancev pri pridobivanju novih prenočitvenih zmogljivosti nagiba k obnovi obstoječih objektov, medtem ko jih le 31,5 % podpira novogradnje (Gantar in Hočevar 1992, 35).

Anketirance smo povprašali, kaj menijo o tem, **kako je turistični razvoj vplival na razvoj splošne infrastrukture v Rogaški Slatini**. V nasprotju s prvima dvema vprašanjema je to vprašanje dobilo najnižjo povprečno oceno (**3,61**). Oceno, da je ta vpliv velik, je dalo 43,9 % anketirancev, da je vpliv zelo velik pa 16,3 %. Kar 26,9 % anketirancev je menilo, da je vpliv srednji, 10,4 %, da je majhen in 2,5 %, da je zelo majhen.

Večina prebivalcev ni imela izdelanega mnenja, oziroma obrazložitve svoje ocene. Nekoliko bolj kritični so bili le anketiranci v starosti od 35 do 49 let. Razlike so majhne tudi glede zaposlitvenega tipa

Preglednica 98: Ocena vpliva turističnega razvoja na razvoj splošne infrastrukture v Rogaški Slatini (Anketiranje prebivalcev v Rogaški Slatini 1996).

ocena vpliva turističnega razvoja na razvoj splošne infrastrukture	število	%
1 – zelo majhen vpliv	26	2,5
2 – majhen vpliv	106	10,4
3 – srednji vpliv	274	26,9
4 – velik vpliv	448	43,9
5 – zelo velik vpliv	166	16,3
skupaj	1020	100,0
povprečna ocena	3,61	

gospodinjstva, kjer so nekoliko manj kritični le anketiranci v gospodinjstvih, v katerih so vsi aktivni člani zaposleni v Zdravilišču Rogaška. Obstajajo pa razlike po posameznih stanovanjskih območjih, saj so v povprečju najvišjo oceno dali anketiranci v osrednjem delu Rogaške Slatine, kjer je razvoj zdraviliško-turistične dejavnosti neposredno vplival na razvoj infrastrukture, najnižjo pa anketiranci v najbolj oddaljenih stanovanjskih območjih.

Anketiranci zelo visoko vrednotijo vse posege v *prometno ureditev* Rogaške Slatine, predvsem pa zaprtje Celjske ceste in ureditev obvoznice ob železniški progi, ki je pospešila promet mimo središča naselja in obenem zaprla za promet osrednji zdraviliški del.

Za večino druge *splošne infrastrukture* večina anketirancev meni, da njena izgradnja ni bila odvisna od razvoja zdraviliško-turistične dejavnosti, temveč od širitve in razvoja mesta. Ker se je to v zadnjih dvajsetih letih naglo širilo, je to privedlo do vrste problemov, ki izhajajo iz dejstva, da so infrastrukturna vlaganja zaostajala za izgradnjo in širitvijo naselja (na primer komunalna neurejenost, številna individualna kurišča, problem širitev plinovodnega omrežja, gradnja čistilne naprave za komunalne odplake, prometna problematika v obrobni delih naselja in podobno).

Glede *turistične infrastrukture* anketiranci niso imeli posebnih pripomb. Menijo, da je za to v naselju dobro poskrbljeno, saj so jo večino zgradili prvotno za turiste, uporabljajo pa jo tudi domačini. Večina pa je izpostavila problem kopališča, ki bi v zdraviliškem turističnem kraju omogočil povečanje turističnega obiska, obenem pa služil tudi domačinom. Z izgraditvijo Termalne riviere leta 1998 se je tako najverjetneje zmanjšal delež domačinov, ki odhaja na rekreacijo v Atomske Toplice.

Gantar in Hočevar (1992, 59) sta anketirance posebej povprašala tudi o njihovem odnosu do izgradnje *športne dvorane in vadišča za golf*, ki sta po mnenju nekaterih zgrešeni investiciji in premalo izkoriščeni. Z izgradnjo športne dvorane se je takrat strinjalo in zelo strinjalo kar 89,7 % anketirancev, z izgradnjo vadišča za golf pa le 68,4 %. Nasprotovalo mu je kar 25,6 % anketirancev. Pri tem pa je treba opozoriti na dejstvo, da v mnogih turističnih krajih posamezni segmenti turistične ponudbe niso rentabilni, vendar morajo biti prisotni, saj se z njimi povečuje in razširja turistična ponudba in privablja nove goste. Zaradi tega se mora njihovo vzdrževanje pokrivati iz drugih dohodkov.

V isti analizi so bili anketiranci povprašani tudi o **dejavnosti** v Rogaški Slatini, ki bi ji bilo treba **v prihodnje posvetiti posebno pozornost**. Kar 65,4 % jih je navedlo, da je to *turizem*, ki naj bi bil tudi v prihodnje glavni nosilec razvoja naselja. To kaže, da je Rogaška Slatina v očeh domačinov nedvomno izrazito turistični kraj, in da so njihove razvojne predstave izrazito povezane z zdraviliško-turistično dejavnostjo. Kot ugotavljata avtorja, velja to zlasti za prebivalstvo v starosti od 30 do 60 let in z višjo izobrazbo (Gantar in Hočevar 1992, 13).

Med dejavniki bodočega razvoja sledijo obrtne dejavnosti (14,6 % anketirancev), kmetijstvo (10,6 %) in industrija (5,8 %). Ob dejstvu, da je v industrijskih dejavnostih zaposlenih okoli 40 % prebivalcev Rogaške Slatine, se zdi zanimiva ugotovitev, da anketiranci niso bili posebej naklonjeni njenemu nadaljnjemu razvoju.

Za nadaljni razvoj je tako mnenje ugodno, saj sta turizem in industrija dejavnosti, ki sta si nasprotujoči. Avtorja pa se s sociološkega vidika sprašujeta, ali se prebivalci Rogaške Slatine (ki je razvito industrijsko mesto) zavedajo, da je turistični dejavnosti treba prilagoditi tudi življenjski vsakdan v mestu, ki ni nujno v harmoniji z življenjskih vsakdanom prebivalstva, ki ni povezano s turizmom (Gantar in Hočevar 1992, 13). V turistično ponudbo sodi namreč kraj kot celota in se je temu treba prilagoditi.

Pri **nadaljnem razvoju turizma v Rogaški Slatini** pa se postavlja vprašanje, ali vztrajati pri dosegljivih oblikah tako imenovanega elitnega stacionarnega turizma ali razvijati nove oblike cenejšega izletniškega in sindikalnega turizma, kot so to storili v nekaterih slovenskih zdraviliščih in po letu 1990 doživeli izredno rast turističnega obiska. Gantar in Hočevar (1992, 46) ugotavljata, da zaradi slabih gospodarskih razmer in razmeroma nizke izobrazbene sestave le tretjina anketirancev podpira prvo možnost, več kot polovica pa drugo.

Anketiranci v prihodnje podpirajo tudi *decentraliziran razvoj zdravilišča* z manjšimi penzijskimi objekti, tako da turistična dejavnost ne bi bila več osredotočena le na osrednji zdraviliško-turistični del. Decentralizacija turistične ponudbe v širši okolici zdravilišča bi bila ena od razvojnih možnosti, čeprav analize kažejo, da si (predvsem starejši) gostje (ki pa so v Rogaški Slatini v večini) želijo osredotočeno ponudbo na enem mestu (bivanje, prehrana, zdravstvene usluge).

Nadaljnje *širjenje zdraviliško-turistične cone* je zaradi močno pozidane okolice omejeno le na ozko dolino proti severu, kjer je tudi v prihodnosti načrtovan nov hotel. Tako omejene prostorske možnosti na sedanji lokaciji onemogočajo izgradnjo večjih rekreacijskih objektov na osnovi termalne vode, kot so to storila konkurenčna zdravilišča v Sloveniji.

9.1. UPORABA ŠPORTNIH, REKREACIJSKIH IN DRUGIH OBJEKTOV IN NAPRAV V NASELJU ZA IZVAJANJE PROSTOČASNIH AKTIVNOSTI PREBIVALCEV ROGAŠKE SLATINE

V osrednem delu naselja se je v okolici zdravilišča izoblikovala posebna cona s športnimi in rekreacijskimi objekti in napravami, ki niso na voljo le turistom, temveč tudi domačemu prebivalstvu. Zaradi tega smo anketirance povprašali, katere objekte in naprave uporabljajo. Rezultati so primerjani z odgovori anketiranih turistov v Rogaški Slatini.

Leta 1996 se je z raznimi oblikami športnih in rekreacijskih aktivnosti ukvarjala le okoli tretjina anketirancev (delež med turisti je bil še nižji). Tako je kar **60,1 % anketirancev** odgovorilo, da v naselju **ne uporablja športnih, rekreacijskih in drugih objektov in naprav**. Ne uporabljajo jih predvsem starejši od 50 let (kar 83,7 % vseh anketirancev v starostni skupini nad 65 let).

Med anketiranci, ki so uporabljali objekte in naprave, jih je 61,7 % odgovorilo, da so uporabljali 1 objekt ali napravo, 28,0 % jih je uporabljalo 2 objekta ali naprave, 10,3 % pa tri ali več objektov ali naprav. Anketiranci so večinoma stari od 15 do 49 let in se ukvarjajo s prostočasnimi aktivnostmi dva do trikrat tedensko.

Po **deležu anketirancev, ki uporabljajo posamezen objekt ali napravo**, sem le-te razvrstil v tri skupine. V prvo so se uvrstili tisti objekti in naprave, ki jih *uporablja več kot 10 % anketirancev*. Največ domačinov (13,2 % anketirancev) uporablja igrišča za tenis (med anketiranimi turisti 11,2 %) in urejene poti za sprehajanje v parku, okoliških gozdovih in bližnjih razglednih vrhovih. Te uporablja 10,5 % domačinov (in kar 43,6 % turistov).

V drugo skupino sodijo objekti in naprave, ki jih *uporablja 5 do 10 % anketirancev*. 7,7 % domačinov (in 37,6 % turistov) je plavalo v bazenu, 7,6 % uporabljalo trim stezo in 5,7 % različna športna igrišča.

V tretjo skupino pa sodijo objekti in naprave, ki jih *uporablja manj kot 5 % anketirancev*. Mednje sodijo nogometno igrišče (2,0 % anketiranih domačinov), smučišče na Janini (1,3 %), telovadnica (2,4 %), vadišče za golf (0,7 % anketiranih domačinov in 0,6 % turistov) in drugo.

Sklenem lahko, da obstoječe športne in rekreacijske objekte (z izjemo igrišč za tenis) **uporablja razmeroma majhen delež anketiranih prebivalcev Rogaške Slatine**, pa tudi turistov, ki pridejo v zdravilišče. Razen nogometnega igrišča, nove športne dvorane pri I. osnovni šoli in nekaterih športnih igrišč v posameznih stanovanjskih območjih je večina objektov in naprav predvsem namenjenih gostom v zdra-

Preglednica 99: Športni, rekreacijski in drugi objekti in naprave za izvajanje prostočasnih aktivnosti, ki jih uporabljajo anketirani prebivalci v Rogaški Slatini (Anketiranje prebivalcev v Rogaški Slatini 1996).

športni, rekreacijski ter drugi objekt in naprave	število objektov in naprav	% objektov in naprav	% anketirancev, ki uporablja objekt oziroma napravo
bazen	79	12,8	7,7
igrišče za tenis	135	22,0	13,2
nogometno igrišče	20	3,3	2,0
vadišče za golf	7	1,1	0,7
druga športna igrišča	58	9,4	5,7
trim steza	78	12,7	7,6
smučišče na Janini	13	2,1	1,3
ceste za kolesarjenje	2	0,3	0,2
urejene poti za sprehajanje	107	17,4	10,5
telovadnica	24	3,9	2,4
fitness	60	9,8	5,9
savna	10	1,6	1,0
drugo	23	3,7	2,3
skupaj	616	100,0	

vilšču. Slabo sta izkoriščeni zlasti smučišče na Janini in vadišče za golf, ki predstavljata pomembno dopolnilno turistično ponudbo v kraju. Verjetno pa se je delež uporabnikov med domačini povečal z odprtjem nove Termalne riviere (leta 1988), saj je do zdaj velik del prebivalcev Rogaške Slatine odhajal na kopanje v Atomske Toplice.

10. SKLEP

Rogaška Slatina sodi s svojo večstoletno turistično zgodovino in velikom obsegom turističnega prometa med **najstarejše in najpomembnejše turistične kraje v Sloveniji**. Neagrarne dejavnosti so se sredi agrarne pokrajine začele razvijati že na začetku 19. stoletja. **Zdraviliška dejavnost** ter z njo povezane spremljevalne dejavnosti (gostinstvo, trgovina, uslužnostne dejavnosti, promet) so bile skozi celotno 19. stoletje in prvo četrtino 20. stoletja odločilen dejavnik razvoja naselja. Dolgoletni *turistični razvoj*, ki je zaradi vpliva različnih dejavnikov skozi obdobja doživel različne stopnje in nihanja (nagel razvoj, stagnacijo ali nazadovanje), je vplival na oblikovanje posebne **zdraviliško-turistične cone**, obenem pa je imel tudi **vpliv na celotno družbenoekonomsko in funkcijsko strukturo naselja** ter njegov **fiziognomski izgled**.

Posebej pomembno obdobje v razvoju Rogaške Slatine predstavlja začetek razvoja **industrije** (leta 1927), ki je po drugi svetovni vojni prevzela vlogo prevladujočega dejavnika gospodarskega razvoja v naselju. Obenem je Rogaška Slatina z razvojem različnih **terciarnih in kvartarnih dejavnosti** postajala vse bolj **polifunkcionalen turistični kraj**, v katerem je turistična dejavnost le ena od dejavnosti ter vezana bolj ali manj na osrednji zdraviliško-turistični del naselja. Prav prepletanje zdraviliško-turistične funkcije z drugimi funkcijami je vplivalo na oblikovanje specifičnih pokrajinskih struktur, pa tudi navzkrižij, ki izhajajo iz različnih zahtev po prostoru.

Velika gospodarska moč Rogaške Slatine (v primerjavi s svojo okolico) je vseskozi privlačevala prebivalstvo. Velik del prebivalstva se je zaradi zaposlitve tudi priselil v naselje. Rogaška Slatina je postala **največje in gospodarsko najbolj razvito naselje** v nekdanji občini Šmarje pri Jelšah. Z novo

komunalno ureditvijo je leta 1994 postala *občinsko središče z okoli 5000 prebivalci in prav toliko delovnimi mesti*.

10.1. OBDOBJA TURISTIČNEGA RAZVOJA V ROGAŠKI SLATINI

Razvoj zdravilišča in naselja je v tesni povezanosti z vrelcem mineralne vode v dolini Irskega potočka, ki se prvič omenja v sredini 12. stoletja. Že ob koncu 17. stoletja je bila rogaška mineralna voda v srednji Evropi dobro poznana. K temu so pripomogle zlasti novice, da je voda okoli leta 1665 čudežno ozdravila hrvaškega bana Petra Zrinjskega ter razni knjižni zapisi o njenih zdravilnih učinkih (Sorbait leta 1680 in Gründel leta 1685). Njeno tržišče je bilo razvejano, največ pa so je prodali na Dunaju. V Rogaško Slatino so začeli prihajati tudi prvi gosti, ki so se želeli zdraviti v bližini »čudežnega vrelca«.

Na začetku 19. stoletja je vrelce pod vodstvom štajerskega glavarja Attemsa odkupila deželna oblast. S tem se je začelo urejeno izkoriščanje zdravilne vode in gradnja mondenega zdravilišča, ki je privlačilo številne ugledne goste tedanje Evrope. Zaradi dolgoletnega turističnega razvoja se je močno spremenila zunanja podoba kraja, ki je iz agrarnega območja preraslo v zdraviliški turistični kraj in nato v mestno naselje.

Glede na razvoj namestitvenih zmogljivosti in drugih turističnih objektov (glej četrto poglavje), dinamiko turističnih tokov v naselje ter s tem povezanim obsegom in značilnostmi turističnega prometa (glej peto poglavje), določam naslednja **značilna obdobja turističnega razvoja v Rogaški Slatini** po letu 1800:

- **Obdobje med letoma 1803 in 1840:** s preходом lastništva vrelcev v roke štajerskih deželnih stanov se je začelo urejeno izkoriščanje mineralne vode in delovanje zdravilišča. Ob ustanovitvi zdravilišča so območje osrednjega vrelca obkrožale tri zidane hiše (slika 6). Med letoma 1805 in 1840 je bilo zgrajenih 14 manjših objektov, ki so bili v večini namenjeni prenočitvi in oskrbi gostov. Leta 1810 so zgradili prvo kopališče, leta 1813 »prvi« Zdraviliški dom. Leta 1819 so z 12 jonskimi stebri obdali najstarejši vrelce Tempel, ki stoji v središču urbanistične zasnove zdravilišča in predstavlja eno najlepših klasicističnih stvaritev v Sloveniji. Okoli njega je v nadaljnjih obdobjih postopoma nastala zdraviliško-turistična cona Rogaške Slatine.

Zdravilišče je delovalo le v *poletni sezoni* (od 1. maja do 15. septembra). Do zgraditve prvih hotelov pa je bil obseg turističnega prometa skromen. Leta 1823 je v Rogaško Slatino prišlo 654 gostov (preglednica 23).

- **Obdobje med letoma 1841 in 1860:** predstavlja *obdobje intenzivne gradnje hotelskih in drugih objektov*, ki tvorijo današnje *najstarejše jedro zdravilišča*: današnji hotel Styria (1842), Strossmayerjev dom (1848), Zagrebški dom (1852), »drugi« Zdraviliški dom (1845 in 1858) (slika 10). V tem obdobju so uredili tudi *zdraviliški park*, ki predstavlja osrednje območje preživljanja prostega časa in druženja gostov. Leta 1860 je zdraviliška uprava razpolagala s 405 sobami in okoli 700 ležišči.

Število gostov se je gibalo od 1200 do 2700 na leto. Zdraviliški turizem je imel izrazito sezonski značaj (zdravilišče je delovalo od maja do septembra, višek sezone pa je bil julija in avgusta). Večina gostov je prihajala z območja tedanjega Avstrijskega cesarstva (29 % iz dežele Štajerske, 20 % iz Zgornje in Spodnje Avstrije, 18 % iz Hrvaške in 12 % iz Ogrske). Zaradi obiska pomembnih osebnosti tedanje dobe je zdravilišče pridobilo *mednarodni sloves*, kar je pospešilo turistični obisk. Vplivi turizma so bili očitni le v neposredni bližini vrelcev, saj je ostali del naselja imel še izrazito agrarni značaj.

- **Obdobje med letoma 1861 in 1902:** v zdravilišču ni bilo večjih gradenj. Obseg namestitvenih zmogljivosti pod vodstvom zdraviliške uprave je stagniral ali celo nazadoval. Turistično ponudbo so začeli dopolnjevati *manjši zasebni hoteli, penzioni in vile z zasebnimi sobami*. Leta 1886 je bil zajet vrelce Styria.

Ker v Rogaški Slatini niso zgradili novih namestitvenih zmogljivosti in ker je bilo obdobje ob koncu 19. stoletja tudi obdobje gospodarske krize, je *turistični obisk stagniral* (1900 do 3000 gostov na leto). Zdravilišče je delovalo le v poletni sezoni z viškom julija in avgusta.

- **Obdobje med letoma 1903 in 1914:** je obdobje ponovnega razcveta Rogaške Slatine. Ob 100. obletnici zdravilišča so obnovili starejše namestitvene objekte in zgradili nove hotelske in druge objekte: današnji Ljubljanski dom (1904), hotel Soča (1906), »tretji« Zdraviliški dom (1912) z razkošno Kristalno dvorano, sodobno Hidroterapijo (1904). Leta 1908 so odkrili do tedaj najmočnejši *vrelec*, imenovan *Donat*.

Leta 1910 je zdraviliška uprava razpolagala s 506 sobami, pred začetkom prve svetovne vojne pa je bilo v Rogaški Slatini več kot 650 sob z več kot 1100 ležišči. Zasebne sobe je oddajalo tudi 24 lastnikov penzionov in vil, kar priča o *prevladujočem pomenu turistične dejavnosti v takratni Rogaški Slatini*. Določen del prebivalstva je že bil odvisen od zaposlitve v zdravilišču.

Zaradi novogradenj, preureditve večine objektov ter zgraditve železniške proge Grobelno–Rogatec leta 1903, ki je olajšala prometno dostopnost Rogaške Slatine, se je *turistični promet* pred prvo svetovno vojno *močno povečal* (slika 18). Višek je dosegel leta 1912 (5300 gostov). Največ gostov je prišlo iz dežele Štajerske (39 %), Ogrske (26 %), Hrvaške (14 %) ter Zgornje in Spodnje Avstrije (9 %). Le 2 % gostov je prišlo zunaj tedanje Avstro-Ogrske monarhije.

Pred prvo svetovno vojno je bila Rogaška Slatina eden največjih turističnih krajev na območju današnje Slovenije (Bled je leta 1913 obiskalo okoli 6000 gostov, Rogaško Slatino pa 5200 gostov).

- **Obdobje med letoma 1914 in 1918:** prva svetovna vojna je prekinila razvoj zdravilišča. V tem času so zdraviliški objekti nudili zatočišče ranjenim avstrijskim vojakom. Leta 1917 so v ta namen zgradili Invalidski dom (kasneje imenovan Beograjski dom oziroma Vila Golf). V vojni naselje ni utrpelo vidne škode.
- **Obdobje med letoma 1919 in 1940:** med obema svetovnima vojnama so v osrednjem delu zdravilišča zgradili le današnji hotel Park (1929) in hotel Slovenija (1938), med privatnimi hoteli pa današnji hotel Boč (1933) in Bohor (1935). Spomladi leta 1941 je zdraviliška uprava razpolagala s 16 objekti, v katerih je bilo 1515 ležišč. V privatnih lasti je bilo še okoli 600 ležišč (v hotelu Boč in Bohor ter v več kot 40 penzionih in vilah). *Zasebni sektor* je bil celo tako *močan*, da so leta 1938 v njem zabeležili tretjino vseh nočitev.

Turistični promet je stagniral, saj se je število gostov gibalo od 5.000 do 8.000 na leto, število nočitev pa od 70.000 do 123.000 na leto (preglednica 23). Opazna sta *dva viška turističnega obiska*, leta 1930 in leta 1938, ter *močno zmanjšanje*, za 40 %, v gospodarski krizi med letoma 1932 in 1934 (slika 18). Turistični promet je imel še vedno izrazito sezonski značaj, saj je bil do leta 1938, ko so zgradili hotela Slovenija, v *zimski sezoni* odprt le Beograjski dom. Višek turističnega obiska je bil julija in avgusta (71 % vseh nočitev). Povprečna dolžina bivanja gostov je bila 14 do 17 dni.

Zaradi političnih sprememb in sprememb meja po prvi svetovni vojni se je bistveno *spremenilo gravitacijsko zaledje zdravilišča*. Glavni turistični tok je prihajal iz območja tedanje Jugoslavije (76 % domačih gostov je prišlo iz Hrvaške in Srbije in le 15 % iz območja Slovenije). Tuji gosti so v tridesetih letih predstavljali le okoli 15 do 24 % gostov. Največ jih je prišlo iz Avstrije in Madžarske.

Do leta 1927 se je naselje razvijalo kot zdraviliški kraj z dominantno turistično funkcijo, po zgraditvi steklarne v Tržišču (leta 1927) pa se je *začela razvijati tudi industrija*. Pred drugo svetovno vojno je bilo v zdravilišču zaposlenih od 230 do 250 oseb (delo je bilo večinoma sezonsko) in prav toliko tudi v steklarni.

- **Obdobje med letoma 1941 in 1945:** druga svetovna vojna je prekinila turistični razvoj zdravilišča, ki se je ponovno začel z gradnjo hotela Slovenija in delovanjem zdravilišča tudi v zimski sezoni. Med vojno so bili objekti zdravilišča namenjeni oskrbi ranjenih nemških vojakov. Tu so bili tudi prisilni delavci in vojaška šola.
- **Obdobje med letoma 1946 in 1965:** po drugi svetovni vojni je sledilo obdobje *postopnega urejanja in obnove obstoječih namestitvenih objektov*. Leta 1952 so v zdravilišču razpolagali s 1185 ležišči (40 % manj kot pred vojno). Objekte so obnovili in posodobili, kar je omogočilo njihovo postopno *obračevanje čez celo leto*. Kljub temu pa so bili objekti kategorizirani le v C- (57 % ležišč) in D-kategoriji (43 % ležišč). Zaradi spremembe družbenega reda so z nacionalizacijo in drugimi ukrepi hotelske

namestitvene zmogljivosti *koncentrirali pod upravo zdravilišča* (v družbeni sektor), zasebni sektor pa je posedoval le ležišča v zasebnih sobah. Leta 1965 je bilo v Rogaški Slatini 1833 ležišč, od teh okoli 19 % v zasebnih sobah in počitniških domovih (v katerih so zabeležili okoli 10 % nočitev).

Ceprav je obnova objektov potekala počasi, je *turistični promet naglo naraščal*, zlasti na račun *prevlade socialnega in zdravstvenega turizma*. Število gostov se je med letoma 1953 in 1965 povečalo z okoli 10.000 na 22.000 na leto, število nočitev pa z okoli 150.000 na 320.000 na leto (slika 18). Povprečne dolžine bivanja gostov so se gibale od *11,5 do 13 dni* (slika 26). Zdravilišče je *delovalo celo leto*. V zimski polovici leta (to je od januarja do marca in od oktobra do decembra) so zabeležili okoli 30 % nočitev. Glavna sezona se je razširila na obdobje od junija do oktobra (slika 28). Tudi v tem obdobju so *prevladovali gosti iz Hrvaške* (ki so ustvarili okoli 50 % nočitev) *in Srbije* (okoli 10 % nočitev). Gosti iz Slovenije so ustvarili le okoli 20 % nočitev. Po letu 1955 so začeli prihajati prvi tujci, ki so leta 1965 ustvarili okoli 20 % vseh nočitev, večina jih je prišla iz Avstrije (slika 25).

V tem obdobju je bila Rogaška Slatina naše največje zdravilišče z okoli 40 % vseh nočitev v zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji, pri namestitvenih zmogljivostih pa je imela kar 42 % vseh ležišč. V šestdesetih letih je bilo v podjetju Zdravilišče Rogaška zaposlenih okoli 450, v Steklarni Rogaška pa okoli 900 delavcev, tako da je *industrija postala najpomembnejša gospodarska dejavnost v Rogaški Slatini*. Začele so se razvijati tudi druge dejavnosti, kar vse je ugodno vplivalo na demografsko rast in na prostorsko širjenje Rogaške Slatine in naselij v okolici.

- **Obdobje med letoma 1966 in 1973:** je *obdobje krize in močnega zmanjšanja turističnega prometa* v Rogaški Slatini (pa tudi v drugih zdraviliščih v Sloveniji). Povzročila ga je sprememba zakona o zdravstvenem zavarovanju, ki je zaostрила kriterije glede pošiljanja zavarovancev zdravstvenega zavarovanja v zdravilišča (ti so po drugi svetovni vojni predstavljali večino obiskovalcev zdravilišča).

Število gostov se je v tem obdobju gibalo okoli 23.000 na leto, število nočitev pa od 180.000 do 240.000 na leto (v primerjavi z letom 1965 se je število nočitev zmanjšalo za več kot 40 %) (slika 18). Zaradi omejenega plačevanja iz sklada zdravstvenega zavarovanja se je močno zmanjšala tudi povprečna dolžina bivanja gostov (na *8 do 10 dni*) (slika 26). Domači gosti (iz Slovenije in drugih republik bivše Jugoslavije), ki so še leta 1965 ustvarili 80 % vseh nočitev, so leta 1967 ustvarili le 46 % nočitev. *Delež nočitev tujih gostov je narasel na 45 do 50 %*, večina jih je prišla iz Avstrije (slika 23). Zaradi slabše opremljenosti hotelov je bila stopnja izkoriščenosti ležišč nizka (35 do 40 %). Kar 20 % vseh ležišč je bilo v zasebnih turističnih sobah, v katerih pa so zabeležili le 6 do 9 % nočitev.

Zaradi zmanjšane obiske domačih gostov se je zdravilišče moralo preusmeriti na pridobivanje novih gostov (samoplačnikov). Vendar pa v Rogaški Slatini ni bilo sodobnih hotelskih zmogljivosti, ki bi gostom nudile kakovostne storitve, več udobja ter omogočale širjenje dejavnosti. Zaradi tega se je v tem obdobju začel *razvoj sodobnega zdravilišča*, kot ga poznamo danes. Najprej so zgradili stavbo Terapije (1965) in Pivnice (1967), kar je bistveno *izboljšalo zdravstveno-terapevtski del zdravilišča*. Sledilo je obdobje izgradnje sodobnih namestitvenih objektov.

- **Obdobje med letoma 1974 in 1990:** je *obdobje največjega turističnega razcveta* Rogaške Slatine. Leta 1974 so zgradili hotel Donat (ki je bil po 36 letih prvi novozgrajeni hotel v zdravilišču), leta 1982 pa hotel Sava (slika 15). Nadomestila sta zastarele hotele, med katerimi so bili nekateri odprti le v poletni sezoni. Število ležišč je po zgraditvi hotela Sava leta 1982 doseglo svoj višek leta 1983, ko so v Rogaški Slatini zabeležili 2143 ležišč (slika 16). Bilo je tako enako številu pred drugo svetovno vojno, vendar pa se je *bistveno izboljšala kvaliteta namestitvenih zmogljivosti*. Med hotelskimi ležišči (1838 ležišč ali 86,7 %) jih je bila tretjina v A-kategoriji. Delež ležišč v zasebnih sobah se je začel zmanjševati (10,9 % ležišč), saj so gosti raje bivali v hotelih, kjer so terapevtske in druge usluge v bližini.

Po letu 1983 se je *število ležišč začelo zmanjševati*. K zmanjševanju je pripomoglo prenehanje obratovanja nekaterih hotelskih objektov, ki so bili v slabšem stanju, odprti le v poletni sezoni in zato manj obiskani (Slatinski dom, Bohor, Turist). Leta 1991 je bilo v Rogaški Slatini na voljo 1578 ležišč (kar 89,8 % jih je bilo v hotelih). Osemdeseta leta so bila tudi obdobje z *največjim številom zaposlenih* v Zdravilišču Rogaška: 1180 zaposlenih leta 1986 (v Steklarni Rogaška 1790 delavcev).

Z *zgraditvijo sodobnih hotelov ter spremljevalnih objektov in naprav* (konec osemdesetih let so zgradili športni center z igrišči na prostem, pokrito športno dvorano z igrišči za tenis, vadišče za golf in Beauty center) in ob višjem življenjskem standardu gostov zdravilišča, se je *močno povečal turistični promet*. Število gostov se je povečalo na več kot 44.000 (leta 1990), število nočitev pa je doseglo višek leta 1985 (385.000 nočitev) (preglednica 21, slika 18). Povprečne dolžine bivanja gostov so bile *9 do 10 dni*, a so se konec osemdesetih let zmanjšale na *8 dni* (slika 26). Kljub temu se je povečala stopnja izkoriščenosti ležišč (na okoli 55 %), saj se je z novozgrajenimi objekti močno *povečal turistični obisk zunaj glavne sezone*. Delež nočitev v zimski polovici leta je bil že okoli 40 %. Pri nočitvah gostov iz Slovenije in drugih republik bivše Jugoslavije so v tem obdobju opazni trije viški turističnega obiska (poletni višek julija in avgusta, spomladanski višek maja in zimski višek januarja), pri nočitvah tujih gostov pa sta opazna predsezonski in posezonski višek, to je maja in septembra (slika 29).

Tudi za to obdobje so značilni visoki deleži nočitev gostov iz *drugih republik bivše Jugoslavije*; večina jih je bila iz Hrvaške (35 do 45 % nočitev). Povečeval se je tudi delež *nočitev tujih gostov* (30 do 40 %; največ iz Italije in Avstrije pa tudi iz ZRN, Finske in Izraela), medtem ko so gosti iz Slovenije ustvarili le 25 do 30 % nočitev. Že konec osemdesetih let pa se je turistični obisk iz drugih republik bivše Jugoslavije začel zmanjševati (okoli 25 % nočitev) ter povečevati obisk iz tujine (*50 % nočitev*) (sliki 23 in 25).

V tem obdobju je bila Rogaška Slatina po številu nočitev še vedno največje zdravilišče v Sloveniji (z okoli 25 % vseh nočitev v zdraviliških turističnih krajih in okoli 4 % vseh nočitev v Sloveniji). Vendar pa se je z razvojem turistične infrastrukture in povečevanjem turističnega prometa v drugih zdraviliščih konec osemdesetih let začel njen pomen zmanjševati (slika 21).

- **Obdobje po letu 1991:** je *obdobje ponovne krize zdravilišča*. Posledica političnih sprememb in vojne na območju bivše Jugoslavije, spremembe turističnih tokov in povpraševanja turistov, pa tudi gospodarskih težav v samem zdravilišču, je *močno zmanjšanje turističnega prometa* v Rogaški Slatini. V primerjavi z letom 1990 se je število nočitev leta 1991 zmanjšalo za 37 %, leta 1999 pa celo za 44 %, s 356.000 nočitev leta 1990 na 199.000 nočitev leta 1999 (preglednici 21 in 22, slika 18).

Na zmanjšanje števila nočitev je vplival *manjši obisk domačih gostov* (med letoma 1990 in 1999 se je število nočitev gostov iz Slovenije zmanjšalo za 18,6 %) ter skoraj popoln *izpad gostov iz drugih republik bivše Jugoslavije* (v istem obdobju se je število njihovih nočitev zmanjšalo kar za 80,0 %) (slika 25). Leta 1999 so slednji zabeležili le še okoli 7 % nočitev (leta 1985 okoli 44 %). Čeprav se je zmanjšalo tudi število nočitev gostov iz Slovenije, pa se je ob manjšem številu vseh nočitev njihov delež povečal na okoli 40 % nočitev.

Če se po letu 1991 ne bi *povečalo število nočitev gostov iz tujine*, bi bil upad turističnega prometa še večji. Tako so gosti iz tujine (brez gostov iz drugih republik bivše Jugoslavije) edini, ki so po številu nočitev leta 1997 presegli vrednosti iz rekordnega leta 1985. Največ tujih gostov prihaja iz Italije (27,5 % vseh nočitev leta 1999) in Avstrije (15,9 %) (sliki 23 in 25). Po letu 1995 se zopet povečuje tudi turistični obisk iz Izraela (4,1 %) in Rusije (6,2 %).

Povprečne dolžine bivanja gostov so se skrajšale na 6 dni: pri gostih iz Slovenije je bila leta 1999 le 5,2 dneva, pri tujih gostih pa 6,5 dneva (slika 26). Zmanjšanju so pripomogle razmeroma visoke cene (vsaj tako menijo anketirani gosti samoplačniki), zmanjšan delež gostov, ki jih je v zdravilišče napotilo zdravstveno zavarovanje in povečan delež gostov, ki so v Rogaško Slatino prišli le na zdravniške preglede, krajšo zdravstveno preventivo in na počitnice. Povečal se je tudi delež gostov, ki so se v Rogaški Slatini udeležili številnih seminarjev.

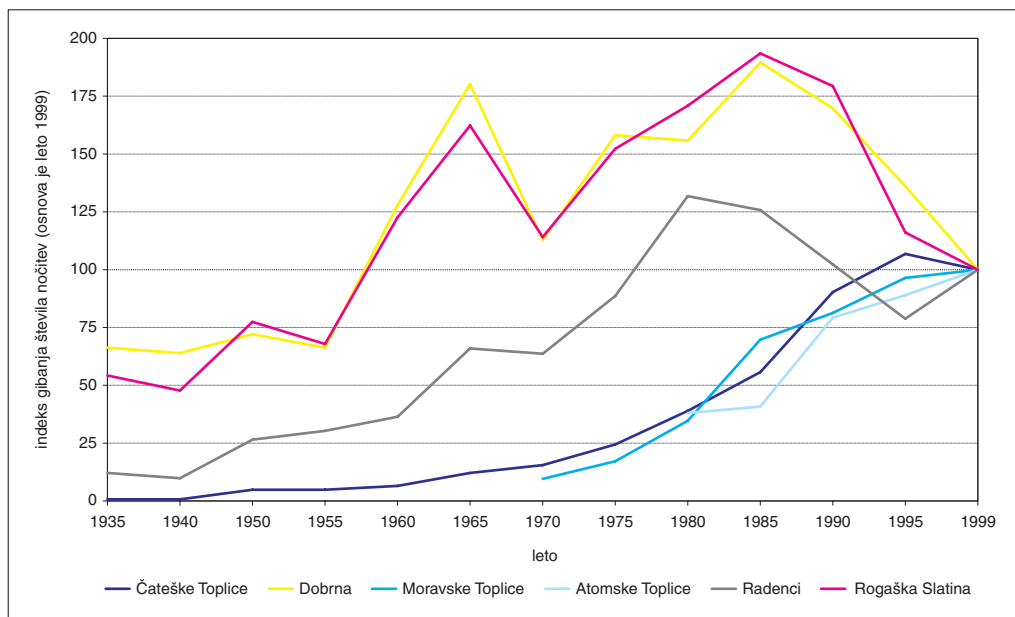
Značilna je tudi *drugačna sezonska razporeditev nočitev*. Izpadel je izrazit poletni višek in nočitve so se razporedile čez celo leto. Obstajajo štirje viški turističnega obiska (marca, maja, avgusta in oktobra) in dva nižka (decembra in januarja). Takšna razporeditev nočitev je posledica prevladujočega deleža tujih gostov, ki razen avgusta, prihajajo v zdravilišče predvsem spomladi in jeseni (slika 29).

V tem obdobju se je *turistični obisk skoraj popolnoma koncentriral v hotelskih namestitvenih objektih* (99 % vseh nočitev v naselju). Kar 76 % vseh hotelskih nočitev so zabeležili v hotelih Sava, Donat, Slovenija in Zdraviliški dom (Grand hotel). Zaradi nizkega deleža zasedenosti so bili nakateri starejši

Preglednica 100: Število nočitev (v tisočih) v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških krajih v Sloveniji med letoma 1935 in 1999 (Letni pregledi turizma SURS).

leto	Čatež ob Savi (Čateške Toplice)		Dobrna		Moravske Toplice		Podčetrtek (Atomske Toplice)		Radenci		Rogaška Slatina	
	nočitve ¹	indeks ¹	nočitve	indeks	nočitve	indeks	nočitve	indeks	nočitve	indeks	nočitve	indeks
1935	3	0,7	57	66,3	–	–	–	–	16	12,1	108	54,3
1940	3	0,7	55	64,0	–	–	–	–	13	9,8	95	47,7
1945	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1950	20	4,8	62	72,1	–	–	–	–	35	26,5	154	77,4
1955	20	4,8	57	66,3	–	–	–	–	40	30,3	135	67,8
1960	27	6,5	110	127,9	–	–	–	–	48	36,4	244	122,6
1965	50	12,1	155	180,2	–	–	–	–	87	65,9	323	162,3
1970	64	15,5	97	112,8	24	9,6	–	–	84	63,6	227	114,1
1975	101	24,5	136	158,1	43	17,1	–	–	117	88,6	303	152,3
1980	161	39,0	134	155,8	87	34,7	93	38,0	174	131,8	340	170,9
1985	230	55,7	163	189,5	175	69,7	100	40,8	166	125,8	385	193,5
1990	373	90,3	146	169,8	204	81,3	194	79,2	135	102,3	357	179,4
1995	441	106,8	117	136,0	242	96,4	218	89,0	104	78,8	231	116,1
1999	413	100,0	86	100,0	251	100,0	245	100,0	132	100,0	199	100,0

Opomba: ¹ število nočitev v tisočih; ² indeks števila nočitev glede na leto 1999.

Slika 55: Indeks gibanja števila nočitev (osnova je leto 1999) v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških krajih v Sloveniji med letoma 1935 in 1999 (ugotavljanje krivulje turističnega razvoja na osnovi Butlerjevega modela razvoja turističnega kraja).

objekti zaprti (preglednica 32) ali prodani. Beograjski dom je preurejen v zasebne turistične apart-maje (Vila Golf), Slatinski dom v aparthotel Slatina, hotel Turist pa v sedež nove občine Rogaška Slatina. Hotela Ljubljanski dom in Trst že več časa ne obratujeta. Leta 1999 so v Rogaški Slatini zabeležili le še 1130 ležišč, kar predstavlja zmanjšanje za 47,2 % v primerjavi z letom 1983, oziroma 28,4 % v primerjavi z letom 1991 (slika 16). V *hotelskih objektih* je bilo kar 91,5 % vseh ležišč.

Razvoj drugih zdraviliških turističnih krajev v Sloveniji, ki so se z zgraditvijo sodobnih športno-rekreacijskih objektov v veliki meri preusmerili v rekreacijski, počitniški, sindikalni in izletniški turizem, je vplival na dejstvo, da Rogaška Slatina po letu 1990 (kjer je turistična ponudba ostala pretežno le na osnovi zdravilnih učinkov mineralne vode ter zdravstvenih in zdravstveno-preventivnih storitev) glede na število nočitev ni več največji zdraviliški turistični kraj v Sloveniji.

Že leta 1990 so jo prehitele Čateške Toplice, leta 1995 Moravske Toplice in leta 1996 Atomske Toplice (slika 21). V vseh treh zdraviliščih se je obseg turističnega prometa po letu 1991 povečeval, medtem ko se je v Rogaški Slatini zmanjševal. Leta 1999 so v Rogaški Slatini zabeležili le še 10,6 % vseh nočitev v zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji (za primerjavo: 41,9 % leta 1960 in 24,9 % leta 1985). *Zmanjšal se je tudi pomen Rogaške Slatine med drugimi turističnimi kraji v Sloveniji*. Do leta 1990 je Rogaška Slatina sodila med pet turističnih krajev z največjim številom nočitev v Sloveniji, leta 1999 pa se je uvrstila na deveto mesto (s 3,3 % vseh nočitev v Sloveniji; za primerjavo: 8,6 % leta 1960 in 4,4 % leta 1985).

Takšno stanje prikazuje tudi **krivulja turističnega razvoja v Rogaški Slatini**, ki sem jo **primerjal** s krivuljo, ki jo prikazuje **Butlerjev model razvoja turističnega kraja** (predstavljen v drugem poglavju). Ker sem v primerjavo vključil tudi nekatere izbrane zdraviliške turistične kraje v Sloveniji, sem število nočitev nadomestil z *indeksom gibanja števila nočitev* (osnova je število nočitev leta 1999) (slika 55).

Rezultati primerjave kažejo, da je turistični promet v Rogaški Slatini prehajal skozi različna obdobja (**stopnje pospešenega turističnega razvoja** (3. stopnja po Butlerju) in **utrditve turističnega prometa** (4. stopnja), ki ga je prinesla novozgrajena ali obnovljena turistična infrastruktura (na primer med letoma 1841 in 1860, 1903 in 1914, 1926 in 1930, 1955 in 1965, 1974 in 1979, 1984 in 1990). Ta obdobja so prekinjala posamezna krizna obdobja (zaradi različnih političnih, gospodarskih, administrativnih in drugih vzrokov), ko je prišlo do **stagnacije** (5. stopnja) ter **večjega zmanjšanja števila nočitev** (na primer med prvo in drugo svetovno vojno, med letoma 1967 in 1969 ter po letu 1990) ali **manjšega zmanjšanja števila nočitev** (na primer med letoma 1932 in 1934 ter 1982 in 1983).

Sedanji turistični razvoj v Rogaški Slatini se najahaja na 6. stopnji Butlerjevega modela, saj je prišlo do najbolj **intenzivnega zmanjšanja turističnega obiska** po drugi svetovni vojni. Če ne bo prišlo do novih vlaganj, prenovitve obstoječih turističnih zmogljivosti ter širjenja in izboljšanja turistične ponudbe, ki bo pritegnila nove turistične tokove v zdravilišče, se bo sedanje stanje nadaljevalo.

V **primerjavi z nekaterimi izbranimi zdraviliškimi turističnimi kraji v Sloveniji** podobno stanje izkazuje tudi *Dobrna* in *Radenci*. Tudi v teh zdraviliščih v osemdesetih in devetdesetih letih ni bilo večjih investicij v namestitvene zmogljivosti in širjenje turistične ponudbe, zato se je krivulja po letu 1985 obrnila navzdol. Vendar pa se turistični obisk v Radencih po zgraditvi novih rekreacijskih objektov (termalnega kopališča) zopet povečuje, medtem ko se je v Dobrni (kjer se turistična ponudba, podobno kot v Rogaški Slatini, ni spremenila) zmanjšalo celo na raven iz petdesetih let.

Nasprotno pa se Čateške Toplice, Moravske Toplice in Atomske Toplice intenzivno turistično razvijajo. Razvoj je v devetdesetih letih vzpodbudilo širjenje turistične ponudbe z nezdaviliškimi aktivnostmi (na primer dopustniški, rekreacijski in izletniški turizem) ter gradnja pretežno nehotelskih prenočitvenih objektov (apartmajska stanovanja in podobno).

10.2. DEJAVNIKI TURISTIČNEGA RAZVOJA V ROGAŠKI SLATINI

Na osnovi predstavljene dinamike turističnega razvoja Rogaške Slatine lahko ugotovimo, da je Rogaška Slatina doživljala **različna** ter bolj ali manj izrazita **obdobja turističnega razvoja** (napredovanje, stagnacija, nazadovanje). Obdobja so **odraz vpliva različnih dejavnikov turističnega razvoja**. Na

eni strani so na turistični razvoj vplivali *dejavniki*, ki izvirajo *iz sistema turizma* (turistični potencial, spremembe v turistični ponudbi in povpraševanju), na drugi strani pa *dejavniki zunaj sistema turizma* (razni ekonomski, tehnološki, socialni, politični in drugi dejavniki).

V prvi vrsti so turistični razvoj Rogaške Slatine omogočile naravne danosti (**turistični potencial**). Poseben pomen ima dejstvo, da je *zdravilna mineralna voda* z visoko vsebnostjo magnezija in s svojimi indikacijami skozi dolgoletno razvojno obdobje zadržala sloves uspešnega zdravilnega sredstva in še danes (ob sodobni zdravstveno-terapevtski ponudbi) predstavlja *najpomembnejši element turistične ponudbe* in njen prepoznaven znak, ki loči zdravilišče v Rogaški Slatini od drugih zdravilišč in ga dela svetovno znanega.

Izkoriščanje turističnega potenciala je omogočil razvoj **turistične ponudbe**, zlasti namestitvenih in zdravstveno-terapevtskih objektov. Pri tem je pomembno vlogo igralo tudi **turistično povpraševanje**. Turistična ponudba in turistično povpraševanje namreč delujeta vzajemno, zato sta skozi različna obdobja neposredno vplivala drug na drugega in vzpodbujala ali zavirala turistični razvoj. Tako so v posameznih obdobjih nove ali obnovljene namestitvene zmogljivosti in druga turistična infrastruktura vplivale na povečano turistično povpraševanje in s tem dale nov impulz turističnemu razvoju, obenem pa je tudi turistično povpraševanje vplivalo na obseg in sestavo turistične ponudbe.

Najbolj značilen element turistične ponudbe so **namestitvene zmogljivosti**. V Rogaški Slatini lahko obseg in sestavo namestitvenih zmogljivosti spremljamo od začetka delovanja zdravilišča v 19. stoletju. Velja ugotovitev, da je vsakemu *obdobju izgradnje novih namestitvenih objektov ali obnove obstoječih objektov sledilo obdobje intenzivnega povečanja turističnega prometa*. Najbolj značilna obdobja pospešenega turističnega razvoja in povečevanja turističnega prometa so:

- obdobje med letoma 1841 in 1860: v Rogaški Slatini so zgradili prve večje hotelske objekte (današnje *najstarejše jedro zdravilišča*),
- obdobje med letoma 1903 in 1914: *staro jedro zdravilišča so razširili* z novimi hotelskimi objekti, obnovili so obstoječe objekte, zgradili so sodobno Hidroterapijo,
- obdobje med letoma 1950 in 1960: obnovili so obstoječe hotelske objekte, kar je omogočilo *delovanje zdravilišča čez celo leto*,
- obdobje med letoma 1965 in 1967 ter 1974 in 1990: v prvem obdobju so zgradili sodoben *zdravstveno-terapevtski del zdravilišča* (Terapija, Pivnica), v drugem obdobju pa sodobne *hotelske objekte* (Donat, Sava) ter obnovili starejše objekte. Sledila je tudi gradnja *druge turistične infrastrukture*, ki je dopolnila turistično ponudbo s športno-rekreacijskimi objekti in napravami ter drugimi dejavnostmi.

Zaradi razširitve in obnove turistične ponudbe je postalo zdravilišče v teh obdobjih bolj privlačno za obiskovalce in turistični obisk se je močno povečal. Na drugi strani pa je opaziti stagnacijo (ali celo zmanjšanje) turističnega obiska v obdobjih, ko v zdravilišču dalj časa ni bilo večjih investicij in širjenja turistične ponudbe (na primer v drugi polovici 19. stoletja, med obema svetovnima vojnama, med letoma 1965 in 1974, po letu 1990).

Na turistični razvoj v Rogaški Slatini je vplivalo tudi **turistično povpraševanje**, ki se kaže v dinamični turističnega obiska ter v motivih in navadah gostov (katerim se prilagajajo turistična ponudba in storitve).

V začetnem obdobju razvoja zdravilišča (v 19. stoletju) je bil zdravstveni turizem v Rogaški Slatini namenjen zgolj *višjemu socialnemu sloju*. Poleg balneoterapije so gostje v zdravilišču zadovoljevali tudi različne družabne motive. Zadovoljevanju teh motivov je sledila ureditev za tisto obdobje mogočnih *hotel-skih namestitvenih objektov* (sredi agrarne pokrajine) in *ureditev zdraviliškega parka* kot osrednjega območja za preživljanje prostega časa in druženja gostov v zdravilišču. Parkovna ureditev zdraviliškega kraja, ki je povezana z organiziranimi kulturnimi in družabnimi prireditvami, je imela namreč tudi pomembno funkcijo splošne terapije. V tem obdobju so uredili tudi pokrito sprehajališče (v nadaljevanju »drugega« Zdraviliškega doma) ter širšo okolico zdravilišča.

S povečevanjem deleža gostov, ki so prišli v zdravilišče na zdravljenje in rehabilitacijo, se je večala tudi potreba po **specializirani zdravstveno-terapevtski ponudbi**. Samostojen objekt za zdravstve-

ne terapije so zgradili že leta 1904 (Hidroterapija). Po drugi svetovni vojni, ko je v zdravilišču prevladal socialni in zdravstveni turizem, pa so zgradili sodobno Terapijo (1965) in Pivnico (1967), ki sta omogočili razširitev in izboljšanje zdravstvenih in terapevtskih postopkov v zdravilišču, obenem pa vplivali tudi na povečan turistični obisk.

V tem obdobju je bila primarna aktivnost gostov izvajanje specialne terapije (pitje mineralne vode, različni zdravstveno-terapevtski postopki) in splošne terapije (sprehajanje v zdraviliškem parku in bližnji okolici, obisk kulturnih prireditev in podobno). Zaradi tega so gosti zdravilišča kot najpomembnejše značilnosti turistične ponudbe navajali kakovostne namestitvene zmogljivosti in zdravstvene storitve, kakovostne gostinske usluge (zlasti hrana), urejene sprehajalne poti in mirno zdraviliško okolje. V poletnem času so se klasičnim zdraviliškim gostom sicer pridružili tudi drugi gosti, vendar pa sta bila zanje najpomembnejša motiva sprostitve in zdravstvena preventiva, medtem ko športne in rekreacijske aktivnosti večinoma niso bile pomembne.

Ko je v zadnjem desetletju del zdraviliških krajev v Sloveniji (zlasti tisti z zmogljivimi termalnimi vodami) začel širiti turistično ponudbo tudi za doživljajsko in športno-rekreacijsko zahtevne goste (katerim so primarne počitniške in rekreacijske aktivnosti, kot na primer plavanje in različne igre v vodi, tenis, kolesarjenje, golf, različne oblike zabave, kulturne prireditve in podobno), se je tudi v Rogaški Slatini pojavila dilema o možnem dopolnjevanju oziroma prilagajanju turistične ponudbe tej skupini turističnega povpraševanja.

Sredi osemdesetih let se je zdravilišče v Rogaški Slatini (ob še vedno prevladujočih klasičnih zdraviliških gostih) usmerilo tudi na pridobivanje drugih segmentov turistične klientele. Tovrstni gosti pa imajo drugačne zahteve, med katerimi so (poleg kvalitetnih namestitvenih in zdravstvenih storitev) v prvi vrsti tudi pogoji za tako imenovano »mehko« rekreacijo. Zato je zdravilišče v tem obdobju začelo širiti svojo ponudbo **s športno-rekreacijskimi objekti in napravami** (športni center z igrišči na prostem in smučiščem na Janini, pokrita dvorana za tenis, vadišče za golf) in **drugimi objekti** (Beauty center, Dentalni studio, Casino). Obenem je bilo treba zgraditi **sodobne namestitvene objekte** in razviti **nove turistične programe**.

Na ta način se je klasična zdraviliška sestava turistične ponudbe v Rogaški Slatini *delno prestrukturirala v večfunkcionalno zdraviliško in rekreacijsko turistično ponudbo* za različne skupine gostov (čeprav je še vedno osnovna zdraviliško-terapevtska ponudba). Pomembno vlogo ima pri tem tudi začetek delovanja *termalnega kopališča* (leta 1998), ki predstavlja eno izmed pomembnih možnosti, da pride do ponovnega vzpona turističnega prometa v Rogaški Slatini (opomba: po mnenju anketiranih gostov zdravilišča med letoma 1994 in 1997 je bilo prav pomanjkanje vodnih površin, oziroma objektov za plavanje, največja pomanjkljivost v Rogaški Slatini). Opozoriti pa velja na lokacijo Termalne riviere (ob PTC Sonce). Gosti zdravilišča menijo, da je preveč oddaljena od osrednjega zdraviliško-turističnega dela, kar pride predvsem od izraza v hladnejših dneh.

Ne glede na vložene napore za pridobivanje tudi drugih skupin gostov, po rezultatih anketiranja o **prevladujočih motivih za obisk zdravilišča v Rogaški Slatini** (v katero je bilo med letoma 1994 in 1997 vključenih 1300 gostov), še vedno največ gostov (48 %) prihaja v zdravilišče zaradi *zdravljenja in rehabilitacije*. Najpogostejši so sladkorni bolniki, bolniki s težavami želodčne sluznice, žolča, jeter, vnetja črevesa, z gastritisom in podobno. Med njimi jih je 38 % v zdravilišče napilo zdravstveno zavarovanje, 54 % pa je bilo samoplačnikov. Zdravstveni motiv je najpogostejše zastopan pri gostih, ki so starejši od 50 let (51 % anketirancev v tej starosti) ter pri gostih iz Slovenije in Hrvaške (56 %). 57 % gostov s tem motivom je prišlo v zdravilišče prvič.

23 % anketiranih gostov se ni moglo odločiti za primaren motiv obiska zdravilišča. Izjavili so, da so prišli v Rogaško Slatino zaradi kombinacije ohranitve zdravja in oddiha; to je zaradi tako imenovane *zdravstvene preventive*. Ta motiv je nadpovprečno prisoten pri starejših gostih (pri 28 % gostov, ki so starejši od 70 let) in pri gostih, ki so bili v Rogaški Slatini že večkrat (pri 50 % gostov, ki so bili v Rogaški Slatini že več kot petkrat).

Na spremembe v turističnem povpraševanju bi lahko kazalo dejstvo, da je kar 24 % gostov izjavilo, da so prišli v zdravilišče na *dopust* (oddih, sprostitve, rekreacijo). Vendar pa med njimi le petina gostov

ni imela kakšne od terapij, kar kaže na dejstvo, da so tudi ti gosti prišli v Rogaško Slatino pretežno iz preventivnih vzrokov. Kar 66 % jih je prišlo v zdravilišče s partnerjem ali svojem (velik delež kot spremljevalci gosta, ki je prišel na zdravljenje) ali v organizirani turistični skupini. Bolj pogosto so bili zastopani gosti v starosti do 50 let (36 %) in gosti iz tujine (41 %). 60 % jih je bilo v Rogaški Slatini že vsaj enkrat.

Spremembe v turističnem povpraševanju so vplivale tudi na **manjši obisk zasebnih namestitvenih zmogljivosti** (zlasti zasebnih sob). Pred drugo svetovno vojno so v njih zabeležili več kot 30 % vseh nočitev v Rogaški Slatini, v šestdesetih in sedemdesetih letih okoli 10 % nočitev, v osemdesetih letih okoli 5 % nočitev in v devetdesetih letih manj kot 1 % nočitev. Turistična ponudba se je popolnoma koncentrirala (z redkimi izjemami) v osrednji zdraviliško-turistični coni pod okriljem Zdravilišča Rogaška, oziroma podjetij, ki imajo zdaj v lasti ali upravljajo s hoteli.

Turistični razvoj v Rogaški Slatini pa ni bil odvisen le od sprememb in dinamike turistične ponudbe in povpraševanja, temveč so nanj vplivali tudi številni **zunanjí dejavniki**. V posameznih obdobjih so imeli celo odločilen pomen (na primer zaradi vojne ali političnih in gospodarskih sprememb).

Na turistični razvoj so imele velik vpliv različne *politične razmere*. Te so najbolj izrazito vplivale ob *vojnah*. Med prvo in drugo svetovno vojno je zamrla turistična dejavnost, saj so bili zdraviliški objekti namenjeni oskrbi ranjenih vojakov in drugih oseb. Objekti so utrpeli tudi manjšo ali večjo škodo, kar je vplivalo na počasnejše oživljanje turistične dejavnosti po vojni. Na turistični razvoj je pomembno vplivala tudi vojna v Sloveniji (leta 1991 se je zelo zmanjšal obisk tujih gostov) ter na območju drugih republik bivše Jugoslavije (zmanjšal se je tudi turistični obisk s teh območij, povsem pa je bil ukinjen tako imenovani zdravstveni turizem za regeneracijo zaposlenih iz velikih gospodarskih sistemov z območja nekdanje Jugoslavije). Tako se je število nočitev v Rogaški Slatini med letoma 1990 in 1996 zmanjšalo za več kot 40 % (slika 25).

V dolgoletnem turističnem razvoju Rogaške Slatine so politične razmere vplivale tudi na *spremembo meja v gravitacijskem območju zdravilišča* in s tem na **spremembo turističnih tokov v zdravilišče**. Pred prvo svetovno vojno je Rogaška Slatina sodila v Avstrijsko cesarstvo in nato v Avstro-Ogrsko monarhijo in s tega območja je prišlo v zdravilišče kar 98 % vseh gostov (zlasti iz Dunaja, Graza, Zagreba in Budimpešte). Po prvi svetovni vojni je zdravilišče prešlo v območje nekdanje Jugoslavije, odkoder je prišlo v zdravilišče kar 80 do 90 % gostov (večina iz Hrvaške in Srbije; zlasti iz Zagreba in Beograda). Z območja Avstrije in Madžarske je v tem obdobju prišlo manj kot 15 % gostov.

Zaradi *spremembe političnega sistema in družbenega reda* se je po drugi svetovni vojni delež tujih gostov do sredine šestdesetih let le počasi večal. Tako so celotno povojno obdobje do leta 1987 v Rogaški Slatini zabeležili največ nočitev gosti iz Hrvaške. Gosti iz Slovenije so bili šele na drugem mestu, med tujimi gosti pa so do leta 1989 največ nočitev zabeležili gosti iz Avstrije.

Nastanek novih držav na območju nekdanje Jugoslavije in *vojne razmere* so po letu 1991 vplivale na ponovno preusmeritev turističnih tokov. Gosti iz Slovenije, ki so po številu nočitev šele leta 1987 presegli goste iz Hrvaške, so po letu 1991 postali najpomembnejša skupina gostov v Rogaški Slatini (med letoma 1991 in 1999 so ustvarili 35 do 45 % nočitev). Dotok gostov iz drugih republik bivše Jugoslavije (ki so še leta 1985 ustvarili okoli 45 % nočitev) je skoraj popolnoma usahnil (leta 1999 so zabeležili le 6,7 % nočitev; med njimi največ gosti iz Hrvaške). Spremenilo pa se je tudi gravitacijsko območje tujih gostov. Po letu 1991 so postali najpomembnejša skupina tujih gostov gosti iz Italije (leta 1999 so zabeležili 27,5 % nočitev), sledijo jim gosti iz Avstrije (katerih delež se je zmanjšal na 15,9 % nočitev).

Med zunanjimi dejavniki so na turistični razvoj vplivale tudi različne **družbene in gospodarske razmere**. Znano je, da na turistično povpraševanje in ponudbo pomembno vpliva trenutni *gospodarski položaj* v državi in svetu. Ugodne gospodarske in družbene razmere so tako v posameznih obdobjih vzpodbujale turistični razvoj in gradnjo turistične infrastrukture ter vzpodbujale domači in mednarodni turistični promet (na primer sredi 19. stoletja, pred prvo svetovno vojno, sredi sedemdesetih in osemdesetih let). Bila pa so tudi obdobja, ko je turistični razvoj zastal in je prišlo do stagnacije ali nazadovanja turističnega obiska (na primer ob *gospodarski krizi* konec 19. stoletja in sredi tridesetih let 20. stoletja). Turistični razvoj je stagniral tudi po drugi svetovni vojni, ko je prišlo do *spremembe lastništva zdraviliš-*

ča in je imel turizem zgolj socialno funkcijo in ne ekonomske. V tem obdobju se je vzpodbujal le domači turizem.

Pomembno obdobje v turističnem razvoju Rogaške Slatine predstavlja tudi začetek *razvoja industrije* po letu 1927 in še zlasti po drugi svetovni vojni. Do tega obdobja se je naselje razvijalo kot zdraviliški kraj z dominantno turistično funkcijo (v povezavi z vrsto spremljevalnih dejavnosti, kot so gostinstvo, trgovina, uslužnostne dejavnosti, promet), ki je odločilno vplivala na razvoj celotnega naselja. Po drugi svetovni vojni je prevladujoč dejavnik gospodarskega razvoja postala industrija, obenem pa je Rogaška Slatina tudi z *razvojem drugih terciarnih in kvartarnih dejavnosti* postala vse bolj polifunkcionalni turistični kraj, v katerem je turistična dejavnost le ena od dejavnosti in vezana le na osrednji zdraviliško-turistični del naselja.

Eno največjih kriz turističnega prometa so sredi šestdesetih let povzročile tudi *administrativne spremembe zakona o zdravstvenem zavarovanju*, ki so zaostriale kriterije glede pošiljanja zavarovancev zdravstvenega zavarovanja v zdravilišče (ti so po drugi svetovni vojni predstavljali večino obiskovalcev zdravilišča). Zaradi zmanjšane obiska domačih gostov se je zdravilišče moralo preusmeriti na pridobivanje novih gostov (samoplačnikov). Zato pa so bile potrebne sodobne namestitvene zmogljivosti, ki bi gostom nudile kakovostnejše storitve in več udobja ter bi omogočale širjenje dejavnosti.

Vpliv družbenih in gospodarskih razmer se kaže tudi v razvoju po letu 1991, ko je v obdobju večkratnega *spreminjanja lastniških razmer in zaostrenih pogojev tržnega gospodarstva* prišlo do velikega zmanjšanja turističnega obiska in ene največjih kriz v zgodovini zdravilišča v Rogaški Slatini (število nočitev se je zmanjšalo za več kot 40 % in je bilo leta 1999 enako kot leta 1968 in pred letom 1958).

Če povzamem glavne ugotovitve, ki opredeljujejo obdobja turističnega razvoja v Rogaški Slatini, lahko ugotovim, da izrazito **izstopata dve osnovni časovni razvojni obdobji v turističnem razvoju Rogaške Slatine:**

- **1. obdobje:** obsega obdobje do konca druge svetovne vojne in ga v zgodovini evropskega turizma označujemo kot **začetno** in razvojno **obdobje turizma**. Glavna značilnost tega obdobja je, da so bili v turistična potovanja vključeni večinoma le premožni sloji prebivalstva.

Tako je Rogaška Slatina v poletni sezoni pred prvo svetovno vojno predstavljala pomembno zbiralnišče elitnega in premožnega prebivalstva iz takratne dežele Štajerske, Hrvaške in Ogrske, po prvi svetovni vojni pa predvsem iz Savske in Donavske banovine, še zlasti iz Zagreba in Beograda. Gostov iz območja današnje Slovenije je bilo razmeroma malo. Turistični promet je bil vezan le na poletno sezono in je le počasi naraščal; višek je dosegel pred prvo in pred drugo svetovno vojno. Vidni rezultat tega obdobja je staro jedro zdravilišča z mogočnimi hotelskimi objekti sredi tedanje agrarne pokrajine ter urejen zdraviliški park in okolica zdravilišča.

- **2. obdobje:** sledi po drugi svetovni vojni in ga označujemo kot **obdobje organiziranega in institucionaliziranega turizma**. Tesno je povezano z gospodarskim razvojem v zahodnih industrijsko razvitih državah in z zvišanjem življenjskega standarda, kar je omogočilo povečano turistično ponudbo in povpraševanje. S tem se je začela razvijati tako imenovana turistična industrija, ki je omogočila tudi širšim množicam turistov, da so se udeleževali turističnih potovanj. V tem obdobju so z različnimi socialnimi ukrepi oziroma olajšavami omogočili vključevanje v turizem razmeroma širokim množicam tudi v nekdanjih evropskih socialističnih državah. Zaradi velikega povečanja turističnega prometa lahko označimo to obdobje tudi kot **obdobje množičnega turizma**.

V Rogaški Slatini je obdobje povezano z velikim povečanjem turističnega prometa, ki je po drugi svetovni vojni temeljilo predvsem na socialnem in zdravstvenem turizmu. V sedemdesetih, še zlasti pa v osemdesetih letih je zdravilišče (ob vse večji konkurenci drugih zdravilišč) začelo širiti svojo turistično ponudbo tudi na druge ciljne skupine gostov. Konec osemdesetih let je prišlo do **dopolnitve klasične zdraviliško-turistične ponudbe z rekreacijsko-turistično**

ponudbo (čeprav še vedno prevladujejo klasični zdraviliški gosti). Odprtost meja ter širjenje in visoka kvaliteta turistične ponudbe je vplivala na povečevanje mednarodnih turističnih tokov (presem iz območja Srednje Evrope). Vidni učinek tega obdobja so razširitev zdraviliškega jedra z novimi objekti za namestitev gostov in specializirano zdravstveno-terapevtsko ponudbo, z objekti in napravami za šport, rekreacijo in zabavo gostov ter raznimi oskrbno-storitvenimi dejavnostmi.

Zaradi vpliva različnih dejavnikov iz sistema turizma in zunaj njega, obe obdobji turističnega razvoja Rogaške Slatine nista potekali premočrtno. Znotraj obeh obdobji so očitna večja ali manjša nihanja (vzpomi in padci), ki so **posledica vpliva različnih dejavnikov**. Še posebej so pomembni naslednji dejavniki, ki so s turističnim povpraševanjem vplivali tudi na turistično ponudbo v Rogaški Slatini:

- **Naravne danosti:** imajo pomemben vpliv na rast turističnega povpraševanja pa tudi na sestavo in oblike turistične ponudbe. Poseben pomen ima dejstvo, da je zdravilna mineralna voda z visoko vsebnostjo magnezija in s svojimi indikacijami skozi dolgoletno razvojno obdobje zadržala sloves uspešnega zdravilnega sredstva in še danes (ob sodobni zdravstveno-terapevtski ponudbi) predstavlja najpomembnejši element turistične ponudbe in njen prepoznaven znak, ki loči zdravilišče v Rogaški Slatini od drugih zdravilišč.
- **Razvoj turistične ponudbe, zlasti namestitvenih objektov:** vsakemu obdobju izgradnje novih namestitvenih objektov ali obnove obstoječih objektov je sledilo obdobje povečanja turističnega prometa (na primer med letoma 1841 in 1860, 1903 in 1914, 1950 in 1960, 1974 in 1990).
- **Razvoj druge turistične ponudbe:** izgraditev objektov s **specializirano zdravstveno-terapevtsko ponudbo** (leta 1904, 1965, 1967) je omogočila razširitev in izboljšanje te dejavnosti in vplivala na povečanje turističnega prometa, zlasti tistih gostov, ki jim je v zdravilišču primarna aktivnost specialna terapija. Konec osemdesetih let se je turistična ponudba začela širiti tudi z objekti in napravami za šport in rekreacijo, za zabavo in druge dejavnosti (na primer Beauty center in podobno) ter se iz klasične zdraviliške ponudbe prestrukturirala v **večfunkcionalno zdravilišče in rekreacijsko ponudbo**.
- **Politični vplivi:** politične razmere in spremembe državnih meja so vplivale na preusmeritev turističnih tokov po prvi svetovni vojni (spremenilo se je gravitacijsko območje zdravilišča). Zaradi spremembe političnega sistema in družbenega reda se je po drugi svetovni vojni bistveno zmanjšal obisk tujih gostov, ki pa se je konec šestdesetih let (zaradi odprtih meja; v nasprotju z drugimi nekdanjimi socialističnimi državami) začel zopet povečevati. Velik vpliv je imela tudi vojna v Sloveniji (leta 1991) in na območju nekdanje Jugoslavije.
- **Družbeni vplivi** (vrednote, tradicija, socialna politika): so pomembno vplivali zlasti po drugi svetovni vojni. Zelo velik vpliv na turistično povpraševanje je imela socialna politika, ki je vzpodbujala socialni in zdravstveni turizem, s čemer se je bistveno povečal obseg turističnega prometa med letoma 1946 in 1965. S spremembo zakona o zdravstvenem zavarovanju se je po letu 1966 bistveno omejilo pošiljanje zavarovancev v zdravilišča. Zaradi tega so se morala le-ta preusmeriti v pridobivanje novih gostov (zlasti iz tujine). Podobno velja tudi v devetdesetih letih.
- **Gospodarski vplivi:** ugodne ekonomske razmere in zvišanje življenjskega standarda so v posameznih obdobjih vzpodbujale turistični razvoj (gradnja turistične infrastrukture in superstrukture) in vzpodbujale domači in mednarodni turistični promet (na primer sredi 19. stoletja, pred prvo svetovno vojno, sredi sedemdesetih let, konec osemdesetih let), obenem pa so negativno vplivale tudi neugodne razmere (na primer gospodarska kriza konec 19. stoletja, sredi tridesetih let, naftna kriza, težek finančni položaj in propad podjetja Zdravilišče Rogaška v devetdesetih letih).

10.3. UČINKI TURISTIČNEGA RAZVOJA V ROGAŠKI SLATINI

Neposredni učinki turističnega razvoja so omejeni predvsem na osrednji del naselja (zdraviliško-turistično cono). Kasneje se je *turizmu* kot mestotvorna dejavnost pridružila tudi *industrija*, tako da je Rogaška Slatina postala pomembno **centralno naselje** s številnimi *terciarnimi in kvartarnimi funkcijami*, katerim se je leta 1994 pridružila še *upravna funkcija*. S prepletanjem funkcij so vsaka na svoj način vplivale na družbenoekonomsko in funkcijsko strukturo naselja ter na njegov zunanji izgled.

10.3.1. VPLIV NA ZAPOSLENOST PREBIVALSTVA

Med najbolj neposredne učinke turističnega razvoja sodi **zaposlenost prebivalstva v dejavnostih, ki so neposredno povezane s turizmom**. Skrb za goste je bila že sredi 18. stoletja ena od prvih neagrarnih dejavnosti v povsem agrarnem okolju Rogaške Slatine. Z zgraditvijo prvih prenočitvenih zmožljivosti se je ponudila možnost sezone zaposlitve. Vse do leta 1927 so med neagrarnimi dejavnostmi prevladovala zaposlitve v zdravilišču ter v dejavnostih, ki so povezane s turizmom: v trgovini, uslužnostnih dejavnostih in državnih službah. Leta 1927 je začela delovati steklarna v Tržišču, ki je v nasprotju s sezonsko zaposlitvijo v zdravilišču, redno zaposlovala okoli 250 delavcev.

Razvoj delovnih mest je bil najbolj intenziven po drugi svetovni vojni. Leta 1950 je bilo v **Zdravilišču Rogaška** zaposlenih 320 delavcev, leta 1970 497 delavcev, leta 1986 1180 delavcev, leta 2000 (ob največjem zmanjšanju turističnega prometa po drugi svetovni vojni in po transformaciji nekdanje enotne ga podjetja) pa le še okoli 420 delavcev.

Velja ugotovitev, da turizem vpliva predvsem na razvoj manj zahtevnih delovnih mest, vendar pa so zdraviliški turistični kraji nekakšna izjema. V zdravstveni dejavnosti je zaposlenih tudi precej delavcev z višjo ali visoko izobrazbo. Leta 1998 je imelo v Zdravilišču Rogaška kar 11,9 % zaposlenih več kot srednješolsko izobrazbo, 55,5 % pa je bilo kvalificiranega kadra in kadra s srednješolsko izobrazbo (za primerjavo: v industrijskih podjetjih v Rogaški Slatini je izobrazbena sestava izrazito nizka, saj sodi več kot polovica zaposlenih med nekvalificirane in polkvalificirane delavce).

Neposredno ali posredno je s turistično dejavnostjo povezan tudi razvoj številnih delovnih mest v **terciarnih dejavnostih**. Gosti zdravilišča (pretežno ali izključno) uporabljajo usluge v frizerskih in kozmetičnih salonih, trgovinah s spominki, menjalnicah, kioskih s časopisi in podobno. Z razvojem tržnega gospodarstva in privatnega podjetništva se je število teh dejavnosti v Rogaški Slatini zelo povečalo. Tako je na primer frizerske in kozmetične storitve leta 1972 nudilo 7 obratov, leta 1986 11 obratov, leta 1997 pa 14 obratov, med njimi je bilo 7 obratov v osrednjem delu naselja. Z gostinsko dejavnostjo se je leta 1986 ukvarjalo 9 obratov, leta 1997 pa kar 46 obratov, med njimi je bilo 24 obratov v osrednjem delu naselja (preglednica 89, slika 47).

Večina gostinskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti je torej osredotočenih v zdraviliško-turističnem in oskrbno-storitvenem delu Rogaške Slatine. Leta 1997 je bilo tu okoli 40 trgovin, v katerih je bilo zaposlenih več kot 100 oseb. Prevladovala so trgovine, ki hkrati ponujajo tekstil, pribor za kopanje, športno opremo, modne dodatke, spominke in podobno. Več kot polovica jih je začela poslovati šele v zadnjih šestih letih. V istem območju je bilo tudi okoli 30 obratov uslužnostnih dejavnosti (med njimi 7 frizerskih salonov, 3 kozmetični saloni, več optikov, zlatarjev, menjalnic denarja in podobno), v katerih je bilo zaposlenih okoli 150 oseb.

Gosti zdravilišča so v teh obratih (po mnenju anketiranih zaposlenih) ustvarili pomemben del prometa; povprečno v obratih v ožji zdraviliško-turistični coni več kot 80 %, širši zdraviliško-turistični coni od 20 do 50 % in oskrbno-storitveni coni od 10 do 30 % prometa. Zaradi tega menim, da je poleg okoli 500 delovnih mest v Zdravilišču Rogaška (leta 1998), s turizmom v naselju posredno povezanih (in bolj ali manj odvisnih) vsaj še okoli 150 do 200 delovnih mest v različnih terciarnih dejavnostih.

Ob gospodarskem razcvetu je bilo pomembno tudi **sezonsko zaposlovanje** v Zdravilišču Rogaška ter oddajanje zasebnih turističnih sob in s tem povezano sezonsko dopolnilno delo v zasebnih gos-

podinjstvih. V sedemdesetih letih se je z oddajanjem zasebnih sob ukvarjalo več kot 40 gospodinjstev, v sredini devetdesetih let pa le še okoli 20. Največ jih je na obrobju osrednjega dela naselja (v Šlاندrovi ulici, Gozdni ulici, Prešernovi ulici, Izletniški ulici, Vid Ivanuševi ulici, Strmi cesti, Cankarjevi ulici in drugod).

Natančno število delovnih mest, ki so povezana s turistično dejavnostjo, je težko ugotoviti. To ne omogočajo niti *statistični podatki SURS-a*, saj statistika ne razčlenjuje delovnih mest po njihovi odvisnosti od turizma, z izjemo tistih, ki so primarno pogojena z razvojem turizma. Tako so v rubriko Gostinstvo in turizem zajete le zaposlene osebe v gostinskih organizacijah in turističnih agencijah (ki na primer niso vse povezane z zdraviliško dejavnostjo v Rogaški Slatini), medtem ko so v rubriko Zdravstvo zajeti tako zaposleni v Zdravilišču Rogaška, kot tudi drugi v zdravstvu in socialnem varstvu (ki tudi nimajo opravka z zdraviliško dejavnostjo) v kraju. Prav tako niso zajeta delovna mesta v tistih terciarnih dejavnostih, v katerih gosti zdravilišča ustvarijo večino prometa.

Vendar pa lahko glede na podatke popisa prebivalstva o **številu delovnih mest v Rogaški Slatini** ugotovimo, da turistična dejavnost v Rogaški Slatini ni prevladujoča dejavnost, kot je to primer v nekaterih drugih slovenskih turističnih krajih v ožjem smislu. Po drugi svetovni vojni je namreč postala najpomembnejša dejavnost industrija. Po statističnih podatkih (SURS, 1991) je bilo **leta 1991** (pred recesijo) v Rogaški Slatini na voljo 4153 delovnih mest, ki so jih zasedali državljani Slovenije, poleg teh pa je bilo še okoli 900 delovnih mest, ki so jih zasedali državljani Hrvaške (opomba: podatki izhajajo iz popisa aktivnega prebivalstva Slovenije po naselju dela, državljani Hrvaške pa ob popisu niso bili zabeleženi v Sloveniji). Med vsemi delovnimi mesti jih je okoli 50 % v *sekundarnih dejavnostih*, okoli 33 % v *terciarnih dejavnostih* in okoli 15 % v *kvarturnih dejavnostih*. V gostinstvu in turizmu je bilo zabeleženih 13,5 % delovnih mest, v zdravstvu in socialnem varstvu pa 6,3 % delovnih mest (slika 40).

Ne glede na to, da se iz podatkov popisa prebivalstva leta 1991 ne da ugotoviti dejanski delež delovnih mest, ki so povezana s turizmom, velja ugotovitev, da je **Rogaška Slatina po sestavi delovnih mest bolj industrijski kot turistični kraj**. Največji industrijski podjetji sta Steklarna Rogaška (1840 zaposlenih leta 1990, oziroma 1343 zaposlenih leta 2000) ter KORS (487 zaposlenih leta 1990, oziroma 310 zaposlenih leta 2000). Pomembna je tudi Steklarska šola Rogaška Slatina, saj v njenem proizvodnem obratu dela kar 90 % vseh zaposlenih (od 366 zaposlenih leta 1990, oziroma 371 zaposlenih leta 2000).

Velja tudi ugotovitev, da je bilo do začetka devetdesetih let v Rogaški Slatini *s turizmom povezanih visoko absolutno število delovnih mest*, vendar pa zaradi **polifunkcionalnega gospodarskega razvoja** *le-ta v sestavi delovnih mest predstavljajo razmeroma nizek delež* (do sredine devetdesetih let okoli 20 % delovnih mest v Rogaški Slatini, po razpadu sistema Zdravilišče Rogaška pa le še okoli 10 %).

V sedemdesetih in osemdesetih letih je možnost zaposlitve vplivala na intenzivno **dnevno migracijo v Rogaško Slatino** (tudi z območja Hrvaške). Leta 1998 je bilo med zaposlenimi v Steklarni Rogaška 75 % dnevnih migrantov (29 % zaposlenih je prihajalo iz Hrvaške), v Steklarski šoli 74 % dnevnih migrantov (23 % zaposlenih je prihajalo iz Hrvaške) in v KORS-u 73 % dnevnih migrantov (16 % zaposlenih je prihajalo iz Hrvaške). Zaradi velikega zmanjšanja števila zaposlenih v Zdravilišču Rogaška se je delež dnevnih migrantov v to podjetje v devetdesetih letih precej zmanjšal. Leta 1998 je iz okolice Rogaške Slatine prihajalo na delo okoli 25 % vseh zaposlenih, iz Hrvaške pa le še 4,4 %.

Zaradi široke ponudbe in presežka delovnih mest (od industrije do kvarturnih dejavnosti) se tudi domačini le v manjši meri zaposlujejo zunaj naselja. Leta 1991 je bilo zunaj Rogaške Slatine zaposlenih le 17,3 % aktivnih prebivalcev Rogaške Slatine, leta 1996 pa po rezultatih ankete 14,5 %. Zaradi tega je **sestava aktivnega prebivalstva Rogaške Slatine** podobna sestavi delovnih mest v naselju, vendar pa so domačini z nekoliko nižjim deležem zaposleni v industriji (po podatkih SURS leta 1991 okoli 42 %, po rezultatih anketiranja leta 1996 pa okoli 43 %) in višjim v terciarnih (okoli 32 %) in kvarturnih (okoli 21 %) dejavnostih.

Po rezultatih anketiranja (anketiranih je bilo 1394 zaposlenih prebivalcev Rogaške Slatine) je bilo leta 1996 največ domačinov zaposlenih v *Steklarni Rogaška* (21,2 %) in *Zdravilišču Rogaška* (18,7 %).

Tako stanje kažejo tudi rezultati anketiranja v 744 gospodinjstvih v Rogaški Slatini z vsaj enim zaposlenim članom leta 1996. Z anketiranjem sem želel ugotoviti **povezanost gospodinjstev z zaposlitvijo njihovih članov v zdraviliški in steklarski dejavnosti** v naselju (slika 43):

Kar v **27,2 %** gospodinjstvih je bil vsaj en član gospodinjstva zaposlen v Zdravilišču Rogaška, v 8,9 % gospodinjstvih, pa so bili tam zaposleni vsi zaposleni člani gospodinjstva. Kombinacija med zaposlitvijo članov v Zdravilišču Rogaška in Steklarni Rogaška ali v Steklarski šoli ni bila pogosta, saj je bila zastopana le v 4,7 % gospodinjstev. (Opomba: po letu 1996 se je delež zaposlenih v Zdravilišču Rogaška bistveno znižal.)

Na pomen steklarske dejavnosti kaže dejstvo, da se je v drugo skupino uvrstilo kar **32,9 %** gospodinjstev, v katerih je bil vsaj en član zaposlen v Steklarni Rogaška ali v Steklarski šoli. Gospodinjstev, v katerih so vsi zaposleni člani delali v Steklarni Rogaška ali v Steklarski šoli pa je bilo celo 13,0 %.

V tretjo skupino so se uvrstila gospodinjstva, v katerih so bili vsi člani zaposleni v drugih podjetjih in niso imeli neposredne povezave z zdraviliško-turistično in steklarsko dejavnostjo v Rogaški Slatini. Takih je bilo **44,6 %** anketiranih gospodinjstev z zaposlenimi člani. Mednje sodijo tudi gospodinjstva (17,7 %), v katerih so bili vsi člani zaposleni v terciarnih in kvartarnih dejavnostih v Rogaški Slatini (z izjemo zdraviliške dejavnosti).

Rogaška Slatina je torej primer **polifunkcionalnega turističnega kraja**, kot so v Sloveniji med turističnimi kraji v ožjem smislu na primer Bled, Bovec, Izola, Laško, Zreče, Radenci, Dolenjske Toplice (slika 40). V teh krajih temelji razvoj na industrijski in turistični dejavnosti ter v zadnjem času na vse bolj razvijajočih se drugih terciarnih in kvartarnih dejavnostih.

Polifunkcionalni turistični kraji so se razvili v dveh vrstah naselij. Prva oblika se je razvila v naseljih, kjer so že bile razvite druge neagrarne dejavnosti, katerim se je kasneje (zaradi privlačnega turističnega potenciala in ponudbe) pridružila tudi turistična dejavnost (kot na primer v Izoli, Bovcu, Zrečah).

Na drugi strani pa so se razvili v naseljih, kjer je bila turistična dejavnost med prvimi neagrarne dejavnostmi in so šele kasneje pojavile tudi druge neagrarne (zlasti industrijske) dejavnosti (kot na primer v Rogaški Slatini, Radencih, Dolenjskih Toplicah, na Bledu). Po mnenju raziskovalcev je namreč turistična dejavnost ena od tistih dejavnosti, ki sredi agrarne pokrajine sprožajo in omogočajo začetni razvoj splošne infrastrukture (komunalne opremljenosti in podobno) ter nekaterih oskrbnih dejavnosti. Zaradi boljše opremljenosti postajajo taki turistični kraji privlačni tudi za lociranje drugih dejavnosti (na primer industrije, terciarnih in kvartarnih dejavnosti) in za širitev bivalne funkcije. Tako sčasoma večina polifunkcionalnih turističnih krajev preraste v urbana naselja z razvitimi centralnimi funkcijami.

Polifunkcionalna usmeritev turističnega kraja lahko predstavlja **prednost** pa tudi pomankljivost. Gospodarske dejavnosti in zaposlenost v monostrukturnih turističnih krajih, kot so v Sloveniji na primer Kranjska Gora, Bohinj, Rogla, Portorož, Dobrna, Podčetrtek, Čateške Toplice, Moravske Toplice, Šmarješke Toplice in drugi (slika 40), so namreč popolnoma odvisne od dinamike turističnega obiska in različnih trendov, ki usmerjajo turistično povpraševanje (na primer spremembe turističnih tokov). Poleg tega delovna mesta v monostrukturnih turističnih krajih ne nudijo dovolj izbire prebivalcem turističnih krajev (zlasti osebam z višjo kvalifikacijo), kot če so prisotne tudi druge dejavnosti, ki v primeru stagnacije ali upada posamezne dejavnosti lahko ublažijo socialne probleme, ki nastanejo s povečano brezposelnostjo v turističnih območjih. Prisotnost več vrst dejavnosti je tudi v primeru Rogaške Slatine nekoliko omililo težko gospodarsko stanje, ki ga je povzročilo zmanjšanje obsega turističnega prometa po letu 1990 in zmanjšanje števila delovnih mest v različnih dejavnostih; tudi tistih, ki so neposredno ali posredno povezane s turizmom.

Na drugi strani pa ima lahko polifunkcionalni gospodarski razvoj, pri katerem se vzajemno prepletata turizem in industrija, tudi **negativne učinke**. Možne so ekološke težave, ki jih povzroča industrija in so v nasprotju s pričakovano ohranjenostjo kulturne pokrajine, ki privlači turiste. Lahko prihaja tudi do nasprotnih interesov glede rabe prostora in s tem do omejevanja nadaljnjega širjenja območij s posameznimi dejavnostmi. Zaradi pester ponudbe delovnih mest se lahko med krajani tudi zmanjša zanimanje za delo v turizmu.

10.3.2. VPLIV NA DEMOGRAFSKI RAZVOJ

Z gospodarskim razvojem je tesno povezan tudi demografski razvoj Rogaške Slatine. Velika gospodarska moč Rogaške Slatine je vseskozi privlačevala prebivalstvo. Velik del prebivalcev se je zaradi zaposlitve tudi priselil v naselje. Rogaška Slatina je tako postala največje naselje na območju Zgornjesotelskega gričevja.

Na osnovi naglega razvoja zdraviliške dejavnosti v prvi polovici in v sredini 19. stoletja (izgradnja starega jedra zdravilišča ter priselitev zdravstvenih, upravnih in drugih kadrov) lahko sklepamo, da je bil tak tudi demografski razvoj – **gibanje števila prebivalstva**. Tako so ob prvem popisu prebivalstva leta 1869 zabeležili že 498 prebivalcev. Po letu 1870 je sledilo obdobje stagnacije turističnega prometa, zaradi tega se je tudi število prebivalcev do prve svetovne vojne le počasi večalo (517 prebivalcev leta 1910). Demografski razvoj, ki je bil *do tedaj povezan predvsem z razvojem turistične dejavnosti*, se je še intenziviral po začetku delovanja steklarne med obema vojnama (967 prebivalcev leta 1931) ter z *intenzivno industrializacijo po drugi svetovni vojni* (1583 prebivalcev leta 1961).

Pred popisom prebivalstva leta 1981 se je razširila administrativna meja naselja, ki je v okvir Rogaške Slatine vključila tudi večja dela naselij Tržišče in Ratanska vas. Koncentracijo prebivalstva (4904 prebivalcev v 1638 gospodinjstvih leta 1991) je v tem obdobju sprožila predvsem široka *možnost zaposlitve in urbanizacija obrobni delov naselja*, tako da je imela Rogaška Slatina vse do reforme komunalnega sistema več prebivalcev kot občinsko središče Šmarje pri Jelšah. Prebivalstvo se je večalo predvsem s **priselitvami**. Leta 1991 je bilo med vsemi prebivalci 19 % priseljenih iz drugih naselij v občini, 14 % iz drugih občin v Sloveniji in kar 15 % iz drugih republik bivše Jugoslavije (največ iz 10 km oddaljene Hrvaške).

Na začetku devetdesetih let so se stopnje naravnega in selitvenega gibanja zmanjšale. Nataliteta se je zmanjšala že leta 1993 in leta 1996 je v Rogaški Slatini prvič umrlo več prebivalcev, kot se jih je rodilo (letna stopnja **naravnega prirastka** je leta 1996 bila –1,6 prebivalcev na 1000 prebivalcev). Z nastankom državne meje med Slovenijo in Hrvaško se je po letu 1992 omejilo priseljevanje iz Hrvaške, zaradi slabega gospodarskega stanja (zmanjšalo se je število zaposlenih v vseh največjih podjetjih v Rogaški Slatini) pa so se zmanjšale tudi notranje selitve, predvsem priseljevanje iz drugih delov Slovenije. Leta 1995, 1996 in 1998 celo prvič beležijo **negativni selitveni saldo** (leta 1998 je bilo –6,6 prebivalcev na 1000 prebivalcev).

Med najpomembnejše *kazalce, ki opredeljujejo odnos med prebivalstvom turističnega kraja in turističnim prometom*, sodi tako imenovana **turistična intenzivnost** (tudi jakost turističnega prometa), ki je izražena s **število nočitev na stalnega prebivalca turističnega kraja** v letu. Naraščanje vrednosti posredno dokazuje sorazmerno večanje vplivov turizma v naselju, s tem pa tudi spremembe, ki zaradi tega nastanejo (na primer predimenzioniranost splošne in turistične infrastrukture ter oskrbnih in storitvenih dejavnosti glede na potrebe domačega prebivalstva).

Kraji z visokimi vrednostjo koeficienta turistične intenzivnosti (**nad 100** nočitev na prebivalca naselja) so večinoma monofunkcionalni turistični kraji in v turizmu močno usmerjeni (na primer Kranjska Gora, Bohinj, Rogla, Portorož, Strunjan, Čateške Toplice, Podčetrtek, Moravske Toplice). Kraji s srednjimi vrednostmi koeficienta (**10 do 100**) so polifunkcionalni turistični kraji, kjer se turistična vloga prepleta z drugimi (na primer Bled, Bovec, Izola, Piran, Rogaška Slatina, Radenci in drugi). V krajih z nizkimi vrednostmi koeficienta (**pod 10**) pa je turizem neizrazita (ne nujno tudi v absolutnih vrednostih) ali vzporedna dejavnost (na primer Ljubljana, Maribor, Nova Gorica, Postojna in drugi).

Koeficient turistične intenzivnosti je bil **v Rogaški Slatini** le redkokdaj višji od 100 nočitev na prebivalca. Do obdobja pred drugo svetovno vojno se je gibal okoli **60** nočitev na prebivalca. Zaradi polifunkcionalnega razvoja naselja po drugi svetovni vojni in intenzivnega demografskega gibanja po letu 1970 je tudi v tem obdobju znašal okoli **75** nočitev na prebivalca, ob zmanjšanju turističnega prometa v devetdesetih letih pa se je znižal celo na okoli **40** nočitev na prebivalca.

Zmanjševanje relativnega pomena turistične dejavnosti se kaže tudi v zmanjšanju deleža prometa, ki ga ustvarijo gosti zdravilišča v obratih oskrbno-storitvenih dejavnosti v osrednjem delu naselja.

Te dejavnosti so ob sedanjem zmanjšanju obsega turističnega prometa predimenzionirane za potrebe stalnega prebivalstva Rogaške Slatine in okolice.

10.3.3. VPLIV NA PROSTORSKO-FUNKCIJSKI RAZVOJ ROGAŠKE SLATINE

Demografskemu in gospodarskemu razvoju je sledil **prostorsko-funkcijski razvoj Rogaške Slatine**. Že sredi 19. stoletja se je okoli izvirov mineralne vode začela oblikovati zdraviliško-turistična cona z namestitvenimi in drugimi zdraviliškimi objekti. Vodstvo zdravilišča je namreč z odkupom zemljišč in načrtno politiko razvoja zdravilišča v celoti prekinilo dotedanji stihijski razvoj in s tem zagotovilo njegovo prvenstvo pred ostalimi zdravilišči. Zasebni sektor v ožji zdraviliški coni ni imel velikega vpliva. Namestitveni objekti so bili vedno pod upravo zdraviliške uprave, ostale objekte pa so dajali v zakup pod določenimi pogoji. Vodstvo zdravilišča je odkupovalo tudi travniške in gozdne površine v okolici (ki so bile pretežno namenjene rekreaciji obiskovalcev zdravilišča), zato že od samega začetka delovanja zdravilišča ni bila v okolici dovoljena gradnja drugih objektov. Ta zgodnji razvoj zdraviliško-turistične cone v osrednjem delu naselja ter gričevnat relief z vmesnimi dolinami je pogojeval **funkcijsko členitev naselja v štiri cone** (slika 50):

- Jedro naselja predstavlja klasicističen park, na obrobju katerega se vrstijo zdraviliške stavbe in drugi objekti ter območje za rekreacijo gostov. **Zdraviliško-turistična cona** se z novimi objekti širi v dolino Irskega potoka, z ureditvijo sprehajalnega območja in izgradnjo kopališča Termalna riviera pa pridobiva na pomenu tudi območje ob vzhodnem delu Celjske ceste.

V osrednjem (**ožjem**) delu je cona funkcijsko izredno homogena, saj so zastopane večinoma le dejavnosti za zadovoljitev zdraviliško-turističnih potreb turistov (obradi za prehrano in prenočevanje gostov ter za zdravstveno-terapevtske storitve). Poleg njih so večinoma v sklopu hotelov nekateri specializirani obrati za oskrbo gostov (trafike, prodajalne s specialnimi predmeti, kot na primer z izdelki iz stekla, umetniškimi predmeti, zlatom) in osebne storitvene dejavnosti (frizerski saloni, kozmetični saloni). Prisotnih je tudi nekaj trgovin za srednjeročno oskrbo, ki pa so v manjšini. Večina obratov je nastala po zgraditvi hotelov Donat in Sava ter po letu 1990. Namenjeni so predvsem gostom zdravilišča, saj le-ti v večini obratov ustvarijo več kot 80 % prometa.

V **širšem delu cone** (ob Celjski cesti) prihaja do prepletanja funkcij, saj so poleg turističnih dejavnosti (hoteli, apartmaji, termalno kopališče) prisotne tudi oskrbno-storitvene dejavnosti in dejavnosti javnega značaja (zdravstveni dom, kulturni dom), medtem ko se število stanovanj načrtno zmanjšuje. Tista stanovanja, ki so še ostala, so stara in slabše opremljena. Načrtno so iz cone selili tudi proizvodne obrate (pekarno, pralnico, polnilnico mineralne vode). Leta 1994 so ob restavraciji Sonce zgradili poslovno-trgovski center Sonce, ki je (poleg območja ob avtobusni postaji) postal središče oskrbnih in storitvenih dejavnosti v Rogaški Slatini (slika 47). Turisti dnevno zahajajo v to območje in v večini obratov ustvarijo pomemben del prometa. Po navedbah zaposlenih skoraj v polovici obratov ustvarijo od 10 do 40 % prometa, v posameznih obratih tudi več.

K zdraviliško-turistični coni uvrščam tudi **rekreacijsko cono**, ki leži severozahodno, severno in vzhodno od osrednjega dela zdravilišča. Športni park in dvorana, vadišče za golf ter več urejenih poti za sprehajanje so večinoma namenjeni rekreaciji in sprostitev gostov zdravilišča in s tem neločljivo povezani z osrednjim delom zdravilišča.

- Jugovzhodno od zdraviliško-turistične cone se ob Kidričevi ulici nadaljuje **oskrbno-storitvena in upravska cona** z avtobusno in železniško postajo ter občinsko zgradbo. V severnem delu cone izrazito prevladujejo oskrbno-storitvene in kvartarne dejavnosti, v južnem delu cone pa že prevladuje stanovanjska funkcija.

Večji del obratov oskrbnih in drugih dejavnosti je v tem območju začel delovati po izgraditvi in preureditvi v osemdesetih letih in na začetku devetdesetih let. V večji meri so obrati namenjeni prebivalcem Rogaške Slatine in okolice (tudi iz Hrvaške), uporabljajo pa jih tudi obiskovalci zdravilišča, ki v večjem delu anketiranih obratov ustvarijo 10 do 30 % prometa, v posameznih obratih tudi manj. Gosti zdravilišča uporabljajo predvsem usluge na pošti, v banki in menjalnicah, gostinskih lokalih ter v nekaterih trgovinah s specialnimi predmeti, tekstilom in obutvijo.

- **Industrijske cone** so v Ratanski vasi v severozahodnem delu naselja (tovarna konfekcije KORS, pekarna Klasje, Rultex), ob Kidričevi ulici v osrednjem delu naselja (polnilnica mineralnih vod Kolinska Rogaški vrelci) in v Tržišču v jugovzhodnem delu naselja (Steklarna Rogaška, proizvodni obrat Steklarske šole). Intenzivnejši razvoj teh mestnih predelov se je začel prav z industrializacijo. Ko so ob industrijskih conah nastali stanovanjski predeli, je začel nazadovati vpliv turizma na razvoj naselja.
- Med starejša **stanovanjska območja** sodijo območje južno od ožjega zdraviliško-turističnega dela naselja ter območja ob glavnih cestah in dolinah v Ratanski vasi, pri Sv. Križu in v Tržišču. Jedra tvorijo starejše hiše trškega videza ali polkmečke in delavske hiše. V okoliškem gričevju je ohranjenih še nekaj kmečkih hiš z gospodarskimi poslopji. Prej agrarna pokrajina je z dinamičnim populacijskim, gospodarskim in teritorialnim razvojem v zadnjih tridesetih letih močno spremenila svoj izgled. Stanovanjska gradnja je bila najbolj intenzivna po letu 1970 (slika 44), saj je bilo med letoma 1971 in 1980 zgrajenih kar 65 % vseh stanovanj. Naselje se je intenzivno širilo z gradnjo večstanovanjskih in individualnih stanovanjskih hiš na obrobju naselja oziroma z zapolnjevanjem delno pozidanih območij v naselju. Zaradi konfiguracije tal so nastale štiri velike stanovanjske cone.

Severozahodna stanovanjska cona (Ratanska vas) je najmlajša in največja stanovanjska cona v Rogaški Slatini (leta 1997 je tu živel 42,8 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine). Večino stanovanj (77 %) so zgradili po letu 1971, ko se je začela intenzivna gradnja večstanovanjskih in individualnih stanovanjskih hiš. Osrednji del cone predstavlja ravninsko območje, kjer posebej izstopajo blokofske soseske ob Ulici Kozjanskega odreda (zgrajena v sedemdesetih letih), v Žiberniku (zgrajena v osemdesetih letih) in ob Župančičevi ulici (zgrajena v šestdesetih in sedemdesetih letih). Po oceni živi v stanovanjih v večstanovanjskih blokih okoli 50 % vseh prebivalcev Ratanske vasi. Zaključene celote predstavljajo tudi posamezne soseske eno- in dvostanovanjskih hiš na obrobju Ratanske vasi, ki so nastale na obrobju doline ter se nadaljujejo po stranskih dolinah in na pobočjih bližnjega gričevja. Ob Celjski cesti se je razvilo lokalno oskrbovalno središče, novo storitveno in oskrbovalno središče pa je nastalo tudi na območju nekdanjega podjetja Ingrad.

Severovzhodna stanovanjska cona zajema območje Bellevueja, Ločendola, Cvetličnega hriba in Janine. Poselitev poteka ob robu doline Irskega potoka (Stritarjeva ulica in Partizanska cesta) in na gričevju, ki na območju Cvetličnega hriba in Janine dosega 300 m nadmorske višine. Zaradi konfiguracije terena in pretežno individualne stanovanjske gradnje je gostota poselitve najmanjša med vsemi stanovanjskimi conami (leta 1997 je tu živel 11,7 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine). Večino stanovanj (69 %) so zgradili med letoma 1950 in 1980. Razpršena gradnja pogojuje tudi slabšo opremljenost z infrastrukturo in z obrati oskrbnih in storitvenih dejavnosti, ki jih (z nekaj izjemami) praktično ni. Med stanovanjskimi objekti je prisotna še agrarna raba.

Osrednja in južna stanovanjska cona zajema območje južno od oskrbno-storitvene in upravne cone. Večinoma se širi na desnem bregu Rakovca in Ločnice, kjer stanovanjske stavbe prehajajo na bližnje gričevje (na območju Tržaškega hriba, Brestovške ulice in Knežca sega naselje čez 270 m nadmorske višine). Leta 1997 je v tej coni živel 32 % prebivalcev Rogaške Slatine.

Prevladujejo eno- in dvostanovanjske hiše različne starosti in oblik (pred prvo svetovno vojno je bilo zgrajenih 8 % stanovanj, med obema svetovnima vojnoma 16 % stanovanj in po drugi svetovni vojni do leta 1970 44 % stanovanj). Z zgraditvijo večstanovanjskih blokov sredi šestdesetih let se je osrednji del naselja spojil z nekdanjo farno vasjo Sv. Križ (kjer je danes lokalno središče), v sedemdesetih letih pa se je začel širiti na pobočja zahodno od Ulice XIV. divizije.

Jugovzhodna stanovanjska cona (Tržišče) zajema območje v jugovzhodnem delu Kidričeve ulice. Večinoma so zastopane le individualne stanovanjske hiše, ki so rahlo pomaknjene v prisojne lege južnega vznožja Janine (230 do 250 m nadmorske višine). Večinoma stojijo na desnem bregu Tržiškega potoka, prek katerega sega le industrijska cona s Steklarno Rogaška in Steklarsko šolo. Leta 1997 je v tej stanovanjski coni živelo 13,4 % vseh prebivalcev Rogaške Slatine. Največ jih je bilo zaposlenih v sekundarnih dejavnostih (v območju ob steklarni je v polovici gospodinjstev vsaj en član gospodinjstva zaposlen v Steklarni Rogaška ali v Steklarski šoli). Večji del stavb ob steklarni in ob Kidričevi ulici je bil zgrajen pred in neposredno po drugi svetovni vojni, okoli 50 % vseh stanovanj pa je bilo zgrajenih v sedemdesetih in osemdesetih letih, ko se je zazidava začela širiti na vznožje gričevja in proti vzhodu (v Kajuhovi ulici, Krpanovi ulici, Sončni ulici, Kvedrovi ulici in Na livadi). V preteklosti je bila tudi ta stanovanjska cona izredno slabo opremljena z oskrbno-storitvenimi dejavnostmi. Leta 1999 in 2000 so v vzhodnem delu Tržišča zgradili sodobna prodajna centra (KeRos in Jager) s trgovinami za kratkoročno, srednjeročno in dolgoročno oskrbo.

Na osnovi funkcijske členitve naselja, razporeditve posameznih funkcij in deleža prometa, ki ga ustvarijo gosti zdravilišča v posameznih obratih v naselju, ugotavljam, da se prostorsko-funkcijski učinki turističnega prometa ne kažejo v celotnem naselju. **Zdraviliško-turistična dejavnost je v funkcijskem in fiziognomskem smislu dejansko vezana le na osrednji del naselja.** Tu so osredotočeni vsi turistični namestitveni objekti (z izjemo zasebnih turističnih sob), zdravstveno-terapevtski objekti ter večji del športno-rekreacijskih objektov in obratov oskrbno-storitvenih dejavnosti. Zaradi tega se kaže *jasna strukturna segmentacija naselja* na manjši osrednji zdraviliško-turistični del (ki mu lahko pridružimo tudi oskrbno-storitveni del Rogaške Slatine) in večji industrijski in stanovanjski del naselja. V prvem delu je vpliv turizma neposreden, jasno izražen, intenziven in ozko omejen, medtem ko v *ostalih delih naselja ni opazen*.

Strukturna segmentacija in **omejenost učinkov turizma na osrednji del Rogaške Slatine** je posledica *specifičnega razvoja turističnega kraja* (pod vodstvom zdraviliške uprave je prišlo do *načrtne koncentracije vseh zdraviliških dejavnosti okoli jedra zdravilišča*), hkrati pa tudi dolgoletne navezanosti na pretežno klasične zdraviliške goste ter razmeroma **ozke prostorske mobilnosti gostov**, ki so osredotočeni le na osrednji del naselja.

Gosti zdravilišča so namreč vezani na vsakodnevne terapevtske postopke in zaradi tega manj mobilni. Čez dan se večinoma zadržujejo le v zdraviliškem parku ali gredo na sprehod v bližnjo okolico (v rekreacijsko in oskrbno-storitveno cono). To potrjujejo tudi rezultati anketiranja gostov zdravilišča med letoma 1994 do 1997. Sprehajanje v okolici zdravilišča je kot rekreacijsko aktivnost navedlo le 44 % (od 1300) anketiranih gostov, obenem pa jih je 45 % izjavilo, da med obiskom zdravilišča niso odšli zunaj osrednjega dela naselja. Izjema so bili le posamezni izleti (19 % gostov je bilo na izletu v Atomskih Toplicah), ki pa so večinoma tudi vezani na splošno terapijo ter obisk industrijske prodajalne pri Steklarni Rogaška in pri Steklarski šoli (11 % gostov).

Omejeno mobilnost obiskovalcev zdravilišča prikazuje tudi naglo **zmanjševanje deleža prometa**, ki ga v posameznih gostinskih in oskrbno-storitvenih obratih **ustvarijo gosti zdravilišča**. Ta je najvišji (več kot 80 %) le v neposredni bližini zdraviliškega parka in se naglo zmanjšuje proti robu zdraviliško-turistične cone (20 do 50 % prometa) ter v oskrbno-storitveni coni Rogaške Slatine (10 do 30 % ali

manj). V obratih zunaj območja med Bellevuejem, hotelom Sava in Donat, restavracijo Sonce in območjem avtobusne postaje (na gornjem delu Kidričeve ulice) ustvarijo gosti zdravilišča manj kot 5 % prometa, ali pa tja sploh ne zahajajo.

V tem pogledu Rogaška Slatina posebej ne izstopa, saj je omejena prostorska mobilnost gostov značilna tudi za večino drugih klasičnih zdraviliških turističnih krajev, kjer so prevladujoči motivi obiska zdravljenje in rehabilitacijo ter zdravstvena preventiva.

10.3.4. DRUGI UČINKI TURISTIČNEGA RAZVOJA

Drugi učinki turističnega razvoja so manjši. Ker hoteli nabavljajo hrano večinoma pri grosistih, ni opaziti pomembnega učinka na **kmetijsko proizvodnjo** v okolici. Tudi ni opaziti pomembnejšega **prometa z zemljišči in nepremičninami** s strani nedomačinov. Leta 1990 je bilo v naselju povsem v *lasti nedomačinov* le 12 ha zemljišč; to je 6 % površine katastrske občine Rogaška Slatina (pretežno travniki, sadovnjaki in gozdovi) ter 31 stanovanjskih objektov. Lastniki so bili večinoma nedomačini iz okoliških naselij ter dediči in odseljeni v druga območja Slovenije. Obenem so (po podatkih popisa stanovanj) leta 1991 v Rogaški Slatini zabeležili le 20 **stanovanj za počitek in rekreacijo** (1,2 % vseh stanovanj v naselju). To kaže, da naravni potencial (mineralna voda) in razvoj zdraviliško-turistične ponudbe v Rogaški Slatini v večini primerov ni bil motiv in vzrok za nakup nepremičnin v Rogaški Slatini, kot je to primer v nekaterih vrstah turističnih krajev v Sloveniji.

Za številne turistične kraje (zlasti obmorske in gorske turistične kraje) je namreč značilen dokaj visok delež posestnikov, ki imajo svojo stalno bivališče v drugem kraju. Med vzroki za nakup zemljišč v teh območjih izstopata zlasti želja po pridobitvi zemljišča zaradi zidave počitniškega stanovanja ali pa spekulativni razlogi (na primer nalaganje finančnih sredstev v turističnih krajih, kjer so cene zemljišč pogosto razmeroma visoke in še naraščajo). Za slovenske zdraviliške turistične kraje ta pojav (v nasprotju z drugimi vrstami turističnih krajev) do pred nekaj leti ni bil značilen. Zaradi tega je tudi v Rogaški Slatini opazen v manjši meri.

Vzrokov za tako stanje je nedvomno več, med njimi pa izstopata zlasti dva. Ožja okolica zdraviliške cone v Rogaški Slatini je sorazmeroma zgodaj pripadla upravi zdravilišča, tako da je bil razvoj zdravilišča že od začetka 19. stoletja načrtno voden in usmerjen v centralizacijo večine dejavnosti, ki so povezane s turističnim razvojem, obenem pa v osrednjem delu zdravilišča ni bila dovoljena gradnja drugih objektov. Na drugi strani pa tudi rezultati anketiranja gostov in analize statističnih podatkov kažejo, da klasični zdraviliški gosti vse bolj težijo k osredotočenim storitvam specialne in splošne terapije, ki so koncentrirane v ožji zdraviliško-turistični coni. Zaradi tega v zadnjem desetletju skoraj ni več opaziti povpraševanja po zasebnih turističnih sobah, ki so edini prenočitveni objekti, ki se nahajajo zunaj zdraviliško-turistične cone.

Navedeni proces **nakupa zemljišč ali počitniških stanovanj** se je v nekaterih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji (na primer v Čateških Toplicah, Atomskih Toplicah, Moravskih Toplicah) začel uveljavljati šele v zadnjem desetletju, ko je v njih prišlo do spreminjanja turistične ponudbe za tako imenovano nezdraviliško skupino gostov, ki sta jim dopust in rekreacija primarna motiva za obisk zdravilišča. Ker se je ta pojav v Rogaški Slatini komaj začela uveljavljati (na primer apartmajska stanovanja v Vili Golf), so navedeni interesi nepomembni. Seveda pa je nadaljnji potek obravnavanega procesa odvisen tudi od strategije turističnega razvoja in prostorskega urejanja naselja; to je od izdvajanja ali omejevanja območij za obravnavano gradnjo. Tudi v tem pogledu ima Rogaška Slatina, zaradi prostorskih omejitev v sami zdraviliško-turistični coni, omejene možnosti, medtem ko je širša okolica že močno poseljena in urbanizirana in zaradi tega manj primerna.

Šele v zadnjih letih lahko ponovno zasledimo načrtnejši vpliv turistične dejavnosti na **urbanistično ureditev osrednjega dela naselja**. Južno od središča mesta je bila zgrajena obvoznica, osrednji del naselja ob Celjski cesti pa je bil spremenjen v sprehajalno območje. Zgrajena je bila tudi nova regionalna cesta Celje–Rogatec skozi Spodnje Negonje.

Zanimivi so tudi rezultati anketiranja (1020) prebivalcev Rogaške Slatine, saj sem pričakoval, da bo obstoječe športno-rekreacijske objekte in naprave v okviru zdraviliško-turistične cone uporabljal večji del domačinov. Z izjemo igrišč za tenis (ki jih uporablja 13 % anketiranih domačinov) ostale **športno-rekreacijske objekte in naprave uporablja le majhen del prebivalcev** Rogaške Slatine. Slabo sta izkoriščeni predvsem smučišče na Janini in vadišče za golf (uporablja ju manj kot 1 % domačinov). Verjetno se bo delež uporabnikov med domačini povečal z delovanjem termalnega kopališča, saj je do sedaj več kot 7 % prebivalcev Rogaške Slatine odhajalo na plavanje v bližnje Atomske Toplice.

Rezultati tudi kažejo, da kljub velikemu potencialu (okoli 35.000 gostov letno in okoli 5.000 prebivalcev Rogaške Slatine) **izletniške aktivnosti** gostov zdravilišča in domačinov *niso bistveno vplivale na razvoj turistične dejavnosti v okolici Rogaške Slatine*. Povečala se je sicer rekreacijska raba gozdnega prostora in kmetijskih zemljišč (s strani domačinov), ni pa prišlo do posebej intenzivnih in širokih funkcijskih in fiziognomskih učinkov v okolici Rogaške Slatine, ki so značilni za okolico drugih večjih turističnih središč.

V tem oziru izstopajo zlasti gorski in obmorski turistični kraji, kjer se zelo razvija turistična infrastruktura (na primer turistične ceste, sprehajalne poti, različni športni in rekreacijski objekti in naprave, žičnice, smučarske proge, objekti za zabavo in kulturne prireditve in podobno) in turistična superstruktura (zlasti manjši prenočitveni objekti in številni objekti za prehrano gostov). V okolici teh krajev nastajajo celo manjši sekundarni turistični kraji. Kot je bilo že navedeno, ti procesi v okolici tradicionalnih zdraviliških turističnih krajev z majhno mobilnostjo gostov (v Sloveniji na primer v Rogaški Slatini, Dobrni, Laškem, Radencih) niso značilni.

Rogaška Slatina je danes zdravilišče mednarodnega pomena, pomembno industrijsko središče in sodobno urbano naselje (občinsko središče). Ker so te dejavnosti večinoma konkurenčne, se postavlja vprašanje, **kako uskladiti nadaljnji prostorski razvoj naselja**, da ne bo prihajalo do konfliktov med posameznimi uporabniki prostora in do ekoloških problemov.

S splinifikacijo in ureditvijo emisij iz tehnoloških procesov se je znatno zmanjšala ekološka obremenitev območja, vendar pa ostaja problem lokacije in samega fiziognomskega izgleda *industrijskih con*. Čeprav so razmeroma oddaljene od osrednje zdraviliško-turistične cone (in ni neposrednega vizualnega stika), lahko to vpliva na nadaljnji turistični razvoj.

Poseben problem predstavlja tudi že zdaj *močno pozidana okolica zdraviliško-turistične cone*, tako da se zdravilišče lahko širi le v ozki dolini proti severu (kjer je v prihodnosti načrtovana gradnja novega hotela). Prostorska omejitev na sedanji lokaciji tudi onemogoča gradnjo večjih rekreacijskih objektov na osnovi termalne vode, kot so to storila nekatera konkurenčna zdravilišča v Sloveniji, ki so z manj intenzivno turistično ponudbo (na primer apartmajska naselja, kampi) močno povečala turistični obisk.

Zaradi navedenih prostorskih in trenutnih finančnih omejitev v Rogaški Slatini vztrajajo pri dosedanjih oblikah tako imenovanega klasičnega hotelskega tipa zdravstvenega turizma, ki pa ga v zadnjem obdobju vse bolj kombinirajo s športno-rekreacijsko ponudbo in specialnimi preventivnimi programi, s pomočjo katerih želijo pridobiti nove ciljne skupine gostov (in povečati obseg turističnega prometa).

Ob tem se seveda zastavlja vprašanje, **v kolikšni meri naj turistična ponudba v Rogaški Slatini sledi turistični ponudbi v drugih zdraviliških turističnih krajih** v Sloveniji in širše. Razvoj turističnega povpraševanja (zlasti nove zahteve turistov, ki se pojavljajo v čedalje krajših časovnih obdobjih) namreč postavlja pred nosilce turistične ponudbe vedno nove zahteve, obenem pa tudi dileme o smiselnosti širjenja inovacij turistične ponudbe novim skupinam gostov, katerih interesi so lahko v navzkrižju z interesi tradicionalnih zdraviliških gostov (ki v Rogaški Slatini še vedno predstavljajo večino obiskovalcev zdravilišča).

Ne glede na to, da je iz opisanih razvojnih teženj *razvidno postopno dopolnjevanje tradicionalne zdraviliške ponudbe z novimi oblikami* za športno-rekreacijsko naravnane ciljne skupine gostov, menim, da mora zdravilišče v Rogaški Slatini tudi v prihodnje *temeljiti svojo turistično ponudbo predvsem na naravnih danostih in njihovem izkoriščanju*, to je na edinstveni mineralni vodi, ki je zaradi svojevrstnih zdravilnih lastnosti eden glavnih elementov turistične ponudbe in privlači goste iz območja Srednje Evro-

pe in širše. Obenem je tudi glavni prepoznavni znak tega zdravilišča (ki ga loči od drugih zdravilišč) že skozi več stoletno obdobje.

Prav *posebne naravne danosti in sodobni zdravstveno-terapevtski postopki* omogočajo **usmeritev zdravilišča v Rogaški Slatini v specializirano zdravstveno-turistično ponudbo** (za vedno starejšo populacijo Evrope) in nudijo možnosti za obstoj in turistični razvoj zdravilišča tudi v novem tisočletju. Predvidevam, da bo na ta način Rogaška Slatina tudi v prihodnje pomemben turistični kraj v Sloveniji, vendar pa bo po obsegu turističnega prometa zaostajala za drugimi zdravilišči, ki nimajo prostorskih in drugih omejitev za širjenje svojih dejavnosti, in ki so se v zadnjem desetletju usmerila predvsem v množični rekreacijski zdraviliški turizem na osnovi športne rekreacije, zabave in tako imenovanih »doživetij«.

V tem smislu bi bilo (tudi z vidika globalizacijskih procesov) priporočljivo čim večje *sodelovanje zdravilišča v Rogaški Slatini s sosednjim zdraviliščem v Atomskih Toplicah*. Turistična ponudba obeh zdravilišč ni konkurenčna, temveč se komplementarno dopolnjuje in skupaj *sledi obem sodobnim težnjam razvoja zdravilišč v Evropi*.

11. VIRI IN LITERATURA

- Aničić, B. 1984: Geološka zgradba ozemlja občine Šmarje pri Jelšah. Med Bočem in Bohorjem. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.
- Bauer, A. 1993: Die Bedeutung von Heilbädern für den ländlichen Raum, dargestellt am Beispiel des Heilbades Bad Soden-Salmünster, Rhein-Mainische Forschungen, Heft 111. Frankfurt am Main.
- Belec, B., Horvat, U., Počkaj Horvat, D. 1995: Nekaj geografskih in socioekonomskih značilnosti območja ob slovensko-hrvaški meji v SV Sloveniji. Geografija v šoli 1/95. Ljubljana.
- Bizjak, D. 1994: Termalna voda v zdraviliški ponudbi Rogaške Slatine. Vrelci 6/94. Rogaška Slatina.
- Boeckmann, B. 1975: Beiträge zur geographischen Erforschung des Kurfremden- und Freizeitverkehrs auf Eiderstedt unter besonderer Berücksichtigung Sankt Peter-Ordings. Regensburger Geographische Schriften 7. Regensburg.
- Čimperšek, M. 1992: Varovalni, ekosociološki in kulturni pomen gozdov in parkov v okolju Zdravilišča Rogaška Slatina. Rogaška Slatina.
- Čimperšek, M. 1996: Kako zavreti ekološko nazadovanje našega mesta. Rogaške novice 17/96. Rogaška Slatina.
- Colnerič, M. 1998: 50 let Steklarske šole. Rogaška Slatina.
- Curk, J. 1984: Kratka zgodovina trgov, Med Bočem in Bohorjem. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.
- Curk, J. 1991: Trgi in mesta na slovenskem Štajerskem – urbanogradbeni oris do začetka 20. stoletja. Maribor.
- Čuješ, K. 1996: Kakšno podnebje ima Rogaška Slatina. Rogaške novice 1/96. Rogaška Slatina.
- Čujež, S. 1982: Zgodovina Zdravilišča in njegovih naravnih vrelcev, Zdravilišče Rogaška Slatina. Rogaška Slatina.
- Dogan, H. Z. 1989: Sociocultural Impacts of Tourism. Annals of Tourism Research 2/1989.
- Domitrovič Uranjek, D. 1992: Ekološki načrt Rogaške Slatine. Rogaške novice 2/92. Rogaška Slatina.
- Došler, V. 1974: Nekateri geografski problemi Rogaške Slatine, 9. zborovanje slovenskih geografov. Ljubljana.
- Duffield, B. S. 1982: Tourism: The Measurement of Economic and Social Impact. Tourism Management 5/82.
- Elsasser, H. 1990: Tourismus und Umwelt. Wirtschaftsgeographie und Raumplanung 10. Zürich.
- Gams, I. 1984: Nekaj naravnogeografskih značilnosti, Med Bočem in Bohorjem. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.
- Gams, I., Kunaver, J., Lovrenčak, F., Radinja, D. 1974: Prispevek k prirodnogeografski tipologiji pokrajine v porečju Voglajne in Zgornje Sotle, 9. zborovanje slovenskih geografov. Ljubljana.

- Gantar, P., Hočevar, M. 1992: Družbeno prostorski vidiki razvoja Rogaške Slatine (poročilo za mestno KS Rogaška Slatina). Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Gartner, W. C. 1996: *Tourism Development: Processis, Principles and Tehniques*. New York.
- Gill, P. W. 1998: *Tourism Carrying Capacity Management Issues*. Oxford.
- Goršič, I. 1962: Zdravilišče Rogaška Slatina – vodnik za goste. Rogaška Slatina.
- Gosar, A. 1983: Die Entwicklung eines Kurortes am Beispiel von Rogaška Slatina. Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie. Kallmunz/Regensburg.
- Grün, C. 1994: Kurorte in Bayern unter besonderer Berücksichtigung des Einflusses der Sozialversicherungsträger. München.
- Haywood, K. M. 1986: Can the Tourist-Area Life Cycle be made Operational? *Tourism Management* 3/1986.
- Heeley, J. 1989: Tourism and Economic Development – Western European Perspectives. *Town Planning Review* 3/1989.
- Horvat, U. 1989: Geografska tipizacija turističnih krajev v Sloveniji. *Geografski vestnik* 61. Ljubljana.
- Horvat, U. 1993: Demografska analiza obmejnega območja slovensko-hrvaške meje v Severovzhodni Sloveniji. Dela 10. Ljubljana.
- Horvat, U. 1995: The Impact of Tourism on the Development of Rogaška Slatina, Towns, Districts Attractions, Border Regions. Pecs.
- Horvat, U. 1996: Demographic Changes in the Area Along the Slovene-Croatian Border in Northeast Slovenia after 1991, Nove smeri prostorskega razvoja. Maribor.
- Horvat, U. 1996a: Natural Health Resorts in Slovenia. *Touristinfo*, Newsletter of the IGU Study Group on the Geography of Sustainable Tourism. Peterborough/Ontario.
- Horvat, U. 2000: Motivi, potrebe in ravnanje turistov v Rogaški Slatini. *Geografski vestnik* 72. Ljubljana.
- Horvat, U., Počkaj Horvat, D. 1994: Naravno in selitveno gibanje prebivalstva v Sloveniji s podrobno analizo v štirih občinah ob slovensko-hrvaški meji v Severovzhodni Sloveniji. *Znanstvena revija* 1/94. Maribor.
- Ilgo, F. 1968: Zdraviliški turizem prikazan na primeru Rogaške Slatine v aplikaciji na ostale zdraviliške centre SRS. Magistrsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Ilešič, S. 1984: Svet in ljudje, Med Bočem in Bohorjem. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.
- Janša Zorn, O. 1996: Turizem v Sloveniji v času med vojnama (1918–1941), 28. zborovanje slovenskih zgodovinarje. Bled.
- Jeršič, M. 1965: Družbena geografija Blejskega kota. Doktorska disertacija, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1971: Izletniška potovanja in izletniški prostor. Elaborat, Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1984: Prostorski učinki rekreacije prebivalstva Novomeške regije, 13. zborovanje slovenskih geografov. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1985: Turistična geografija. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1987: Osnove turizma. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1990: Turistična transformacija Portoroža, 15. zborovanje slovenskih geografov – Primorje. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1991: Vpliv turizma na zaposlitveno strukturo slovenskih turističnih krajev. Dela 8. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1992: Bližnja rekreacija slovenskega prebivalstva. *Geographica Slovenica* 23. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1992a: Turistična geografija. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1995: Bližnja rekreacija prebivalcev Ljubljane. Dela 11. Ljubljana.
- Jeršič, M. 1996: Rekreacija in turizem (primer Ptuja), 17. zborovanje slovenskih geografov. Ljubljana.
- Jordan, P. 1990: The development of Tourist Flows in Central Europe (1910–1990) in Relation to Political and Economic Changes. *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, Heft 132. Wien.
- Jovičič, Ž. 1988: Osnovi turizmologije. Beograd.

- Junež, P. 1996: Termalna voda v Rogaški Slatini. *Proteus* 2/1996. Ljubljana.
- Kene, M. 1974: Pregled kretanja gostiju, noćenja i prometa mineralne vode, Zdravilišče Rogaška Slatina. Rogaška Slatina.
- Kene, M. 1992–1993: Kronika. Rogaške novice 2/92, 3–4/92, 5/92, 6/92, 7/92, 8/92, 9/92, 10/92, 1/93, 4/93, 6/93, 9/93, 10/93. Rogaška Slatina.
- Kneubühl, U. 1987: Die Entwicklungssteuerung in einem Tourismusort – untersucht am Beispiel von Davos. *Geographica Bernensia*. Bern.
- Kraševac, J. 1986: Kratak razvoj zdravilišč na Celjskem območju. Celjski zbornik 1986. Celje.
- Kresal, F. 1996: Zdraviliški turizem, 28. zborovanje slovenskih zgodovinarjev. Bled.
- Letnar, H. 1997: Prostorske implikacije funkcije »stanovati« na primeru Rogaške Slatine. Diplomski naloga, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru. Maribor.
- Leskova, R. 1963: Zdravilna sredstva in zdraviliške naprave, Kura v Rogaški Slatini. Rogaška Slatina.
- Lichtenberger, E. 1979: Die Überlagerung der ortständigen Bevölkerung durch die Freizeitgesellschaft in den österreichischen Alpen. Wien.
- Maier, J., Tröger Weiss, G. 1987: Zeitschrift für Wirtschaftsgeographie, Heft 3–4. Bayreuth.
- Marušić, Z., Weber, S. 1999: Ispitivanje zadovoljstva gostiju u primorskim mjestima Hrvatske – ljeto 1999. *Turizam* 4/1999. Zagreb.
- Mathieson, A., Wall, G. 1982: *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*. New York.
- Mill, R. C., Morrison, A. M. 1985: *The Tourism System: an introductory text*. New Jersey.
- Mlacović, D. 1995: Prava Rogaška – rogaške mineralne vode skozi čas. Rogaška Slatina.
- Nosan, A. 1973: Termalni in mineralni vrelci v Sloveniji. *Geologija* 16. Ljubljana.
- Nosan, A., 1975: Hidrogeološko poročilo o raziskavah na vrelnem področju Rogaške Slatine 1952–1972. Poročilo, Geološki zavod Ljubljana. Ljubljana.
- Nosan, A. 1975: Nov vrelc mineralne vode v Spodnji Kostrivnici. *Geologija* 18. Ljubljana.
- Ozim, V. 1982: O mineralnih vodah vrelnega področja Rogaške Slatine, Zdravilišče Rogaška Slatina. Rogaška Slatina.
- Page, S. 1995: *Urban Tourism*. Routledge, London.
- Paulko, F. 1980: Zdraviliški turizem SV Slovenije. 3. zvezek, VEKŠ, IET, Univerza v Mariboru. Maribor.
- Paulko, F., Lorbek, F., Rebeušek, L., Ciglenečki, M., Babič, A., Hojnik, M., Napast, M. 1988: Zdraviliška propaganda SR Slovenije, Turizem v slovenskem gospodarstvu in njegova vloga v dolgoročnem razvoju SRS, Programski sklop Vrednotenje elementov turistične ponudbe, konkurenčnosti in planiranje razvoja turizma v ožjih območjih. VEKŠ, Inštitut za marketing, Univerza v Mariboru. Maribor.
- Pearce, D. 1991: *Tourism Development*. New York.
- Pearce, D. 1995: *Tourism Today: A Geographical Analysis*. New York.
- Pertl, E. 1984: Rogaška Slatina, Med Bočem in Bohorjem. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.
- Planina, J. 1991: *Ekonomika turizma*. Ljubljana.
- Rebeušek, L. 1957: O pomenu in problematiki prirodnih zdravilišč celjskega področja. Celjski zbornik. Celje.
- Rebeušek, L., 1967: Zdraviliški kraji ob novih pogojih. Celjski zbornik. Celje.
- Režek, A. 1937: Iz prošlosti mineralnih voda Rogaške Slatine. Celje.
- Režek, A. 1964: Rogaška Slatina na starih slikah, fotografijah, zemljevidih, spomenikih in kozarcih. Rogaška Slatina.
- Sore, A. 1974: Zdraviliški turizem s posebnim ozirom na Rogaško Slatino in Atomske Toplice, Voglajnsko-Sotelska Slovenija, 9. zborovanje slovenskih geografov. Ljubljana.
- Sore, A. 1984: Zdraviliški turizem v Rogaški Slatini in Atomskih Toplicah, Med Bočem in Bohorjem. Šentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah.
- Škafar Božič, A. et al. 1995: Anketa o tujih turistih v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1994. Zavod Republike Slovenije za statistiko. Ljubljana.
- Škafar Božič, A., et al. 1998: Anketa o tujih turistih v Republiki Sloveniji v poletni sezoni 1997. Zavod Republike Slovenije za statistiko. Ljubljana.

- Theobald, W. F. 1998: Global Tourism. Butterworth Heinemann. Oxford.
- Veronek, N. 1987: Vpliv turizma na razvoj Rogaške Slatine in bližnje okolice. Diplomski naloga, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Vrišer, I. 1984: Urbana geografija. Ljubljana.
- Zorko, M. 1992: Zdravilišče Rogaška Slatina med obema vojnama. Celjski zbornik 1992. Celje.
- Zorko, D. 1999: Uvod v turizem. Ljubljana.
- Wall, G. 1991: Tourism and Urban Development – The impact of Tourism on Urban Development. Environment and Planning 8/1991.
- Anketiranje gostov v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997 (Pedagoška fakulteta v Mariboru, pod vodstvom avtorja).
- Anketiranje gospodinjstev v Rogaški Slatini leta 1996 (Pedagoška fakulteta v Mariboru, pod vodstvom avtorja).
- Anketiranje zaposlenih v obratih gostinskih, oskrbnih in storitvenih dejavnosti v Rogaški Slatini leta 1997 (Pedagoška fakulteta v Mariboru, pod vodstvom avtorja).
- Kartiranje funkcijske rabe objektov v Rogaški Slatini leta 1997.
- Anketiranje gostov v Atomskih Toplicah med letoma 1999 in 2000 (Pedagoška fakulteta v Mariboru, pod vodstvom avtorja).
- Klimatologija Slovenije 1961–1990. Temperature zraka, padavine. HMZRS, Ljubljana, 1995.
- Letalski posnetki območja Rogaške Slatine iz leta 1955, 1975 in 1996.
- Letni pregledi turizma 1953–1999. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana.
- Naselja po občinah Republike Slovenije, metodološko gradivo. Zavod RS za statistiko. Ljubljana, 1995.
- Podatki kadrovske službe Zdravilišča Rogaška Slatina, Steklarne Rogaška, Steklarske šole Rogaška Slatina, KORS. 1998, 2000.
- Podatki oddelka za gospodarstvo občine Rogaška Slatina. 2000.
- Podatki Službe družbenega knjigovodstva – Podružnica Celje. 1993.
- Podatki Agencije za plačilni promet – Podružnica Celje. 1998.
- Rezultati popisa prebivalcev, gospodinjstev in stanovanj v Sloveniji, 1961, 1971, 1981, 1991, Statistični urad Republike Slovenije.
- Zgodovinski arhiv Celje, fond Zdravilišča Rogaška, zbirka A. Režek.

12. SEZNAM SLIK

- Slika 1: Butlerjev model turističnega razvoja.
- Slika 2: Prečni geološki prerez Rogaške Slatine.
- Slika 3: Pregledni vzdolžni geološki prerez čez območje Rogaške Slatine.
- Slika 4: Nalepka s steklenice mineralne vode Donat Mg.
- Slika 5: Primerjava kemijskih sestav znanih sulfatnih voda.
- Slika 6: Rogaška Slatina leta 1801.
- Slika 7: Paviljon Tempel leta 1854 – pogled proti jugu, levo pokrito sprehajališče.
- Slika 8: Pogled na zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1855.
- Slika 9: Pogled na zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1905.
- Slika 10: Zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1888.
- Slika 11: Zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1936.
- Slika 12: Zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1989.
- Slika 13: Pogled na zdravilišče v Rogaški Slatini leta 1989.
- Slika 14: Grand hotel – Zdraviliški dom leta 1999.
- Slika 15: Hotel Donat, Terapija, Pivnica in hotel Sava leta 1999.

- Slika 16: Število ležišč v Rogaški Slatini in v izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1964 in 1999.
- Slika 17: Delež ležišč v osnovnih namestitvenih zmogljivostih v Rogaški Slatini in v izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1964 in 1999.
- Slika 18: Število gostov in nočitev v Rogaški Slatini med letoma 1900 in 1999.
- Slika 19: Število gostov, nočitev in ležišč v večjih turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1961 in 1996.
- Slika 20: Število gostov v Rogaški Slatini in v izbranih zdraviliških turističnih krajih Sloveniji med letoma 1953 in 1999.
- Slika 21: Število nočitev v Rogaški Slatini in v izbranih zdraviliških turističnih krajih Sloveniji med letoma 1953 in 1999.
- Slika 22: Delež nočitev domačih gostov (iz Slovenije) v Rogaški Slatini in v izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1953 in 1999.
- Slika 23: Delež nočitev tujih gostov v Rogaški Slatini in v izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1953 in 1999.
- Slika 24: Število gostov po državni pripadnosti v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999.
- Slika 25: Število nočitev po državni pripadnosti v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999.
- Slika 26: Povprečna dolžina bivanja gostov v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999.
- Slika 27: Povprečna dolžina bivanja gostov Rogaški Slatini in v izbranih zdraviliških turističnih krajih v Sloveniji med letoma 1953 in 1999.
- Slika 28: Število nočitev v Rogaški Slatini po četrletjih med letoma 1953 in 1999 glede na izvor gostov.
- Slika 29: Delež nočitev v Rogaški Slatini po mesecih med letoma 1985 in 1999 glede na izvor gostov.
- Slika 30: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na prevladujoč motiv za obisk zdravilišča ter glede na državno pripadnost, starost in način plačila.
- Slika 31: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na pogostost prihodov v zdravilišče ter glede na državno pripadnost, starost, način plačila.
- Slika 32: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na vrsto namestitvenega objekta v zdravilišču ter glede na državno pripadnost, starost in način plačila.
- Slika 33: Shema popisnih okolišev v Rogaški Slatini.
- Slika 34: Gibanje števila prebivalcev po popisnih okoliših v Rogaški Slatini med letoma 1991 in 1997.
- Slika 35: Priseljeno prebivalstvo po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991 glede na leto priselitve v Rogaško Slatino.
- Slika 36: Anketirana gospodinjstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1996 glede na priselitveni tip gospodinjstva, določen po članu gospodinjstva, ki se je priselil iz najbolj oddaljenega območja.
- Slika 37: Starostna in spolna sestava prebivalstva Rogaške Slatine leta 1999.
- Slika 38: Starostna sestava prebivalstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991.
- Slika 39: Anketirana gospodinjstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1996 glede na starostni tip gospodinjstva.
- Slika 40: Delež delovnih mest po sektorjih dejavnosti v večjih turističnih krajih v Sloveniji leta 1991.
- Slika 41: Delež delovnih mest v gostinstvu, turizmu in zdravstvu v večjih turističnih krajih v Sloveniji leta 1991.
- Slika 42: Ekonomska sestava prebivalstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991.
- Slika 43: Anketirana gospodinjstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1996 glede na zaposlitveni tip gospodinjstva – povezanost gospodinjstva z zaposlitvijo v zdraviliški in steklarski dejavnosti.
- Slika 44: Prostorsko – časovni razvoj Rogaške Slatine.
- Slika 45: Stanovanja po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991 glede na leto zgraditve.
- Slika 46: Stanovanja po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991 glede na opremljenost.
- Slika 47: Razmestitev dejavnosti in funkcij v Rogaški Slatini leta 1997.
- Slika 48: Poslovno trgovski center Sonce in Termalna riviera ob vzhodnem delu Celjske ceste leta 2000.
- Slika 49: Trgovski center KeRos v vzhodnem delu Tržišča leta 2000.

Slika 50: Funkcijska členitev Rogaške Slatine.

Slika 51: Zdraviliško-turistična cona Rogaške Slatine leta 1999.

Slika 52: Industrijska cona v Tržišču – Steklarna Rogaška leta 2000.

Slika 53: Ratanska vas leta 1999.

Slika 54: Osrednja stanovanjska cona Rogaške Slatine ob Ulici XIV. divizije leta 2000.

Slika 55: Indeks gibanja števila nočitev (osnova je leto 1999) v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških krajih v Sloveniji med letoma 1935 in 1999 (ugotavljanje krivulje turističnega razvoja na osnovi Butlerjevega modela razvoja turističnega kraja).

13. SEZNAM PREGLEDNIC

Preglednica 1: Kemijska sestava naravne mineralne vode Donat Mg in Tempel.

Preglednica 2: Kemijska sestava naravne mineralne vode Edina in termomineralne vode iz vrtine RT 1/92.

Preglednica 3: Podatki o temperaturah in padavinah za meteorološki postaji v Rogaški Slatini in Celju med letoma 1931 in 1960 ter letoma 1961 in 1990.

Preglednica 4: Število prebivalcev v naseljih občine Rogaška Slatina med letoma 1869 in 1999.

Preglednica 5: Število prebivalcev v naseljih občine Rogaška Slatina med letoma 1869 in 1999.

Preglednica 6: Izbrani demografski in drugi podatki po naseljih v občini Rogaška Slatina.

Preglednica 7: Seznam namestitvenih objektov in število sob za goste pod vodstvom zdraviliške uprave v Rogaški Slatini leta 1860.

Preglednica 8: Seznam namestitvenih objektov in število sob za goste pod vodstvom zdraviliške uprave v Rogaški Slatini leta 1910.

Preglednica 9: Seznam namestitvenih objektov in število sob za goste pod vodstvom zdraviliške uprave v Rogaški Slatini leta 1941.

Preglednica 10: Seznam namestitvenih objektov v okviru Zdravilišča Rogaška v Rogaški Slatini leta 1972.

Preglednica 11: Seznam namestitvenih objektov v okviru Zdravilišča Rogaška v Rogaški Slatini leta 1986.

Preglednica 12: Seznam namestitvenih objektov v okviru zdravilišča v Rogaški Slatini leta 2000.

Preglednica 13: Namestitvene zmogljivosti v Rogaški Slatini v med letoma 1965 in 1999 (letno povprečje v petletnem obdobju).

Preglednica 14: Število gostov v Rogaški Slatini leta 1860 in 1910.

Preglednica 15: Število nočitev v Rogaški Slatini po mesecih leta 1938.

Preglednica 16: Sestava domačih gostov v Rogaški Slatini leta 1938.

Preglednica 17: Število gostov v Rogaški Slatini med letoma 1920 in 1940 po državni pripadnosti.

Preglednica 18: Poklicna sestava gostov v Rogaški Slatini letih 1930, 1931 in 1938.

Preglednica 19: Število gostov in nočitev v Rogaški Slatini med letoma 1929 in 1939.

Preglednica 20: Turistični obisk v večjih turističnih krajih Dravske banovine leta 1935.

Preglednica 21: Obseg in značilnosti turističnega prometa v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999.

Preglednica 22: Obseg in značilnosti turističnega prometa v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999.

Preglednica 23: Število gostov v Rogaški Slatini med letoma 1823 in 1999 ter število nočitev med letoma 1924 in 1999.

Preglednica 24: Najbolj značilna leta v Rogaški Slatini glede števila gostov in nočitev med letoma 1953 in 1999.

Preglednica 25: Vrstni red desetih največjih turističnih krajev v Sloveniji po številu nočitev med letoma 1961 in 1999.

Preglednica 26: Gosti in nočitve v Rogaški Slatini med letoma 1960 in 1999 glede na izvor gostov (letno povprečje v petletnem obdobju).

- Preglednica 27: Gosti v Rogaški Slatini med letoma 1960 in 1999 po državni pripadnosti (letno povprečje v petletnem obdobju).
- Preglednica 28: Nočitve v Rogaški Slatini med letoma 1960 in 1999 po državni pripadnosti (letno povprečje v petletnem obdobju).
- Preglednica 29: Nadpovprečno število gostov in nočitev iz manj zastopanih držav v Rogaški Slatini med letoma 1953 in 1999.
- Preglednica 30: Nočitve v Rogaški Slatini med letoma 1955 in 1999 po četrletjih (letno povprečje v petletnem obdobju).
- Preglednica 31: Nočitve v Rogaški Slatini med letoma 1955 in 1999 po mesecih (letno povprečje v petletnem obdobju).
- Preglednica 32: Razporeditev nočitev po vrstah namestitvenih zmogljivosti v Rogaški Slatini in njihova povprečna zasedenost leta 1986, 1991 in 1995.
- Preglednica 33: Razporeditev nočitev po vrstah namestitvenih zmogljivosti v Rogaški Slatini in njihova povprečna zasedenost leta 1999.
- Preglednica 34: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997 po državni pripadnosti v primerjavi s sestavo vseh gostov po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije.
- Preglednica 35: Sestava anketiranih domačih gostov v Rogaški Slatini med letoma 1994 in 1997 po regijah.
- Preglednica 36: Starostna sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na državno pripadnost.
- Preglednica 37: Ekonomska sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na državno pripadnost.
- Preglednica 38: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na prevladujoč motiv za obisk zdravilišča ter glede na vir informacij, s pomočjo katerega so izvedeli za zdravilišče.
- Preglednica 39: Sestava anketiranih gostov v Rogaški Slatini glede na število prihodov v zdravilišče in glede na dolžino bivanja v zdravilišču.
- Preglednica 40: Razporeditev anketiranih gostov po posameznih turističnih namestitvenih objektih v Rogaški Slatini ter primerjava z deležem nočitev po podatkih podjetja Zdravilišče Rogaška.
- Preglednica 41: Število opravljenih zdravniških in terapevtskih storitev leta 1986 in 1997.
- Preglednica 42: Najbolj pogoste vrste terapevtskih postopkov v Rogaški Slatini glede na delež anketiranih gostov, ki jih je uporabil.
- Preglednica 43: Najbolj pogoste rekreacijske aktivnosti v Rogaški Slatini glede na delež anketiranih gostov, ki se je rekreiral.
- Preglednica 44: Najbolj pogosta izletniška območja glede na delež anketiranih gostov v Rogaški Slatini, ki so bili tam na izletu.
- Preglednica 45: Ocena turistične ponudbe v Rogaški Slatini s strani anketiranih gostov.
- Preglednica 46: Primerjava deležev gostov glede na prevladujoč motiv za prihod v zdraviliški kraj v Sloveniji.
- Preglednica 47: Primerjava deležev gostov glede na pogostost prihodov v zdraviliški kraj v Sloveniji.
- Preglednica 48: Primerjava deležev gostov glede na dolžino bivanja v zdraviliškem kraju v Sloveniji.
- Preglednica 49: Primerjava starostne in ekonomske sestave gostov (v %) v zdraviliških krajih v Sloveniji.
- Preglednica 50: Seznam območij in popisnih okolišev v Rogaški Slatini.
- Preglednica 51: Število gospodinjstev in prebivalcev po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 in 1997 v primerjavi s številom anketiranih gospodinjstev in prebivalcev leta 1996.
- Preglednica 52: Število prebivalcev v Rogaški Slatini (v primerjavi z občino Rogaška Slatina, občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) ob popisu prebivalcev med letoma 1869 in 1991 ter leta 1999.
- Preglednica 53: Število gospodinjstev v Rogaški Slatini (v primerjavi z občino Rogaška Slatina, občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) ob popisu gospodinjstev med letoma 1900 in 1991.
- Preglednica 54: Število prebivalcev, gospodinjstev in stanovanj po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991 ter število prebivalcev leta 1997.
- Preglednica 55: Število prebivalcev, gospodinjstev in stanovanj po območjih v Rogaški Slatini leta 1991, število prebivalcev leta 1997 ter gibanje števila prebivalcev med letoma 1991 in 1997.

- Preglednica 56: Naravno in selitveno gibanje prebivalstva v Rogaški Slatini med letoma 1982 in 1998.
- Preglednica 57: Selitveno gibanje prebivalstva v Rogaški Slatini med letoma 1982 in 1998.
- Preglednica 58: Priseljeno prebivalstvo po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 glede na leto priselitve v Rogaško Slatino.
- Preglednica 59: Narodnostna sestava prebivalstva Rogaške Slatine (v primerjavi z občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) ob popisu prebivalcev leta 1981 in 1991.
- Preglednica 60: Anketirana gospodinjstva po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1996 glede na priselitveni tip gospodinjstva, določen po članu gospodinjstva, ki se je priselil iz najbolj oddaljenega območja.
- Preglednica 61: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na priselitveni tip gospodinjstva, določen po članu gospodinjstva, ki se je priselil iz najbolj oddaljenega območja.
- Preglednica 62: Starostna in spolna sestava prebivalstva Rogaške Slatine leta 1981, 1991 in 1999.
- Preglednica 63: Starostna in spolna sestava prebivalstva (v %) občine Rogaška Slatina in Slovenije leta 1999.
- Preglednica 64: Starostna sestava prebivalstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1991.
- Preglednica 65: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na starostni tip gospodinjstva.
- Preglednica 66: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na starostni tip gospodinjstva.
- Preglednica 67: Število zaposlenih v Zdravilišču Rogaška in v Steklarni Rogaška med letoma 1950 in 1998.
- Preglednica 68: Aktivno prebivalstvo, ki opravlja poklic v Rogaški Slatini (to je v kraju dela) po dejavnostih leta 1991 – število delovnih mest.
- Preglednica 69: Število zaposlenih v Zdravilišču Rogaška po vrsti zaposlitve leta 1992 in 1998.
- Preglednica 70: Kvalifikacijska sestava (določena na osnovi stopnje izobrazbe) zaposlenih v Zdravilišču Rogaška in v večjih industrijskih podjetjih v Rogaški Slatini leta 1998 (s primerjavo v Zdravilišču leta 1986).
- Preglednica 71: Prebivalstvo Rogaške Slatine (v primerjavi z občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) staro 15 in več let glede na šolsko izobrazbo leta 1981 in 1991.
- Preglednica 72: Delež delovnih mest v terciarnem in kvartarnem sektorju v večjih turističnih krajih v Sloveniji leta 1981 in 1991.
- Preglednica 73: Število delovnih mest v II., III. in IV. sektorju dejavnosti ter v gostinstvu, turizmu in zdravstvu v večjih turističnih krajih v Sloveniji leta 1991.
- Preglednica 74: Dnevna migracija delovne sile v Zdravilišče in večja industrijska podjetja v Rogaški Slatini leta 1998.
- Preglednica 75: Zaposleni prebivalci Rogaške Slatine (v primerjavi z občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo) glede na kraj bivanja in dela leta 1981 in 1991.
- Preglednica 76: Anketirani prebivalci Rogaške Slatine glede na kraj zaposlitve leta 1996.
- Preglednica 77: Anketirana gospodinjstva v Rogaški Slatini glede na kraj zaposlitve članov gospodinjstva leta 1996.
- Preglednica 78: Aktivno prebivalstvo Rogaške Slatine (v primerjavi z občino Šmarje pri Jelšah in Slovenijo), ki opravlja poklic po dejavnosti ob popisu prebivalcev leta 1991 – po kraju bivanja.
- Preglednica 79: Ekonomska sestava prebivalstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 – aktivno prebivalstvo po sektorjih dejavnosti.
- Preglednica 80: Ekonomska sestava prebivalstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 – aktivno prebivalstvo po sektorjih dejavnosti.
- Preglednica 81: Anketirani prebivalci Rogaške Slatine glede na podjetje (ali panogo) zaposlitve leta 1996.
- Preglednica 82: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na zaposlitveni tip gospodinjstva – podjetje zaposlitve članov gospodinjstva.
- Preglednica 83: Anketirana gospodinjstva po območjih v Rogaški Slatini leta 1996 glede na zaposlitveni tip gospodinjstva – povezanost gospodinjstva z zaposlitvijo v zdraviliški in steklarski dejavnosti v naselju.

- Preglednica 84: Število hiš v Rogaški Slatini, Ratanski vasi in Tržišču med letoma 1869 in 1968.
- Preglednica 85: Število stanovanj v Rogaški Slatini, Ratanski vasi in Tržišču med letoma 1971 in 1991.
- Preglednica 86: Število stanovanj po območjih v Rogaški Slatini leta 1991 glede na leto zgraditve in opremljenost.
- Preglednica 87: Delež stanovanj po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1991 glede na leto zgraditve in opremljenost.
- Preglednica 88: Dejavnosti po posameznih območjih v Rogaški Slatini leta 1997.
- Preglednica 89: Dejavnosti po popisnih okoliših v Rogaški Slatini leta 1997.
- Preglednica 90: Anketirani obrati po območjih v Rogaški Slatini leta 1997 glede na leto začetka delovanja obrata na sedanji lokaciji ter glede na delež prometa, ki ga v obratu ustvarijo gosti zdravilišča.
- Preglednica 91: Anketirani obrati po območjih v Rogaški Slatini leta 1997 glede na število zaposlenih v obratu.
- Preglednica 92: Zemljiške kategorije v katastrski občini Rogaška Slatina leta 1990.
- Preglednica 93: Zemljiške kategorije v privatni lasti v katastrski občini Rogaška Slatina leta 1990 glede na območje stalnega bivališča večinskega lastnika.
- Preglednica 94: Število lastnikov stanovanjskih hiš v zasebni lasti v katastrski občini Rogaška Slatina leta 1990 glede na kraj stalnega bivališča lastnika in delež lastništva med domačini in nedomačini.
- Preglednica 95: Primerjava sestave anketiranih prebivalcev Rogaške Slatine leta 1996 s sestavo prebivalstva Rogaške Slatine leta 1991.
- Preglednica 96: Ocena pomena zdraviliške dejavnosti v Rogaški Slatini.
- Preglednica 97: Ocena vpliva turističnega razvoja na zunanji izgled Rogaške Slatine.
- Preglednica 98: Ocena vpliva turističnega razvoja na razvoj splošne infrastrukture v Rogaški Slatini.
- Preglednica 99: Športni, rekreacijski in drugi objekti in naprave za izvajanje prostoračasnih aktivnosti, ki jih uporabljajo anketirani prebivalci v Rogaški Slatini.
- Preglednica 100: Število nočitev (v tisočih) v Rogaški Slatini in izbranih zdraviliških krajih v Sloveniji med letoma 1935 in 1999.

HARMONIJA
MINERALNIH IN TERMALNIH VRELCEV

Razkošje užitkov !

Terme Rogaska, hoteli in turizem d.o.o.
Zdraviliški trg 10, 3250 Rogaska Slatina, Slovenija
Tel.: +386(0)3/811 43 91, Fax: +386(0)3/811 43 90
e-mail: uprava@terme-rogaska.si

HOTEL DONAT**** HOTEL SAVA**** TERMALNA RIVIERA

Kolinska

Voda je vse in vse se v vodo vrača!

(Thales)

Si lahko predstavljate, da obstaja naravno zdravilno sredstvo, ki

- odpravlja želodčne in žolčne težave,
- je odlično odvajalo,
- preprečuje tvorbo ledvičnih kamnov,
- deluje proti mišičnim krčem,
- uravnava krvni tlak,
- preprečuje strjevanje krvi,
- preprečuje motnje srčnega ritma,
- izboljša telesno presnovo,
- nadoknadi pomanjkanje magnezija zaradi nepravilne prehrane, kajenja, stresa ali športa ter
- sprošča in pomirja?

Res je, vse to in še mnoge druge lastnosti odlikujejo

Donat Mg, to zdravilo in po svoji sestavi enkratno mineralno vodo.

Ta biser narave nastaja 600 m globoko z raztapljanjem kamenin, bogatih z magnezijem, kalcijem, sulfati in hidrogenkarbonati, ter se nenehno obnavlja. **Donat Mg** vsebuje prek 1000 mg magnezija na en liter. Magnezij pa je balzam za živce in mišice ter antistresni mineral. Sulfati razstrupljajo organizem, hidrogenkarbonati pa varujejo želodčno in črevesno sluznico.

Donat Mg vsebuje še natrijeve, kloridne, litijeve, železove ione, metasilicijevo in metaborovo kislino ter elemente v sledovih. Vse sestavine sodelujejo v različnih presnovnih procesih v človeškem telesu in zaokrožajo zdravilno delovanje mineralne vode.

Mineralna voda **Donat Mg** je nenadomestljivo poživilo presnove in jo je zato priporočljivo piti vse življenje. Blagodejno vpliva tudi na povsem zdrave ljudi.

Leta 2000 je izšel **Donat Mg** v novi podobi in novi preobleki. Pripravili smo pakiranje v litrski in pollitrski plastenki ter v novi slovenski litrski mineralki. Prenovljena etiketa izraža njegovo štiristoletno zdravilno tradicijo.

STEKLARNA ROGAŠKA D.D. ULICA TALCEV 1 3250 ROGAŠKA SLATINA TEL.: 03 8180 170

FAX.: 03 8180 326 EMAIL.: STEKLARNA.ROGASKA@STEK-ROGASKA.SI

Steklarska **šola**

ROGAŠKA SLATINA

Steklarska ulica 1
3250 ROGAŠKA SLATINA
tel. 03 / 818 2000
fax. 03 / 5814 616
prodaja: 03 / 818 20 31
818 20 84

Seznam knjig iz zbirke Geografija Slovenije

Milan Natek, Drago Perko: 50 let Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU

Jerneja Fridl: Metodologija tematske kartografije nacionalnega atlasa Slovenije

Drago Perko: Analiza površja Slovenije s stometrskim digitalnim modelom reliefa

Uroš Horvat: Razvoj in učinki turizma v Rogaški Slatini

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Naslov: Gosposka ulica 13, SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

Faks: (01) 425 77 93

Telefon: (01) 470 63 50

E-pošta: gj@zrc-sazu.si

Medmrežje: <http://www.zrc-sazu.si/giam>

Inštitut je 6. novembra 1948 ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti, z raziskovalnim delom pa je dejansko začel že dve leti prej. Leta 1976 ga je poimenovala po akademiku dr. Antonu Meliku (1890–1966), pobudniku ustanovitve inštituta in največjem slovenskem geografu. Od leta 1981 je inštitut sestavni del Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Ima pet organizacijskih enot: Oddelek za geoekologijo, Oddelek za regionalno geografijo, Oddelek za naravne nesreče, Oddelek za geografski informacijski sistem in Oddelek za tematsko kartografijo, pa tudi knjižnico, kartografsko zbirko in več geografskih zbirk ter sedež Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije. Od leta 1952 izdaja znanstveno revijo Geografski zbornik, ki enkrat letno izhaja v angleškem in slovenskem jeziku v tiskani obliki in na medmrežju, in od leta 1999 še znanstveno knjižno zbirko Geografija Slovenije, ki izhaja enkrat ali dvakrat na leto. Inštitut se ukvarja predvsem z geografskimi raziskavami Slovenije in njenih pokrajin ter pripravljanjem temeljnih geografskih knjig o Sloveniji.

GEOGRAFIJA SLOVENIJE 4

ISBN 961-6358-30-8

9 789616 358309